

European Bank
for Reconstruction and Development

Çevresel ve Sosyal Politika

Ekim 2024

Belgenin orijinal metninin tercümeleri Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (AİKB) tarafından sadece okuyucuya kolaylık sağlamak amacıyla sunulmuştur. AİKB, tercümenin aslına uygunluğunu sağlamak için makul bir çaba sarf etmiş olmasına rağmen, tercümenin doğruluğunu garanti etmez veya onaylamaz. Bu tercümeyle güvenmek okuyucunun kendi alacağı bir risktir. AİKB, çalışanları veya temsilcileri, sebebi ne olursa olsun tercümedeki bir yanlışlık, hata, atlama, silme, eksiklik ve/veya içerik değişikliği veya bunlardan kaynaklanan zararlar için okuyucuya karşı hiçbir koşul altında yükümlülük taşımayacaktır. Belgenin İngilizce ve tercüme edilmiş versiyonları arasında bir tutarsızlık veya çelişki olması durumunda, İngilizce versiyon geçerli olacaktır.

İçerik

Bölüm I	Amaç	5
Bölüm II	Tanımlar	6
Bölüm III	AİKB faaliyetleri	9
	1. AİKB'nin görev ve sorumlulukları.....	9
	2. AİKB'nin taahhütleri.....	9
	3. AİKB operasyonel faaliyetlerinin sürdürülebilirliğine yönelik taahhütler	12
	4. AİKB'nin kamuoyuna sunduğu raporlar ve AİKB'nin hesap verebilirliği	12
	5. Kurumsal ve uygulamaya ilişkin düzenlemeler	13
Bölüm IV	AİKB projeleri	14
	6. Çevresel ve Sosyal Gereklilikler.....	14
	7. Çevresel ve sosyal konuların projelere entegre edilmesi.....	15
	8. Ekler	19
Bölüm V	Feragatler, istisnalar ve yayım.....	20
	Feragatler	20
	İstisnalar.....	20
	Yayım.....	20
Bölüm VI	Geçici hükümler.....	21
Bölüm VII	Yürürlük tarihi	22
Bölüm VIII	Karar alma çerçevesi	23
Bölüm IX	İnceleme ve raporlama.....	24
	İnceleme.....	24
	Raporlama.....	24
Bölüm X	İlgili belgeler	25
Ek A	AİKB Çevresel ve Sosyal Yasaklılık Listesi.....	26
Ek B	Kategori A projeleri	28
Çevresel ve Sosyal Gereklilik 1: Çevresel ve sosyal risklerin ve etkilerin değerlendirilmesi ve yönetimi		30
	Giriş 31	31
	Hedefler	31
	Uygulama kapsamı	31
	Gereklilikler	32
Çevresel ve Sosyal Gereklilik 2: İş gücü ve çalışma koşulları		37
	Giriş 37	38
	Hedefler	38
	Uygulama kapsamı	38
	Gereklilikler	39

Çevresel ve Sosyal Gereklilik 3: Kaynak verimliliği ve kirliliğin önlenmesi ve kontrolü.....	45
Giriş	46
Hedefler	46
Uygulama kapsamı	47
Gereklilikler	47
Çevresel ve Sosyal Gereklilik 4: Sağlık, emniyet ve güvenlik.....	51
Giriş	52
Hedefler	52
Uygulama kapsamı	52
Gereklilikler	52
Çevresel ve Sosyal Gereklilik 5: Arazi edinimi, arazi kullanımına ilişkin kısıtlamalar ve zorunlu yeniden yerleşim	60
Giriş	61
Hedefler	62
Uygulama kapsamı	62
Gereklilikler	63
Çevresel ve Sosyal Gereklilik 6: Biyoçeşitliliğin korunması ve canlı doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi	76
Giriş	77
Hedefler	77
Uygulama kapsamı	77
Gereklilikler	78
Çevresel ve Sosyal Gereklilik 7: Yerli Halklar	83
Giriş	84
Hedefler	84
Uygulama kapsamı	84
Gereklilikler	85
Çevresel ve Sosyal Gereklilik 8: Kültürel miras	90
Giriş	91
Hedefler	91
Uygulama kapsamı	91
Gereklilikler	92
Çevresel ve Sosyal Gereklilik 9: Finansal araçlar.....	96
Giriş	97
Hedefler	97
Uygulama kapsamı	89
Gereklilikler	90
Çevresel ve Sosyal Gereklilik 10: Paydaş katılımı	100
Giriş	101
Hedefler	101
Uygulama kapsamı	101
Gereklilikler	102

Amaç

Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (AİKB veya Banka), AİKB Kurucu Anlaşması uyarınca yürüttüğü tüm faaliyetlerinde çevresel açıdan sağlam ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmeye kararlıdır.¹ Banka, çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğin, Bankanın geçiş etkisi yaratmaya yönelik yetkisi ile uyumlu sonuçlara ulaşma yönünde temel bir unsur olduğunu kabul eder. Bu nedenle, çevresel ve sosyal sürdürülebilirliği teşvik eden projeler Bankanın en önemli öncelikleri arasında yer alır.

Bu belge:

- Bankanın kendi faaliyetlerinin sürdürülebilirliğini nasıl yöneteceğini ve Bankanın taahhütleri ile uygulama düzenlemelerini ortaya koyar.
- Bankanın projelerinin çevresel ve sosyal etkilerini ve risklerini nasıl değerlendireceğini ve izleyeceğini ortaya koyar.
- AİKB tarafından finanse edilen projelerin yaşam döngüsü boyunca bu projelerle ilişkili çevresel ve sosyal etkilerin ve risklerin yönetimine ilişkin asgari gereklilikleri belirler.
- Bankanın, yüksek çevresel ve sosyal faydalar sağlayan projeleri ve çözümleri teşvik etme fırsatlarını belirleyeceğini taahhüt eder.
- AİKB ve müşterilerinin, bu Politika doğrultusunda projelerin tasarlanması, uygulanması ve işletilmesindeki ilgili rol ve sorumluluklarını tanımlar.

Bu belge, AİKB Çevresel ve Sosyal Politikası (2019) ile buna bağlı Çevresel ve Sosyal Gerekliliklerin (önceki adıyla Performans Koşulları) yerine geçer.

¹ Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası Kurucu Anlaşması Madde 2.1(vii)

Tanımlar

Bu Politika'da kullanılan terimler aşağıdaki anlamlara sahiptir:

Bilgiye Erişim Politikası	Zaman zaman değiştirilmiş hâliyle AİKB Bilgiye Erişim Politikası (2024).
İlişkili tesisler	Proje kapsamında AİKB tarafından finanse edilmeyen, ancak AİKB'ye göre projenin başarısının değerlendirilmesinde veya üzerinde anlaşmaya varılan proje sonuçlarının üretilmesinde önem taşıyan tesisler veya faaliyetler. Bunlar, (i) eksik olmaları hâlinde projenin uygulanabilirliğini etkileyecek ve (ii) proje olmasa planlanmayacak, inşa edilmeyecek, genişletilmeyecek veya gerçekleştirilmeyecek yeni tesisler veya faaliyetlerdir.
Biyçeşitlilik	Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi'ne göre; biyçeşitlilik, karasal, denizel ve diğer tatlı su ekosistemleri ve bu ekosistemlerin parçası olduğu ekolojik kompleksler dâhil tüm bu kaynaklara ait canlı organizmalar arasındaki farklılaşma anlamına gelir ve tür içi çeşitlilik, türler arası çeşitlilik ve ekosistem çeşitliliğini kapsar.
Sermaye piyasası işlemleri	Borsaya kote tahviller ve hisse senetleri gibi halka açık menkul kıymet işlemleri veya halka açık olmayan ancak önemli gizli bilgilere dayalı ticaret kısıtlamalarına tabi olan menkul kıymet işlemleri.
Çocuk cinsel sömürüsü ve istismarı	Çocuk cinsel sömürüsü bir tür çocuk cinsel istismarıdır. Bir kişi veya grup, 18 yaşından küçük bir çocuğu veya genci cinsel faaliyete zorlamak, manipüle etmek veya kandırmak için güç dengesizliğinden yararlandığında ortaya çıkar. Bir çocukla (Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Hakları Sözleşmesi 'nde 18 yaşın altındaki herkes çocuk olarak tanımlanmıştır) gerçekleştirilen tüm cinsel faaliyetler, yerel rüşt veya rıza yaşına bakılmaksızın cinsel istismar olarak kabul edilir.
Yükleniciler	Bir proje için iş ve hizmet sağlama sözleşmesi üstlenen şirketler.
Ana tedarikçiler	Proje için elzem olan mal, ekipman veya malzemeleri sağlayan tedarikçiler ve alt tedarikçiler.
Dijitalleşme	Bir kuruluşun performansını geliştirmek, iş faaliyetlerini dönüştürmek, veri odaklı kararlar almasını kolaylaştırmak ve yeni mal ve hizmetlerin oluşturulmasına olanak tanımak amacıyla dijital teknolojiler ile bilgi teknolojilerinin kullanılmasını içeren süreç.
Doğrudan yatırım	AİKB'den borçluya doğrudan fon akışının gerçekleştiği, finansal kuruluşlar, fonlar veya diğer araçların yer almadığı projeler.
Çevresel ve sosyal konular	AİKB'nin Çevresel ve Sosyal Gerekliliklerine (ÇSG'ler) tabi olan herhangi bir çevresel veya sosyal konu.
Çevresel konular	AİKB'nin ÇSG'lerinde tanımlanan, iklim değişikliği ve diğer sınır ötesi veya küresel riskler ve etkilerle ilgili konular; doğal habitatların ve biyçeşitliliğin korunması, muhafazası, sürdürülmesi ve eski hâline getirilmesine yönelik herhangi bir maddi tehdit; ekosistem hizmetleri ve su ürünleri ile ormanlar gibi canlı doğal kaynakların kullanımıyla ilgili konular.

Çevresel ve Sosyal Çerçeve	Bu politikayı destekleyen rehber niteliğindeki notlar ve diğer ilgili belgeler.
Toplumsal cinsiyet	Toplumsal olarak inşa edilen, öğrenilen, bağlama ve zamana özgü ve değiştirilebilir olan, belirli bir cinsiyetten olmakla ilişkili davranışlar, sosyal nitelikler ve fırsatlar.
Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve taciz (TCDŞT)	Toplumsal olarak atfedilen cinsiyet farklılıklarına dayalı olarak işlenen fiziksel, zihinsel veya cinsel zarar ya da acı veren eylemler, bu tür eylemlerle tehdit, zorlama ve diğer özgürlükten mahrum bırakma biçimlerini içeren her türlü zararlı eylem. TCDŞT, tüm cinsel istismar, cinsel taciz ve cinsel sömürü eylemlerini kapsar.
Toplumsal cinsiyet eşitliği	Kişilerin doğumda atanan cinsiyetleri, cinsel yönelimleri, toplumsal cinsiyet kimlikleri, toplumsal cinsiyet ifadeleri ve/veya cinsiyet özelliklerinden bağımsız olarak, haklarını kullanmaları için aynı koşullardan, muameleden ve fırsatlardan yararlanmaları.
Uluslararası iyi uygulamalar	Küresel veya bölgesel olarak aynı veya benzer koşullar altında aynı tür bir girişimde bulunan yetenekli ve deneyimli profesyonellerden makul olarak beklenebilecek mesleki beceri, özen, ihtiyat ve öngörünün kullanılması. Bu uygulamanın sonucu, projede, ilgili rehber notlarında belirtilen şekilde, proje bağlamına özgü en uygun teknikleri ve standartları kullanılmasını sağlamaktır.
Dolaylı yatırım	AİKB'nin, alt projeler veya alt yatırımlar aracılığıyla nihai faydalanıcılara yönelik bir dizi alt işlemleri finanse eden finansal araçlara sağladığı yatırımlar.
İnsan hakları	Uluslararası İnsan Hakları Beyannamesi kapsamında sağlandığı üzere, ırk, cinsiyet, milliyet, etnik köken, dil, din veya herhangi bir başka statü fark etmeksizin, tüm insanların sahip olduğu doğuştan gelen haklar.
Etki azaltma hiyerarşisi	Geliştirme faaliyetlerinin başlangıcından itibaren çevresel veya sosyal etkilerin oluşumunu önlemeye yönelik alınan önlemler ve bunun mümkün olmadığı durumlarda, ortaya çıkabilecek potansiyel kalıcı olumsuz etkileri en aza indirecek, hafifletecek ve son çare olarak denkleştirecek (offset) ve/veya telafi edecek ek önlemlerin uygulanması.
Doğa Temelli Çözümler	Karasal, tatlı su, kıyı ve deniz ekosistemlerini koruma, muhafaza etme, eski hâline getirme, sürdürülebilir kullanma ve yönetmeye yönelik; sosyal, ekonomik ve çevresel zorlukları etkili ve uyarlanabilir bir şekilde ele alırken, aynı zamanda insan refahı, ekosistem hizmetleri, dirençlilik ve biyoçeşitlilik faydaları sağlayan eylemler.
Proje	Bir müşterinin AİKB finansmanı kullanarak ifa etmeyi amaçladığı ve finansman anlaşmasında belirlenmiş, Yönetim Kurulu tarafından veya Yönetim Kurulunun onay yetkisini devretmiş olması durumunda, Banka yönetimi tarafından onaylanmış yapım işi, mal, hizmet ve/veya iş faaliyetleri.
Misilleme ve/veya intikam	Misilleme, AİKB tarafından finanse edilen bir projeye ilişkin şikâyetle bulunması, projeye karşı çıkması, projeyi eleştirmesi ya da proje ile ilgili hukuki haklarını savunması veya uygulamaya koyması nedeniyle bir bireye, gruba, temsilciye veya kuruluşa karşı gerçekleştirilen misilleme amaçlı ve hedefli eylemleri içerir. Bu eylemler, intikam alma, sindirme, tehdit, taciz, cezalandırma, yargı süreçleri veya başka herhangi misilleme niteliğindeki davranışları kapsar. Bu Politika'nın amaçları doğrultusunda, "misilleme", "intikam" ve "öç alma" terimleri birbirinin yerine kullanılacaktır.

Cinsel sömürü, cinsel istismar ve taciz (CSİT)

Cinsel sömürü, kırılgan bir durum, güç dengesizliği veya güven ilişkisinin cinsel amaçlarla kötüye kullanılması girişimi veya bunların fiili olarak suiistimal edilmesidir. Cinsel sömürüye, bunlarla sınırlı kalmamak üzere, bir başkasının cinsel sömürsünden maddi, sosyal veya politik kazanç sağlamak dâhildir.

Cinsel istismar, fiziksel zorlama ya da eşitsiz veya baskıcı koşullar altında gerçekleştirilen veya tehdidi yapılan cinsel içerikli fiziksel müdahaleleri kapsar. Buna cinsel saldırı, tecavüz, taciz ve rıza dışı diğer tüm cinsel eylemler dâhildir. Bir çocukla (Birleşmiş Milletler'in [Çocuk Haklarına dair Sözleşmesi](#)'nde 18 yaşın altındaki her birey çocuk olarak tanımlanmıştır) gerçekleştirilen tüm cinsel eylemler, yerel olgunluk veya rıza yaşına bakılmaksızın cinsel istismar olarak kabul edilir.

Cinsel taciz, cinsel içerikli ve hoş karşılanmayan, kabul edilemez davranış ve uygulamaları kapsar. Buna, bunlarla sınırlı kalmamak üzere, cinsel imalar veya talepler, "cinsel fayda" isteme, cinsel içerikli sözlü veya fiziksel davranışlar ya da rahatsız edici veya aşağılayıcı olarak algılanabilecek jestler dâhildir.

Cinsel ve toplumsal cinsiyet azınlıkları

Cinsiyeti, toplumsal cinsiyeti, cinsel yönelimi, toplumsal cinsiyet kimliği, toplumsal cinsiyet ifadesi ve/veya cinsiyet özellikleri içinde yaşadığı toplumun çoğunluğundan farklı olan kişiler.

Sosyal konular

Sosyal, ekonomik, çalışmaya ilişkin ve kültürel haklar; iş ve çalışma koşulları; halk ve iş sağlığı ve güvenliği; araziye, kaynaklara ve ekosistem hizmetlerine erişim; Yerli Halklar; kültürel miras; karar alma süreçlerine katılım ve toplumsal cinsiyet, iklim değişikliği ve proje paydaşlarının deneyimleyebileceği ayrımcılık, ötekileştirme veya hassasiyetlere ilişkin kesişen konular dâhil ama bunlarla sınırlı kalmamak üzere projelerden etkilenen kişiler ve onların içinde yaşadığı toplumlar ve çalıştırdıkları kişiler dâhil proje paydaşlarına ilişkin tüm hususlar.

Tedarikçiler

Bir projeye veya yükleniciye mal, ekipman veya malzeme sağlamak için bir sözleşme üstlenen şirketler.

Hassas durumdaki kişiler

(i) Cinsiyetleri, toplumsal cinsiyetleri, cinsel yönelimleri, toplumsal cinsiyet kimlikleri, toplumsal cinsiyet ifadeleri ve/veya cinsiyet özellikleri, dinî, ulusal kökenleri, ırkları, etnik kökenleri, yerli statüleri, yaşları (çocuklar, gençler ve yaşlılar dâhil), fiziksel veya zihinsel engelleri, okuryazarlık durumları, siyasi görüşleri ve bağlantıları veya sosyoekonomik durumları gibi özellikleri nedeniyle ayrımcılığa uğrayan, ötekileştirilen ve/veya dışlanan ve bu sebeple proje etkilerinden orantısız şekilde etkilenebilecek veya proje faydalarına erişimde diğerlerine göre daha sınırlı olabilecek bireyler veya gruplar ve (ii) yoksulluk sınırının altında yaşayanlar, topraksızlar, tek ebeveynli haneler, doğal kaynaklara bağımlı topluluklar, göçmen işçiler, mülteciler veya ülke içinde yerinden edilmiş kişiler gibi hassas durumdaki bireyler ile çatışmalardan veya doğal afetlerden etkilenen kişiler.

AİKB faaliyetleri

1. AİKB'nin görev ve sorumlulukları

- 1.1. AİKB'nin sorumlulukları, onayladığı projelere finansman sağlayan bir uluslararası finansal kuruluş olarak rolüyle tutarlıdır. AİKB'nin projeye dâhil olma düzeyi, projenin doğası ve kapsamı ile müşteriyle olan iş birliği ve ilişkiye özgü koşullara bağlı olarak belirlenir.
- 1.2. AİKB, çevresel veya sosyal nedenlerle bir projeyi finanse etmekten kaçınabilir. AİKB'nin, bu politikanın A ekinde yer alan AİKB Çevresel ve Sosyal Yasaklılık Listesi'ne uygun olarak, finansman sağlamadığı çeşitli faaliyet türleri bulunmaktadır.
- 1.3. AİKB bir dizi donör fonu yönetmektedir. Tamamı veya bir kısmı donör fonlarıyla finanse edilen projeler veya faaliyetler, bu politikaya uygun olacaktır. AİKB ile donörler tarafından mutabık kalındığı üzere, donör fonlarıyla finanse edilen projelere çevresel veya sosyal konularla ilgili ek donör gereklilikleri uygulanabilir.
- 1.4. AİKB, finanse ettiği projelere ek olarak, kendi faaliyetlerinde de iyi çevresel ve sosyal yönetimin önemini göz önünde bulundurur.

2. AİKB'nin taahhütleri

- 2.1. AİKB Çevresel ve Sosyal Politikası'nın bu bölümü, AİKB'nin genel olarak hedeflerini, taahhütlerini, rollerini ve sorumluluklarını ortaya koymaktadır. Bölüm III'te AİKB'nin iç faaliyetlerinin sürdürülebilir yönetimine dair taahhüdü açıklanmaktadır. Bölüm IV, bu taahhütlerin AİKB tarafından finanse ettiği projelere nasıl uygulandığını ortaya koymaktadır.
- 2.2. AİKB tarafından finanse edilen tüm projeler, bu politikanın gerekliliklerini karşılayacak şekilde yapılandırılacaktır.
- 2.3. Avrupa Çevre İlkeleri'ne² taraf olan AİKB, projelerin, coğrafi konumlarından bağımsız olarak, proje düzeyinde uygulanabilir olduğu durumlarda Avrupa Birliği (AB) çevre ilkeleri, uygulamaları ve temel standartlarıyla³ uyumlu bir şekilde yapılandırılmasını sağlamayı taahhüt etmektedir. Ev sahibi ülke düzenlemelerinin AB'nin temel çevresel standartlarından farklılık göstermesi durumunda, projelerin daha sıkı olan standartları karşılaması gerekecektir.
- 2.4. AİKB, proje değerlendirme aşamasında tespit edilen ilgili uluslararası antlaşmalar, sözleşmeler ve anlaşmalar kapsamındaki ülke yükümlülüklerini veya ulusal kanunları ihlal edecek projeleri bilerek finanse etmeyecektir.
- 2.5. AİKB, Banka tarafından finanse edilen projelerde uluslararası kabul görmüş insan hakları standartlarına⁴ riayet etmeyi taahhüt etmektedir. AİKB, projelerin insan hakları⁵ risklerini ve etkilerini, Bankanın çevresel ve sosyal değerlendirme ve izleme süreçlerinin ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirecek ve bunların yönetilmesini talep edecektir. AİKB, müşterilerinden iş faaliyetlerinde insan haklarına saygı göstermelerini, başkalarının insan haklarını ihlal etmekten kaçınmalarını ve iş faaliyetlerinin neden olduğu olumsuz insan

2 Avrupa Çevre İlkeleri, Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası, AİKB, Avrupa Yatırım Bankası, Nordik Çevre Finansmanı Şirketi ve Nordik Yatırım Bankası tarafından kabul edilmiştir. Bu, projelerin finansmanı ile ilgili çevresel ilke, uygulama ve standartların daha fazla uyumlaştırılması yönündeki çabaya yanıt olarak başlatılmış bir girişimdir. Avrupa Çevre İlkeleri taahhütleri 1, 3, 4 ve 10 numaralı ÇSG'lerde yansıtılmaktadır.

3 AB'nin temel çevresel standartları, tüzükler ve direktifler gibi AB ikincil mevzuatında bulunmaktadır. Üye Devletler ve AB kurumlarına yönelik usul normları ile Üye Devletler, AB kurumları ve AB tüzel ve gerçek kişileri için geçerli olan Avrupa Adalet Divanı ve İlk Derece Mahkemesi içtihatları bu tanımın dışındadır.

4 Uluslararası İnsan Hakları Beyannamesi ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Çalışma Yaşamında Temel İlkeler ve Haklar Bildirgesi kapsamında öngörüldüğü üzere.

5 AİKB, finanse ettiği projeleri iyi uluslararası uygulamalar doğrultusunda sürekli olarak iyileştirecek ve projelerin değerlendirme ve izleme aşamalarında insan hakları risklerini tespit etme ve ele alma süreçlerini kademeli olarak güçlendirmeyi amaçlayacaktır.

hakları risklerini ve etkilerini Bankanın Çevresel ve Sosyal Gereklilikleri (ÇSG'ler) doğrultusunda ele almalarını isteyecektir.

- 2.6. AİKB, toplumsal cinsiyet eşitliğinin modern, iyi işleyen bir piyasa ekonomisinin ve demokratik bir toplumun temel bir unsuru olduğuna inanmakta ve toplumsal cinsiyet eşitliğini, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığın ve cinsel ve toplumsal cinsiyet azınlıklarına yönelik ayrımcılığın önlenmesi de dâhil olmak üzere, yetki alanı kapsamında teşvik etmeye kararlıdır. AİKB, toplumsal cinsiyetlerinden bağımsız olarak herkesin projelerin sonuçları ve faydalarından yararlanmasını sağlamayı amaçlayacaktır. AİKB, müşterilerinin toplumsal cinsiyete özgü ve orantısız potansiyel olumsuz etkileri tespit etmelerini ve bunları azaltmaya yönelik önlemler geliştirmelerini gerektirmektedir. AİKB ayrıca, müşterilerinin toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti (TCDŞ) ve çocuklara yönelik cinsel sömürü ve istismarı etkili bir şekilde önlemek ve ele almak için önlemler almalarını gerektirmektedir.⁶
- 2.7. AİKB, hassas durumdaki kişilerin finanse ettiği projelerden orantısız bir şekilde etkilenebileceğinin ve/veya proje faydalarına eşit şekilde erişemeyebileceğinin farkındadır. Banka, olumsuz etkilerin önlenmesi veya hafifletilebilmesi ve olumlu proje sonuçlarının ve faydalarının eşit şekilde sağlanabilmesi için projelerde, uygun olduğu durumlarda, projeden etkilenen kişiler ve projede çalışan işçiler arasındaki hassas kişiler ve/veya grupların tespit edilmesini talep edecektir.
- 2.8. AİKB, desteklediği projelerin çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğini artırmak amacıyla, projeden etkilenen kişiler de dâhil olmak üzere paydaşlarıyla açık, şeffaf ve kapsayıcı bir etkileşim süreci sürdürmeye kararlıdır. AİKB, çevresel ve sosyal konularla ilgili bilgiye erişim, katılım ve adalet erişim haklarına saygı göstermeyi taahhüt etmektedir. AİKB, müşterilerinin AİKB tarafından finanse edilen projelerden potansiyel olarak etkilenen ve/veya projelere ilgi duyan paydaşları tespit etmelerini, farklı fiziksel, duysal ve/veya bilişsel ihtiyaçlara uygun formatlar kullanarak onlarla anlamlı istişarelerde bulunmalarını ve geri bildirim, endişe ve taleplerini iletebilmeleri için ÇSG 1 ve 10'a uygun erişilebilir bir şikâyet mekanizması geliştirip uygulamalarını gerektirmektedir. Banka, AİKB tarafından finanse edilen bir projeye veya müşteriye yönelik görüşlerini veya itirazlarını dile getiren kişilere karşı tehdit, yıldırma, taciz veya şiddet gibi misillemelere müsamaha göstermemektedir. AİKB, misilleme ile ilgili her türlü itibar edilebilir iddiayı ciddiyle ele alır, riskleri değerlendirir ve misillemeyi önlemek için müşterilerle birlikte çalışır. Bu tür şikâyetler Bankaya iletilindiğinde, Banka, yetkisi dâhilinde ilgili taraflarla birlikte bu konuları ele almak için çalışır. Bu durumlarda, Banka endişelerini doğrudan müşteri veya ilgili taraf ile paylaşır ve uygun görüldüğü şekilde takip eylemleri gerçekleştirir. Banka, bu süreçte şikâyetçilerin güvenliğini ve emniyetini öncelikli olarak dikkate alır.
- 2.9. AİKB, faaliyet gösterdiği ülkelerde iklim değişikliğinin hem nedenlerini hem de çevresel ve sosyal sonuçlarını ele alacaktır. AİKB, faaliyet gösterdiği ülkeleri ve müşterilerini Paris Anlaşması kapsamındaki taahhütlerini yerine getirmelerinde destekleyecektir.⁷ AİKB, mümkün olduğunda, sıfır/düşük karbonlu yatırımları, yenilenebilir enerji kaynaklarını, iklim değişikliğinin azaltılması ve iklim değişikliğine uyum sağlanmasına yönelik fırsatları desteklemek ve projelerde sera gazı emisyonlarını önleme, azaltma, ortadan kaldırma veya düşürme fırsatlarını tespit etmek için yenilikçi yatırımlar ve teknik yardım faaliyetlerine katılacaktır. AİKB ayrıca, müşterilerini iklim uyum önlemleri ve iklim dirençli yatırımlar geliştirmelerinde ve iklim değişikliğinin neden olduğu riskleri yönetmeleri anlamında destekleyecektir.
- 2.10. AİKB, tedarik zincirlerindeki çevresel ve sosyal risklerin ele alınmasının önemini kabul eder. AİKB, bazı tedarikçilerin çifte standart uygulamaları gibi bireysel müşterilerin kontrolü dışında kalan etkenler nedeniyle, belirli tedarik zincirlerinde yaygın olan çevresel ve sosyal risklerin ve etkilerin proje düzeyinde ele alınamayabileceğinin farkındadır. Bu bağlama özgü diğer etkenler arasında mevzuata veya yasal düzenlemelerin uygulamasına yönelik muğlaklık, sosyal koruma eksikliği, yoksulluk ve eşitsizlik, ayrımcılık, çatışma ve insani krizler, suç ve yolsuzluk ile tedarik zincirleri boyunca sürekli maliyet baskıları yer almakta olup, bunlar zorlayıcı ve/veya sömürücü uygulamalara ve çevresel yıkıma yol açabilir. Bu sorunların ele

6 AİKB, Cinsel Sömürü, İstismar ve Tacizden Korunmaya Yönelik Ortak Yaklaşımı (CAPSEAH) desteklemekte olup, müşterileriyle birlikte çalışarak CAPSEAH'ın ortak ilkelerine ve önerilen asgari eylemlerine uyum sağlamalarını hedefleyecektir: [Cinsel Sömürü, İstismar ve Tacizden Korunmaya Yönelik Ortak Yaklaşım \(safeguardingsupporthub.org\)](https://safeguardingsupporthub.org/).

7 AİKB Güvernörler Kurulunun "AİKB'nin tüm faaliyetlerinin en geç 31 Aralık 2022 tarihine kadar Paris Anlaşması'nın hedefleriyle tamamen uyumlu olacağı, böylece Bankanın, faaliyet gösterdiği ülkelerin düşük karbona ve iklim direncine geçiş yolları temelinde sürdürülebilir ve kapsayıcı piyasa ekonomileri inşa etme çabalarına desteğini hızlandıracığı" ifadelerine yer veren 239 sayılı kararı.

alınması için müşterek çabalar gerektiğinde, AİKB, bu tür risklerin ortadan kaldırılması veya azaltılmasına yönelik ortak yaklaşımları araştırmak üzere ilgili sektör girişimleri, çok taraflı kurumlar ve diğer ilgili paydaşlarla iş birliği yapacaktır.

- 2.11. AİKB, biyoçeşitlilik kaybının hem nedenlerini hem de sonuçlarını ele alacaktır. Banka, uygun olduğu durumlarda, AİKB'nin faaliyet gösterdiği ülkeleri desteklemek için ekosistemleri ve bunların barındırdığı biyoçeşitliliği koruma ve iyileştirme önlemlerini içeren girişimlere katılarak Kunming-Montreal Küresel Biyoçeşitlilik Çerçevesi'nin hedef ve amaçlarına ulaşmayı amaçlayan çalışmalara katkıda bulunacaktır. AİKB ayrıca, müşterilerini canlı doğal kaynakların, biyoçeşitliliğin, ekosistemlerin korunması ve eski hâline getirilmesi ile doğa temelli çözümler için doğa pozitif önlemler ve yatırımlar geliştirmeleri ve uygulamaları, ayrıca doğa ile ilgili riskleri, etkileri ve bağımlılıkları yönetmeleri konusunda destekleyecektir.
- 2.12. AİKB, müşterilerden canlı doğal kaynakların korunması, muhafazası, yönetimi ve sürdürülebilir kullanımı konusunda ihtiyatlı bir yaklaşım benimsemelerini talep edecektir. Müşteriler, ilgili projelerin ekosistemleri ve onların desteklediği biyoçeşitliliği korumaya ve mümkün olduğunda geliştirmeye yönelik önlemler içermesini sağlamakla yükümlüdür. Bu, en azından net kayıp olmamasını ve projenin bağlamı elverdiğinde biyoçeşitlilik üzerinde olumlu bir etki yaratılmasını sağlamaya yönelik hedefle tutarlı olacaktır.
- 2.13. AİKB, dijitalleşmenin, siber güvenliğin ve veri gizliliğinin insan hakları, halk sağlığı ve güvenliği açısından olası olumsuz çevresel ve sosyal etkilerinin, sorunlarının ve risklerinin farkındadır. Banka, finanse ettiği projelerde dijitalleşmenin olumsuz çevresel ve sosyal etkileri olabileceği durumları ulusal mevzuata uygun olarak değerlendirecektir.
- 2.14. AİKB, müşterileriyle ortaklıklar kurarak faaliyetlerine değer katmalarına yardımcı olmak, uzun vadeli sürdürülebilirliklerini artırmak ve çevresel ve sosyal yönetim kapasitelerini güçlendirmek için destek sağlayacaktır. Banka, faaliyet gösterdiği ülkelerde bölgesel veya sektörel düzeyde çevresel ve sosyal sürdürülebilirliği teşvik etmek için etkili müdahalelerin koordinasyonunu sağlamak amacıyla diğer uluslararası finans kuruluşları, AB, iki taraflı donörler, BM kuruluşları ve diğer kuruluşlarla birlikte çalışacaktır. Banka, müşterilerinden projelerinde ya Bankanın ÇSG'lerini ya da ortaklaşa kararlaştırılmış bir yaklaşımı uygulamalarını talep edecektir.
- 2.15. AİKB bir projeyi diğer çok taraflı veya ikili ajans veya kuruluşlarla birlikte finanse ettiğinde, uygun olduğu durumlarda, müşterinin, AİKB ve ortak finansör(ler) ile iş birliği yaparak projenin değerlendirilmesi, geliştirilmesi ve uygulanmasına yönelik ortak bir yaklaşım üzerinde anlaşmasını talep edecektir. Ortak bir yaklaşım, içeriği ve sonuçları itibarıyla bu Politika ve ÇSG'lerle esasen tutarlı olduğu sürece AİKB tarafından kabul edilebilir. Ortak yaklaşımın kabul edilebilir olup olmadığı değerlendirilirken, ilgili çok taraflı veya ikili ajansların ya da kuruluşların politika, standart ve uygulama prosedürleri dikkate alınacaktır. Ortak bir yaklaşımın kullanımıyla ilgili karar mümkün olduğunca erken ancak en geç proje değerlendirme veya nihai kredi onayı aşamasında AİKB tarafından verilecektir. Bir proje için ortak bir yaklaşım üzerinde anlaşmaya varıldığında, çevresel ve sosyal eylem planı (ÇSEP), çevresel ve sosyal performansın bu ortak yaklaşıma göre ölçülmesini gerektirecektir. Ortak bir yaklaşım, AİKB ve müşteri tarafından üzerinde mutabık kalınması hâlinde, aynı ortak finansör(ler) tarafından finanse edilen ilişkili tesislere de uygulanacaktır. Müşteri ayrıca paydaş katılımını sağlamak amacıyla AİKB ve ortak finansör(ler) ile koordinasyon sağlayarak, tek bir proje bilgi ve dokümantasyon setinin açıklanmasını mümkün kılacaktır.
- 2.16. AİKB'nin ülke stratejileri, sektör stratejileri ve politikaları, Bankanın planlanan faaliyetleriyle ilişkili potansiyel çevresel ve sosyal zorlukları ve fırsatları dikkate alacaktır. AİKB, teknik iş birliği ve politika diyalogu yoluyla, faaliyet gösterdiği ülkelerde çevresel ve sosyal riskleri, etkileri ve fırsatları değerlendirme ve yönetme kapasitesini artırma fırsatları arayacaktır. AİKB, faaliyet gösterdiği ülkelerde müşterilerinin projelerinde çevresel ve sosyal açıdan sürdürülebilir sonuçlar elde edebilmeleri için uygun bir ortamın geliştirilmesini kolaylaştıracaktır. Bu kapsamda, finansal araçlara finanse ettikleri alt projelerde çevresel ve sosyal riskleri, etkileri ve fırsatları değerlendirme ve yönetme konusunda yardımcı olacak ve çevresel ve sosyal yönetim sistemlerini güçlendirmelerine destek sağlayacaktır.

3. AİKB operasyonel faaliyetlerinin sürdürülebilirliğine yönelik taahhütler

AİKB'nin Çevresel ve Sosyal Politikasının bu bölümü, Bankanın operasyonel faaliyetlerine ilişkin taahhütlerini, rollerini ve sorumluluklarını ortaya koymaktadır.⁸

- 3.1. AİKB, tüm kurum içi iş faaliyetlerinde çevresel performansını iyileştirmeyi taahhüt etmekte olup, uluslararası iyi uygulamalara uygun bir çevre yönetim sistemi (ÇYS) uygulayacaktır.
- 3.2. AİKB temel çevresel etkilerinin farkındadır ve:
- kurum içi faaliyetleri için ilgili çevresel standartlara ve gerekliliklerle uyum içinde olacak;
 - kurum içi faaliyetlerini değerlendirecek ve çevresel ve sosyal performansını sürekli iyileştirebileceği alanları belirleyecek;
 - dâhilî sera gazı emisyonlarını azaltacak;⁹
 - kurum içi faaliyetlerinden kaynaklanabilecek kirliliği önlemek ve malzemeleri dikkatli ve verimli bir şekilde kullanarak atıkları en aza indirecek;
 - mümkün olduğu durumlarda kendi hesabına sürdürülebilir ürünler satın alacak;
 - uygun olduğu durumlarda kendi hesabına yönelik tedarik kararlarında çevresel etkenleri dikkate alacak;
 - çevresel politikalara ilişkin çalışanlarına eğitim verecek ve bunların kurum içinde anlaşılmasını sağlayacak;
 - bu politikayı personeli, tedarikçileri/yüklenicileri ve diğer ilgili taraflarla paylaşacak ve AİKB'nin web sitesinde yayımlayacaktır.
- 3.3. AİKB'nin kurum içi faaliyetlerinin çevresel ve sosyal performansı, Bölüm IV'ün gerekliliklerine uygun olarak raporlanacak olup, Bilgiye Erişim Politikası'nın kapsamına girmeyecektir.

4. AİKB'nin kamuoyuna sunduğu raporlar ve AİKB'nin hesap verebilirliği

- 4.1. AİKB şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerine bağlıdır. Banka, projelerinden ve iç faaliyetlerinden kaynaklanan çevresel ve sosyal riskler ile etkiler hakkında yıllık bazda raporlama yapacaktır. AİKB, mümkün olduğu hâllerde, raporladığı verilerle ilgili olarak hem AİKB içinde hem de dışında uluslararası iyi uygulamalar ile uyum içerisinde bir güvence düzeyi elde edecektir. Müşterilerinde de benzer iyi uygulamaları teşvik edecektir.
- 4.2. AİKB, projelerle ilgili çevresel ve sosyal riskleri ve etkileri, Bankanın [Bilgiye Erişim Yönergesi](#) hükümlerine uygun olarak Proje Özet Dokümanlarında özetleyecektir. Banka, projelerin çevresel ve sosyal riskleri ile etkilerine ilişkin belgeleri, proje hazırlık ve uygulama aşamalarında, AİKB Bilgiye Erişim Politikası ve Yönergesi doğrultusunda açıklayacaktır. Ayrıca, Banka, Kategori A projeleri için çevresel ve sosyal etki değerlendirmesi (ÇSED) ve ilgili dokümantasyonu, özel sektör projelerinde Yönetim Kurulu tarafından değerlendirilmeden en az 60 takvim günü, kamu sektörü projelerinde ise Yönetim Kurulu tarafından değerlendirilmeden en az 120 takvim günü önce açıklayacaktır.
- 4.3. AİKB, Banka tarafından finanse edilen projelerin zarar verdiği veya zarar verme olasılığı bulunduğu inanılan durumlara ilgili bireyler veya kuruluşlar tarafından dile getirilen konuları inceleyen Bağımsız Proje Hesap Verebilirlik Mekanizması'nı (BPHM) yürütmektedir. BPHM'nin amacı, proje paydaşları arasında sosyal, çevresel meseleler ve kamuyu bilgilendirme meselelerinin çözüme kavuşturulmasını

⁸ Operasyonel faaliyetler, AİKB ofisleriyle ilişkili tedarik, iş seyahatleri ve enerji ile atık yönetimi de dâhil ancak bunlarla sınırlı olmamak üzere çeşitli alanları kapsar.

⁹ AİKB projeleriyle ilişkili sera gazı emisyonları, ÇSG 3'te ele alınmaktadır.

kolaylaştırmak, Bankanın Çevresel ve Sosyal Politikasına ve Bilgiye Erişim Politikasının projeye özgü hükümlerine uyup uymadığını değerlendirmek ve gerektiği durumlarda , mevcut politika uyumsuzluklarını ele alarak gelecekteki politika uyumsuzluklarını engellemektir. BPHM, Bankanın yatırım faaliyetlerinin dışında yönetilmekte olup, doğrudan Yönetim Kuruluna raporlama yapmaktadır.

- 4.4. AİKB, faaliyetleriyle ilgili olarak paydaşlar tarafından dile getirilen çevresel ve sosyal konulara yönelik endişeleri ve şikâyetleri erken aşamada tespit etmek, takip etmek ve yanıtlamak için bir süreç yönetmektedir. Müşteriler Bankanın 10 numaralı ÇSG'si doğrultusunda bir şikâyet mekanizması kurmakla yükümlü olmakla birlikte, Banka da bu süreç aracılığıyla doğrudan kendisine iletilen endişe ve şikâyetleri ele alır ve müşterileriyle birlikte karşılıklı olarak kabul edilebilir çözümler bulmaya çalışır. Projeden etkilenen kişiler ve diğer paydaşlar, BPHM'ye, AİKB'nin doğrudan şikâyet mekanizmasına veya müşterinin şikâyet mekanizmasına her zaman erişebilirler. Bu mekanizmalar birlikte Bankanın hesap verebilirlik yapısını oluşturmaktadır.

5. Kurumsal ve uygulamaya ilişkin düzenlemeler

- 5.1. AİKB, bu Politika'nın etkili bir şekilde uygulanması için sorumluluklar ve uygun kaynaklar tahsis edecektir. Banka, çevresel ve sosyal değerlendirme ve izleme süreçlerini denetlemek ve çevresel ve sosyal açıdan faydalı projeleri başlatmak ve geliştirmek için yeterli personel kaynağını elinde bulunduracaktır.
- 5.2. AİKB, politikanın uygulanmasına yardımcı olacak uygun rehber notlar ve araçlarla birlikte bir Çevresel ve Sosyal Çerçeve hazırlayacak ve personelin politikanın gereklilikleri konusunda uygun eğitim almasını sağlayacaktır.
- 5.3. AİKB, Çevresel ve Sosyal Danışma Kurulundan destek alacak olup, genel politika ile ilgili konular ve sektör politikaları ile stratejilerinin nihai hâle getirilmesinden önce Kurulun görüşleri alınacaktır. Ayrıca, AİKB'nin proje ve faaliyetleriyle ilgili belirli konularda da Kurulun görüşlerine başvurulabilir.

AİKB projeleri

6. Çevresel ve Sosyal Gereklilikler

6.1. AİKB, projelerin çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğin belirli alanlarıyla ilgili olarak karşılaması gereken kapsamlı bir ÇSG seti belirlemiştir. ÇSG'lerin merkezinde etki azaltma hiyerarşisinin ve uluslararası iyi uygulamaların pratiğe dökülmesi yer almaktadır.

6.2. ÇSG'ler aşağıdaki şekildedir:

- ÇSG 1:** Çevresel ve sosyal risklerin ve etkilerin değerlendirilmesi ve yönetimi
- ÇSG 2:** İş gücü ve çalışma koşulları
- ÇSG 3:** Kaynak verimliliği ve kirliliğin önlenmesi ve kontrolü
- ÇSG 4:** Sağlık, emniyet ve güvenlik
- ÇSG 5:** Arazi edinimi, arazi kullanımına ilişkin kısıtlamalar ve zorunlu yeniden yerleşim
- ÇSG 6:** Biyoçeşitliliğin korunması ve canlı doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi
- ÇSG 7:** Yerli Halklar
- ÇSG 8:** Kültürel miras
- ÇSG 9:** Finansal araçlar
- ÇSG 10:** Paydaş katılımı

Her Çevresel ve Sosyal Gereklilik (ÇSG), AİKB tarafından finanse edilen projeler için müşterilere belirli yükümlülükler getirir. Bu yükümlülükler projenin doğrudan müşteri tarafından veya üçüncü taraflar aracılığıyla yürütülüp yürütülmediğinden bağımsız olarak geçerlidir.¹⁰ Tüm ÇSG'lerin ayrılmaz bir parçası olarak ilgili ulusal yasalara uyum sağlanması zorunludur. Ev sahibi ülkenin mevzuatı ile ÇSG gereklilikleri arasında farklılık olması durumunda, daha katı olan standart uygulanacaktır.

- 6.3. Bir projenin çevresel ve sosyal değerlendirmesi hem projenin çevresel ve sosyal risklerini ve etkilerini hem de projenin çevresel ve sosyal faktörlerden nasıl etkilendiğini dikkate alacaktır.
- 6.4. Yeni tesisler veya ticari faaliyetler içeren projeler, en başından itibaren ÇSG'leri karşılayacak şekilde tasarlanacaktır. Bir projenin tüm ÇSG'leri karşılamadığı durumlarda, müşterinin AİKB tarafından kabul edilebilir bir zaman dilimi içinde ÇSG'lere uyum sağlamak için bir ÇSEP kabul etmesi gerekecektir. Müşteri, projenin çevresel ve sosyal risklerini ve etkilerini ÇSG'lere uygun olarak yönetmek için ÇSEP'i uygulamayı taahhüt edecektir. ÇSEP, her türlü finansman anlaşmasının bir parçasını oluşturacak ve geçerli ÇSG'lere uyum sağlamak için gerektiğinde yatırım süresi boyunca güncellenebilecektir.
- 6.5. Projenin çevresel ve sosyal değerlendirmesi, ilişkili tesislerin çevresel ve sosyal risklerini ve etkilerini de kapsayacaktır. İlişkili tesislerin ÇSG'lere uygun şekilde yapılandırılmadığı durumlarda, proje değerlendirmesi sırasında, bu tesislerin proje üzerindeki çevresel ve/veya sosyal riskleri ve etkilerini belirlemek için makul çaba gösterilecektir. Müşteri, ilişkili tesisler üzerinde kontrol veya etkide bulunamayacağı durumları göstermekle yükümlüdür. Bu kapsamda, hukuki, düzenleyici ve kurumsal faktörler gibi ilgili hususlara dair ayrıntılı bilgiler sağlamalıdır. Eğer ilişkili bir tesis, AİKB'nin çevresel ve sosyal

¹⁰ Üçüncü taraf, diğerlerinin yanı sıra, projenin/müşterinin sözleşmeye dayalı bir ilişkisinin veya önemli bir dahlinin olduğu bir devlet kurumu, bir yüklenici veya bir tedarikçi olabilir.

politikalarına benzer çevresel ve sosyal politikaları olan başka bir uluslararası finans kuruluşu tarafından finanse ediliyorsa, AİKB bu kuruluşun ilgili tesis için yaptığı değerlendirme ve izleme süreçlerine itibar edebilir.

- 6.6. Proje yakınında müşterinin kontrolü dışında olan ve ÇSG'lerin uygulanmadığı diğer tesisler veya faaliyetlerden kaynaklanabilecek önemli çevresel ve/veya sosyal riskler ve etkiler tespit edildiğinde, müşteri projeye yönelik riskleri değerlendirmek ve hafifletmek için makul çaba gösterecektir.
- 6.7. AİKB, çok taraflı bir kalkınma bankası olarak, çevresel ve sosyal açıdan sürdürülebilir sonuçlar elde etmeye yönelik çeşitli faaliyetler yürütmektedir. Bu faaliyetler, fırsat eşitliği ve toplumsal cinsiyet eşitliği gibi konuları da kapsamakta olup¹¹, bu Politika ve ÇSG'lerde belirtilen müşteri yükümlülüklerinin kapsamı dışında kalmaktadır ancak bunları tamamlayıcı niteliktedir. Bu faaliyetler, Bankanın ülke, sektör ve sektörler arası stratejileri ve yaklaşımları çerçevesinde yürütülen politika diyalogu ve teknik iş birliği çalışmalarını içermektedir.

7. Çevresel ve sosyal konuların projelere entegre edilmesi

Riskin belirlenmesi ve değerlendirilmesi

- 7.1. AİKB projeleriyle ilişkili çevresel ve sosyal riskler, Banka tarafından çevresel ve sosyal risk değerlendirme metodolojisine uygun olarak değerlendirilecektir. Bu değerlendirme, projelerin niteliği ve ölçeğine uygun ve çevresel ile sosyal etkilerin düzeyiyle orantılı olacaktır. Risk değerlendirme sürecindeki temel hususlar arasında etki riski, bağlamsal risk, ülke koşulları, müşterinin etki gücü ve kapasitesi, müşterinin daha önce AİKB tarafından finanse edilen projeleri uygulama performansı, projenin konumu ve paydaşların görüşleri yer almaktadır. Banka, gerekli görüldüğü takdirde, kalan itibar risklerini de değerlendirecektir. AİKB'nin çevresel ve sosyal risk değerlendirme metodolojisi AİKB'nin Çevresel ve Sosyal Çerçevesinde sunulmaktadır.
- 7.2. Bu politika kapsamında değerlendirilen tüm projeler için temel çevresel ve sosyal riskler belirlenecektir. Bu belirleme, ÇSG'lerin uygulanabilirliğini ve her proje için gerekli olan değerlendirme ve izleme kapsamını ortaya koyacak ve ÇSG'lerde tanımlanan çevresel ve sosyal hedeflere ulaşılmasını sağlayacak şekilde yapılacaktır. Proje süresince riskler değişebilir; bu nedenle AİKB izleme sıklığını ve kapsamını buna göre ayarlayacaktır. Temel çevresel ve sosyal proje riskleri ve bunlara yönelik değerlendirme ve izleme yaklaşımı Proje Özet Dokümanlarında (*Project Summary Documents*) açıklanacaktır.
- 7.3. AİKB, sermaye piyasası işlemleri de dâhil olmak üzere belirli finansal araçlarla ilişkili çevresel ve sosyal çerçeveler gibi Bankanın müşterileri ve ortakları tarafından kullanılan risk değerlendirmesine yönelik alternatif yaklaşımları dikkate alacaktır. Müşterinin risk değerlendirme yaklaşımı, AİKB'nin projeler ve işlemler için geliştirmiş olduğu risk temelli yaklaşımından farklıdır ve eğer bu alternatif çerçevelerle ÇSG'lerin hedeflerine ulaşılabilir ve müşteri bu çerçeveleri uygulama kapasitesine sahip ve ÇSG hedeflerini gerçekleştirebiliyorsa, AİKB tarafından uygun olarak değerlendirilebilir.

Kategorizasyon

Doğrudan yatırımlar

- 7.4. AİKB, gerek duyulan çevresel ve sosyal değerlendirme ile incelemelerin, bilgi açıklamalarının ve paydaş katılımının mahiyetini ve düzeyini belirlemek için her projeyi kategorize eder. Söz konusu kategorizasyon, projenin doğası, bulunduğu yer, hassasiyeti ve ölçeği ile yeni ve ilave potansiyel çevresel ve sosyal etkilerin önem düzeyi ile orantılı olacaktır.
- 7.5. Bir proje, doğrudan ve kümülatif çevresel ve sosyal etkiler de dâhil olmak üzere, yeni ve ek nitelikte olan ve kolayca tanımlanamayan, değerlendirilemeyen veya hafifletilemeyen potansiyel olarak önemli çevresel ve/veya sosyal etkilere neden olabiliyorsa "A" kategorisine girer. A olarak kategorize edilen projeler, resmî

11 Bu politikanın kapsamı dışında kalan sonuçlar, AİKB'nin Fırsat Eşitliği Stratejisi ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Stratejisi'nde açıklanmıştır.

ve katılımcı bir ÇSED süreci gerektirir. Kategori A projelerinin gösterge niteliğindeki bir listesi bu politikanın B ekinde sunulmaktadır.

- 7.6. Potansiyel çevresel ve/veya sosyal etkileri tipik olarak sahaya özgü ve/veya kolayca tanımlanabilen ve etki azaltıcı önlemler yoluyla ele alınabilen bir proje ise “B” kategorisindedir. Çevresel ve sosyal değerlendirmenin kapsamı AİKB tarafından vaka bazında belirlenecektir. Kategori B projeleri çok çeşitli AİKB projelerini kapsar ve Kategori B projelerine yönelik yaklaşımlar çevresel ve sosyal etkiler temelinde değişiklik gösterecektir.
- 7.7. Bir proje, kolayca tanımlanabilecek ve hafifletilebilecek sınırlı çevresel ve/veya sosyal etkilere sahip olması muhtemel olduğunda “C” kategorisinde değerlendirilir.
- 7.8. Ön çevresel ve sosyal incelemeler (ÖÇSİ'ler), uygun kategori ve değerlendirme kapsamını belirlemek için kategorizasyon sırasında yeterli bilginin mevcut olmadığı durumlarda gerçekleştirilecektir.

Finansal araçlar

- 7.9. Finansman yapısı finansal araçlar aracılığıyla fon sağlanmasını içeriyorsa (FA projeleri), bir proje “finansal aracı” (FA) olarak kategorize edilecektir. FA müşterilerinin ÇSG 2, ÇSG 4 ve ÇSG 9'a uymaları gerekmektedir. Finansal Araçlar tarafından AİKB finansmanı yoluyla finanse edilen alt projelerin bu Politika'nın B ekinde listelenen Kategori A projelerinin kriterlerini karşılaması hâlinde, bunların ÇSG 1 ila 8 ve 10'u karşılaması gerekecektir.

Diğer finansal araçlar

- 7.10. Yukarıdaki “doğrudan yatırımlar” ve “finansal araçlar” alt bölümlerinde belirtilen FA projelerine ek olarak, AİKB sermaye piyasası işlemleri de dâhil olmak üzere diğer finansal araçlara da yatırım yapmaktadır. Diğer finansal araçlar, doğrudan yatırımlar veya uygun olduğu hâllerde FA'larla tutarlı bir şekilde kategorizasyona tabi tutulacaktır.
- 7.11. Banka yatırımının bir proje veya fiziksel varlıkları hedeflemediği ve öz sermaye finansmanı, bazı hisse yatırımı türleri ve sermaye piyasası işlemleri gibi belirli ya da geleceğe ilişkin yatırımlara neden olacağı durumlarda, önerilen gelirlerin kullanım amacı ve projenin çevresel ve sosyal ayak izi, AİKB'nin yatırım kararı sırasında büyük ölçüde belirsiz olabilir. Bu gibi durumlarda, Banka:
- (i) projeyi, ilgili sektörün ve iş faaliyetinin bağlamında taşıdığı riskler ve etkiler temelinde değerlendirecek ve (ii) müşterinin, benimsenen çevresel ve sosyal yönetim sistemleri (ÇSYS) dâhil olmak üzere çevresel ve sosyal risk değerlendirme yaklaşımını, ayrıca çevresel ve sosyal riskleri ve etkileri ÇSG'lere uygun şekilde yönetme kapasitesini ve taahhüdünü değerlendirecektir.
- 7.12. AİKB'nin diğer finansal araçlardaki yatırımları değerlendirilirken, Bankanın Çevresel ve Sosyal Politikasıyla uyumlu alternatif risk değerlendirme çerçeveleri dikkate alınabilir ve bu çerçeveleri uygulama konusundaki müşteri kapasitesi göz önünde bulundurulur. Gelirlerin kullanımı, müşterinin ÇSYS kapsamında çevresel ve sosyal risk taramasına ve değerlendirmesine tabi olabilir. Bu sistem, ÇSG'lerin hedeflerine uygun şekilde düzenlenmiş ve sürdürülmüş olması durumunda Banka tarafından kabul edilebilir.
- 7.13. Projenin çok tesisli bir şirket için genel kurumsal finansman, işletme sermayesi veya öz sermaye finansmanı içerdiği ve gelirlerin kullanımının belirli fiziksel varlıklara yönelik olmadığı durumlarda, müşterinin kurumsal ÇSYS'lerini ÇSG'lerle uyumlu hâle getirmesi ve ticari faaliyetleriyle ilişkili çevresel ve sosyal riskleri yönetmek için kurumsal düzeyde önlemler geliştirmesi beklenecektir.
- 7.14. Sermaye piyasası işlemlerinde, çevresel ve sosyal bilgilerin açıklanması, piyasaya katılım öncesi ve sonrasında, mali olmayan önemli bilgilere dayalı olarak işlem yapmayı engelleyen ve yatırımcıların eşit muamele görmesini sağlayan ilkelere ilişkin sermaye piyasası kuralları ve düzenlemelerine tabidir. Sermaye piyasası işlemlerinin doğası gereği, Bankanın çevresel ve sosyal değerlendirmesi risk temelli olacaktır. Bu anlamda bu değerlendirmede yalnızca kamuya açık bilgiler ve müşterinin çevresel ve sosyal risk çerçevelerinin göz önüne alınması gerekebilir. Bankanın değerlendirmesinde, ilgili durumlarda, belirli sektörün ve bu tür sermaye piyasası araçlarıyla sağlanan gelirle finanse edilecek yatırım projelerinin taşıdığı çevresel ve/veya sosyal risk ve etkiler değerlendirilecek; projeye ilgili ÇSG'ler belirlenecek ve

ihraççının iş faaliyetleriyle ilişkili çevresel ve sosyal riskleri ve etkileri, ilgili ulusal yasalara ve ÇSG'lere uygun şekilde yönetme kapasitesi ve taahhüdü değerlendirilecektir. Bankanın değerlendirmesi, mevcut bilgilerin projenin çevresel ve sosyal risklerini ve etkilerini değerlendirmek ve ÇSG'lere uyumu belirlemek için yeterli olup olmadığını tespit edecektir. Piyasaya katılım sonrasında, Banka, müşterilerden proje risklerinin ve etkilerinin uygun şekilde tespit edilmesi, değerlendirilmesi ve yönetilmesi için ÇSG'lere ve ilgili durumlarda diğer eş değer standartlara uymalarını talep edecektir. Bu tür araçlar kullanılarak finanse edilen Kategori A projeleri için Banka, müşterilerin proje onayından önce bu politikanın ve Bilgiye Erişim Politikasının ilgili hükümlerinin gerekliliklerini karşılayan bir ÇSED oluşturmasını ve açıklamasını isteyecektir.

Genel proje değerlendirme yaklaşımı

- 7.15. Tüm projeler, AİKB'nin projenin finanse edilip edilmemesi gerektiğine karar vermesine yardımcı olmak ve finanse edilmesi durumunda, çevresel ve sosyal risklerin ve etkilerin projenin planlanması, yürütülmesi, uygulanması ve işletilmesi aşamalarında nasıl ele alınması gerektiğini belirlemek için çevresel ve sosyal bir değerlendirmeden geçer. Değerlendirmenin kesin kapsamı duruma göre belirlenecek olmakla birlikte, projenin niteliği ve ölçeğine uygun ve çevresel ve sosyal riskleri ile etkilerinin düzeyiyle orantılı olacaktır. Değerlendirme, projenin çevresel ve sosyal risklerini ve etkilerini, ilgili bağlamsal riskleri ve müşterinin projeyi ilgili ÇSG'lere uygun şekilde uygulama kapasitesini ve taahhüdünü değerlendirecektir.
- 7.16. Bankanın bu politikaya uygun olarak bir çevresel ve sosyal değerlendirme yapabilmesi için projenin çevresel ve sosyal etkileri ve riskleri hakkında yeterli bilgi sağlamak müşterinin sorumluluğundadır. Bankanın rolü: (i) müşterinin sunduğu bilgileri gözden geçirmek; (ii) ilgili ÇSG'leri karşılamak üzere çevresel ve sosyal etkileri ele almak için etki azaltma hiyerarşisi ile tutarlı uygun önlemlerin geliştirilmesinde müşteriye yardımcı olmak için rehberlik sağlamak ve (iii) ek çevresel veya sosyal faydalar için fırsatların belirlenmesine yardımcı olmaktır.
- 7.17. AİKB'den yapım aşamasında olan bir projeyi finanse etmesi talep edildiğinde veya projenin ev sahibi ülkeden yerel makamların onayı da dâhil olmak üzere gerekli izinleri aldığı durumlarda, Bankanın değerlendirmesi, proje tasarımına dair bir boşluk analizini içerecek ve proje seçiminin gerekçesi ile değerlendirilen alternatifleri ve uygulamanın ÇSG'lere uygunluğunu inceleyerek, AİKB'nin gerekliliklerini karşılamak için ek çalışmalara ve/veya etki azaltıcı önlemlere ihtiyaç olup olmadığını belirleyecektir. Banka, AİKB'nin projeye dâhil olmasından önce, müşterinin faaliyetlerini ve mevcut ÇSYS'lerin yeterliliğini de değerlendirecektir.
- 7.18. AİKB'nin değerlendirmesinde müşterilerin projelerden potansiyel olarak etkilenen ve/veya projelere ilgi duyan paydaşları tespit etmeleri, bu projelerden kaynaklanan riskler ve etkiler hakkında yeterli bilgi açıklamaları ve paydaşlarla anlamlı ve kültürel açıdan uygun bir şekilde etkileşimde bulunmaları gerekmektedir. AİKB özellikle, müşterilerinin, proje ile ilişkili potansiyel riskler ve etkiler ile paydaş ilgisinin düzeyiyle orantılı olarak, projeden etkilenen kişiler ve ilgili paydaşlarla etkileşimde bulunmalarını, potansiyel olarak etkilenen kişilerle anlamlı istişareler gerçekleştirmelerini gerektirir. Projenin topluluklar, hassas durumdaki kişiler ve/veya işçiler üzerinde potansiyel olarak önemli olumsuz etkiler yaratmasının muhtemel olduğu durumlarda, Banka, gerektiğinde kendi paydaş katılımı faaliyetleri de dâhil olmak üzere, projenin Yönetim Kurulu tarafından onaylanmadan önce ÇSG 10'un koşullarına uygun olmasını sağlayacaktır. Projenin Yönetim Kurulu onayından sonra, AİKB, müşterinin paydaş katılım sürecini izlemeye devam ederek, anlamlı istişarelerin ÇSG 10 ve/veya ÇSEP taahhütlerine uygun şekilde gerçekleştirilmesini sağlayacaktır.
- 7.19. Yukarıdaki "doğrudan yatırımlar" ve "finansal araçlar" alt bölümlerinde belirtilen FA projeleri için, AİKB aşağıdakileri değerlendirmek amacıyla müşteri ve portföyü hakkında özen yükümlülüğü durum tespiti yapacaktır: (i) müşterinin mevcut çevresel ve sosyal politikaları ve prosedürleri ve bunları uygulama kapasitesi; (ii) müşterinin mevcut portföyü ve gelecekte beklenen projeleri ile ilişkili çevresel ve sosyal riskler ve etkiler ve (iii) müşterinin mevcut ÇSYS'ini güçlendirmek için gerekli önlemler.

Karar alma

- 7.20. Proje onayı için AİKB Yönetim Kuruluna veya Yönetim Kurulu onay yetkisini devretmişse Banka yönetimine sunulan belgeler, çevresel ve sosyal değerlendirmenin tanımını, önemli riskleri ve etkileri, etki azaltıcı önlemleri, paydaş katılımının bir özetini ve proje risklerinin ve etkilerinin müşteriler tarafından nasıl ele alındığına veya alınacağına ilişkin bilgileri içerecektir. Uygun olduğu duruma göre, Yönetim Kurulu veya Banka yönetimi, projenin genel etkilerini, risklerini ve faydalarını değerlendirmenin bir parçası olarak paydaşların yorumlarını ve endişelerini karar alma sürecinde dikkate alacaktır.
- 7.21. AİKB Yönetim Kurulu, AİKB finansmanının bir koşulu olarak, çevresel ve sosyal değerlendirmenin belirli unsurlarının Yönetim Kurulu onayını takiben ve finansman anlaşmalarının imzalanmasından sonra gerçekleştirilmesini kabul edebilir. Kurul, önerilen yaklaşımın genel etkilerini, risklerini ve faydalarını değerlendirecektir. Bir projenin bu tür koşullara tabi olarak onaylandığı durumlarda, Proje Özet Dokümanı yaklaşımla ilgili açıklamalar içerecektir.

Yasal belgeler

- 7.22. AİKB'nin bir proje ile ilgili olarak müşterilerle yaptığı finansman anlaşmaları, AİKB'nin Çevresel ve Sosyal Gerekliliklerini yansıtan özel hükümler içerecektir. Bunlar arasında tüm geçerli ÇSG'lere uyumun yanı sıra çevresel ve sosyal raporlama, paydaş katılımı ve izleme hükümleri de yer almaktadır. Yasal belgeler, uygun olduğu hâllerde, bir borçlunun veya yatırım yapılan şirketin finansman anlaşmalarının gereklilikleriyle tutarlı çevresel veya sosyal hükümleri uygulamaması durumunda Bankanın sahip olacağı hakları ve/veya çözüm yollarını da içerecektir.

İzleme

- 7.23. AİKB, finanse ettiği projeleri, Bankanın projede mali çıkarı olduğu sürece bu politikanın hedeflerine göre izleyecek ve değerlendirecektir. İzlemenin kapsamı, projeyle ilişkili çevresel ve sosyal risklerle orantılı olacaktır. AİKB, projenin çevresel ve sosyal performansı, ÇSEP'in uygulanması ve müşterinin finansman anlaşmalarındaki çevresel ve sosyal taahhütlere uyumu hakkında yıllık çevresel ve sosyal raporları inceler. Müşterinin finansman anlaşmalarında belirtilen sosyal ve çevresel taahhütlere uymaması hâlinde, AİKB, uyumu sağlamak ve uyumsuzluktan kaynaklanan herhangi bir zararı gidermek için müşteri tarafından üstlenilecek düzeltici önlemler üzerinde müşteri ile beraber anlaşmaya varacaktır. Müşterinin kararlaştırılan düzeltici önlemleri yeterince uygulamaması durumunda, Banka, müşteriye düzeltici eylemleri yerine getirmeye teşvik etmek için gayriresmî ve resmî nüfuzunu kullanacaktır ve finansman anlaşmalarında yer alan hakları ve/veya çözüm yollarını uygun gördüğü şekilde kullanabilir. Banka, Bankanın müşterileri tarafından kararlaştırılan düzeltici eylemlerin uygulanmasında önemli uyumsuzlukların ve ilerleme eksikliklerinin öncelikli bir mesele olarak yeterince ele alınmasını sağlamayı taahhüt eder ve müşterinin sosyal ve çevresel taahhütlerini uygulaması, söz konusu müşterinin yeni veya ek finansman başvuruları değerlendirilirken AİKB tarafından dikkate alınacaktır. AİKB ayrıca Bankanın çevresel ve sosyal uzmanları ve/veya bağımsız uzmanlar tarafından gerçekleştirilen proje sahası ziyaretleri yoluyla müşteriler tarafından hazırlanan izleme bilgilerini periyodik olarak doğrulayabilir. Müşteri ile ilgili yasal işlemlerin devam ettiği durumlarda, Bankanın izleme kabiliyeti kısıtlanabilir.
- 7.24. Bir proje yeniden yapılandırma sürecine girerse, ÇSEP ve izleme gereklilikleri, projenin özel durumunun yarattığı kısıtlamalar doğrultusunda gerekli sonuçların elde edilmesini sağlamak amacıyla duruma göre yeniden değerlendirilecektir.

Operasyonel değişiklikler

- 7.25. AİKB onayını ve finansman anlaşmalarının imzalanmasını takiben projenin niteliğinde ve kapsamında değişiklikler meydana gelebilir. Bu tür değişikliklerin önemli çevresel veya sosyal etkileri olabilir. Bu tür önemli değişiklikler öngörüldüğünde, Banka bu politikaya ve ek değerlendirme ve paydaş katılımı gerekliliklerine uygun olarak bunların çevresel ve sosyal değerlendirmesini yapacak ve çevresel ve sosyal etki azaltma önlemleri değiştirilmiş/yeniden yapılandırılmış proje belgelerine dâhil edilecektir. Operasyonel değişikliklerin Yönetim Kurulu tarafından onaylanandan önemli ölçüde farklı bir çevresel ve/veya sosyal

senaryo ile sonuçlanacağı durumlarda, değişiklik Banka Yönetimine raporlanacak ve uygun olması hâlinde, geçerli AİKB politikaları ile tutarlı olarak, bilgi veya onay için Yönetim Kuruluna sunulacaktır.

8. Ekler

1'den 10'a kadar olan ÇSG'lerin içerikleri Bölüm IV'ün parçasıdır.

I Feragatler, istisnalar ve yayım

Feragatler

Yönetim Kurulu, bu politikanın, politikanın şartlarında açıkça izin verilmeyen bir gerekliliğinden feragat edilmesine izin verebilir. Bu politikadan farklı tüm uygulamalar için Yönetim Kurulunun onayı gereklidir.

İstisnalar

Bu politika, AİKB tarafından finanse edilen ve/veya uygulanan danışmanlık hizmetleri, toplumsal girişim projeleri, politika diyalogu ve teknik iş birliği veya AİKB'nin yönetim, idare ve karar alma süreçleri için geçerli değildir.

Yayım

Bu politika, Yönetim Kurulunca onaylanmasının ardından derhal Bankanın web sitesinde yayımlanacaktır.

| Geçici hükümler

Bu Politika'nın yürürlüğe girmesinden önce Banka yönetimi tarafından ilk onayı alan projeler, projenin ilk onayı sırasında yürürlükte olan politikaya tabi olacaktır.

| Yürürlük tarihi

Bu politika 1 Ocak 2025'te yürürlüğe girer.

| Karar alma çerçevesi

Hesap verebilirlik

Başkan Yardımcısı Baş Risk Sorumlusu bu politika açısından hesap verebilir durumdadır.

Sorumluluk

Çevre ve Sürdürülebilirlik Bölümü Yönetici Direktörü bu politikadan sorumludur.

I İnceleme ve raporlama

İnceleme

Politika, 2029 yılında bir kamu istişare süreci ile birlikte gözden geçirilecektir.

Revizyonların mahiyetinin politikanın esaslarıyla ilgili olmaması veya kamu istişare sürecine tabi olan başka bir Politikasındaki değişiklikler sonucunda gerçekleşmesi durumunda, Yönetim Kurulu, Politika'da gerçekleştirilecek revizyonları herhangi bir kamu istişare süreci gerekmeksizin onaylayabilir.

Raporlama

Geçerli değildir.

I İlgili belgeler

Bilgiye Erişim Politikası (2024) ve Bilgiye Erişim Yönergesi (2024).

Proje Hesap Verebilirlik Politikası (2019) ve Bağımsız Proje Hesap Verebilirlik Mekanizması (BPHM): Rehber (2019).

AİKB Çevresel ve Sosyal Yasaklılık Listesi

AİKB, Banka kaynaklarının aşağıdaki faaliyetlerle ilgili olarak kullanıldığı projeleri (doğrudan veya FA'lar aracılığıyla dolaylı olarak) bilerek finanse etmeyecektir:

- a. ev sahibi ülke (yani ulusal) yasaları veya düzenlemeleri ya da uluslararası sözleşmeler ve anlaşmalar kapsamında yasa dışı kabul edilen veya uluslararası aşamalı olarak yürürlükten kaldırma tedbirlerine veya yasaklara tabi olan herhangi bir ürünün veya faaliyetin üretimi veya ticareti, örneğin:
 - i. poliklorlu bifeniller (PCB) içeren ürünlerin üretimi veya ticareti¹²
 - ii. farmasötiklerin, pestisitlerin/herbisitlerin ve diğer tehlikeli maddelerin üretimi veya ticareti¹³
 - iii. ozon tabakasını incelten maddelerin (OTİM'ler) üretimi veya ticareti¹⁴
 - iv. kalıcı organik kirleticilerin üretimi veya kullanımı veya ticareti¹⁵
 - v. Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Flora ve Fauna Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme (CITES) kapsamında düzenlenen yaban hayatı ticareti veya yaban hayatı ürünlerinin üretimi veya ticareti¹⁶
 - vi. uluslararası kamu hukuku kapsamında yasaklanan atıkların sınır ötesi taşınımı¹⁷
- b. çocuk işçiliği ve zorla çalıştırma
- c. zorla tahliyeler¹⁸
- d. AİKB'nin mevcut Enerji Sektörü Stratejisi gerekliliklerine göre fosil yakıtlarla ilgili arama ve geliştirme faaliyetleri veya fosil yakıtı dayalı elektrik üretimi
- e. ördek ve kazların zorla beslenmesini içeren faaliyetler
- f. hayvanların birincil olarak kürk üretimi amacıyla veya kürk üretimini içeren herhangi bir faaliyet için tutulması
- g. asbest liflerinin ve bu liflerin kasıtlı olarak eklendiği eşya ve karışımların üretimi, piyasaya sürülmesi ve kullanımı¹⁹
- h. cıva ve cıva bileşiklerinin ihracatı ve cıva katkılı geniş bir ürün yelpazesinin üretimi, ihracatı ve ithalatı²⁰

12 PCB'ler, 1950-1985 yıllarına ait yağ dolu elektrik transformatörlerinde, kondansatörlerde ve anahtarlama cihazlarında bulunma olasılığı yüksek, son derece toksik kimyasallar grubudur.

13 Referans belgeler: zaman zaman değiştirilmiş hâliyle tehlikeli kimyasalların ihracatı ve ithalatına ilişkin 4 Temmuz 2012 tarihli ve (AB) 649/2012 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü; tüketimi ve/veya satışı yasaklanan, geri çekilen, ciddi şekilde kısıtlanan veya hükümetler tarafından onaylanmayan ürünlerin Birleşmiş Milletler Konsolide Listesi; Tehlikeli Kimyasallar ve Pestisitlerin Uluslararası Ticareti için Ön Bildirim Usulleri Hakkında Sözleşme (Rotterdam Sözleşmesi); Dünya Sağlık Örgütü Tehlikeye Göre Pestisitlerin Tavsiye Edilen Sınıflandırması.

14 Ozon tabakasını incelten maddeler (OTİM'ler) stratosferik ozonla reaksiyona girerek ozonu tüketen ve kamuoyunda yaygın olarak bilinen "ozon deliklerine" yol açan kimyasal bileşiklerdir. Ozon Tabakasını İncelten Maddelere İlişkin Montreal Protokolü, OTİM'leri ve bunların hedef azaltım ve aşamalı olarak kullanımdan kaldırılma tarihlerini listelemektedir. Montreal Protokolü tarafından düzenlenen ve aerosoller, soğutucu akışkanlar, köpük üfleme maddeleri, çözücüler ve yangın koruma maddelerini içeren kimyasal bileşiklerin bir listesi, imzacı ülkelerin verileri ve aşamalı olarak kullanımdan kaldırma hedef tarihleri ile birlikte Birleşmiş Milletler Çevre Programı'ndan temin edilebilir.

15 Referans belge: 2009'da değiştirildiği şekliyle Kalıcı Organik Kirleticilere (KOK) ilişkin Stockholm Sözleşmesi.

16 CITES listesindeki türlerin bir listesi CITES Sekreteryasından temin edilebilir.

17 Referans belgeler: Tehlikeli Atıkların Sınır Ötesi Taşınımının ve Bertarafının Kontrolüne İlişkin Basel Sözleşmesi; atık sevkiyatlarına ilişkin 14 Haziran 2006 tarihli ve 1013/2006/AT sayılı Tüzük ve geri kazanım işlemlerine yönelik atıkların sınır ötesi taşınımının kontrolüne ilişkin C(92)39/Final sayılı Kararın revizyonuna ilişkin OECD Konseyinin C(2001)107/Final sayılı Kararı.

18 "Zorla tahliye", bireylerin, grupların ve toplulukların işgal ettikleri veya bağımlı oldukları evlerinden ve/veya topraklarından ve ortak mülkiyet kaynaklarından zorla ya da kalıcı veya geçici olarak istem dışı şekilde yerlerinden edilmelerini içeren eylem ve/veya ihmalleri ifade eder. Bu durum, bireylerin, grupların veya toplulukların belirli bir konutta, ikamet yerinde veya mekânda yaşama veya çalışma kabiliyetini, uygun yasal veya diğer koruma biçimlerinin sağlanması ve bunlara erişim olmaksızın, ortadan kaldırır veya sınırlar.

19 Kimyasalların Kaydı, Değerlendirilmesi, İzni ve Kısıtlanmasına (REACH) ilişkin 1907/2006/AT sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü'nün asbest liflerine (krizotil) ilişkin XVII sayılı Ekini değiştiren 22 Haziran 2016 tarihli ve 2016/1005/AB sayılı Komisyon Tüzüğü.

20 Cıvaya ilişkin 17 Mayıs 2017 tarihli ve (AB)2017/852 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü.

- i. biyoçeşitlilik kaynaklarının veya kültürel mirasın korunmasına ilişkin ev sahibi ülke mevzuatı veya uluslararası sözleşmeler tarafından yasaklanan faaliyetler
- j. 2,5 km'den uzun ağlar kullanılarak deniz ortamında sürüklenme ağı balıkçılığı yapılması
- k. Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO) gerekliliklerine uymayan gemilerde petrol veya diğer tehlikeli maddelerin nakliyesi²¹
- l. gerekli ihracat veya ithalat lisansları veya ilgili ihracat, ithalat ve varsa transit geçiş ülkelerinden transit geçiş iznine dair diğer kanıtlar olmaksızın mal ticareti
- m. Aşağıdaki alanları etkileyen projeler: (i) Sıfır Yok Oluş İttifakı (*Alliance for Zero Extinction - AZE*) alanları, (ii) UNESCO Doğal ve Karma Dünya Mirası Alanları ve (iii) 500 km veya daha uzun serbest akışlı nehir bölümleri (bu alanların korunmasına katkıda bulunmak üzere özel olarak tasarlanmış projeler hariç).

21 Denizde Can Emniyeti Uluslararası Sözleşmesi (SOLAS) sertifikaları (Uluslararası Emniyet Yönetimi Koduna uyum dâhil ancak bununla sınırlı olmamak üzere), AB tarafından kara listeye alınan veya Liman Devleti Kontrolüne ilişkin Paris Mutabakat Zaptı ile yasaklanan tankerler ve [Gemilerden Kaynaklanan Kirliliğin Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi \(MARPOL\)](#) 13G düzenlemesi kapsamında aşamalı olarak kullanımdan kaldırılacak tankerler. Tek gövdeli 25 yaşından büyük hiçbir gemi kullanılmamalıdır.

Kategori A projeleri

Bu liste, aşağıdaki kategorilerde yer alan sıfırdan başlayan (greenfield), büyük genişleme veya dönüşüm-dönüştürme (transformation-conversion) projeleri için geçerlidir. Aşağıda listelenen proje türleri, potansiyel olarak önemli yeni ve ek çevresel ve/veya sosyal etkilere yol açabilecek ve bu nedenle çevresel ve sosyal etki değerlendirmesi gerektiren projelere örnektir. Her bir projenin kategorizasyonu, projenin niteliği, yeri, hassasiyeti ve ölçeğinin özelliklerine göre belirlenen mevcut veya potansiyel yeni ve ek çevresel veya sosyal etkilerin niteliğine ve önemine bağlı olacaktır.

1. Ham petrol rafinerileri (yalnızca ham petrolden yağlayıcı üreten işletmeler hariç) ve günde 500 ton veya daha fazla kömür veya bitümlü şist gazlaştırma ve sıvılaştırma tesisleri.
2. Isıl güç santralleri ve 300 megavat²² veya daha fazla ısı çıkışına sahip diğer yanma tesisleri ile nükleer güç santralleri ve diğer nükleer reaktörler (bu tür santrallerin veya reaktörlerin sökülmesi veya devreden çıkarılması dâhil) (sürekli termal yükü 1 kilovattı aşmayan bölünebilir ve verimli malzemelerin üretimi ve dönüştürülmesi için araştırma tesisleri hariç).
3. (a) Işınlanmış nükleer yakıtın yeniden işlenmesine yönelik tesisler ve (b) (i) nükleer yakıt üretimi veya zenginleştirilmesi için; (ii) ışınlanmış nükleer yakıtın veya yüksek seviyeli radyoaktif atıkların işlenmesi için; (iii) ışınlanmış nükleer yakıtın nihai bertarafı için; (iv) sadece radyoaktif atıkların nihai bertarafı için ve (v) sadece ışınlanmış nükleer yakıtların veya radyoaktif atıkların üretim sahasından farklı bir sahada depolanması (10 yıldan uzun süre için planlanan) için tasarlanmış tesisler.
4. Dökme demir ve çeliğin ilk eritilmesine yönelik entegre tesisler; cevher, konsantreler veya ikincil ham maddelerden metalürjik, kimyasal veya elektrolitik işlemlerle demir dışı ham metallerin üretimine yönelik tesisler.
5. Temel organik kimyasallar; temel inorganik kimyasallar; fosfor, azot veya potasyum bazlı gübreler (basit veya bileşik gübreler); temel bitki sağlığı ürünleri ve biyositler; kimyasal veya biyolojik bir işlem kullanan temel farmasötik ürünler veya patlayıcıların üretimi için kullanılan entegre kimyasal tesisler, yani kimyasal dönüşüm süreçleri kullanılarak endüstriyel ölçekte madde üretimine yönelik, çeşitli birimlerin yan yana bulunduğu ve işlevsel olarak birbirine bağlı olduğu tesisler.
6. Uzun mesafeli demir yolu trafiği için hatların inşası; temel pist uzunluğu 2.100 metre veya daha fazla olan hava alanları; otoyollar, ekspres yollar ve dört veya daha fazla şeritli yeni yollar veya mevcut yolların dört veya daha fazla şerit sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmesi ve/veya genişletilmesi (bu tür yeni yolların, yeniden düzenlenmiş ve/veya genişletilmiş yol bölümlerinin kesintisiz uzunluğunun 10 km veya daha fazla olacağı durumlarda).
7. Çapı 800 mm'den fazla ve uzunluğu 40 km'den fazla olan boru hatları, gaz, petrol ve kimyasalların büyük ölçekli taşınması veya jeolojik depolama amacıyla karbondioksit (CO₂) akışlarının taşınması için terminaller ve ilişkili tesisler (bunlara bağlı takviye istasyonları dâhil).
8. Karbondioksitin jeolojik depolanması için depolama sahaları.
9. Yıllık toplam karbondioksit (CO₂) yakalaması 1,5 megaton veya daha fazla olan, jeolojik depolama amaçlı CO₂ akışlarının yakalanmasına yönelik tesisler.
10. Büyük ölçekli deniz limanları ile iç su yolları ve iç su yolu trafiği için limanlar; ticaret limanları, karaya bağlı yükleme ve boşaltma iskeleleri ve liman dışı alanlar (feribot iskeleleri hariç).
11. Tehlikeli, toksik veya zararlı atıkların yakılması, kimyasal olarak arıtılması veya depolanmasına yönelik atık işleme ve bertaraf tesisleri.
12. Günde 100 tonu aşan kapasiteye sahip, tehlikeli olmayan atıkların yakılması veya kimyasal olarak arıtılmasına yönelik büyük ölçekli atık bertaraf tesisleri.

²² Buhar ve tek çevrimli gaz türbinli elektrik santralleri için 140 MW brüt elektrik çıkışına eş değer.

13. Suyun tutulması veya kalıcı olarak depolanması için tasarlanan ve tutulan veya depolanan yeni veya ilave su miktarının 3 milyon metreküpü aştığı büyük²³ barajlar ve diğer tesisler.
14. Yıllık çekilecek veya beslenecek su miktarının 10 milyon metreküp veya daha fazla olduğu durumlarda, yeraltı suyu çekme faaliyetleri veya yapay yeraltı suyu besleme planları.
15. Su kaynaklarının olası su kıtlıklarını önlemek amacıyla nehir havzaları arasında taşınmasını ve taşınan su miktarının yılda 100 milyon metreküpü aşmasını hedefleyen çalışmalar veya çekim yapılan havzanın çok yıllık ortalama debisinin 2.000 milyon metreküp/yılı aştığı ve taşınan su miktarının bu debinin yüzde 5'ini geçtiği durumlarda nehir havzaları arasında su kaynaklarının taşınmasına yönelik çalışmalar. (Her iki durumda da borularla taşınan içme suyu transferleri hariçtir.)
16. (a) Kereste veya benzeri lifli malzemelerden kağıt hamuru üretimi ve (b) üretim kapasitesi günde 200 hava ile kurutulmuş metrik tonu aşan kağıt ve karton üretimi için kullanılan endüstriyel tesisler.
17. Yüzeyi 25 hektarı aşan taş ocakları ve açık maden işletmeleri veya yüzeyi 150 hektarı aşan turbaların çıkarılması.
18. Ticari amaçlarla yapılan, petrol için günlük 500 ton ve doğal gaz için günlük 500.000 metreküpü aşan miktarlarda petrol ve doğal gaz çıkarılması.
19. Petrol, petrokimyasal veya kimyasal ürünlerin depolanması için 200.000 ton veya daha fazla kapasiteli tesisler.
20. Büyük ölçekli ağaç kesimi veya geniş alanların ormansızlaştırılması.
21. 150.000 nüfus eş değerini aşan kapasiteye sahip belediye atık su arıtma tesisleri.
22. Büyük ölçekli belediye katı atık işleme ve bertaraf tesisleri.
23. Büyük ölçekli turizm ve perakende geliştirme projeleri.
24. Yüksek gerilimli havai elektrik iletim hatlarının inşası.
25. Çevresel veya sosyal açıdan önemli etkileri olan büyük ölçekli enerji üretimine yönelik rüzgâr enerjisi tesisleri (rüzgâr çiftlikleri).
26. Büyük ölçekli arazi ıslahı ve deniz tarama faaliyetleri.
27. Yoğunlaştırma, arazi kullanımında değişiklik veya öncelikli biyoçeşitlilik unsurlarının ve/veya kritik habitatların dönüştürülmesini içeren büyük ölçekli birincil tarım veya ağaçlandırma faaliyetleri.
28. İşlem kapasitesinin günde 12 ton bitmiş ürünü aştığı post ve derilerin tabaklanmasına yönelik tesisler.
29. (a) Broyler tavuklar için 85.000 yer ve yumurta tavukları için 60.000'den fazla yer, (b) üretim domuzları için 3.000'den fazla yer veya (c) damızlık domuzlar için 900'den fazla yerin mevcut olduğu kümes hayvanı veya domuz yoğun yetiştiricilik tesisleri.
30. Bu listede yer almasa bile, uluslararası, ulusal veya bölgesel öneme sahip hassas bölgeler üzerinde, diğer ilgili geçmiş, mevcut ve makul ölçüde öngörülebilir gelişmelerle birlikte kümülatif etki dâhil algılanabilir bir etki yaratması planlanan veya yaratması muhtemel projeler²⁴. Bu tür hassas bölgeler arasında, yasal olarak korunan ve/veya uluslararası düzeyde tanınan ya da ulusal hükûmetler tarafından bu statü için önerilen doğa koruma alanları, kritik habitatlar veya öncelikli biyoçeşitlilik unsurlarını barındıran diğer ekosistemler, arkeolojik veya kültürel öneme sahip alanlar ile Yerli Halklar veya diğer hassas durumdaki kişiler için önemli olan bölgeler bulunmaktadır.
31. Projeden doğrudan veya dolaylı olarak etkilenen ya da etkilenmesi muhtemel kişi veya kişi grupları üzerinde ciddi olumsuz sosyal etkilere yol açabilecek projeler.
32. Ciddi düzeyde zorunlu yeniden yerleşim veya ekonomik yer değiştirme içerebilecek projeler.

23 Uluslararası Büyük Barajlar Komisyonu büyük barajı temelden yüksekliği 15 metre veya daha fazla olan baraj olarak tanımlamaktadır. Yüksekliği 5 ila 15 metre arasında olan ve rezervuar hacmi 3 milyon metreküpten fazla olan barajlar da büyük barajlar olarak sınıflandırılır.

24 Çevresel veya sosyal hedefleri olan projeler (örneğin hidroelektrik veya diğer yenilenebilir enerji projeleri) dâhil ancak bunlarla sınırlı olmamak üzere.

Çevresel ve Sosyal Gerekliklik 1

Çevresel ve sosyal risklerin ve etkilerin değerlendirilmesi ve yönetimi

Çevresel ve sosyal risklerin ve etkilerin değerlendirilmesi ve yönetimi

Giriş

1. Bu Çevresel ve Sosyal Gereklilik (ÇSG), projelerle ilişkili çevresel ve sosyal riskleri ve etkileri (insan hakları, toplumsal cinsiyet, iklim ve doğa riskleri ve etkileri dâhil) belirlemek amacıyla bütünleşik bir değerlendirmenin önemini kabul eder. Ayrıca, proje boyunca müşterinin çevresel ve sosyal performans yönetimini de kapsar. Başarılı ve etkin bir çevresel ve sosyal yönetim sistemi (ÇSYS), sağlam ve sürdürülebilir çevresel ve sosyal performansı teşvik eder ve daha iyi finansal, çevresel ve sosyal sonuçların elde edilmesine olanak tanır. ÇSYS'ler, yönetim tarafından başlatılan ve desteklenen dinamik, uyarlanabilir, sürekli süreçlerdir ve ÇSG 10'un gerektirdiği gibi, müşteri, müşterinin işçileri, projeden etkilenen topluluklar ve uygun olduğu durumlarda diğer paydaşlar arasında anlamlı bir iletişimi içerir.
2. Bu ÇSG, projeye ilişkili potansiyel çevresel ve sosyal risklerin ve etkilerin belirlenmesi ve değerlendirilmesinin yanı sıra bu risklerin ve etkilerin azaltılması, yönetilmesi, izlenmesi ve raporlanması için bir ÇSYS geliştirilmesi ve uygulanması sürecinde müşterinin sorumluluklarını ana hatlarıyla belirtir.

Hedefler

3. Bu ÇSG'nin hedefleri aşağıdakilerdir:
 - projenin çevresel ve sosyal risklerinin ve etkilerinin belirlenmesi ve değerlendirilmesi
 - proje faaliyetlerinin işçiler, etkilenen topluluklar ve çevre üzerindeki çevresel ve sosyal risklerini ve etkilerini ele almak için bir etki azaltma hiyerarşisi yaklaşımının benimsenmesi
 - insan hakları risklerinin ve etkilerinin değerlendirme ve yönetim sürecine entegre edilmesi
 - projenin çevresel ve sosyal riskleri ve etkileriyle orantılı bir şekilde, izleme ve raporlama hükümleri dâhil ilgili ÇSG'lere uygun bir ÇSYS'nin uygulanması
 - müşterinin çevresel ve sosyal performansının sürekli olarak iyileştirilmesinin gerektirilmesi

Uygulama kapsamı

4. Bu ÇSG, AİKB tarafından finanse edilen tüm projelere, Çevresel ve Sosyal Politika'da belirtildiği şekilde uygulanır. Müşteri, çevresel ve sosyal değerlendirme süreci kapsamında, bu ÇSG'nin ilgili gerekliliklerini ve bunların proje değerlendirmesi, tasarımı, inşası, işletimi ile devre dışı bırakılması veya kapatılması ve eski hâline getirilmesi yoluyla nasıl ele alınacağını ve yönetileceğini belirleyecektir. ÇSG'ler birlikte okunmalıdır. ÇSG 1 ve diğer ilgili ÇSG'ler, AİKB finansmanının niteliğine bağlı olarak müşterinin proje dışındaki iş faaliyetlerine de uygulanabilir.
5. Bir proje ÇSG'leri karşılamıyorsa ve proje AİKB onayı sırasında müşterinin ÇSG'leri karşılamayan mevcut tesislerinin veya ticari faaliyetlerinin modernizasyonunu veya iyileştirilmesini içeriyorsa, müşterinin AİKB tarafından kabul edilebilir bir zaman dilimi içinde proje ve/veya tesis veya faaliyetin ÇSG'lere uygunluğunu sağlamak için bir dizi teknik ve finansal olarak uygulanabilir eylem ve/veya önlemi içeren bir çevresel ve sosyal eylem planı (ÇSEP) kabul etmesi gerekecektir. ÇSEP kapsamında, AİKB ve müşteri, projenin çevresel ve sosyal risklerini ve etkilerini ÇSG'lere uygun olarak yönetmek için müşterinin uygulayacağı belirli düzeltici ve önleyici faaliyetler, etki azaltma tedbirleri, gerekli kaynaklar ve uygulama zaman çerçevesi üzerinde anlaşmaya varacaktır. ÇSEP, finansman anlaşmalarının parçası olacak ve müşterinin ÇSEP'in uygulanmasını destekleme yükümlülüklerini içerecektir.

6. İlişkili tesislerin çevresel ve/veya sosyal riskleri ve etkileri çevresel ve sosyal değerlendirme sürecine dâhil edilecektir. Müşteri, üzerinde kontrol veya etkiye sahip olduğu ilişkili tesislerden kaynaklanan çevresel ve/veya sosyal risklerin ve etkilerin yürürlükteki yasalara, uluslararası iyi uygulamalara ve ÇSG'lerin hedeflerine uygun olarak yönetilmesini ve azaltılmasını sağlayacaktır.
7. Proje, mevcut tesisler veya faaliyetlerin yakınında müşterinin kontrolü dışında olan ve ÇSG'lerin uygulanmadığı diğer tesisler veya faaliyetlerden kaynaklanabilecek önemli çevresel ve/veya sosyal riskler ve etkiler tespit edildiğinde, müşteri projeye yönelik riskleri değerlendirmek ve hafifletmek için makul çaba gösterecektir.
8. Proje paydaşlarının katılımı bu sürecin ayrılmaz bir parçasıdır. Paydaş katılımına ilişkin koşullar ÇSG 10'da özetlenmiştir.

Gereklilikler

Çevresel ve sosyal yönetim sistemleri

9. Müşteri, bu ÇSG ve uluslararası iyi uygulamalara uygun olarak, projenin niteliğine ve ölçeğine uygun ve çevresel ve sosyal risk ve etkilerinin düzeyiyle orantılı bütünsel bir ÇSYS veya eş değer bir yönetim sistemi kuracak ve sürdürecektir. Böyle bir yönetim sisteminin amacı, ÇSG'lerin uygulanmasını akıcı ve eş güdümlü bir sürece entegre etmek ve bunu müşterinin ana operasyonel faaliyetlerine yerleştirmektir. ÇSYS, müşterinin sağlam çevresel ve sosyal performans elde etmesini sağlayan çevresel ve sosyal taahhütleri ve hedefleri tanımlayan kapsayıcı bir politika veya politikalar içerecektir.
10. ÇSYS dinamik ve uyarlanabilir olmalı, sürekli olarak uygulanmalı ve uygun olduğu şekilde, ÇSG'lerle tutarlı olarak, projeye ilişkili çevresel ve sosyal risklerin ve etkilerin sürekli olarak belirlenmesi, taranması, değerlendirilmesi, azaltılması, yönetilmesi, izlenmesi ve açıklanması için bir dizi yönetim sürecini, planını ve/veya prosedürünü ana hatlarıyla ortaya koymalıdır. ÇSYS için uygun şekilde kaynak ayrılacak ve ÇSYS maliyetleri belirlenecek ve ÇSYS'yi uygulamak için gerekli rolleri, sorumlulukları ve yetkiyi tanımlayan bir teşkilat yapısı tesis edilecektir. ÇSYS, üçüncü taraf risklerini ve etkilerini dikkate alacak ve ÇSG 10 ve uluslararası iyi uygulamalar uyarınca AİKB'ye ve proje paydaşlarına raporlama yapılmasını sağlamak için performans göstergeleri ve hedefleri de dâhil olmak üzere çevresel ve sosyal riskler ve etkiler hakkındaki bilgilerin uygun şekilde izlenmesine, toplanmasına ve kaydedilmesine izin verecektir. ÇSYS, önemli çevresel ve sosyal bakiye etkilerin düzeltilmesine yönelik hükümler içermelidir.
11. Sermaye piyasası işlemleri için ve bir müşterinin genel kurumsal finansman veya öz sermaye arayışında olduğu durumlarda, müşteri, ÇSG'lerle tutarlı olarak, ticari faaliyetleriyle ve gelirlerin kullanımıyla ilişkili çevresel ve sosyal riskleri ve etkileri yönetmek için bir sistem kuracaktır.

Çevresel ve sosyal değerlendirme

12. Müşteri, projenin niteliği ve ölçeği ve projenin potansiyel riskleri ve etkileri ile orantılı bir çevresel ve sosyal değerlendirme süreci yürütecektir. Değerlendirme süreci, projenin ve proje döngüsünün ilgili aşamalarının ilgili tüm doğrudan ve dolaylı çevresel ve sosyal risklerini ve etkilerini bütünsel bir şekilde kapsayacaktır. Ayrıca projenin potansiyel faydalarını belirleyecek ve değerlendirecektir. Bir proje mevcut tesisleri veya ticari faaliyetleri ve/veya ilişkili tesisleri içerdiğinde, değerlendirme süreci bunlarla ilişkili çevresel ve sosyal riskleri ve etkileri dikkate alacaktır. Bu süreç, uygun bir ayrıntı seviyesinde, risk ve etki taramasını içerecek, bağlama özgü riskleri dikkate alacak ve güncel ve/veya yakın tarihli bilgiler ile çevresel ve sosyal temel veriler ve güvenilir harici kaynaklara dayanacaktır. Değerlendirme süreci ayrıca (i) kamu uluslararası hukuku kapsamındaki ev sahibi ülke yükümlülüklerini uygulayan yasalar dâhil projenin faaliyet gösterdiği yetki alanlarında geçerli olan çevresel ve sosyal yasalar ile düzenleyici gereklilikler ve (ii) ÇSG'ler kapsamında geçerli koşulları belirleyecektir. Risklerin karmaşıklığı veya belirsizliği nedeniyle ve etkilerin ve/veya bağlama özgü risklerin önemli olduğu durumlarda, müşterinin çevresel ve sosyal değerlendirmesini, belirli risklere ve etkilere odaklanarak, ek veya geliştirilmiş çalışmalar ve değerlendirmelerle birlikte güçlendirilmiş katılım yoluyla tamamlaması uygun olabilir.²⁵ Müşteri, ilgili olduğu

25 Müşterinin çevresel ve sosyal risk ve etki belirleme sürecine BM İş Dünyası ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri doğrultusunda bir insan hakları değerlendirmesi dâhil etmesi uygun olabilir. Bu, projenin niteliğinin veya faaliyet bağlamının insan hakları açısından önemli bir risk teşkil ettiği durumlarda uygun olacaktır.

- durumlarda, çevresel ve sosyal değerlendirme sürecini desteklemek için uygun, bağımsız uzmanlık ve kaynaklardan yararlanmalıdır.
13. Çevresel ve sosyal değerlendirme süreci ayrıca, uygun bir kapsamda, projenin kümülatif risklerini ve etkilerini, diğer ilgili geçmiş, mevcut ve makul ölçüde öngörülebilir gelişmelerin risk ve etkileriyle birlikte, projenin olanak sağladığı, daha sonra veya farklı bir yerde gerçekleşebilecek plansız ancak öngörülebilir faaliyetlerin risk ve etkileriyle birlikte belirleyecek ve tanımlayacaktır.
 14. Çevresel ve sosyal riskleri ve etkileri olumsuz olabilecek projeler için müşteri, değerlendirme sürecinin ayrılmaz bir parçası olarak, projenin paydaşlarını belirleyecek ve bu paydaşlarla anlamlı bir şekilde etkileşim kurmak için, görüş ve endişelerini ÇSG 10'a uygun olarak projenin planlanması, uygulanması ve işletilmesi süreçlerinde dikkate alacak bir plan tasarlayacaktır. Bu paydaş belirleme sürecinde, paydaşlara yönelik öngörülebilir misilleme riskleri de belirlenecektir. Böyle bir risk tespit edilirse, müşteri kendi kontrolü altındaki her türlü misilleme biçimini yasaklayan politikalar geliştirecek ve uygulayacak, ayrıca misilleme riskleri ve etkilerine karşı etkili tedbirler geliştirecektir.
 15. Müşteri, değerlendirme sürecinin ayrılmaz bir parçası olarak, projeden etkilenen ve hassas durumdaki kişi veya grupları belirleyecek ve bunların projenin olumsuz etkilerinden orantısız bir şekilde etkilenmemelerini ve proje faydalarına eşit şekilde erişebilmelerini sağlamak için etki azaltma ve izleme tedbirleri geliştirecek ve uygulayacaktır. Bu kişi veya gruplar, ÇSG 10'a uygun olarak tüm etkilenen paydaşların görüşlerinin projenin planlanması, uygulanması ve işletilmesi süreçlerinde dikkate alınmasını sağlamak için paydaş belirleme sürecinde dikkate alınmalıdır.
 16. Müşteri, çevresel ve sosyal risk ve etkilerin değerlendirilmesi, yönetimi ve izlenmesinde, cinsiyete göre ayrıştırılmış mevcut durum verileri, izleme verileri ve istişareye dayalı olarak, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve taciz de dâhil olmak üzere kadınların ve cinsel ve toplumsal cinsiyet azınlıklarının karşılaşabileceği farklı yükler, engeller ve etkilere dikkat ederek toplumsal cinsiyet hususlarını da dikkate alacaktır.
 17. Projelerin veya müşterinin ticari faaliyetlerinin dijital kişisel verilerin yönetimini, dijital hizmetlere ve teknolojilere önemli ölçüde dayanıldığı veya hizmetlerin veya ürünlerin önemli ölçüde dijitalleştirilmesini içerdiği durumlarda, değerlendirme süreci siber güvenlik, veri koruma ve gizlilikle ilişkili çevresel ve sosyal riskleri ve etkileri dikkate alacaktır.
 18. Bir projenin önemli çevresel ve sosyal riskler ve etkilerle ilişkilendirilmesinin muhtemel olduğu durumlarda, değerlendirme süreci, projenin niteliğine uygun ve bununla orantılı olarak, projenin yeri, teknolojisi, boyutu, tasarımı ve/veya etki azaltma seçeneklerine teknik ve mali açıdan uygulanabilir alternatiflerin çevresel ve sosyal etkileri ve riskleri açısından değerlendirilmesini içerecek ve "projesiz" senaryoyu da dikkate alacaktır. Etki azaltma hiyerarşisi ile tutarlı olarak, alternatif değerlendirmesi öncelikli olarak etkiyi önleyecek diğer seçenekleri dikkate alacaktır. Bu süreç, ÇSG 10 uyarınca uygun paydaş katılımını içerecektir.
 19. AİKB'nin katılımından önce proje alternatiflerine ilişkin kararların verildiği durumlarda, müşteri (i) tercih edilen alternatiflerle ilişkili çevresel ve sosyal risklerin ve etkilerin ne ölçüde uygun bir şekilde değerlendirildiğini, (ii) gerçekleştirilen paydaş katılım sürecini ve sonuçlarını ve (iii) uygulanan etki azaltma hiyerarşisini belirlemek için bu alternatiflerin bir incelemesini yapacaktır. Bu inceleme sonucunda önemli riskler ve/veya etkiler tespit edilirse, müşteri uygun risk ve/veya etki azaltma önlemleri geliştirecektir.
 20. Karmaşık veya ihtilaflı olan ya da potansiyel olarak önemli çok boyutlu çevresel veya sosyal riskler veya etkiler içeren projeler için müşterinin bir veya daha fazla uluslararası kabul görmüş bağımsız uzmanı görevlendirmesi gerekebilir. Bu uzmanlar, projeye bağlı olarak, bir danışma panelinin parçası olabilir veya müşteri tarafından başka bir şekilde istihdam edilebilir ve projeye bağımsız tavsiye ve gözetim sağlar.
 21. Çevresel ve sosyal değerlendirme sürecinde ve proje uygulaması boyunca müşteri, projenin temel tedarik zincirleriyle ilişkili önemli çevresel ve sosyal riskleri belirleyecektir. Önemli riskler tespit edildiğinde, müşteri bu riskleri önlemek ve azaltmak, ayrıca gerektiğinde etkileri gidermek için makul çaba gösterecektir. İlgili olduğu durumlarda, bu tedbirler ÇSYS'ye ve/veya bir tedarik zinciri yönetim sistemine, tedarik zincirlerinin karmaşıklığı ve ilişkili çevresel ve sosyal riskler ve etkilerle orantılı ve projenin doğasına ve ölçeğine uygun şekilde entegre edilecektir. Yönetim sistemi şu hususları dikkate alacaktır: (a) risklerin ve etkilerin ciddiyeti ve olasılığı; (b) bu risk ve etkilerin müşteriden kaynaklanıp kaynaklanmadığı, bunlara müşteri tarafından katkıda bulunulup bulunulmadığı veya bunların doğrudan müşteriye bağlı olup olmadığı ve (c) müşterinin

ilgili ana tedarikçiler üzerindeki etkisi. Gerekli olduğunda, müşteri, bir tedarikçiyle ilişkiyi sonlandırmanın tespit edilen çevresel ve sosyal riskleri ve etkileri artırıp artırmayacağını da değerlendirecektir. Tedarik zincirindeki önemli iş gücü risklerini ele alma gereklilikleri ÇSG 2'de; canlı doğal kaynaklara ilişkin önemli tedarik zinciri risklerini ele alma gereklilikleri ise ÇSG 6'da tanımlanmıştır.

22. Bir proje, doğrudan ve kümülatif çevresel ve sosyal etkiler de dâhil olmak üzere, yeni ve ek nitelikte olan ve kolayca tanımlanamayan veya hafifletilemeyen potansiyel olarak önemli çevresel ve/veya sosyal etkilere neden olabiliyorsa "A" kategorisine girer. Kategori A projeleri, tarama ve/veya kapsam belirleme süreci ile alternatiflerin değerlendirilmesini içeren, resmî ve katılımcı bir çevresel ve sosyal etki değerlendirmesi (ÇSED) gerektirir. Kategori A projelerinin gösterge niteliğindeki bir listesi politikanın B ekinde sunulmaktadır.
23. Potansiyel olumsuz çevresel ve/veya sosyal etkileri tipik olarak sahaya özgü ve/veya kolayca tanımlanabilen ve etki azaltıcı önlemler yoluyla ele alınabilen bir proje ise "B" kategorisindedir. Çevresel ve sosyal değerlendirme kapsamı, proje ile ilişkili çevresel ve sosyal riskler dikkate alınarak, AİKB tarafından vaka bazında belirlenecektir.
24. Bir proje, kolayca tanımlanabilecek ve hafifletilebilecek sınırlı çevresel ve/veya sosyal etkilere sahip olması muhtemel olduğunda "C" kategorisinde değerlendirilir.

Çevresel ve sosyal yönetim planı

25. Çevresel ve sosyal değerlendirme sürecinin bulguları ile paydaş katılımının (ÇSG 10) sonuçlarını dikkate alarak, müşteri, tespit edilen çevresel ve sosyal riskleri ve etkileri ele almak ve ÇSG'leri karşılamak için diğer performans iyileştirme tedbirlerini içeren bir eylem programı geliştirecek ve uygulayacaktır. Projeye bağlı olarak program, ÇSYS'nin bir parçasını oluşturan ve toplu olarak çevresel ve sosyal yönetim planı (ÇSYP) olarak bilinen belgelenmiş prosedürler, planlar, uygulamalar ve sermaye yatırımlarının bir kombinasyonundan oluşabilir.
26. ÇSYP, etki azaltma hiyerarşisini ve uluslararası iyi uygulamaları yansıtacak ve projenin ilgili tüm aşamalarının yürürlükteki yasaları ve düzenleyici gereklilikleri ve ÇSG'leri karşılayacak şekilde yapılandırılmasını sağlayacaktır.
27. Değerlendirme sürecinde etkilenen bireyler veya grupların hassas durumda olduğu, ötekileştirildiği ve/veya ayrımcılığa maruz kaldığı tespit edilirse, ÇSYP, risklerin ve etkilerin bu kişileri orantısız bir şekilde etkilemesini önlemek ve projeden faydalanma fırsatlarından yararlanabilmelerini sağlamak için farklılaştırılmış tedbirler içerecektir.
28. ÇSYP'nin ayrıntı düzeyi ve karmaşıklığı, projenin riskleri ve etkilerinin yanı sıra projenin iyileştirilmesi ve faydaları için her türlü fırsatla orantılı olacaktır. ÇSYP, mümkün olduğu ölçüde ölçülebilir sonuçları, belirlenmiş zaman dilimleri boyunca izlenebilecek hedefler ve performans göstergeleri ile tanımlayacaktır. Proje geliştirme ve uygulama sürecinin dinamik yapısının bilincinde olarak, ÇSYP proje koşullarındaki değişikliklere, öngörülemeyen olaylara, mevzuat değişikliklerine ve izleme ve gözden geçirme sonuçlarına yanıt verecek ve gerektiğinde güncellenecektir.

Kurumsal kapasite ve taahhüt

29. Müşteri, ilgili ulusal yasalar, düzenleyici gereklilikler ve ÇSG'lerle sürekli uygunluğu sağlamak için, ÇSYP'nin uygulanmasına yönelik görev, sorumluluk ve yetkileri tanımlayan bir kurumsal yapıyı oluşturacak, sürdürecektir ve gerekli olması hâlinde güçlendirecektir. Müşteri, ÇSYS'yi sürdürmek ve uygulamak için yönetim temsilcisi/temsilcileri dâhil olmak üzere, açık sorumluluk ve yetki alanlarına sahip spesifik personel atayacaktır. Temel çevresel ve sosyal sorumluluklar tanımlanacak ve ilgili personele iletilecektir. Müşteri, etkili ve sürekli bir çevresel ve sosyal performans sağlamak için yeterli destek ile insan kaynaklarını ve finansal kaynakları sürekli olarak sağlayacaktır.
30. Müşteri, projenin çevresel ve sosyal performansı ile ilgili faaliyetlerden doğrudan sorumlu çalışanların uygun niteliklere ve eğitime sahip olmasını sağlayacaktır.

Yükleniciler

31. ÇSG'ler ve ÇSYS, bunlarda belirlenmiş özel gereklilikler ve eylemler dâhil olmak üzere, projenin doğrudan müşteri tarafından mı yoksa yükleniciler aracılığıyla mı yürütüldüğüne bakılmaksızın projeye uygulanır.
32. Müşteri, proje üzerinde çalışan yüklenicilerin, ilgili olduğu durumlarda, ÇSG'leri ve ÇSYS gerekliliklerini karşılamasını sağlamak için uygun bir yüklenici yönetim sistemi benimseyip uygulamaktan sorumludur. Etkili yüklenici yönetimi aşağıdakileri içerir:
 - sözleşmeli iş ve hizmetlerle ilişkili çevresel ve sosyal risklerin ve etkilerin değerlendirilmesi, ilgili olduğu durumlarda ihale dokümanlarına ilgili ÇSYP koşullarının dâhil edilmesi, yüklenicilerin bu standartları uygulamasının sözleşme ile şart koşulması ve uyumsuzluk durumunda azaltım ve/veya düzeltme sağlanması
 - yüklenicilerin, sözleşme ile belirlenmiş çevresel ve sosyal koşullara uygun şekilde proje görevlerini yerine getirebilmek için gerekli bilgi ve beceriye sahip olduğunun denetlenmesi
 - yüklenicilerin sözleşme ile belirlenmiş çevresel ve sosyal koşullara uyumunun izlenmesi
 - yüklenicilerin tüm alt yüklenicilerle eş değer çevresel ve sosyal düzenlemelere sahip olmalarının zorunlu kılınması.
33. Yüklenici çalışmalarının hâlihazırda devam ettiği projelerde, işveren bu çalışmaları değerlendirmeli ve yüklenicilerin uygulanabilir olduğu durumlarda ÇSG'leri ve ÇSYS gerekliliklerini karşılamasını sağlamak için gerekli önlemleri almalıdır.

Proje izleme ve raporlama

34. Müşteri, projenin çevresel ve sosyal risk, etki ve performansının yanı sıra etki azaltma önlemlerinin etkinliğini uluslararası iyi uygulamalar ile uyum içerisinde düzenli olarak izleyecektir. Bu izleme aşağıdakileri amaçlamaktadır: (i) projenin ÇSG'lere uygun olarak uygulanıp uygulanmadığını belirlemek, (ii) riskleri ve etkileri azaltmak için gerekli düzeltici ve önleyici faaliyetler de dâhil olmak üzere her türlü eylemin uygulanmasını sağlamak ve (iii) dersler çıkarmak, kaynakları tahsis etmek ve sürekli iyileştirme fırsatlarını belirlemek.
35. İzleme gereklilikleri, projenin niteliği ve çevresel ve sosyal risk ve etkileriyle orantılı olacaktır. İzleme aşağıdakileri ele alacaktır:
 - çevresel ve sosyal değerlendirme sürecinde ve proje uygulaması sırasında tespit edilen önemli çevresel ve sosyal riskler ve etkiler
 - ÇSG'lerin proje değerlendirme süreci ve müteakip izleme sırasında tespit edilen ilgili bölümleri
 - ÇSYP ve/veya ÇSEP'te belirlenen eylemler
 - ilgili performans göstergeleri ve hedefler
 - işçiler ve dış paydaşlardan gelen şikâyetler ve bunların nasıl çözümlendiği
 - her türlü düzenleyici izleme ve raporlama gereklilikleri
 - diğer tarafların (örneğin, alıcılar, finansörler ve belgelendirme kuruluşları) gerektirdiği her türlü izleme ve raporlama.
36. Müşteri, ÇSYS kapsamında izlemenin gerçekleştirilmesi için yeterli kaynak ve personelin mevcut olmasını sağlayacaktır. Müşteri izleme sonuçlarını gözden geçirecek ve gerektiğinde düzeltici eylemler başlatacaktır. Buna ek olarak, müşteri kendi izleme bilgilerini tamamlamak veya doğrulamak için bağımsız uzmanlar, yerel topluluklar veya sivil toplum kuruluşları gibi üçüncü taraflardan yararlanabilir. İlgili makamların veya diğer üçüncü tarafların belirli çevresel ve sosyal riskleri ve etkileri ve ilgili etki azaltma önlemlerini yönetme sorumluluğuna sahip olduğu durumlarda, müşteri bu tür etki azaltma önlemlerini oluşturmak ve izlemek için onlarla iş birliği yapacaktır.
37. Müşteri, ÇSG'lere uyum ve ÇSYS, ÇSYP ve ÇSEP'in uygulanması, önemli çevresel ve sosyal riskler ve etkiler, ilgili performans göstergeleri ve hedefleri ve işçiler ve dış paydaşların gönderdiği şikâyetler ve bunların nasıl çözüldüğü dâhil olmak üzere projenin çevresel ve sosyal performansı hakkında AİKB'ye düzenli raporlar sunacaktır. AİKB'ye yönelik raporlama kapsamında, müşteri çevresel ve sosyal raporun

hazırlanmasında kullanılan iç ve/veya dış güvence sürecini açıklayacaktır. Müşteri, izleme sonuçlarına dayanarak, gerekli düzeltici ve önleyici eylemleri belirleyecek ve bunları AİKB ile mutabık kalınacak revize edilmiş bir ÇSYP veya ÇSEP'e yansıtacaktır. Müşteri, üzerinde mutabık kalınan düzeltici ve önleyici eylemleri uygulayacak ve performansını artırmak için bu faaliyetleri takip edecektir. Müşterilerin hâlihazırda uluslararası iyi uygulamalar ile uyumlu olarak bu paragrafın gerekliliklerini karşılayan çevresel ve sosyal raporları veya bunların eş değerlerini yayımlamaları ya da yayımlamayı planlamaları durumunda, Banka, içeriğe bağlı olarak, bu tür raporların AİKB'ye yapılan müşteri raporlaması amacıyla kullanılmasını göz önüne alacaktır.

38. Müşteri, kendisi veya proje ile ilgili olarak önemli düzeyde olumsuz bir etkiye sahip olan ya da olması muhtemel herhangi bir çevresel veya sosyal olay ya da kazayı derhal AİKB'ye bildirmelidir. Müşteri, böyle bir olayı uygun şekilde araştırarak, gerekli düzeltici eylemleri tanımlayıp uygulayacak ve bunları AİKB'ye raporlayacaktır.
39. Müşteri, projenin kapsamı, tasarımı veya işletiminde çevresel ve/veya sosyal risklerini ve etkilerini maddi olarak değiştirmesi muhtemel herhangi bir değişikliği derhal AİKB'ye bildirmelidir. Müşteri, ÇSG'lere uygun olarak ek değerlendirme ve paydaş katılımı gerçekleştirecek ve AİKB ile mutabık kalındığı şekilde ÇSYP veya ÇSEP'i buna göre revize edecektir.
40. Çevresel ve sosyal açıdan önemli olumsuz risklere ve etkilere sahip olabilecek projeler için, müşterinin, projenin periyodik bağımsız incelemelerini gerçekleştirmek veya belirli çevresel ya da sosyal risklerin ve etkilerin izlenmesini sağlamak üzere ilgili dış uzmanları görevlendirmesi gerektirilebilir. Bu çalışmanın kapsamı ve takip eylemleri vaka bazında ve AİKB ile mutabık kalınarak belirlenecektir.

Çevresel ve Sosyal Gereklilik 2

İş gücü ve çalışma koşulları

I İş gücü ve çalışma koşulları

Giriş

1. Bu Çevresel ve Sosyal Gerekliklik (ÇSG), müşteriler ve iş faaliyetleri için iş gücünün değerli bir varlık olduğunu, iyi bir insan kaynakları yönetiminin, iş gücü çeşitliliğinin ve sendika kurma özgürlüğü ile toplu pazarlık hakkı ve ayrımcılık yapılmaması dâhil olmak üzere işçilerin haklarına saygıya dayalı güçlü bir işçi-işveren ilişkisinin, iş faaliyetlerinin sürdürülebilirliğinin temel unsurları olduğunun farkındadır.

Hedefler

2. Bu ÇSG'nin hedefleri aşağıdakilerdir:
 - projede çalışan tüm işçilerin (4. paragrafta tanımlandığı şekilde) temel ilke ve haklarına²⁶ saygı gösterilmesi ve bunların korunması
 - projede çalışan tüm işçilere adil muamelede bulunulması, ayrımcılık yapılmaması, tacize engel olunması ve tüm proje çalışanları için eşit fırsatların sağlanması²⁷
 - sosyal diyaloga dayalı sağlam bir işçi-yönetim ilişkisinin kurulması, sürdürülmesi ve geliştirilmesi
 - ulusal iş ve istihdam yasalarına, sosyal güvenlik yasalarına ve müşterinin taraf olduğu tüm toplu sözleşmelere uyulmasının sağlanması
 - kadınlar ve toplumsal cinsiyet çeşitliliği arz eden işçiler, genç işçiler, engeli olan işçiler, göçmen işçiler ve mülteciler, serbest çalışanlar ve sözleşmeli işçiler ile projenin temel tedarik zincirindeki işçiler gibi, daha yüksek ayrımcılık, taciz veya istismar riski altında olabilecek hassas durumdaki işçiler dâhil projede çalışan tüm işçilerin korunması
 - zorla çalıştırma ve çocuk işçiliğinin kullanılmasının engellenmesi
 - projede çalışan tüm işçilerin iş yeri ile ilgili endişelerini dile getirebilmeleri ve ele alabilmeleri için erişilebilir ve etkili araçların mevcut olmasının sağlanması.

Uygulama kapsamı

3. Bu ÇSG, AİKB tarafından finanse edilen tüm projelere, Çevresel ve Sosyal Politika'da belirlendiği şekilde uygulanır. Bu ÇSG'nin uygulama kapsamı, çevresel ve sosyal değerlendirme sürecinde belirlenecek olup, müşteri ile projede çalışan işçiler arasındaki sözleşme ilişkisinin türüne bağlı olacaktır.
4. Bu ÇSG, müşterilere projede çalışan tüm işçiler ile ilgili yükümlülükler getirmektedir. Projede çalışan işçiler, bir proje sahasında çalışan veya proje ile doğrudan ilgili bir iş yürüten tam zamanlı, yarı zamanlı, geçici,

26 [Uluslararası Çalışma Örgütü \(ILO\) Çalışma Yaşamında Temel İlkeler ve Haklar Bildirgesi](#) (1998, 2022 yılında değiştirilmiştir) ve aşağıdaki sözleşmeler kapsamında tanımlanmış ilke ve haklar:

[87 No'lu Sendika Özgürlüğü ve Sendikalaşma Hakkının Korunması Sözleşmesi](#) (1948)

[98 No'lu Örgütlenme ve Toplu Pazarlık Hakkı Sözleşmesi](#) (1949)

[29 No'lu Zorla Çalıştırma Sözleşmesi](#) (1930) ve [bunu tamamlayan 29 No'lu Protokol](#) (2014)

[105 No'lu Zorla Çalıştırmanın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi](#) (1957)

[100 No'lu Eşit Ücret Sözleşmesi](#) (1951)

[111 No'lu Ayrımcılık \(İş ve Meslek\) Sözleşmesi](#) (1958)

[138 No'lu Asgari Yaş Sözleşmesi](#) (1973)

[182 No'lu Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimleri Sözleşmesi](#) (1999)

[155 No'lu İş Sağlığı ve Güvenliği Sözleşmesi](#) (1981)

[187 No'lu İş Sağlığı ve Güvenliğini Geliştirme Çerçeve Sözleşmesi](#) (2006).

27 AİKB'nin Fırsat Eşitliği Stratejisi ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Stratejisi, Bankanın bu ÇSG'nin kapsamı dışında fırsat eşitliği ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin nasıl geliştirildiğini tanımlar.

belirli süreli, mevsimlik ve göçmen çalışanlar ile serbest çalışanları kapsar. "Projede çalışan işçi" terimi aşağıdakilere atıfta bulunur:

- a. Projeye ilgili işleri yapmak üzere doğrudan müşteri tarafından istihdam edilen veya görevlendirilen kişiler (projede doğrudan çalışan işçiler). Müşteriler, projede doğrudan çalışan işçilerle ilgili olarak bu ÇSG'nin 7 ila 21 ve 23 ila 39. paragraflarını uygulamalıdır.
 - b. Projeye doğrudan ilgili işleri yapmak üzere yükleniciler veya diğer araçlar vasıtasıyla istihdam edilen, görevlendirilen veya yönetilen kişiler (projede sözleşmeli çalışan işçiler). Müşteriler, yükleniciler veya diğer araçların projede sözleşmeli çalışan işçilerle ilgili olarak bu ÇSG'nin 40 ila 43. paragraflarını uygulamalarını gerektirmelidir.
 - c. Proje ile ilgili işleri yapmak üzere serbest meslek veya dijital iş gücü aracılık platformları aracılığıyla bireysel hizmet sözleşmeleri ile görevlendirilen kişiler (projede serbest çalışan işçiler). Müşteriler, projede serbest çalışan işçilere istinaden bu ÇSG'nin 22. paragrafında belirtilen gereklilikleri karşılamalıdır.
5. Bu ÇSG ayrıca, proje için gerekli mal, ekipman veya malzemeleri sağlayan tedarikçiler ve alt tedarikçiler tarafından istihdam edilen veya görevlendirilen kişilerle (tedarik zinciri işçileri) ilgili olarak özel koşulları belirler. Bu mal, ekipman veya malzemelerin yükleniciler tarafından tedarik edildiği durumlar da bu kapsama dâhildir. Tedarik zinciriyle ilgili iş gücü koşulları 44 ila 47. paragraflarda ele alınmaktadır.
 6. Güvenli ve sağlıklı bir çalışma ortamı hakkına dair iş sağlığı, güvenliği ve emniyet koşulları ÇSG 4'te belirtilmiştir.

Gereklilikler

Genel

7. Projelerin aşağıdakilerden hangisi daha fazla koruma sağlıyorsa ona uyması gerekmektedir: (i) ulusal iş, istihdam ve sosyal güvenlik yasası,²⁸ (ii) Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Çalışma Yaşamında Temel İlkeler ve Haklar Bildirgesi'nde (2022'de değiştirildiği şekliyle 1998) yer alan ilke ve standartlar ve (iii) bu ÇSY.
8. Müşteri, proje değerlendirme aşamasında ve projenin ömrü boyunca AİKB'ye kendi iş gücü uygulamaları (ve ilgili olduğunda yüklenicilerinin ve tedarikçilerinin uygulamaları) hakkında tatmin edici kanıt ve bilgiler sağlayacaktır.
9. Projede iş gücü ile ilgili önemli risklerin tespit edildiği durumlarda, müşteri AİKB'nin talebi üzerine bağımsız bir iş gücü değerlendirmesi veya iş gücü denetimi yaptıracaktır. AİKB, bu iş gücü değerlendirmesinin veya denetiminin nitelikli bir iş gücü uzmanı tarafından güvenilir ve katılımcı bir yaklaşım izlenerek yapılmasını isteyebilir. İş gücü değerlendirmesi veya denetiminin sonuçları AİKB'ye bildirilecektir.
10. Değerlendirme veya denetim sonuçlarına dayanarak, uygun etki azaltma ve iyileştirme önlemlerinin yanı sıra izleme gerekliliklerini içeren belli bir takvime bağlı bir düzeltici eylem planı hazırlanacak ve ilgili olduğu şekilde müşteri ve/veya yükleniciler tarafından uygulanacaktır. Düzeltici eylem planı üzerinde AİKB ile önceden mutabık kalınacaktır.
11. Müşteri, düzeltici eylem planının hızlı ve etkili bir şekilde uygulanmasını takip edecek ve AİKB'ye vakitlice rapor verecektir.

İşçi ilişkilerinin yönetimi

İnsan kaynakları ve iş gücü yönetimi politika ve prosedürleri

12. Müşteri, bu ÇSG'nin ve ulusal mevzuatın gerekliliklerini uygulayan, kendi büyüklüğüne ve iş gücüne uygun yazılı insan kaynakları politikalarını ve yönetim sistemlerini veya prosedürlerini belirleyecek ve bunları sürdürecektir. projede sözleşmeli çalışan işçiler ve projede serbest çalışan işçiler için müşteri, bu ÇSG'nin ve uygulanabilir yasaların gerekliliklerini uygulamak üzere iş gücü yönetimi prosedürleri oluşturacaktır. Bu

²⁸ Projede çalışan işçiler, ulusal yasalara uygun olarak, sosyal güvenlik amacıyla ilgili ulusal makamlara kayıtlı olmalıdır.

politika ve prosedürler, çeşitlilik arz eden bir iş gücünü destekler nitelikte olacak, projede çalışan işçilere erişilebilir şekilde sunulacak ve iş gücünün konuştuğu ana dil(ler)de hazırlanacaktır.

Çalışma ilişkileri

13. Müşteri, çalışma ilişkisinin başlangıcında yazılı sözleşmeler sağlayacak ve istihdamın şart veya koşullarında herhangi bir değişiklik olduğunda bu sözleşmeleri değiştirecektir. Sözleşmede istihdam türü tanımlanacak; çalışma koşulları ve istihdam şartlarına (ücret, çalışma saatleri ve dinlenme süreleri, fazla mesai düzenlemeleri ve fazla mesai tazminatı hakları dâhil) ve her türlü yan hakka (hastalık, annelik/babalık veya tatil izni gibi) ilişkin olarak işçinin ulusal iş ve istihdam hukuku ve yürürlükteki toplu sözleşmeler kapsamındaki hakları belirtilecektir. Her türlü önemli değişiklik belgelenecek ve projede çalışan işçilere bildirilecektir. Bu bilgiler projede çalışan tüm işçiler için anlaşılabilir ve erişilebilir şekilde sağlanmalı ve iş gücü tarafından konuşulan ana dil(ler)de sunulmalıdır. Bilgiler, projede çalışan hassas durumdaki işçilere gereken özen gösterilerek aktarılacak ve müşteri, hassas durumdaki işçilerin sunulan bilgileri anlamasını sağlamak için gerekli adımları atacaktır.
14. İş gücü yönetim sistemleri, güncel istihdam kayıtlarının tutulmasını sağlayacak ve ulusal yasalara uygun olarak projede çalışan işçilerin gizlilik ve veri koruma haklarına saygı gösterecektir. Projede çalışan işçilerin kişisel kayıtları gizli tutulacak ve kişinin rızası olmadan üçüncü taraflara ifşa edilmeyecektir. Projede çalışan işçiler kendi istihdam kayıtlarına erişme hakkına sahip olacaktır.
15. Projede çalışan tüm işçilere (i) bilhassa projeye ilişkin beklenen değişikliklerle ilgili olmak üzere kendilerini etkileyebilecek değişiklikler hakkında yeterli düzeyde bilgi sağlanacak ve (ii) sürekli iyileştirme sürecinin bir parçası olarak, şikâyetlerin nasıl dile getirileceği dâhil olmak üzere, bu ÇSG'nin 38 ve 39. paragraflarında ayrıntılı olarak belirtilen şekilde görüş bildirme fırsatı verilecektir.

Ücretler, yan haklar ve çalışma koşulları

16. Asgari surette, genel ücretler, yan haklar ve çalışma koşulları (çalışma saatleri dâhil), ilgili ülke/bölge ve sektörde faaliyet gösteren benzer işverenler tarafından sunulanlarla yakın düzeyde olacaktır. Fazla mesai gönüllülük esasına dayalı olacak ve ulusal mevzuata uygun şekilde gerçekleştirilip karşılanacaktır.
17. Ücretler düzenli, zamanında ve herhangi bir yasal olmayan kesinti yapılmaksızın ödenecektir. Projede çalışan işçilere, yapılan kesintilerin açıkça belirtildiği tam ve detaylı maaş bordroları sağlanacaktır. Projede çalışan tüm işçiler için fazla mesai saatleri de dâhil olmak üzere çalışma saatlerinin doğru ve güncel kayıtları tutulacaktır.
18. Bir çalışma ilişkisinin sona ermesi hâlinde, ulusal yasalar ve bağlayıcı toplu sözleşmeler uyarınca, ödenmemiş tüm maaşlar, sosyal güvenlik, emeklilik katkı payları ve yan haklar: (i) iş ilişkisinin sona ermesi üzerine veya sona ermesinden önce projede çalışan işçilere; (ii) uygulanabilir olduğu hâllerde, projede çalışan işçilerin yararına ilgili kurumlara veya (iii) toplu sözleşme yoluyla mutabık kalınan bir süreye uygun olarak ödenecektir. Ödemelerin projede çalışan işçilerin yararına yapıldığı durumlarda, işçilere bu ödemelerin yapıldığına dair kanıt sağlanacaktır.
19. Müşterinin bir toplu iş sözleşmesine taraf olması veya başka bir şekilde bu sözleşmeyle bağlı olması halinde, bu sözleşmeye riayet edilecektir. Bu tür anlaşmaların mevcut olmadığı veya çalışma koşulları ve istihdam şartlarını ele almadığı durumlarda, müşteri ulusal yasalarla uyumlu makul çalışma koşulları ve istihdam şartları sağlayacaktır.

Göçmen işçiler

20. Müşteri, projede çalışan göçmen işçileri tespit edecek ve göçmen statüleriyle ilişkili her türlü hassasiyeti ele alacaktır. Göçmen işçiler zorla çalıştırmaya karşı özellikle hassas durumdadır.
21. Müşteriler, projede çalışan göçmen işçilere yönelik muamelenin göçmen olmayan işçilere yönelik muamele kadar tatmin edici olmasını sağlayacaktır. Buna, aynı işi yapan göçmen olmayan işçilerle büyük ölçüde eş değer şart ve koşullarda istihdam edilmelerinin sağlanması da dâhildir.

Serbest çalışan işçiler

22. Müşteri, ulusal iş yasalarına tabi olmayan projede serbest çalışan işçilerin, istihdam durumlarından bağımsız olarak projede çalışan tüm işçilere uygulanan ILO Çalışma Yaşamında Temel İlkeler ve Haklar Bildirgesi kapsamındaki haklarından yararlanabilmelerini sağlayacaktır. Müşteriler, projede serbest çalışan işçilerin, işlerini yerine getirmek için uygun şekilde nitelikli, donanımlı ve yetkin olmalarını ve ulusal hukuk ile müşteri tarafından proje sahası için belirlenmiş herhangi bir kural veya prosedüre uygun olarak iş sağlığı, güvenliği ve emniyet tedbirlerine uymalarını sağlayacaktır. Müşteriler ayrıca, ücret ödemesi, performans değerlendirmesi ve iş tahsisi, uygun çalışma saatleri ve etkili bir şikâyet mekanizmasına erişimle ilgili net ve şeffaf şartlar ve koşullar sağlayacaktır. Bu paragrafın uygulanması, müşteri ile projede serbest çalışan işçiler arasında bir istihdam ilişkisi olduğuna dair herhangi bir karine oluşturmayacaktır.

İşçi örgütleri

23. Müşteri, projede çalışan işçileri, ulusal hukuka uygun olarak işçi temsilcileri seçme, kendi tercih ettikleri işçi örgütlerini kurma veya bu kuruluşlara katılma ve toplu pazarlık yapma hakları olduğu konusunda bilgilendirecektir. Müşteri, bu tür kuruluşlarda veya toplu pazarlık süreçlerinde temsilci olarak hareket eden, bunlara katılan ya da katılmaya çalışan projede çalışan işçilere karşı ayrımcılık yapmayacak veya misillemede bulunmayacak ve işçi örgütlerinin oluşumuna veya işleyişine müdahale etmeyecektir. Müşteri, ulusal hukuka uygun olarak bu tür işçi temsilcileri veya kuruluşları ile iletişim hâlinde olacak ve anlamlı bir müzakerenin gerçekleştirilebilmesi için gerekli bilgileri zamanında sağlayacaktır. Müşteri ayrıca, ulusal hukuk ve uygulamalara uygun olarak, ÇSG 4'te belirtildiği gibi, sağlık ve güvenlikle ilgili olanlar da dâhil olmak üzere, her iki tarafı ilgilendiren konularda düzenli istişarede bulunulmasını sağlamalıdır.
24. Ulusal yasaların işçi örgütlerinin kurulmasını veya işleyişini önemli ölçüde kısıtladığı durumlarda, müşteri, projede çalışan işçilerin çıkarlarını temsil etmek ve çalışma koşulları ve istihdam şartlarına ilişkin haklarını korumak için şirket büyüklüğüne ve iş gücüne uygun alternatif mekanizmalar oluşturmalarını kısıtlamayacaktır. Müşteri bu mekanizmaları ne etkilemeye ne de kontrol etmeye çalışacaktır. Müşteri bu tür mekanizmalarla ilişki kuracak ve onlara anlamlı bir diyalog için gereken bilgileri zamanında sağlayacaktır.
25. Ulusal yasaların sessiz kaldığı durumlarda müşteri, projede çalışan işçilerin işçi temsilcilerini seçmelerini, kendi seçtikleri işçi örgütlerini kurmalarını veya bunlara katılmalarını ya da toplu pazarlık yapmalarını engellemeyecek ve bu tür kuruluşlara dâhil olan ve toplu pazarlıklara katılan veya katılmak isteyen işçilere karşı ayrımcılık veya misilleme yapmayacaktır. Müşteri bu gibi işçi temsilcileriyle ve işçi örgütleriyle ilişki kuracak ve onlara anlamlı bir müzakere gerçekleştirilebilmesi için gereken bilgileri zamanında sağlayacaktır.

Zorla çalıştırma

26. Müşteri, projenin, gönüllü olarak yapılmayan ve istismarcı ve hileli işe alım uygulamaları da dâhil olmak üzere güç veya ceza tehdidi altında bir bireyden talep edilen iş veya hizmetten oluşan zorla çalıştırma uygulamalarını kullanmamasını sağlayacaktır.²⁹ Zorla çalıştırma, ödünç işçilik, gönülsüz hapis işçiliği, bağlı işçilik veya benzer iş sözleşmesi düzenlemeleri veya insan ticareti gibi gönülsüz veya zorunlu işçiliği içerir.³⁰
27. Müşteri, işçilerin barınması da dâhil olmak üzere projede çalışan işçilerin hareket özgürlüğünü gereksiz yere kısıtlamayacaktır. İşçilerin barınmasına ilişkin koşullar ÇSG 4'te belirlenmiştir.
28. Müşteri, projede çalışan işçilere herhangi bir şekilde bedensel ceza, zihinsel veya fiziksel zorlama veya istismarda bulunmayacak veya bunların vuku bulmasına müsamaha göstermeyecektir. Müşteri, projede çalışan işçilerin pasaportlar da dâhil olmak üzere kendi kimlik belgelerine serbestçe ve tam olarak erişmelerine müdahale etmeyecek veya projede çalışan işçilerden veya iş arayanlardan işe alım ücreti veya

29 Zorla çalıştırmanın göstergeleri şunlardır: hassas durumun kötüye kullanılması, aldatma, hareket kısıtlaması, izolasyon, fiziksel ve cinsel şiddet, gözdağı ve tehdit, kimlik belgelerinin alıkonulması, ücretlerin kesilmesi, borç esareti, kötü çalışma ve yaşam koşulları ve aşırı fazla mesai. Göstergelerin uygulamada nasıl kullanılacağına ilişkin daha fazla rehberlik [ILO](#) tarafından sağlanmaktadır.

30 İnsan ticareti, tehdit veya cebir kullanarak ya da başka şekillerde zorlama, kaçırma, hile, aldatma veya nüfuzu kötüye kullanma, kişinin hassas konumundan yararlanma veya sömürü amacıyla bir kişiye rıza göstermesini sağlamak veya kişi üzerinde kontrol sahibi olmak için ödeme veya menfaat sağlama veya alma yoluyla kişilerin işe alınması, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması olarak tanımlanmaktadır.

ilgili masrafları talep etmeyecektir. Buna ek olarak müşteri, işe alım ücretlerinin ve ilgili masrafların herhangi bir işe alım görevlisi, acente veya başka bir aracı tarafından projede çalışan işçilerden veya iş arayanlardan tahsil edilmemesini sağlayacaktır.

29. Bir projede zorla çalıştırma vakası tespit edilirse, müşteri, bireyleri zorla çalıştırma durumlarından uzaklaştırmak, ilgili bireyleri korumak ve uygun iyileştirmeyi sağlamak için derhal harekete geçmelidir. Müşteri ayrıca zorla çalıştırma vakalarını ve buna ilişkin alınan düzeltici önlemleri AİKB'ye bildirmelidir.

Çocuk işçiliği

30. Müşteri, projenin 138 ve 182 No'lu ILO Sözleşmelerinde tanımlandığı şekilde çocuk işçiliği kullanmamasını sağlayacaktır. Müşteri, 18 yaşın altındaki çocuklar için asgari istihdam yaşı ve çalışma koşullarına ilişkin ilgili tüm ulusal yasalara veya uluslararası çalışma standartlarına (hangisi çocuk için daha yüksek derecede koruma sağlıyorsa) uyacaktır.
31. Müşteri, asgari yaşın üzerindeki ve 18 yaşın altındaki çocukları yalnızca tehlikeli olmayan bir şekilde - başka bir deyişle, çocuğun eğitimini engellemeyecek veya çocuğun sağlığı veya fiziksel, zihinsel, ruhsal, ahlaki veya sosyal gelişimi için zararlı olmayacak şekilde - çalıştırabilir. Müşteri, 18 yaşın altındaki tüm kişileri belirleyecek ve tehlikeli işlerde çalıştırılmamalarını sağlayacaktır. İşe başlamadan önce 18 yaşın altındaki kişiler tarafından yapılan tüm çalışmalar uygun bir risk değerlendirmesine tabi tutulacak ve sağlık, çalışma koşulları ve çalışma saatleri düzenli olarak izlenecektir.
32. Bir projede çocuk işçiliği vakası tespit edilirse, müşteri, çocukları çocuk işçiliği durumlarından uzaklaştırmak, ilgili çocukları korumak ve uygun iyileştirmeyi sağlamak için derhal harekete geçmelidir. Müşteri ayrıca çocuk işçiliği vakalarını ve buna ilişkin alınan düzeltici önlemleri AİKB'ye bildirmelidir.

Ayrımcılık yapmama ve fırsat eşitliği

33. Projeler, istihdamla ilgili ayrımcılık yasağı gerekliliklerini uygulamak için etkili önlemler alacaktır. Özellikle projeye bağlantılı olarak, müşteri:
- toplumsal cinsiyet, hamilelik, cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği, toplumsal cinsiyet ifadesi ve/veya cinsiyet özellikleri, ırk, milliyet, siyasi görüş, sendika üyeliği, etnik, sosyal veya yerli köken, din veya inanç, medeni durum veya aile durumu, engellilik ya da yaş gibi işin doğasından kaynaklanan gerekliliklerle ilgisi olmayan kişisel özelliklere dayanarak istihdam kararlar almadığından emin olmak için önlemler alacaktır
 - istihdam ilişkisinin fırsat eşitliği ve adil muamele ilkesine dayandırılmasını sağlamak için önlemler alacak ve işe alım ve istihdam, görev atama, ücretlendirme (ücretler ve yan haklar dâhil), çalışma koşulları ve istihdam şartları (engellilik veya hamilelik ve emzirme dâhil diğer etkenlere uygun makul iş yeri uyarlamaları dâhil), eğitime erişim, terfi, işten çıkarma veya emeklilik ile disiplin dâhil olmak üzere istihdam ilişkisinin hiçbir yönünde doğrudan veya dolaylı ayrımcılık yapmayacaktır
 - ÇSG 4 uyarınca, işçilerin barınmasıyla ilgili olanlar da dâhil olmak üzere ve her türlü toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve taciz (TCDŞT) de dâhil olmak üzere, her türlü şiddet ve taciz³¹, zorbalık, sindirme ve/veya istismarı önlemek ve ele almak için önlemler alacaktır.
34. Müşteri, TCDŞT'yi önlemek ve ele almak için özel önlemler alacak, bu konuları tam ve güvenli bir şekilde ele almak için yeterli uzmanlığı sağlayacak ve projede çalışan işçiler ve yöneticileri için ilgili, düzenli ve sürekli iletişim ve eğitim sağlayacaktır. Bu kapsamda, TCDŞT ve çocukların cinsel istismarı ve sömürüsü ile ilgili davranış kuralları da oluşturulacaktır.
35. Ulusal yasalara uygun olarak yapılması koşuluyla, aşağıdaki tedbirler ayrımcılık olarak değerlendirilmeyecektir: geçmişteki ayrımcı eylemleri düzeltmek için özel koruma veya yardım tedbirleri; yerel istihdam fırsatlarının teşvik edilmesi veya işin doğal gerekliliklerine dayalı olarak belirli bir iş için seçim yapılması.

31 Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) [190 No'lu Şiddet ve Taciz Sözleşmesi'nde](#) (2019) belirtildiği şekilde.

Toplu işten çıkarmalar

36. Projede doğrudan çalışan işçilerin toplu olarak işten çıkarılmasından önce³² müşteri, planlanan iş gücü azaltımına alternatif olarak kullanılabilecek çözümlerin bir analizini yapacak ve mümkün olduğunda etkilenen işlere yeniden atamaların yapılabilmesi için çaba gösterecektir. Analizde uygulanabilir alternatif çözümler belirlenememesi hâlinde müşteri, iş gücü azaltımının projede doğrudan çalışan işçiler üzerindeki olumsuz etkilerini değerlendirmek, azaltmak ve hafifletmek için ulusal hukuka ve uluslararası iyi uygulamalara³³ uygun olarak ve ayrımcılık yapmama ve istişare ilkelerine dayalı bir toplu işten çıkarma planı hazırlayacak ve uygulayacaktır. Seçim süreci şeffaf olacak, adil, tarafsız, tutarlı bir şekilde uygulanan kriterlere dayanacak ve etkili bir şikâyet mekanizmasına tabi olacaktır. Müşteri, kamu makamlarının bilgilendirilmesi ve projede doğrudan çalışan işçilere ve onların kuruluşlarına bilgi verilmesi ve onlara danışılması da dâhil olmak üzere, toplu işten çıkarma ile ilgili tüm yasal ve toplu olarak kabul edilen gerekliliklere uyacaktır. Nihai toplu işten çıkarma planı bu istişarelerin sonuçlarını yansıtacaktır. Müşteri, planlanan iş gücü azaltımı hakkında AİKB'ye önceden bilgi verecek ve AİKB tarafından talep edilmesi hâlinde, toplu işten çıkarmalar için önerilen planın bir nüshasını sunacaktır.
37. Tüm ödenmemiş ücretler ve sosyal güvenlik yardımları ile emeklilik katkı payları ve yardımları 18. paragraf uyarınca işten çıkarılan işçilere ödenecektir.

Şikâyet mekanizması

38. Müşteri, projede çalışan tüm işçilerin (ve varsa örgütlerinin) işleriyle ilgili endişelerini dile getirmeleri için etkili ve orantılı bir şikâyet mekanizması³⁴ sağlayacaktır. Müşteri, işe alım sırasında projede çalışan tüm işçileri şikâyet mekanizması hakkında bilgilendirecek ve onların bu mekanizmaya kolayca erişebilmelerini sağlayacaktır. Mekanizma, uygun bir yönetim kademesini içerecek ve herhangi bir misilleme olmaksızın ilgili kişilere zamanında geri bildirim sağlayan anlaşılabilir ve şeffaf bir süreç kullanarak endişeleri derhal ele alacaktır. Mekanizma, yasalar kapsamında veya mevcut tahkim veya ara buluculuk usulleri yoluyla mevcut olabilecek diğer adli veya idari çözüm yollarına erişimi engellemeyecek veya işçi örgütleri veya toplu sözleşmeler yoluyla sağlanan şikâyet mekanizmalarının yerine geçmeyecektir. Mekanizma, projede çalışan işçilerin süreçlerde hazır bulunma, doğrudan katılım sağlama ve bir sendika veya kendi seçtikleri bir kişi tarafından temsil edilme hakkına sahip olmasını güvence altına alacaktır.
39. Mekanizma, TCDŞT bildirimleri gibi özel koruma tedbirleri gerektiren şikâyetler için hükümler içerecektir. TCDŞT ile ilgili olarak, bu tedbirler, mağdurların ve tanıkların derhal ve sürekli güvenliğini (ek zarar ve misillemeden korunma dâhil) sağlamaya yönelik sistemler, mağdurların ve tanıkların gizliliğini ve kimliklerini her zaman koruyan ve güvence altına alan mekanizmalar, mağdurlara destek seçenekleri sunan düzenlemeler ve raporlara yargılayıcı olmayan ve ayrımcı olmayan bir şekilde yanıt verilmesini sağlayan açık protokolleri içeren “mağdur odaklı” bir yaklaşımı benimseyecektir. Projede çalışan işçiler, kimliklerinin açıklanmasını istemedikleri takdirde isimsiz raporlar sunma seçeneğine sahip olacaklardır.

Sözleşmeli işçiler

40. Yükleniciler veya diğer araçlar vasıtasıyla istihdam edilen projede çalışan işçiler için müşteri, yüklenicinin veya diğer aracının bu ÇSG'nin 7 ila 35, 38 ila 39 ve 41 ila 47. paragraflarında ve ÇSG 4'ün ilgili paragraflarında belirtilen koşulları uygulamasını gerektirecektir.
41. Müşteri, sözleşme yapmadan önce (i) bu yüklenicilerin veya araçların istihdam ve iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili geçmiş performanslarını değerlendirmek, bu ÇSG ve ÇSG 4'ün koşullarını uygulamak için mevcut kapasitelerini belirlemek ve (ii) yükleniciden veya diğer aracından bu ÇSG ve ÇSG 4'ün ilgili koşullarını uygulamasını sözleşmeyle zorunlu kılmak için makul çabayı gösterecektir.
42. Müşteri, projede sözleşmeli çalışan işçilerin işe alımı, görevlendirilmesi ve görevinin sona erdirilmesi ile ilgili riskleri belirleyecek ve yüklenicilerin ve diğer araçlarının proje ile bu ÇSG'nin koşullarına ilişkin performansını yönetmek ve izlemek için orantılı politikalar ve prosedürler oluşturacaktır. Ayrıca, bu gereklilikleri yükleniciler ve diğer araçlarla yapılan sözleşmelere dâhil eden müşteri, ilgili iş gücü yönetim

32 Toplu işten çıkarmalar, ekonomik, teknik veya kurumsal nedenlerle ya da performansla ilgili olmayan diğer nedenlerle veya kişisel nedenlerle birden fazla işten çıkarmayı kapsar.

33 İlgili rehberlik notlarında belirtildiği gibi.

34 [Birleşmiş Milletler İş Dünyası ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri](#) belgesinin 32. İlkesindeki kriterlerin ana hatlarıyla belirttiği şekilde.

planlarını ve prosedürlerini hazırlayacak ve uygulayacaktır. Projede çalışan işçilerin alt yüklenicilik yoluyla istihdam edildiği durumlarda, müşteri, yüklenicilerin ve diğer araçların alt yüklenicilerle yaptıkları sözleşmelerde eş değer gerekliliklere yer vermelerini sağlamak için makul çabayı gösterecektir.

43. Müşteri, projede sözleşmeli çalışan işçilerin bu ÇSG'nin koşullarını karşılayan etkili bir şikâyet mekanizmasına erişimi olmasını sağlayacaktır. Yüklenicilerin veya diğer araçların bir şikâyet mekanizması sağlayamadığı durumlarda, müşteri projede sözleşmeli çalışan işçiler için etkili bir şikâyet mekanizması sağlayacaktır.

Tedarik zinciri işçileri

44. ÇSG 1'in 21. paragrafında özetlenen tedarik zinciri değerlendirme süreci kapsamında müşteri, çocuk işçiliği, zorla çalıştırma ve iş sağlığı ve güvenliği (TCDŞT dâhil) ile ilgili olarak projenin temel tedarik zincirleriyle ilişkili önemli iş gücü risklerini ve etkilerini belirleyecektir. Müşteri, ilgili değişiklikleri belirlemek ve bu değişikliklerle ilişkili yeni önemli riskleri veya etkileri tespit etmek için ana tedarik zincirlerini sürekli olarak izleyecektir.
45. Ana tedarikçilerin ilk risk değerlendirmesinde veya devam eden izlemesinde önemli risklerin tespit edilmesi hâlinde, müşteri tedarikçinin bu riskleri yeterince önlemek ve azaltmak için uygun önlemleri almasını sağlayacaktır. İlk risk değerlendirmesinde önemli riskler tespit edilirse ve ana tedarikçiler belirlenmemişse, müşteri potansiyel tedarikçiler üzerinde özen yükümlülüğü durum tespiti yapacak ve daha düşük riskli tedarikçileri seçmek için makul çabayı gösterecektir. Müşterinin tedarikçiyle doğrudan sözleşmeye dayalı bir anlaşması olduğu durumlarda, müşteri ilgili iş gücü gerekliliklerini tedarikçiyle yapılan sözleşmeye dayalı anlaşmalara dâhil etmek için makul çabayı gösterecektir. Müşterinin bir alt tedarikçiyle doğrudan sözleşmeye dayalı bir ilişkisinin olmadığı durumlarda, müşteri, belirlenen riskleri önlemek ve azaltmak için mevcut tüm nüfuz³⁵ biçimlerini oluşturmak ve kullanmak için makul çabayı gösterecektir.
46. İlk risk değerlendirmesinde veya devam eden izlemede çocuk işçiliği, zorla çalıştırma veya işçilere zarar verme (TCDŞT dâhil) vakaları tespit edilirse, müşteri söz konusu tedarikçiler veya alt tedarikçilerle birlikte çalışarak vakaların tekrarlanmasını önlemek ve etkilenen tedarik zinciri işçilerinin durumunu iyileştirmek için nüfuzunu kullanacak veya onlar üzerinde etki gücü sağlamaya çalışacaktır. Bu tür olumsuz etkilerin tespit edilmesi hâlinde, müşteri bu tür mal veya malzemeleri bu tedarikçilerden temin etmeye ancak tedarikçilerin makul bir süre içinde bu tür etkileri önlemeye yönelik tedbirleri uygulamaya ve uygun şekilde düzeltme sağlamaya kararlı olduklarına dair tatmin edici taahhütler veya kanıtlar aldıktan sonra devam edecektir. Müşteri, bu tür çocuk işçiliği, zorla çalıştırma veya çalışanlara zarar verme vakalarını AİKB'ye bildirecek ve önleme ve iyileştirme tedbirlerinin uygulanmasındaki ilerleme hakkında AİKB'ye düzenli olarak rapor verecektir.
47. Önemli riskleri veya olumsuz etkileri önlemeye veya azaltmaya yönelik başarısız girişimlerin ardından ve/veya bu ÇSG'nin 44 ila 46. paragraflarına uyma konusunda makul bir ihtimal bulunmadığında, son çare olarak, müşteri ilgili tedarikçi(ler) veya alt tedarikçi(ler) ile ilgili olarak sorumlu bir ayrılma planı hazırlayacak ve uygulayacaktır.

35 Burada nüfuz, bir işletmenin, olumsuz insan hakları etkilerine neden olan veya bunlara katkıda bulunan bir tarafın uygulamalarında değişiklik yapma yeteneğini ifade eder.

Çevresel ve Sosyal Gereklilik 3

Kaynak verimliliği ve kirliliğin önlenmesi ve kontrolü

Kaynak verimliliği ve kirliliğin önlenmesi ve kontrolü

Giriş

1. Bu Çevresel ve Sosyal Gereklilik (ÇSG), iklim etkileri ve sera gazı emisyonları, kaynak yönetimi ve plastik atıklar da dâhil olmak üzere kirliliğin³⁶ önlenmesi ve kontrolüne yönelik proje düzeyinde bir yaklaşımın ana hatlarını çizmektedir. Etki azaltma hiyerarşisi, çevresel zararın öncelikli olarak kaynağında giderilmesi gerektiği ilkesini ve “kirlüten öder” ilkesi üzerine inşa edilmiştir. Kirliliğin, kadınlar, çocuklar ve hassas durumdaki insanlar üzerindeki orantısız etkisini kabul eder. Kaynak kullanımı, atık ve emisyon üretimi ile ilgili projeye bağlı risk ve etkilerin, projenin yeri ve yerel çevresel ve sosyal koşullar bağlamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Kaynak ve enerji kullanımını optimize etmek, sera gazı azaltımlarını güvence altına almak ve kirliliği etkin bir şekilde önlemek ve kontrol etmek için Mevcut En İyi Teknikler (MET) ve uluslararası iyi uygulamalar gibi uygun önlemler alınmalıdır.
2. Bu ÇSG, daha önce atık olarak görülen şeylerden kullanılabilir ve değerli ürünlerin yaratılabildiği veya türetilbildiği döngüsel bir ekonomiye³⁷ ve/veya kaynak geri kazanımına geçişin önemini kabul eder.³⁸
3. Bu ÇSG aynı zamanda iklim değişikliğiyle mücadelenin, düşük emisyonlu ve iklime dirençli kalkınmayı destekleme ihtiyacının ve özellikle kirlilikten kaynaklanan kayıplar söz konusu olduğunda biyoçeşitlilik kaybını durdurmanın ve bunu tersine çevirmenin öneminin farkındadır. Biyoçeşitliliği ve ekosistem hizmetlerini koruma yolları ÇSG 6'da ele alınmaktadır.
4. Bu ÇSG, “önemli bir zarar vermeme” ilkesine dayanmakta ve kaynak verimliliği, kirliliğin önlenmesi ve hava, su ve toprağa giden emisyonların kontrolü, gürültü kirliliği, radyasyon, kazaların önlenmesinin yanı sıra atık yönetimi ve tehlikeli maddelerin ve pestisitlerin güvenli kullanımına bütünlük bir yaklaşım sağlamak ve kirliliğin bir çevresel ortamdan diğerine kaymasını önlemek için proje gerekliliklerini ana hatlarıyla belirtmektedir.

Hedefler

5. Bu ÇSG'nin hedefleri aşağıdakilerdir:
 - projede kaynak kullanımı ve projeden kaynaklanan kirliliğin neden olduğu insan sağlığı ve çevre üzerindeki olumsuz etkilerin ele alınması için bir etki azaltma hiyerarşisine dayalı yaklaşımın benimsenmesi
 - proje ile ilişkili sera gazı emisyonlarının önlenmesi, en aza indirilmesi ve yönetilmesi
 - pestisitler ve mikroorganizmalar da dâhil olmak üzere tehlikeli maddeler, tek kullanımlık plastikler ve malzemelerle ilişkili risk ve etkilerin önlenmesi, en aza indirilmesi ve yönetilmesi, bu tür malzemelerin güvenli kullanımının ve bu tür kullanıma alternatif çözümlerin ana hatlarıyla belirtilmesi ve mümkünse tehlikeli maddelerin ve pestisitlerin kullanımının aşamalı olarak kaldırılması
 - uygulanabilir olduğunda, projede kaynak verimliliği iyileştirmeleri fırsatlarının belirlenmesi

36 “Kirlilik” terimi katı, sıvı veya gaz fazlarındaki tehlikeli ve tehlikesiz kimyasal kirlleticileri ifade eder ve suya termal deşarj, kısa ve uzun ömürlü iklim kirleticilerinin emisyonları, çevresel ortamın (toprak, hava ve su dâhil) kirlenmesi, rahatsız edici kokular, gürültü, titreşim, radyasyon, elektromanyetik enerji ve ışık dâhil olmak üzere potansiyel görsel etkiler gibi diğer bileşenleri içerir.

37 Avrupa Komisyonunun Döngüsel Ekonomi Paketi'nde ana hatlarıyla belirtildiği üzere.

38 19 Kasım 2008 tarih ve 2008/98/AT sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Atık Direktifi ve bazı Direktiflerin yürürlükten kaldırılması (AB Atık Çerçeve Direktifi) ile tanımlandığı şekilde.

- müşterinin kaynak verimliliği, kirliliğin önlenmesi ve emisyonların ve deşarjların kontrolü, plastik atıkların azaltılması ve atık yönetimi konularında bütünleşik bir yaklaşım sağlama sorumluluğunun ana hatlarıyla belirtilmesi
- müşterinin iklim değişikliğinin azaltılması ve iklim uyumuna ilişkin sorumluluklarının ana hatlarıyla belirtilmesi
- değer zinciri ve üretim süreçlerinin tüm aşamalarında önemli ölçüde maddi tasarruf sağlayabilecek, fazladan değer yaratabilecek ve ekonomik fırsatların önünü açabilecek döngüsellik (ürünlerin, malzemelerin ve diğer kaynakların değerinin mümkün olduğunca uzun süre korunması) artırmayı amaçlayan mevcut ve/veya yeni iş modellerinin geliştirilmesi ve kullanılması yoluyla döngüsel ekonomiye geçişin teşvik edilmesi.

Uygulama kapsamı

6. Bu ÇSG, AİKB tarafından doğrudan finanse edilen tüm projelere, Çevresel ve Sosyal Politika'da belirtildiği şekilde uygulanır. Müşteri, çevresel ve sosyal değerlendirme süreci kapsamında, bu ÇSG'nin ilgili koşullarını ve bunların projenin yaşam döngüsü boyunca nasıl ele alınacağını ve yönetileceğini belirleyecektir. Bu ÇSG'nin koşullarını yerine getirmek için gerekli eylemlerin uygulanması, müşterinin genel çevresel ve sosyal yönetim sistemi (ÇSYS) ve projeye özgü çevresel ve sosyal yönetim planı (ÇSYP) ile ilgili açıklamalar ve raporlama çerçeveleri kapsamında yönetilecektir.

Gereklilikler

Kaynak verimliliği ve döngüsel ekonomi

7. Çevresel ve sosyal değerlendirme sürecinde, projenin malzeme ve doğal kaynak (arazi, toprak, su ve biyoçeşitlilik gibi) kullanımının, atık yönetimi uygulamalarının ve enerji kullanımının etkinliği ve verimliliği belirlenecek ve değerlendirilecektir. Değerlendirme uluslararası iyi uygulamalar doğrultusunda yapılacak ve üretim süreçleri ile kaynak kullanımının çevre üzerindeki etkilerine odaklanacaktır.
8. Müşteri, örneğin enerji kullanımı, hava emisyonları, atık yönetimi, su kullanımı ve yeniden kullanımı ve diğer kaynak ve malzeme girdilerinde tüketim ve verimliliğin artırılmasını dikkate alarak, ³⁹ ve maliyet etkin⁴⁰ tedbirler alacaktır. Karşılaştırma verilerinin mevcut olduğu durumlarda, müşterinin değerlendirmesinde, malzeme kullanımının görece verimlilik ve yeniden kullanım düzeyini veya sınırlamalarını belirlemek için müşterinin faaliyetleri, uluslararası iyi uygulamalar ile karşılaştırılacaktır. Bu tür tedbirler, malzeme kullanımındaki verimsizliğin azaltılmasını, atık hiyerarşisine uygun olarak atık önleme, yeniden kullanım ve geri dönüşümün teşvik edilmesini veya atık bertarafında önemli bir artışa yol açacak faaliyetlerden kaçınılmasını içerebilir ancak bunlarla sınırlı değildir.

Su

9. Uluslararası iyi uygulamalar ile uyum içerisinde su kullanımının en aza indirilmesi ve su geri kazanımı için teknik ve mali açıdan uygulanabilir ve maliyet etkin tüm fırsatlar belirlenecek ve proje tasarımının bir parçası olarak değerlendirilecektir. Projeye özel bir su kaynağının geliştirilmesi gerektiğinde, müşteri, mümkün olan durumlarda, insan tüketimine uygun olmayan suyu teknik amaçlar için kullanmaya çalışacaktır.
10. Yüksek su talebi olan projeler için (5.000 m3/günü aşan) aşağıdakiler geçerli olacaktır:
 - Değerlendirme sürecinde ayrıntılı bir su dengesi hedefi oluşturulacak ve bu denge korunarak yıllık olarak AİKB'ye raporlanacaktır.
 - Spesifik su kullanımı (birim üretim başına kullanılan su hacmi ile ölçülür) değerlendirilecektir.

³⁹ Teknik fizibilite, iklim, coğrafya, altyapı, güvenlik, yönetim, kapasite ve operasyonel güvenilirlik gibi mevcut yerel etkenler göz önünde bulundurularak, önerilen tedbir ve eylemlerin piyasada mevcut beceri, ekipman ve malzemelerle uygulanıp uygulanamayacağına dayanmaktadır. Mali fizibilite, projenin yatırım, işletme ve bakım maliyetleri ile karşılaştırıldığında bu tür tedbirlerin ve eylemlerin benimsenmesinin artımlı maliyetinin göreceli büyüklüğü de dâhil olmak üzere ticari hususlara dayanmaktadır.

⁴⁰ Maliyet etkinliği, projenin ömrü boyunca dikkate alınan tedbirin sermaye ve işletme maliyetleri ile mali faydalarına göre belirlenir.

- Faaliyetler, su kullanım verimliliği konusunda mevcut endüstri standartları ve uluslararası iyi uygulamalar ile kıyaslanacaktır.
 - Su kullanım verimliliği ve geri kazanımı açısından sürekli iyileştirme fırsatları belirlenmelidir.
11. Müşteri, çevresel ve sosyal değerlendirme sürecinin bir parçası olarak, su çekiminin üçüncü taraf kullanıcılar ve yerel ekosistemler üzerindeki potansiyel kümülatif etkilerini dikkate alacaktır. Bu değerlendirmede iklim değişikliğinin potansiyel etkileri de dikkate alınacaktır. Olumsuz risk ve etkilerin tespit edildiği durumlarda, müşteri bu risk ve etkileri azaltmak için etki azaltma hiyerarşisi yaklaşımı ve uluslararası iyi uygulamalar uyarınca uygun tedbirleri uygulayacaktır.

Atık⁴¹

12. Müşteri, atık malzeme oluşumunu önleyecek veya en aza indirecek ve bunların etkilerini mümkün olduğunca azaltacaktır. Atık üretiminin önlenemediği ancak en aza indirildiği durumlarda, müşteri atıkları yeniden kullanacak, geri dönüştürecek veya geri kazanacak ya da insan sağlığı ve çevre için güvenli bir şekilde bunlardan enerji kaynağı olarak yararlanacaktır. Atığın geri dönüştürülemediği, yeniden kullanılmadığı veya geri kazanılmadığı durumlarda, müşteri, atık malzemelerin işlenmesi ve taşınmasından kaynaklanan emisyonların ve artıkların uygun şekilde kontrolünü içeren, çevresel açıdan uygun ve güvenli bir şekilde bu atıkları işlemeli ve/veya bertaraf etmelidir; ilgili olduğu durumlarda, bu işlem Avrupa Birliği'nin (AB) temel çevresel standartlarına veya eş değer uluslararası iyi uygulama standartlarına uygun olmalıdır.
13. Eğer ortaya çıkan atık, ulusal düzenlemeler ve/veya AB düzenlemelerine göre tehlikeli olarak kabul ediliyorsa, müşteri, atıkların sınır ötesi taşınımına ilişkin uygulanabilir sınırlamaları ve diğer ilgili yasal gereklilikleri dikkate alacaktır.
14. Atık bertarafı tesis dışına taşındığında ve/veya üçüncü taraflar tarafından yönetildiğinde, müşteri, nihai varış noktasına kadar izlenebilirlik belgelerini temin edecek ve ilgili düzenleyici kurumlar tarafından lisanslı işletmeler ile çalışacaktır. Müşteri, atık yönetimiyle ilgili olarak uygun şekilde özen yükümlülüğü sürdürecektir.

Kirliliğin önlenmesi ve kontrolü

15. Müşterinin çevresel ve sosyal değerlendirme süreci, projede uygulanacak uygun kirlilik önleme ve kontrol yöntemlerini, teknolojilerini ve uygulamalarını veya tekniklerini ortaya koyacaktır. Değerlendirmede, projenin parçası olan tesislerin ve faaliyetlerin özellikleri ve projenin coğrafi konumu ve yerel çevresel koşulları dikkate alınacaktır. Müşteri, Bankaya projenin risk ve etkilerinin niteliği ve ölçeği ile orantılı emisyon ve deşarj verilerini sağlayacaktır.⁴²
16. Bankanın yatırımının belirli bir projeye veya fiziksel varlıklara yönelik olmadığı durumlarda; müşterilerin, tüm faaliyetlerinin değerlendirilmesine ve ulusal mevzuat, MET ve uluslararası iyi uygulamalar ile karşılaştırma yapılmasına olanak sağlamak için emisyon ve deşarj verileri hakkında bilgi sağlamaları gerekebilir.
17. Değerlendirme sürecinde, insan sağlığı ve çevre üzerindeki olumsuz etkileri önlemek veya en aza indirmek için en uygun olan teknik ve mali açıdan uygulanabilir ve maliyet etkin kirlilik önleme ve kontrol teknikleri belirlenecektir. Projede uygulanan teknikler, etki azaltma hiyerarşisine uygun olarak ve uluslararası iyi uygulamalar ile tutarlı bir şekilde, risklerin ve etkilerin en aza indirilmesi ve azaltılması yerine bunların önlenmesini veya bunlardan kaçınılmasını tercih edecek ve projenin olumsuz risklerinin ve etkilerinin niteliğine ve ölçeğine ve hassas durumdaki kişiler üzerindeki potansiyel etkilerine uygun olacaktır.

41 Bu ÇSG'nin amaçları açısından atık, çevreye güvenli bir şekilde bertaraf edilmeden önce uygun fiziksel, kimyasal ve/veya biyolojik işlemler kullanılarak artırılması gereken gaz, sıvı ve/veya katı madde ve malzemelerin heterojen bir karışımı olarak tanımlanmaktadır.

42 Müşteri, bu bilgileri mümkünse ton veya kilogram cinsinden sağlayacak, emisyon ve deşarj seviyelerini uygun olduğu durumlarda mg/Nm³ ve mg/l olarak ifade edecek ve kirlleticilerin belirlenmesi ile hacimlerinin, emisyon ve deşarj seviyelerinin tespitinde kullanılan yöntemi, mümkünse, belirtecektir.

18. Müşteri, projeyi, proje düzeyinde uygulanabilecek ilgili AB temel çevre standartlarını karşılayacak şekilde yapılandıracaktır.⁴³ Nitelikleri ve ölçükleri nedeniyle AB Endüstriyel Emisyonlar Direktifi'ne⁴⁴ tabi olacak projelerin, yerlerinden bağımsız olarak, AB MET Sonuçları'nda belirtildiği gibi AB MET ve ilgili emisyon seviyelerini karşılamaları gerekecektir.
19. Proje düzeyinde AB temel çevre standartlarının bulunmadığı durumlarda, müşteri AİKB ile mutabık kalarak uluslararası iyi uygulamalar ile uyum içinde diğer uygun çevre standartlarını belirleyecektir. Buna ek olarak, projeler yürürlükteki ulusal yasalara uygun olacak şekilde tasarlanacak ve ulusal yasalara ve diğer geçerli düzenleyici gerekliliklere uygun olarak sürdürülecek ve işletilecektir. Projelerin ev sahibi ülke düzenlemelerinin AB temel çevre standartlarında veya diğer ilgili çevre standartlarında belirlenmiş seviye ve tedbirlerden farklı olması durumunda, projelerin daha katı olan standardı karşılaması gerekecektir.
20. Projelerin, en başından itibaren AB temel çevre standartlarını veya üzerinde mutabık kalınan diğer çevre standartlarını ve ulusal mevzuat gerekliliklerini karşılaması gerekmektedir. Projelerin mevcut tesis ve/veya faaliyetleri içermesi hâlinde, bu tesis ve/veya faaliyetlerin 16. ve/veya 17. paragrafta yer alan koşulları makul bir süre boyunca karşılamaları gerekmektedir; bu süre, ilgili standartlara göre performanslarının resmî olarak değerlendirilmesiyle belirlenecektir.
21. AB üye devletlerinde ve AB'ye katılım sürecinde olan, aday ve potansiyel aday ülkelerde bulunan ve mevcut tesislerin ve/veya faaliyetlerin rehabilitasyonunu içeren ve ilgili AB temel çevre standartlarının belirlendiği projelerle ilgili olarak, bu standartlara uyumun sağlanmasına yönelik takvim, ulusal olarak kabul edilen süreleri dikkate alacaktır. Diğer tüm ülkelerdeki projeler için, AB temel çevre standartlarına uyumun sağlanmasına yönelik takvim, yerel koşulları ve uygulama maliyetini dikkate alacak ve Avrupa Komşuluk Politikası ve AB ile ilgili ev sahibi ülke arasında kabul edilen ikili anlaşmalar veya eylem planları ile tutarlı olacaktır.
22. Proje yaşam döngüsü boyunca; müşteri, insan sağlığı ve çevre üzerindeki potansiyel olumsuz etkileri en aza indirmek için etki azaltma hiyerarşisi ile tutarlı kirlilik önleme ve kontrol tekniklerini uygularken, teknik ve mali açıdan uygulanabilir ve maliyet etkin olacaktır. Bu, rutin, rutin olmayan veya kazara meydana gelen durumlar nedeniyle kirleticilerin salınması için de geçerlidir.
23. Müşteri, projenin risk ve etkilerinin niteliği ve ölçeği ile orantılı olarak, ulusal mevzuat ve tabi olduğu AB temel çevre standartlarına ilişkin gerekliliklerin karşılanmasına dayalı olarak kirliliğe ilişkin riskleri, yükümlülükleri, karşılıkları veya maliyetleri ile ilgili proje bilgilerini Bankaya iletecektir.

Sera gazı emisyonları

24. Müşterinin çevresel ve sosyal değerlendirme süreci, alternatifleri değerlendirecek ve projenin tasarımı ve işletimi sırasında projeye ilgili sera gazı emisyonlarından kaynaklanan olası bakiye olumsuz etkileri önlemek, önlemek mümkün değilse en aza indirmek, hafifletmek ve son çare olarak düzeltmek için teknik ve mali açıdan uygulanabilir ve maliyet etkin seçenekleri uygulayacaktır.
25. Yıllık 20.000 ton CO₂ eş değerini aşan brüt emisyonu sahip olan veya olması beklenen ya da yatırım sonrasında, emisyonlarda olumlu veya olumsuz, yıllık 20.000 ton CO₂ eş değerinden fazla net bir değişiklikle sonuçlanması beklenen projeler için, müşteri bu emisyonları AİKB Sera Gazı Emisyonlarının Değerlendirilmesi Protokolü'ne uygun olarak hesaplayacaktır. Müşteri, emisyon verilerini yıllık olarak AİKB'ye raporlayacaktır.

Tehlikeli madde ve malzemelerin güvenli kullanımı ve yönetimi

26. Projeye doğrudan ilgili tüm faaliyetlerde müşteri, tehlikeli maddelerin ve malzemelerin kullanımından kaçınacak veya bunların kullanımını en aza indirecek ve insan sağlığını ve çevreyi potansiyel etkilerinden korumak için bu tür maddeler ve malzemeler için daha az tehlikeli ikamelerin kullanımını göz önüne alacaktır. Önlemenin veya ikamenin mümkün olmadığı durumlarda, müşteri, projeye ilgili üretim, nakliye, taşıma, depolama, kullanım ve bertarafın bir sonucu olarak bu tür maddelerin/malzemelerin havaya, suya ve/veya toprağa salımını en aza indirmek veya kontrol etmek için uygun risk yönetimi tedbirlerini

43 Bu ÇSG'nin amaçları doğrultusunda, AB ikinci mevzuat belgesinin kendisinin proje düzeyinde (örneğin ortam düzeyinin aksine) geçerli olan açık nicel veya nitel gereklilikler içermesi hâlinde, AB temel çevre standartları proje düzeyinde uygulanabilir.

44 Avrupa Komisyonu (2024) tarafından değiştirilen endüstriyel emisyonlara (entegre kirlilik önleme ve kontrolü) ilişkin 24 Kasım 2010 tarihli ve 2010/75/AB sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi.

uygulayacaktır. Çevresel etkileri ve mikroorganizmalar ve antimikrobiyal özelliklere sahip kimyasallarla kontaminasyonu önlemek ve en aza indirmek için müşteri, uluslararası iyi uygulamalar ile uyum içerisinde atık su arıtımı ve hayvan dışkısu arıtımı gerçekleştirecektir.

27. Müşteri, canlı organizmalar açısından yüksek toksisiteye sahip olması, çevrede kalıcı olması, biyo-birikim potansiyeli veya ozon tabakasını inceltme potansiyeli nedeniyle uluslararası yasaklama veya aşamalı olarak tedavülden kaldırma süreçlerine tabi tehlikeli maddelerin ve malzemelerin üretiminden, ticaretinden ve kullanımından kaçınacaktır.
28. Müşteri, uluslararası iyi uygulamalar ve geçerli uluslararası anlaşmalarla uyumlu şekilde, tehlikeli maddelerin aşamalı olarak kullanımdan kaldırılmasını sağlayacaktır.

Zararlı yönetimi

29. Antimikrobiyal özelliklere sahip kimyasallar da dâhil olmak üzere pestisit yöneten veya kullanan müşteriler, uluslararası iyi uygulamalar doğrultusunda bunların aşamalı olarak kullanımdan kaldırılması da dâhil olmak üzere, zararlı yönetimi faaliyetleri için entegre zararlı yönetimi (EZY) ve/veya entegre vektör yönetimi (EVY) yaklaşımı oluşturacak ve uygulayacaktır. Müşterinin EZY ve EVY programı, zararlılara ve çevreye ilişkin bilgilerin kullanımını mevcut zararlı kontrol yöntemleriyle koordine edecektir; bu yöntemlere bitki zararlılarının kabul edilemez düzeylerde zarara neden olmasını önlemeye yönelik kültürel uygulamalar ve biyolojik, genetik ve kimyasal yöntemler dâhildir. Zararlı yönetim faaliyetlerinin pestisit kullanımını içerdiği hâllerde, müşteri pestisitlerin biyoçeşitlilik, insan sağlığı ve geniş kapsamlı çevre üzerindeki etkilerini azaltmak için ve daha genel olarak gerekli ürün koruma ihtiyacı ile tutarlı pestisit risklerinde ve kullanımında önemli bir genel azaltmayı ve pestisitlerin daha sürdürülebilir kullanımını sağlamak için çaba gösterecektir.
30. Pestisitlerin sürdürülebilir kullanımı aşağıdakileri içerecektir:
 - pestisitlerin biyoçeşitlilik, insan sağlığı ve çevre üzerindeki etkilerinin önlenmesi ve bu mümkün değilse en aza indirilmesi
 - zararlı aktif maddelerin düzeylerinin, bunların en tehlikelilerinin daha güvenli alternatiflerle (kimyasal olmayanlar dâhil) değiştirilmesi suretiyle azaltılması
 - toksisitesi düşük olan, hedef türlere karşı etkili olduğu bilinen ve tozlaşma yapan böcekler gibi hedeflenmeyen türler ve çevre üzerinde minimal etkileri olan pestisitlerin seçilmesi
 - EZY ve EVY stratejilerini esas alan düşük girdili ve pestisitsiz ürün yetiştirmenin desteklenmesi
 - hedef türlerin doğal düşmanlarına verilen zararın en aza indirilmesi, zararlılarda direnç gelişiminin önlenmesi
 - pestisit kullanıcılarının güvenli kullanım konusunda yeterli eğitime sahip olmalarının sağlanması
 - aşamalı olarak kullanımdan kaldırma çalışmalarının uluslararası iyi uygulamalar ve uluslararası anlaşmalarla uyum içinde olmasının sağlanması
31. Müşteri, pestisitleri uluslararası iyi uygulamalara uygun olarak elleçleyecek, depolayacak, kullanacak ve bertaraf edecektir.

Gürültü ve titreşim

32. Müşteriler, çevresel ve sosyal risk değerlendirmesinin sonuçlarına dayanarak projenin gürültü ve titreşim etkilerini değerlendirecektir. Bu, mevcut durum verilerini, gürültü ve titreşime maruz kalabilecek başlıca etkilenen alıcıların belirlenmesini ve hem olumsuz hem de olumlu etkileri ve ulusal mevzuat ve uluslararası iyi uygulamalar ile uyumu dikkate alarak projenin etkilerinin değerlendirilmesini gerektirebilir.

Çevresel ve Sosyal Gerekliklik 4

Sağlık, emniyet ve güvenlik

Sağlık, emniyet ve güvenlik

Giriş

1. Bu Çevresel ve Sosyal Gereklilik (ÇSG), risk kontrolleri hiyerarşisine uygun olarak projede çalışan işçiler⁴⁵, projeden etkilenen topluluklar ve proje faaliyetleriyle ilişkili tüketicilere yönelik sağlık, emniyet ve güvenlik risklerinin yönetilmesinin öneminin farkındadır.⁴⁶ Projede çalışan işçilere güvenli, sağlıklı ve emniyetli çalışma ortamları sağlayan müşteriler, işçilerin temel ilke ve haklarına⁴⁷ saygı gösterecek ve bunları destekleyecek, böylece faaliyetlerinin etkinliğini ve verimliliğini artırmak gibi somut faydalar sağlayacaktır.
2. Proje faaliyetleri, ekipmanları ve altyapısı işçilerin ve toplumun çalışmalara başlama, inşaat, işletme, bakım, işletmeden alma veya kapatma, eski durumuna getirme ve mal ve hizmetlerin taşınmasıyla ilişkili olanlar dâhil sağlık, güvenlik ve emniyet risklerine ve etkilerine maruz kalma potansiyelini arttırabilir.
3. Müşteri, kilit paydaşlarla iş birliği yapma ve bu şekilde projede çalışan işçilere güvenli ve sağlıklı çalışma ortamları sağlama, sağlık ve güvenlik konularında projede çalışan işçileri bilgilendirme, onlara talimatlar sağlama, onları eğitme, denetleme ve onlarla istişarede bulunma konusunda birincil sorumluluğa sahiptir. Projede çalışan işçiler işverenleriyle aktif iş birliği yaparak hem kendilerinin hem de başkalarının sağlık ve güvenliklerini gözetme sorumluluğuna sahiptir.
4. Halkın sağlık ve güvenliğinin korunması ve geliştirilmesinde ilgili makamların oynadığı rol kabul edilmekle birlikte, müşteri projeden etkilenen toplulukların maruz kaldığı sağlık, güvenlik ve emniyet risklerini yönetmekle yükümlüdür.

Hedefler

5. Bu ÇSG'nin hedefleri aşağıdakilerdir:
 - güvenli, sağlıklı ve emniyetli çalışma ortamları sağlayarak ve projeye ilişkili risklere uygun ve bunlarla orantılı bir yönetim sistemini uygulamaya koyarak projede çalışan işçilerin sağlık, emniyet ve güvenliğinin korunması ve teşvik edilmesi
 - proje yaşam döngüsü boyunca projeden etkilenen topluluklar ve tüketiciler için hem rutin hem de rutin olmayan faaliyetlerden kaynaklanan sağlık, emniyet ve güvenlik risklerinin belirlenmesi, değerlendirilmesi ve yönetilmesi ve sağlık ve güvenliğin en erken fırsatta proje tasarımına dâhil edilmesi.

Uygulama kapsamı

6. Bu ÇSG, AİKB tarafından finanse edilen tüm projelere, Çevresel ve Sosyal Politika'da belirtildiği şekilde uygulanır. Müşteri, çevresel ve sosyal değerlendirme süreci kapsamında, bu ÇSG'nin ilgili koşullarını ve bunların projenin yaşam döngüsü boyunca nasıl ele alınacağını ve yönetileceğini belirleyecektir. Projede çalışan işçiler ve projeden etkilenen topluluklara yönelik potansiyel riskler, çalışmalara başlama, inşaat,

⁴⁵ ÇSG 2'de tanımlandığı şekilde projede çalışan işçiler.

⁴⁶ Risk kontrol hiyerarşisi şu şekildedir: (i) riskin ortadan kaldırılması; (ii) tehlikeli koşulun veya maddenin tehlikesiz veya daha az tehlikeli madde ile değiştirilmesi yoluyla riskin azaltılması; (iii) maruziyetin önlenmesi amacıyla riskin izole edilmesi; (iv) iş gücünü ve toplumu toplu olarak koruyan mühendislik kontrol önlemlerinin uygulanması ve (v) ilgisine göre riskler, güvenli çalışma sistemleri, acil durum planları, raporlama gereklilikleri ve zorunlu denetleme ile ilgili olarak işçilere ve topluma yönelik bilgilendirme, öğretim ve eğitim faaliyetleri.

⁴⁷ Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Çalışma Yaşamında Temel İlkeler ve Haklar Bildirgesi (1998, 2022 yılında değiştirilmiştir) ve aşağıdaki ILO Sözleşmeleri kapsamında tanımlanmış ilke ve haklar:

155 No'lu İş Sağlığı ve Güvenliği Sözleşmesi (1981)

161 No'lu İş Sağlığı Hizmetleri Sözleşmesi (1985)

167 No'lu İnşaat Güvenlik ve Sağlık Sözleşmesi (1988)

187 No'lu İş Sağlığı ve Güvenliğini Geliştirme Çerçeve Sözleşmesi (2006).

devreye alma, işletme, bakım, hizmetten çıkarma veya kapatma ve eski hâline getirme dâhil olmak üzere projenin aşamasına, boyutuna ve niteliğine göre değişebilir. Bu ÇSG'nin koşullarını karşılamak için gerekli eylemlerin uygulanması, ÇSG 1'de belirtildiği şekilde, müşterinin genel çevresel ve sosyal yönetim sistemi (ÇSYS) ve/veya projeye özel çevresel ve sosyal yönetim planının (ÇSYP) ayrılmaz bir parçası olarak yönetilir.

7. Kirlilik salınımından kaynaklanan insan sağlığı risklerinin ve çevre üzerindeki etkilerin önlenmesi ve kontrolüne ilişkin ayrıntılı gereklilikler ÇSG 3'te bulunmaktadır.

Gereklilikler

Sağlık ve güvenlik yönetimi için genel koşullar

8. Müşteri, tehlikeleri belirlemek, riskleri değerlendirmek ve projede çalışan işçiler ve projeden etkilenen topluluklar için proje faaliyetlerinin yürütülmesinden kaynaklanan veya bunlarla ilişkili olarak ortaya çıkan kazaları, yaralanmaları ve sağlık sorunlarını önlemek için tedbirler alacaktır. Müşteri, risklere orantılı olarak nitelikli ve uzman sağlık ve güvenlik danışmanlığı desteğiyle, risk kontrol hiyerarşisine ve uluslararası iyi uygulamalara uygun şekilde sağlık ve güvenlik risklerini yönetmek için önleyici ve koruyucu tedbirler ile planlar hazırlayacak ve uygulayacaktır.
9. Müşteri, projede çalışan işçilere ve projeden etkilenen topluluklara, sağlık ve güvenlik tehlikeleri, riskler, koruyucu ve önleyici tedbirler ile proje süresince sağlık ve güvenlikleri için gerekli acil durum düzenlemeleri hakkında ilgili bilgi, talimat ve eğitim sağlayacaktır.
10. Proje ile ilişkili çalışmalar sırasında herhangi bir kaza, yaralanma, taciz (toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve taciz [TCDŞT] dâhil) ve sağlık sorunları meydana geldiğinde veya böyle bir olayın gerçekleşme potansiyeli bulunduğu, müşteri olayı araştırarak, belgeleyip bulguları analiz edecek, öğrenme fırsatlarını belirleyecek, tekrarını önlemek için tedbirler alacak ve mevzuatın gerektirdiği durumlarda ilgili yetkililere bildirimde bulunarak iş birliği yapacaktır. Müşteri, proje faaliyetlerinden kaynaklanan yaralanma veya sağlık sorunları yaşayan kişiler için uygun mali tazminat ve destek sağlayacaktır. Müşterinin projede çalışan işçilere yönelik yüksek riskler tespit ettiği ve kapsam, yan haklar veya ulusal sigorta sistemlerine erişimde boşluklar olduğu durumlarda, müşteri grup ferdi kaza sigortası uygulayacaktır.
11. Proje performansının izlenmesi kapsamında müşteri, sağlık ve güvenlik tedbirlerinin ilgili izleme ve raporlama süreçlerine dâhil edilmesini sağlayacaktır.

İş sağlığı ve güvenliği

12. Müşteri, kendi sektöründeki doğal ve öngörülebilir riskleri ve mevcut olabilecek belirli tehlike sınıflarını dikkate alarak ve ayrıca güvenlik riskine katkıda bulunabilecek çalışma koşullarını (aşırı veya düzensiz çalışma saatleri ve fazla mesai dâhil) göz önünde bulundurarak projede çalışan tüm işçilere güvenli ve sağlıklı bir çalışma ortamı sağlayacaktır. Müşteri, ilgili temel AB iş güvenliği ve sağlığı (İSG)⁴⁸ standartları ve uluslararası iyi uygulamalar uyarınca, güvenlik ve sağlık tehlikelerini belirleyecek, riskleri değerlendirecek ve projenin aşamasına, boyutuna ve niteliğine uygun önleyici kontrol tedbirlerini uygulayacaktır. Müşteri, risk seviyesiyle orantılı bir değerlendirme yapacak ve uygun olduğu durumlarda ÇSYS'ye entegre edilecek projeye özel bir İSG planı geliştirecektir. Plan, herhangi bir çalışma başlamadan önce uygulanacak ve ilgili riskleri ele almaya uygun olmaya devam ettiğini teyit etmek amacıyla etkinliğini değerlendirmek için periyodik olarak gözden geçirilecektir.
13. Müşteri, İSG'den sorumlu bir kişinin yardımıyla İSG düzenlemelerini planlayacak ve uygulayacaktır. Risk kontrolleri hiyerarşisi ile uyum içinde, müşteri, kişisel koruyucu ekipmanın herhangi bir önleyici kontrol tedbirinin bir parçası olarak tanımlandığı durumlarda, projede çalışan işçilere ücretsiz olarak cinsiyete uygun kişisel koruyucu ekipman (KKE) sağlayacaktır. Müşteri, proje sahalarında çalışmak veya projenin temel işlevleriyle doğrudan ilgili işleri yapmak üzere görevlendirilen projede çalışan tüm işçilerin İSG planına uymasını sağlayacak ve zorunlu tutacaktır.
14. Herhangi bir iş faaliyeti sırasında müşteri, projede çalışan tüm işçilerin atandıkları iş rollerini üstlenmek için uygun fiziksel uygunluğa sahip olmalarını ve kendilerine aşağıdakilerin sağlanmasını temin edecektir: (i)

48 AB İSG standartları, iş güvenliği ve sağlığı alanında AB mevzuatında yer alan ve işçilerin korunması için asgari güvenlik ve sağlık gerekliliklerini ortaya koyan temel gereklilikler anlamına gelmektedir.

kendilerini veya başkalarını riske atmamalarını sağlamak için sürekli ve uygun düzeyde gözetim; (ii) güvenli iş ekipmanı ve (iii) uygulanan ve yürürlüğe konan İSG prosedürleri, çalışma talimatları, bilgiler, uygun eğitim ve iş yeri kuralları. Projede çalışan işçilerin kendilerini veya başkalarını riske attığı durumlarda, müşteri, iş yeri kurallarını uygulamak için uygun disiplin tedbirlerini alacak ve gerektiğinde, kendileri veya başkaları için risk olmaktan çıkana kadar derhal iş yerinden uzaklaştırılmalarını sağlayacaktır. Müşteri, sağlık ve güvenlik ihlalleri nedeniyle işçilere mali cezalar uygulamayacaktır.

15. Müşteri, uygun yönetim düzenlemelerini kullanarak projede çalışan işçilerin fiziksel ve ruhsal sağlığını ve refahını izleyecek ve İSG düzenlemeleri konusunda projede çalışan işçilerle istişarede bulunacaktır. Müşteri, projede çalışan işçileri hakları konusunda bilgilendirecek, projede çalışan işçilerin yaşam veya sağlık açısından tehlike oluşturan durumlarda çalışmayı durdurmalarına izin verecek ve düzeltici tedbirler alınana kadar ve durum artık yaşam veya sağlık için tehlike oluşturmadığı sürece projede çalışan işçilerin işe dönmelerini talep etmeyecektir. Müşteri, işçilerin iş yerindeki güvensiz eylemleri ve güvensiz koşulları doğrudan amirlerine veya ilgili yetkililere bildirebilmeleri için prosedürler oluşturacaktır. Müşteri, raporlama veya işi durdurma nedeniyle herhangi bir misillemeye müsamaha göstermeyecektir.
16. Müşteri, yönetimin ve seçilmiş iş yeri temsilcilerinin dengeli bir şekilde temsil edildiği, çeşitlilik arz eden ve kapsayıcı olan ve mevcut İSG komitelerine veya mevcut toplu iş sözleşmelerine hale getirmeyen bir iş yeri İSG komitesi kuracaktır. İSG komitesi, iş yerindeki İSG konularında iletişim kuracak, koordinasyon sağlayacak ve iş birliği yapacaktır. Bu, risk kontrolleri hiyerarşisine uygun olarak İSG risklerini yönetmek için kaza araştırması, risk değerlendirmesi, güvenli çalışma sistemlerinin geliştirilmesi ve iş ekipmanlarının seçimini içerecek ancak bunlarla sınırlı olmayacaktır.
17. Yaş, cinsiyet, toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, cinsiyet ifadesi ve/veya cinsiyet özellikleri, engellilik veya kısa ya da uzun vadeli sağlık koşullarına dayalı olarak hassas durumdaki projede çalışan işçilerin sağlığı, güvenliği ve refahı üzerinde olumsuz etkilere neden olabilecek belirli iş faaliyetleri veya çalışma yerleri ile ilişkili belirli risklerin olduğu durumlarda, müşteri daha ayrıntılı risk değerlendirmeleri yapacak ve herhangi bir hassasiyetin daha da kötüleşmesini veya yaralanma ve sağlıksızlık riskini artırmamasını önlemek için makul düzeltmeler yapacaktır. Müşteri, ayrımcılık yapmama ve fırsat eşitliğine ilişkin ÇSG 2 koşullarıyla tutarlı düzenlemeler uygulayacaktır.
18. Müşteri, projede çalışan işçiler üzerinde belirli fiziksel, fizyolojik ve psikolojik etkileri olan toplumsal cinsiyetle ilgili riskleri belirleyecek ve değerlendirecektir. İş faaliyetlerinin, iş ekipmanlarının, aletlerin ve kişisel koruyucu ekipmanların işçinin toplumsal cinsiyeti nedeniyle yarattığı İSG tehlikeleri, risk kontrolleri hiyerarşisine uygun olarak kontrol edilmeli, böylece projede çalışan işçiler daha fazla yaralanma veya hastalık riski altında bulunmamalıdır.

Toplum sağlığı ve güvenliği

19. Müşteri, projeden etkilenen toplulukların fiziksel sağlığı ve güvenliği üzerindeki projeyle ilgili riskleri ve olası olumsuz etkileri belirleyecek ve değerlendirecek ve risk kontrolleri hiyerarşisine uygun olarak, etkiler ve risklerle orantılı ve projenin bulunduğu aşamaya, projenin boyutuna ve niteliğine uygun tespit, koruma, önleme ve etki azaltma tedbirleri oluşturacaktır. Müşteri, projeden etkilenen topluluklar ve diğer ilgili paydaşlarla, uygun olduğu şekilde, önleme ve etki azaltma tedbirleri ve planları hakkında iletişim kuracaktır. Bu tedbirler risk kontrol hiyerarşisi ve uluslararası iyi uygulamalar ile tutarlı olacaktır.
20. Projenin toplum sağlığı ve güvenliği üzerindeki etkilerini önlemeye veya azaltmaya yönelik tedbirler ilgili kamu makamlarının sorumluluğunda olabilir. Bu koşullar altında müşteri, ilgili makamları bilgilendirmek, koordine etmek ve onlarla iş birliği yapmak konusundaki rolünü ve sorumluluğunu netleştirecek ve uygun düzenlemeleri uygulamaya koyacaktır.

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve taciz ve çocukların cinsel istismarı

21. Müşteri, projede çalışan işçiler ve projeden etkilenen kişiler ve topluluklar için projeyle ilgili toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve taciz (TCDŞT) risklerini ve çocukların cinsel istismarı risklerini değerlendirecektir. TCDŞT ve çocukların cinsel istismarının değerlendirilmesi, azaltılması, izlenmesi ve bunlara müdahale edilmesine yönelik tedbirler, (i) her türlü cinsel sömürü, istismar ve tacizin (CSİT) yasak olduğu ve (ii) CSİT'in önlenmesi, bildirilmesi veya bunlara müdahale edilmesine yönelik eylemsizliğe müsamaha edilmeyeceği ve mağdurlara veya tanıklara karşı misilleme yapılmasına müsamaha edilmeyeceği ilkelerine

dayanacaktır. Bu tedbirler, mevcut iş ve toplum sağlığı ve güvenliği süreç ve sistemlerinin yanı sıra paydaş katılımı ve şikâyet yönetimine de entegre edilmelidir. Müşteri, kadınların, çocukların ve diğer risk altındaki grupların ihtiyaçlarına dayalı olarak bu riskleri önlemek ve ele almak için özel tedbirler alacaktır. Bu tedbirler, ilgili paydaşlardan alınan bilgiler doğrultusunda şekillendirilecek olup, projede çalışan işçiler ve topluluklarla istişareleri, bilgi sağlanmasını, güvenli ve erişilebilir formatlarda (çocuklar tarafından da kullanılabilir şekilde) olayların bildirilmesi için gizliliği sağlanmış kanallar oluşturulmasını, projede çalışan işçiler için davranış kurallarını ve yukarıdaki 19. paragrafa uygun bir şekilde destek sağlanmasını içerebilir.

22. TCDŞT ve çocuk cinsel istismarı olaylarına veya iddialarına müdahale ederken müşteri, TCDŞT ve/veya çocuklara yönelik cinsel istismara⁴⁹ maruz kalan kişinin haklarına, ihtiyaçlarına ve isteklerine ve güvenliğine öncelik veren ve mağduru merkeze alan bir yaklaşım benimseyecektir. Müşteri, mağdurlara uygun tıbbi, psikososyal ve adli destek hizmetleri sağlayacak veya kendilerini bu hizmetlere yönlendirecektir. Proje ile ilişkili cinsel sömürü ve istismar olayları ve iddiaları AİKB'ye bildirilecek ve vakitlice ele alınacaktır.

Sağlık ve güvenlik yönetimi için spesifik koşullar

Yüklenici ve alt yüklenici yönetimi

23. Müşteri, proje sahasında iş yapması önerilen veya projenin inşası ve işletilmesiyle doğrudan ilgili herhangi bir işi yapan yüklenicilerin İSG standartlarını ve geçmiş İSG performansını değerlendirecektir. Bu, yüklenicinin proje kapsamındaki işleri güvenli bir şekilde planlamak, yönetmek, uygulamak ve izlemek için uygun kapasite, kaynak ve düzenlemeleri tanımlayan bir İSG planı oluşturduğunun teyit edilmesini içerecektir.
24. Müşteri, yüklenicilerin İSG performansını ve İSG planlarının devam eden uygunluğunu fiziksel saha ziyaretleri yoluyla periyodik olarak gözden geçirecek ve değerlendirecektir. İnceleme ve değerlendirme, düzenlemelerin risk kontrol hiyerarşisine uygun şekilde uygulandığını, bu ÇSG ve ÇSG 2 ile uyumlu olmaya devam ettiğini ve mevcut sağlık ve güvenlik risklerini yönetmek için uygunluğunu koruduğunu teyit edecektir. Müşteri, sözleşmelere uygun hükümler ekleyecek ve bu hükümler (i) herhangi bir işçinin veya projeden etkilenen toplulukların yaşamı veya sağlığı için acil bir tehlike durumunda yüklenicinin çalışmalarının askıya alınmasına izin verecek ve (ii) çalışmaların yeniden başlamasından önce yüklenicinin iş yerinin güvenli hâle getirilmesini sağlamasını gerektirecektir.

Altyapı, bina ve ekipman tasarımı ve güvenliği

25. Müşteri, projenin aşamasına, boyutuna, niteliğine ve karmaşıklığına uygun bir risk değerlendirmesi gerçekleştirecek ve proje tasarımı, inşası, devreye alınması, işletimi, bakımı ve devreden çıkarılması sırasında sağlık, güvenlik ve iklim değişikliği hususlarını, risk kontrol hiyerarşisine ve uluslararası iyi uygulamalara uygun olarak yapısal unsurlara veya bileşenlere entegre edecektir. Yapısal unsurlar veya bileşenler, müşteri tarafından atanmış, nitelikli ve eğitimli profesyoneller tarafından tasarlanıp inşa edilecek ve mümkün olduğu durumlarda tehlikeler ilk tasarım aşamasında ortadan kaldırılacaktır.
26. Tüm yeni kamu binaları, ulaşım merkezleri gibi kamu toplanma alanları ve büyük yenileme projeleri için, devreye alınmadan veya kullanılmadan önce tasarım aşamasında bağımsız yaşam ve yangın güvenliği denetimleri gerçekleştirilecektir.
27. Ortak kullanım amaçlı binaların inşası ve büyük çaplı tadilatı, evrensel tasarım⁵⁰ ilkeleri kavramına uygun olarak tasarlanacak ve bunlar herkes için kapsayıcı ve erişilebilir hâle getirilecektir.
28. Kritik altyapının yapısal unsurları veya bileşenleri yüksek riskli yerlerde bulunuyorsa ve bunların arızalanması veya bozulması projede çalışan işçilerin ve toplulukların sağlık ve güvenliğini tehdit edebiliyorsa, müşteri, tasarım ve inşaat ekiplerinden bağımsız olarak, benzer projelerde ilgili ve tanınmış deneyime sahip bir veya daha fazla nitelikli ve eğitimli profesyonel atayacaktır. Bu uzmanlar, söz konusu yapısal elemanların ve bileşenlerin güvenliğini ve yapısal bütünlüğünü teyit etmek amacıyla proje geliştirme

49 Çocuk cinsel istismarı iddialarına yanıt verirken, müşteri, BMMYK kılavuz ilkeleri doğrultusunda bir yüksek yarar tespiti yapmak için bir uzmanla birlikte çalışacaktır: refworld.org/policy/opguidance/unhcr/2021/en/122648.

50 Evrensel tasarım ilkeleri, farklı durumlarda ve çeşitli koşullar altında her yaştan ve yetenekten insan için güvenli ve kapsayıcı erişimi ifade eder. Bunlar şunları içerir: (i) eşit kullanım; (ii) kullanımda esneklik; (iii) basit ve sezgisel kullanım; (iv) algılanabilir bilgi; (v) hata toleransı; (vi) düşük fiziksel çaba ve (vii) yaklaşım ve kullanım için boyut ve alan.

aşamasının mümkün olduğunca erken zamanlarında ve daha sonra proje tasarım, yapım, işletme ve devreye alma aşamaları boyunca bir gözden geçirme gerçekleştirecektir.

Tehlikeli madde güvenliği

29. Müşteri, maruziyeti kontrol ederek ve risk kontrol hiyerarşisini benimseyerek, projeden kaynaklanabilecek tehlikeli maddelere⁵¹ işçilerin ve projeden etkilenen toplulukların maruz kalma potansiyelini önleyecek veya tamamen önlemenin mümkün olmadığı durumlarda bunu azaltacaktır.
30. Proje uygulama sırasında kimyasalların, enerjinin veya diğer potansiyel olarak tehlikeli maddelerin kasıtlı veya kasıtsız olarak sızması ve bunun projede çalışan işçiler veya projeden etkilenen topluluklar için ciddi risk oluşturma ihtimali varsa, müşteri, sızıntı riskini ortadan kaldırmak için ilk tasarım aşamasında bir risk değerlendirmesi yapacaktır. Risk değerlendirmesinde süreç güvenliği endişeleri belirlenecek ve bunlar inşaattan önce uluslararası iyi uygulamalar ve iyi mühendislik tasarımı yoluyla ele alınacaktır.
31. Tehlikeli maddelerin mevcut tesislerin veya projeyle ilişkili faaliyetlerin bir parçası olduğu durumlarda, işveren, işçilerin ve projeden etkilenen toplulukların bu tür tehlikeli maddelere maruz kalmasını önlemek amacıyla devreye alma, işletme, bakım ve devreden çıkarma faaliyetlerini yürütürken önleme, hazırlık, müdahale ve öğrenme için gerekli özeni gösterecek ve uygun önlemleri alacaktır. Bu tür maddelerin kullanımının kaçınılmaz olduğu durumlarda, müşteri uluslararası iyi uygulamalar doğrultusunda güvenli elleçleme, etiketleme, depolama, nakliye ve bertaraf için gerekli tedbirleri alacaktır.

Ürün güvenliği

32. Projenin tüketici ürünlerinin üretimini ve/veya ticaretini içerdiği durumlarda, müşteri iyi tasarım ve üretim süreçlerinin yanı sıra güvenli elleçleme, etiketleme, depolama, nakliye ve kullanım ömrü sonunda bertaraf yoluyla ürün güvenliğini sağlayacaktır. Belirli bir iş sektörü ve ülkedeki ürün güvenliği standartları ve uygulama kurallarına özgü genel güvenlik gereklilikleri de dâhil olmak üzere uluslararası iyi uygulamaları takip edilecektir.
33. Müşteri, yaşam döngüleri boyunca ürünleriyle ilişkili tüm tüketicilere yönelik sağlık ve güvenlik risklerini belirleyecek ve sürekli olarak değerlendirecektir. Ürün güvenliği yaklaşımı, risk kontrol hiyerarşisine bağlı kalacak ve ürünün sağlık ve güvenlik riskleri hakkında tüketicilere yeterli bilgi verilmesini sağlayacaktır. Ciddi sağlık veya güvenlik tehditleri oluşturabilecek ürünlerle ilgili durumlarda müşteri, ürün geri çağırma ve ürün geri çekme politika ve prosedürlerinin yürürlükte olmasını sağlayacaktır.

Psikososyal riskler

34. Müşteri, proje ile ilgili faaliyetlere maruziyetleri ve projenin gerçekleştiği yerlerde çalışma nedeniyle projede çalışan işçilerde meydana gelebilecek potansiyel psikososyal riskleri belirleyecek ve değerlendirecek, uygun olduğu durumlarda işçilerin ruh sağlığı üzerindeki potansiyel olumsuz etkileri önlemek için çeşitli fırsatları tespit edecektir. Müşteri, projede çalışan işçiler tarafından dile getirilen olumsuz ruh sağlığı endişelerini yönetmek için uygun önlemleri alacak ve endişeleri bildirmek için gizliliği sağlanmış mekanizmalar sağlayacaktır. Müşteri, bir iş yeri ruh sağlığı farkındalık planı aracılığıyla projede çalışan işçilerin ruh sağlığını ve refahını desteklemek için çeşitli yöntemler uygulayacaktır.

Toplum hizmetleri üzerindeki sağlık ve güvenlik riskleri

35. Projenin topluma hizmet sağlanmasını içerdiği durumlarda, müşteri, hassas durumdaki kişilerin farklı ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak tüm toplum fertleri için bu tür hizmetlerin güvenliğini ve kalitesini sağlayacak ve bu tür hizmetlerin projede çalışan işçiler veya toplum sağlığı ve güvenliği için risk oluşturmadığından emin olmak için uygun kalite yönetim sistemlerini uygulamaya koyacaktır.
36. Projenin kamu hizmetleri sunumunu içermesi durumunda, müşteri, mümkün olduğu ölçüde evrensel tasarım⁵² ilkelerini çalışmalarına dâhil edecektir.

51 Tehlikeli maddeler, çevre veya insan sağlığı üzerinde önemli olumsuz etkiler yaratabilecek kimyasal, biyolojik ve radyasyon gibi doğasında zararlı bir veya daha fazla özelliği bulunan maddeleri ifade eder.

52 Bu ÇSG'nin 29. paragrafında tanımlandığı şekilde.

37. Projenin sağlık hizmetlerinin sağlanmasını ve/veya antimikrobiyallerin üretimini, dağıtımını ve kullanımını içerdiği durumlarda, müşteri antimikrobiyal direnci en aza indirmek için antimikrobiyal yönetimini⁵³ çalışmalarına dâhil edecektir.

Trafik ve yol güvenliği

38. Müşteri, proje yaşam döngüsü boyunca projede çalışan işçiler ve projeden etkilenen topluluklar üzerindeki trafik ve yol güvenliği risklerini ve sağlık etkilerini belirleyecek, değerlendirecek, yönetecek ve izleyecek ve uygun olduğunda bunları ele almak için önlemler ve planlar oluşturacak ve uygulayacaktır. Müşteri, projenin çocuklar, bisikletliler, yaşlılar ve engeli olan kişiler de dâhil olmak üzere hassas yol kullanıcıları için yarattığı risklere ve proje planlama aşamasında bu hassas durumdaki kullanıcılarla etkileşim kurma ihtiyacına özellikle dikkat edecektir.
39. Müşteri, ilgili AB yol ve trafik güvenliği yönetimi standartlarını dikkate alacaktır.⁵⁴ Uygun olduğu durumlarda, müşteri projenin ilgili aşamalarında bir yol güvenliği etki değerlendirmesi, yol güvenliği denetimleri ve yol güvenliği incelemeleri gerçekleştirecek, hem motorlu hem de motorsuz yol kullanıcıları için yol güvenliği önlemlerini belirleyecek ve etkilenen yerel topluluklar üzerindeki potansiyel yol güvenliği etkilerini azaltmak için teknik ve ekonomik olarak uygulanabilir ve maliyet etkin yol güvenliği bileşenlerini proje tasarımına dâhil edecektir. Müşteri, sorunları veya olumsuz güvenlik eğilimlerini belirlemek ve çözmek için olay ve çarpışma raporlarını rutin olarak izleyecektir.
40. Araçları veya araç filoları (sahip olunan veya kiralanmış) olan projeler için müşteri, yol ve trafik risklerini⁵⁵ yönetmek için uluslararası iyi uygulama düzenlemeleri getirecek ve proaktif olarak kara yollarında çarpışma riskini önleyecektir. Müşteri, tüm proje araçlarının düzenli bakımının yapılmasını sağlayacak, sürüş standartlarını izleyecek ve güvenli olmayan sürüş davranışlarını tespit etmek ve yönetmek için uygun sistem ve süreçleri uygulamaya koyacaktır. Eğer araçlar veya filolar, yük veya yolcu taşıyan araçları içeriyorsa, müşteri, sürücü güvenliği için özel eğitim programları uygulayacak ve uluslararası iyi uygulamalara uygun olarak sürüş saatlerini izlemek ve sürücü yorgunluğunu proaktif olarak önlemek için tedbirler alacaktır. Projede kullanılacak tüm yeni araçlar için müşteri, güvenlik performansını bir seçim kriteri olarak dâhil edecektir. Mevcut araçlar için, filonun emekliye ayrılmasıyla ilgili herhangi bir planın yanı sıra, yola elverişliliğin devamını sağlamak için sağlam bir bakım ve denetim programı uygulanacaktır.
41. Müşteri, atıklar da dâhil olmak üzere tehlikeli maddelerin güvenli ve emniyetli bir şekilde taşınmasını sağlayacak ve projeden etkilenen toplumun maruziyetini önlemek veya azaltmak için önlemler alacaktır.

Doğal ve iklim değişikliği kaynaklı tehlikeler

42. Müşteri, doğal tehlikeleri belirleyecek ve deprem, kuraklık, toprak kayması veya sel gibi bu tehlikelerin neden olduğu potansiyel riskleri projeye ve işçilerle ilgili risklerle ilişkili olarak değerlendirecektir. Bu, müşterinin projenin iklim değişikliğinin neden olduğu risklere karşı kırılganlığının bir değerlendirmesini yapmasını ve proje tasarımına entegre edilecek İSG önleme ve kontrol stratejilerini ve uygun iklim direnci ve uyum önlemlerini belirlemesini gerektirebilir.
43. Müşteri, proje faaliyetlerinin katkıda bulunabileceği doğal tehlikelerden veya arazi kullanım değişikliklerinden kaynaklanan riskleri önleyecek ve/veya en aza indirecektir.

Hastalığa maruziyet

44. İşçilerin ve projeden etkilenen toplulukların hastalığa maruz kalma potansiyelini önlemeye veya en aza indirmeye yardımcı olmak için, farklı maruziyet düzeyleri ve hassas durumdaki kişilerin hastalık karşısında daha yüksek kırılganlığı dikkate alınarak, müşteri ilgili makamlarla istişare hâlinde uygun etki azaltıcı tedbirler geliştirecektir. Müşteri, projede geçici ve/veya kalıcı olarak çalışan işçilerin yüksek sayılarda bir

53 Antimikrobiyal yönetim, Dünya Sağlık Örgütü tarafından tanımlanan, antimikrobiyallerin (antibiyotikler dâhil) uygun kullanımını teşvik eden, hasta sonuçlarını iyileştiren, mikrobiyal direnci azaltan ve çoklu ilaca dirençli organizmaların neden olduğu enfeksiyonların yayılmasını azaltan eş güdümlü bir programdır.

54 (AB)2019/1936 sayılı Direktif ile değiştirilen kara yolu altyapısı güvenlik yönetimine ilişkin 19 Kasım 2008 tarihli ve 2008/96/AT sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi'nin hedefleriyle tutarlıdır.

55 Kara yolu trafik güvenliği yönetimine ilişkin ISO 39001 gibi uluslararası iyi uygulamalarla uyum içinde.

anda göreve başlaması ve diğer çevresel faktörlerden etkilenen hastalıklarla ilişkili olarak bulaşıcı hastalıkların bulaşmasını ve yayılmasını önlemek veya en aza indirmek için önlemler alacaktır.

45. Projeden etkilenen topluluklarda belirli hastalıkların endemik olduğu durumlarda, müşteri hem projede çalışan işçileri hem de projeden etkilenen topluluklar arasında hastalıkların görülme sıklığını azaltmaya yardımcı olabilecek koşulları iyileştirmek için proje yaşam döngüsü boyunca çeşitli fırsatları tespit etmeye teşvik edilir. Müşteri, bulaşıcı hastalıkların bulaşmasını önlemek veya en aza indirmek ve geçici ve/veya kalıcı proje iş gücü akışıyla ilişkili olabilecek toplumsal cinsiyete dayalı riskleri önlemek için tedbirler alacaktır.

Acil durumlara hazırlık ve müdahale

46. Müşteri, projeye ilişkili operasyonel risklere ve bunların potansiyel olumsuz etkilerini önleme veya en aza indirme ihtiyacına ve geçerli yasal şartlara ve uluslararası iyi uygulamalara uygun olacak şekilde olayları, kazaları ve acil durumları önlemeye ve bunlara müdahale etmeye hazırlıklı olacaktır.⁵⁶
47. Müşteri, insanlar ve çevre için tutarlı ve etkili bir şekilde yüksek düzeyde koruma sağlamak amacıyla, büyük kaza tehlikelerini belirleyecek ve değerlendirecek ve büyük kazaları önlemek veya özellikle hassas durumdaki kişilere odaklanarak işçiler, projeden etkilenen topluluklar ve çevre için bu tür riskleri sınırlamak amacıyla gerekli tüm önlemleri alacaktır. Bu önlemler bir büyük kaza önleme/acil durum hazırlık politikasında ve müşterinin genel ÇSYS'sine entegre edilmiş uygun bir yönetim planında belirlenecektir. Plan, müşterinin uluslararası iyi uygulamalar uyarınca proje tehlikeleriyle ilişkili acil durumlara etkili bir şekilde müdahale etme kapasitesine sahip olmasını sağlamak amacıyla böyle bir politikayı uygulamak için gereken kurumsal yapıları, sorumlulukları, prosedürleri, iletişimleri, eğitimi, kaynakları ve diğer hususları içerecektir.
48. Büyük kaza tehlikelerinin mevcut olduğu projelerde müşteri, acil durumlara etkili bir şekilde müdahale etmek için hazırlık aşamasında ilgili makamlara ve projeden etkilenen topluma yardımcı olacak ve onlarla iş birliği yapacaktır. Yerel makamlar veya müdahale birimleri etkili bir şekilde müdahale etme kapasitesine sahip değilse veya kapasiteleri çok azsa, müşteri projeye ilgili acil durumlara hazırlık ve müdahalede aktif rol oynayacak ve ister doğrudan ister dolaylı olsun makul olarak öngörülebilir olaylara müdahale edebilme kapasitesini ispatlamak için yeterli kanıt sağlayacaktır.

Asayiş

49. Müşteri, proje güvenliğine ilişkin projede çalışan işçilere ve projeden etkilenen topluluklara yönelik tehditleri belirleyecek ve değerlendirecektir. Risklerin belirlendiği durumlarda, proje faaliyetlerini güvenlik olaylarından veya çalışma ortamındaki değişikliklerden korumak için yeterli güvenlik yönetimi düzenlemeleri ve acil durum planları uluslararası iyi uygulamalara uygun olarak uygulanacaktır. Yüksek güvenlik veya emniyet riskleri nedeniyle çalışma ortamında ciddi bir bozulma olması durumunda, müşteri, projede çalışan işçilerin ve projeden etkilenen toplulukların güvenliğini sağlamak için gerektiği şekilde proje faaliyetlerinde değişiklikler yapacaktır.
50. Müşteri, projede çalışan işçileri ve mülklerini korumak için güvenlik hizmetleri aldığında veya güvenlik hizmetlerinde bir değişikliğe gittiğinde, bu güvenlik düzenlemelerinin proje sahası içindeki ve dışındaki kişiler için oluşturduğu riskleri değerlendirecektir. Bu değerlendirmede hem iş yerinde hem de projeden etkilenen topluluklarda toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık, şiddet ve taciz ile çocuk cinsel istismarı ve sömürüsü riskleri dikkate alınacaktır. Bu tür düzenlemeleri yaparken müşteri, orantılılık ilkesi, uluslararası iyi uygulamalar ve davranış kuralları ve bu tür işçilerin işe alınması, eğitilmesi, donatılması ve davranışlarının izlenmesi açısından yürürlükteki yasaları kendisine rehber alacaktır. Müşteri, tehdidin niteliği ve kapsamıyla orantılı olarak önleyici ve savunma amaçlı kullanılanlar dışında herhangi bir güç kullanımını onaylamayacaktır. Müşteri, güvenlik yüklenicileri tarafından kişilere karşı yapılacak herhangi bir misillemeye müsamaha gösterilmeyeceğini açıkça belirtecektir. Proje tarafından tutulan güvenlik hizmetleri özel şirketler tarafından sunulurken ilgili devletin sorumluluğu altındaki birimlere geçecek olursa, müşteri bu değişikliği projede çalışan işçilere, projenin gerçekleştiği yerdeki yerel halka ve Bankaya bildirecektir.

56 96/82/AT sayılı Konsey Direktifi'ni (AB SEVESO III Direktifi) değiştiren ve daha sonra yürürlükten kaldıran, tehlikeli maddeler içeren büyük kaza tehlikelerinin kontrolüne ilişkin 4 Temmuz 2012 tarihli ve 2012/18/AB sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi'nde belirtildiği şekilde.

Müşteri, örgütlenme özgürlüğünün veya ÇSG 2 ve ÇSG 4 kapsamındaki diğer koruma önlemlerinin kullanılmasını kısıtlamak için güvenlik hizmetlerinin kullanılmasını önleyecek ve iş bırakma eylemleri de dâhil olmak üzere iş uyuşmazlıklarına müdahale etmek için güç kullanımını onaylamayacaktır.

51. Güvenlik hizmetleri ilgili devlet makamlarının sorumluluğundaysa, müşteri bu ÇSG ile tutarlı sonuçlar elde etmek için izin verildiği ölçüde sorumlu devlet makamıyla iş birliği yapacaktır. Müşteri, bu tür kullanımlardan kaynaklanan potansiyel riskleri belirleyecek ve değerlendirecek, güvenlik personelinin yukarıdaki 48. paragrafa uygun bir şekilde hareket etmesi yönündeki niyetini ilgili kamu makamlarına iletecek ve ilgili kamu makamlarını, öncelikli güvenlik kaygılarına tabi olmak kaydıyla, müşterinin tesislerine ilişkin güvenlik düzenlemelerini kamuya açıklamaya teşvik edecektir.
52. Müşteri (i) güvenliğini sağlamak üzere müşteri tarafından tutulan çalışanların veya projede sözleşmeli çalışan işçilerin geçmişte TCDŞT ve çocukların cinsel istismarı ve sömürüsü dâhil olmak üzere herhangi bir istismar durumuna karışmadıklarını doğrulamak için makul soruşturmalar yapacak; (ii) bu kişileri güç kullanımı (ve uygun olduğu durumlarda ateşli silahlar) ve projede çalışan işçilere ve projeden etkilenen topluluklara karşı uygun davranışlar konusunda yeterince eğitecek (veya uygun şekilde eğitildiklerinden emin olacak) ve (iii) yürürlükteki yasalar ve ÇSG 2'de ve müşteri tarafından belirlenen diğer ÇSG'lerde belirtilen koşullar dâhilinde hareket etmelerini isteyecektir.
53. Müşteri, etkilenen topluluğun ve projede çalışan işçilerin güvenlik düzenlemeleri ve güvenlik personelinin eylemleri hakkındaki endişelerini dile getirebilmeleri için, TCDŞT ve çocuk cinsel istismarı ve sömürüsü ihbarlarına yanıt vermek için yeterli hükümlere sahip olan etkili bir şikâyet mekanizması oluşturacak ve sürdürecektir ve toplulukları ve projede çalışan işçileri bu ÇSG ve ÇSG 10 uyarınca şikâyet mekanizmalarının mevcudiyeti ve kullanımı konusunda bilgilendirecektir.
54. Müşteri, güvenlik personelinin hukuka aykırı veya istismar edici eylemlerine ilişkin her türlü iddiayı araştırarak, bunların tekrarını önlemek için harekete geçecek (veya uygun tarafları harekete geçmeye teşvik edecek) ve gerektiğinde hukuka aykırı ve istismar edici eylemleri kamu makamlarına ve AİKB'ye bildirecektir.

İşçi refahı ve barınma olanakları

55. Müşteri, üstlenilen işle ve projede çalışan işçilerin proje yaşam döngüsü boyunca maruz kaldığı tehlikelerle ilgili uygun işçi refahı ve barınma düzenlemelerini belirleyecek ve kullanıma sunacaktır. Projede çalışan işçiler, uluslararası iyi uygulamalara uygun olarak, farklı cinsiyetler için ayrılmış, dinlenebilecekleri, yemek yiyebilecekleri ve yıkanabilecekleri güvenli ve hijyenik olarak temiz tesislere erişebileceklerdir. İşçi refahı ve barınması için belirlenmiş ortamlar iyi havalandırılacak, aşırı sıcaklıklara karşı koruma sağlayacak ve uygun şekilde idame ettirilecektir. Refah ve barınma düzenlemeleri, projede çalışan tüm işçiler için sağlıklı içme suyuyla ücretsiz ve sınırsız erişimi de içerecektir.
56. Bir müşterinin projede çalışan işçiler ve ziyaretçileri için yatılı barınma imkânı sağladığı durumlarda, müşteri konaklama düzenlemelerinin kalitesi ve yönetimi ile hizmetlerin sağlanmasına ilişkin politikalar oluşturacak ve uygulayacaktır. Refah ve barınma hizmetleri kapsamında yapısal güvenlik, hijyen ve konfor sağlanmalı ve bu hizmetler kişilerin haysiyetini göz önüne alarak sağlanmalıdır. Barınma tesisleri iyi havalandırılacak, sıcaklık kontrolü için uygun ve güvenli düzenlemelere sahip olacak ve bunların uygun şekilde bakımı yapılacaktır. Barınma, uluslararası iyi uygulamalara uygun olarak ve cinsel tacize ve diğer TCDŞT biçimlerine karşı güvenceler de dâhil olmak üzere ayrımcılık yapmama ve fırsat eşitliği ilkeleriyle tutarlı bir şekilde sağlanacaktır. İşçilerin işveren tarafından sağlanan refah ve barınma yerlerine gidip gelme özgürlüğü makul olmayan bir şekilde kısıtlanmayacaktır.

Çevresel ve Sosyal Gereklilik 5

Arazi edinimi,
arazi kullanımına
ilişkin kısıtlamalar
ve zorunlu yeniden
yerleşim

Arazi edinimi, arazi kullanımına ilişkin kısıtlamalar ve zorunlu yeniden yerleşim

Giriş

1. Bu Çevresel ve Sosyal Gereklilik (ÇSG) proje ile ilgili arazi ediniminin⁵⁷ etkilerini ele almaktadır. Buna, arazi kullanımı⁵⁸ ve varlıklara ve doğal kaynaklara erişim üzerindeki kısıtlamalar da dâhil olmak üzere, fiziksel yer değiştirmeye (taşınma, arazi veya barınak kaybı) ve/veya ekonomik yer değiştirmeye (arazi, varlık kaybı veya arazi kullanımı, varlıklar ve doğal kaynaklar üzerindeki kısıtlamaların gelir kaynaklarının veya diğer geçim kaynaklarının kaybına yol açması) neden olabilecek etkiler dâhildir.⁵⁹ “Zorunlu yeniden yerleşim” terimi hem bu etkileri hem de bu etkilerin hafifletilmesi ve telafi edilmesine yönelik süreçleri ifade etmektedir. Zorunlu kamulaştırma müzakere edilmiş bir süreç sonrasında yalnızca son çare olarak kullanılsa bile, etkilenen kişilerin veya toplulukların arazi edinimi, arazi kullanımı, diğer varlıklar ve doğal kaynaklara getirilen kısıtlamalar üzerinde ret hakkına sahip olmadıkları durumlarda yeniden yerleşim gönülsüz olarak kabul edilir.
2. Bu ÇSG'nin uygulaması, özellikle özel mülkiyet hakkı, evrensel insan haklarına ve özgürlüklere⁶⁰ saygı gösterilmesi ve gözetilmesi ilkesi ile uyumludur. Bu bağlamda önde gelen haklar yeterli konut⁶¹ hakkı ve yaşam koşullarının sürekli olarak iyileştirilmesi hakkıdır.
3. Zorunlu yeniden yerleşim uygun şekilde yönetilmediğinde etkilenen kişiler⁶² ve topluluklar için uzun süreli zorluklara ve yoksullaşmaya yol açmakta; bunun yanı sıra, yerlerinden edildikleri bölgelerde çevreye zarar verilmesine ve olumsuz sosyoekonomik etkilere sebep olmaktadır. Müşteri, bir yandan çevresel, sosyal ve finansal maliyet ve faydaları dengelerken ve toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili etkilere ve hassas durumdaki gruplar üzerindeki etkilere özellikle dikkat ederken, aynı zamanda arazi edinimini veya arazi kullanımını, diğer varlıklar ve doğal kaynaklar üzerindeki kısıtlamaları önlemek veya bu şekildeki etkileri en aza indirmek için uygulanabilir alternatif proje tasarımlarını ve sahalarını değerlendirecektir. Tasarım yoluyla etkilerin önlenemediği durumlarda, yer değiştirme en aza indirilecek ve etkilenen insanlar ve ev sahibi topluluklar üzerindeki olumsuz etkileri azaltmaya yönelik uygun önlemler dikkatli bir şekilde planlanacak ve uygulanacaktır.

57 “Arazi edinimi”, proje amaçları doğrultusunda arazi elde etmenin tüm yöntemlerini ifade eder; bu yöntemler arasında doğrudan satın alma, arazi ve varlıkların kamulaştırılması ve irtifak hakları, geçiş hakları ve koruma altındaki alanlara ve diğer alanlara erişim kısıtlamalarının oluşturulması gibi geçici veya kalıcı erişim haklarının edinilmesi yer alabilir. Arazi edinimi aşağıdakileri de içerebilir: (a) arazi sahibinin gelir veya geçim amacıyla bu araziden yararlanıp yararlanmadığına bakılmaksızın boş veya kullanılmayan arazilerin edinimi; (b) bireyler veya haneler tarafından kullanılan veya işgal edilen kamu arazilerinin geri alınması ve (c) arazinin su altında kalmasına veya başka bir şekilde kullanılamaz veya erişilemez hâle gelmesine neden olan proje etkileri. “Arazi”, ekinler, binalar ve diğer iyileştirmeler ve ilişkili su kütleleri gibi arazi üzerinde yetişen veya araziye kalıcı olarak sabitlenen her şeyi içerir.

58 “Arazi kullanımıyla ilişkin kısıtlamalar”, projenin bir parçası olarak doğrudan getirilen ve yürürlüğe konulan tarımsal, meskûn, ticari veya diğer arazilerin kullanımına ilişkin kısıtlamalar veya yasakları ifade eder. Bunlar arasında yasal olarak belirlenmiş parklara ve koruma alanlarına erişim kısıtlamaları, diğer ortak mülkiyet kaynaklarına erişim kısıtlamaları ve kamu hizmeti irtifakları veya güvenlik bölgeleri içinde arazi kullanım kısıtlamaları yer alabilir.

59 “Geçim kaynağı”, bireylerin, ailelerin ve toplulukların geçimlerini sağlamak için kullandıkları, istihdamdan elde edilen ücretler; bir girişim yoluyla veya ürün, mal, el sanatları veya hizmetlerin satışı yoluyla kazanılan nakit gelir; arazi veya binadan elde edilen kira geliri; hasattan veya hayvancılıktan elde edilen gelir; hasattan veya hayvan üretiminden pay almaktan (örneğin çeşitli ortaklık düzenlemeleri üzerinden) elde edilen gelir; değişim veya takas için kişinin kendi ürettiği mallar veya ürünler; kişinin tükettiği mallar veya ürünler; kişisel kullanım, evde kullanım veya ticari kullanım için doğal veya ortak kaynaklardan elde edilen gıda, malzeme, yakıt ve mallar; emekli maaşları ve çeşitli devlet yardımları gibi unsurların tamamını ifade eder.

60 Yani, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi.

61 “Yeterli konut” ifadesi yeterli mahremiyet; yeterli alan; fiziksel erişilebilirlik; güvenlik; kullanım hakkı güvencesi; yapısal sağlık ve dayanıklılık; aydınlatma, ısıtma ve havalandırma; su temini, kanalizasyon hizmetleri ve atık yönetimi olanakları gibi temel altyapı olanakları; uygun çevresel kalite ve sağlıkla ilgili faktörler; iş ve temel olanaklar bakımından yeterli ve erişilebilir lokasyona atıfta bulunur.

62 “Etkilenen kişi” ifadesi, proje ile ilişkili arazi edinimi ve arazi kullanımı veya diğer varlıklar veya doğal kaynaklar üzerindeki kısıtlamalar sonucunda fiziksel veya ekonomik yer değiştirmeye maruz kalan gerçek kişiler veya tüzel kişilikler anlamına gelir.

Hedefler

4. Bu ÇSG'nin hedefleri aşağıdakilerdir:
- Uygulanabilir alternatif proje tasarımları ve sahaları araştırarak zorunlu yeniden yerleşimin önlenmesi veya önlenemiyorsa en aza indirilmesi
 - zorla tahliyenin önlenmesi⁶³
 - zorunlu yeniden yerleşimin etkilenen kişiler üzerindeki kaçınılmaz olumsuz sosyal ve ekonomik etkilerinin aşağıdaki yollarla azaltılması:
 - i. varlık kaybı için tam yenileme maliyeti üzerinden zamanında tazminat sağlanması⁶⁴
 - ii. etkilenen kişilerin geçim kaynaklarının ve yaşam standartlarının iyileştirilmesi veya asgari olarak yer değiştirme öncesindeki seviyelere geri getirilmesi
 - iii. fiziksel olarak yerinden edilen kişilerin, iskân edildikleri alanlar için kullanım hakkı güvencesi⁶⁵ ile birlikte kendilerine yeterli konut hakkı sağlanması (temel altyapı hizmetleri ve olanaklar dâhil olmak üzere) yoluyla yaşam koşullarının iyileştirilmesi
 - iv. arazi edinimi, arazi kullanımı, diğer varlıklar ve doğal kaynaklar üzerindeki kısıtlamalar ve zorunlu yeniden yerleşim faaliyetlerinin anlamlı istişare, katılım ve bilgi paylaşımı ile planlanması ve uygulanmasının sağlanması
 - v. ÇSG 10'un koşullarına uygun olarak etkilenen kişilerin şikâyet mekanizmalarına erişiminin sağlanması
 - vi. projenin doğasının bu tür fırsatlar sunduğu durumlarda, yerinden edilmiş kişilerin projeden doğrudan faydalanmasının sağlanması.

Uygulama kapsamı

5. Bu ÇSG'nin uygulama kapsamı ÇSG 1'de tanımlanan çevresel ve sosyal etki değerlendirme süreci sırasında belirlenir.
6. Bu ÇSG aşağıdaki faaliyet türlerinden kaynaklanan tam, kısmi, kalıcı veya geçici olabilecek fiziksel veya ekonomik yer değiştirmeler için geçerlidir:
- ulusal hukuka uygun olarak kamulaştırma veya diğer zorunlu prosedürler yoluyla edinilen arazi hakları⁶⁶ ve/veya varlıklar
 - müzakerenin başarısız olması hâlinde kamulaştırma veya diğer zorunlu süreçler başlatılabilecek ise, uzlaşma yoluyla edinilen arazi hakları ve/veya varlıklar
 - uzlaşma, kamulaştırma, zorunlu satın alma veya devlet düzenlemesi aracılığıyla elde edilmesinden bağımsız olarak kişilerin arazilere, varlıklara, doğal kaynaklara veya geçim kaynaklarına erişim kaybı yaşaması ile sonuçlanan kısıtlamalar

63 "Zorla tahliye", bireylerin, grupların ve toplulukların, kendilerine uygun yasal ve diğer koruma biçimleri sağlanmadan veya kendilerinin bunlara erişimleri olmadan veya bu ÇSG'de tanımlanan temel koşullara uyulmadan evlerinden, arazilerinden, ortak mülklerinden ve/veya kaynaklarından (yasal olarak sahip olunan veya gayriresmî olarak işgal edilen) zorla çıkarılması anlamına gelir.

64 "Yenileme maliyeti", varlıkların yerine yenisini koymaya yetecek tazminat artı varlıkların yerine koyulmasıyla ilgili gerekli işlem maliyetlerini ortaya koyan bir değerlendirme yöntemidir. İşleyen piyasaların mevcut olduğu durumlarda, yenileme maliyeti bağımsız ve yetkin gayrimenkul değerlendirme yoluyla belirlenen değere işlem maliyetlerinin eklenmesi ile bulunan piyasa değeridir. İşleyen piyasaların mevcut olmadığı durumlarda ise, yenileme maliyeti alternatif yollarla belirlenebilir; örneğin arazi veya üretken varlıkların çıktı değerinin hesaplanması, yenileme malzemelerinin amortismansız değerinin ve yapıların veya diğer sabit varlıkların yapımına yönelik iş gücü maliyeti ile birlikte işlem maliyetinin hesaplanması. Fiziksel yer değiştirmenin barınma olanaklarının kaybına yol açtığı her durumda, yenileme maliyeti en azından kabul edilebilir asgari kalite ve güvenlik standartlarını karşılayan bir konutun alımını veya yapımını sağlamak için yeterli düzeyde olmalıdır.

65 "Kullanım hakkı güvencesi" yeniden yerleştirilen bireylerin ve toplulukların yasal olarak kullanabilecekleri, tahliye riskine karşı korundukları ve kullanım haklarının sosyal ve kültürel olarak uygun şekilde kendilerine sağlandığı bir yere yeniden yerleştirilmesini ifade eder.

66 "Arazi hakları" ister kayıtlı olsun isterse örfi olsun, ülkedeki hukuk kuralları ile tanınan tam ve sürekli mülkiyet haklarını; resmî veya gayriresmî bir anlaşmadan veya örflerden doğan sürekli veya geçici kullanım haklarını (uzun veya kısa süreli kiralama, kiracılık ortaklık, orman, mera ve su kütleleri gibi topluluğa doğal kaynakların resmi veya gayriresmî kullanımı dahil olmak üzere); yasal veya geleneksel yol hakları ve kanun veya örfler ile belirlenen kullanım veya erişim kısıtlamaları içerir.

- Belirlenen uygunluk değerlendirmesi son tarihi öncesinde araziyi işgal eden veya kullanan ancak ulusal mevzuat kapsamında resmî, örfi veya herhangi bir tanınabilir kullanım hakkı olmayan kişilerin yer değiştirmesi
 - arazilerin veya varlıkların kullanılamaz veya erişilemez hâle gelmesine yol açan proje etkileri sonucunda insanların yerlerinden edilmesi
 - bir proje nedeniyle fiziksel olarak yerlerinden edilen etkilenen kişilerin başka topluluklara yerleştirilmesi nedeniyle ev sahibi topluluklarda meydana gelebilecek yer değiştirme etkileri.
7. Bu ÇSG, AİKB'nin projeye katılımı öncesinde, ilgili proje için müşteri veya kamu kurumları tarafından gerçekleştirilen her türlü fiziksel veya ekonomik yer değiştirmeler için de geçerlidir. Yer değiştirmenin Bankanın katılımından önce gerçekleştiği durumlarda, aşağıdakileri belirlemek için bir denetim yapılacaktır: (i) ulusal mevzuata ve bu ÇSG'nin temel hedeflerine uygunluk; (ii) hassas durumdaki kişilerin hakları da dâhil olmak üzere, geçmiş faaliyetlerde bu ÇSG'nin temel hedeflerinden önemli sapmalar olup olmadığı ve (iii) bu ÇSG'nin temel hedeflerine uygunluğu sağlamak için denetim yoluyla tespit edilen boşlukları gidermek için gerekli olabilecek düzeltici eylemler. Bütçe, uygulama düzenlemeleri, rol ve sorumlulukların dağılımı ve uygulama takvimi de dâhil olmak üzere zamana bağlı bir plan şeklinde bu ÇSG'ye uyumu sağlamak için gerekli tüm faaliyetleri tanımlayacak bir düzeltici eylem planı hazırlanacaktır. AİKB'nin katılımından önce başlamış olsa bile devam eden arazi edinimlerinin bu ÇSG'ye uygun olması gerekecektir.
8. Bu ÇSG aşağıdakiler için uygulanmaz:
- gönüllü arazi işlemlerinden (satıcının satma zorunluluğunun olmadığı, bunun için zorlanmadığı, tehdit edilmediği veya kendisine rüşvet verilmediği ve müzakerelerin başarısız olması hâlinde alıcının kamulaştırma veya başka bir zorunlu sürece başvurmadığı piyasa işlemleri) kaynaklanan ve bu işlemlerin sadece yasal olarak tanımlanmış hakları olanları etkilediği yeniden yerleşimler. Ancak, bu gibi gönüllü arazi işlemlerinin satıcı dışında ilgili araziye işgal eden, kullanan veya hak iddia eden, ulusal kanunlar kapsamında herhangi bir hakkı bulunmayan gayriresmî kiracılar veya diğer arazi kullanıcıları gibi başka insanların yer değiştirmesi ile sonuçlanması durumunda, bu ÇSG geçerli olur
 - mültecilerin, ülke içinde yerinden edilen kişilerin, doğal afet mağdurlarının, çatışma, suç veya şiddet mağdurlarının yerleşimi.⁶⁷

Gereklilikler

Genel

9. ÇSG 1'de açıklanan çevresel ve sosyal değerlendirme sürecinin erken bir aşamasında müşteri, projenin herhangi bir fiziksel ve/veya ekonomik yer değiştirmeye yol açmasının muhtemel olup olmadığını belirleyecek ve projenin gelecekte ek arazi ve kaynağa ihtiyacı olup olmadığını değerlendirecektir.
10. Yer değiştirme etkilerinin mevcut olduğu durumlarda değerlendirme süreci, yerinden edilen kişilerin yer değiştirme sürecinin başındaki sosyoekonomik durumlarını ve projenin bunlar üzerindeki potansiyel risklerini ve etkilerini belirleyecektir. Değerlendirme etkinin potansiyel önemi, olasılığı ve ciddiyet derecesini belirlemek için yeterli düzeyde olacaktır ve projeden etkilenen kişilerin ve ilgili kilit paydaşların görüşlerini dikkate alacaktır.
11. Değerlendirmede projenin insanların ve/veya toplulukların fiziksel ve ekonomik yer değiştirmeleri ile ilişkili önemli riskler ve etkiler içerebileceği tespit edildiğinde, müşteri etki azaltma hiyerarşisine uygun olarak yerlerinden edilen insanlar üzerindeki etkilerin ele alınmasına yönelik tedbirlerin geliştirilmesi ve uygulanması amacıyla bir yeniden yerleşim planlama belgesinin hazırlanmasında yardımcı olmak üzere yeniden yerleşim uzman(lar)ı görevlendirecektir. Müşteri tarafından hazırlanacak olan yeniden yerleşim planlama belgesinin mahiyeti çevresel ve sosyal değerlendirme süreci kapsamında Banka tarafından belirlenecektir. Yeniden yerleşim planlama belgesi, fiziksel ve ekonomik yer değiştirmenin nasıl önlendiğini veya en aza indirildiğini göstermek için alternatif proje tasarımlarının ve sahalarının bir analizini içerecektir.

67 Proje kaynaklı yer değiştirmeden önce çatışma sonucu yer değiştirmenin söz konusu olduğu durumlarda, zorunlu yeniden yerleşim sürecine [Ülke içinde yer değiştirmeye ilişkin Kılavuz İlkeler](#) (İnsan Hakları Yüksek Komiserliği) rehberlik edecektir.

Planın kapsamı ve ayrıntı düzeyi projenin mahiyeti ve ölçeği, potansiyel yer değiştirme etkileri ve paydaş ilgisinin düzeyi ile orantılı olacaktır.

Yer değiştirmenin önlenmesi veya en aza indirilmesi

12. Müşteri, fiziksel ve/veya ekonomik yer değiştirmeyi önlemek veya en aza indirmek için uygulanabilir alternatif proje tasarımlarını ve sahalarını değerlendirecektir. ÇSG 1'de açıklanan etki azaltma hiyerarşisine göre önleme, tercih edilen yaklaşımdır. Sosyal veya ekonomik olarak hassas durumdaki kişilerin fiziksel veya ekonomik olarak yerlerinden edilmesini önlemek özellikle önemlidir. Müşteri, önleme ve en aza indirme çabalarını belgeleyecek ve Bankaya sunulan planlama belgelerinde, bu çabalara ek olarak, baki fiziksel (kültürel açıdan hassas alanların yeniden yerleştirilmesi dâhil) veya ekonomik yer değiştirme etkilerinin kaçınılmaz olduğunu gerekçelendirecektir. Bu açıklama, yer değiştirmeyi önleyecek veya en aza indirecek proje tasarım seçeneklerinin seçilmemesinin ekonomik, teknik, mali, çevresel ve diğer nedenlerini içerecektir. Ancak müşteri, halk sağlığı, güvenliği veya benzer nedenlerle önlemenin uygun bir yaklaşım olmayabileceği ve yer değiştirmenin etkilenen kişilere ve topluluklara, iyileştirilmiş konut hakkı ve daha fazla kullanım hakkı güvencesi veya projeden etkilenen kişilerin yaşam standartlarında diğer iyileştirmeler dâhil olmak üzere doğrudan olumlu sonuçlar sağlayabileceği durumları dikkate alabilir.

Zorla tahliye

13. Zorla tahliyeler bireylerin, grupların ve toplulukların, kendilerine uygun yasal ve diğer koruma biçimleri sağlanmadan veya kendilerinin bunlara erişimleri olmadan veya bu ÇSG'de tanımlanan temel koşullara uyulmadan evlerinden, arazilerinden, ortak mülklerinden ve/veya kaynaklarından (yasal olarak sahip olunan veya gayriresmî olarak işgal edilen) zorla çıkarılması anlamına gelir. Zorla tahliyeler bir insan hakları ihlali teşkil eder ve AİKB'nin Yasaklılık Listesi'nde yer alır
14. Bir müşteri tarafından kamulaştırma, zorunlu satın alma veya benzer yetkilerin kullanılması, ulusal hukukun gerekliliklerine ve bu ÇSG'nin hükümlerine uygun olması ve yasal sürecin temel ilkeleriyle tutarlı bir şekilde yürütülmesi (yani, şikâyet ve itirazda bulunmak için yeterli ön bildirimin ve anlamlı fırsatların sağlanması; gereksiz, orantısız veya aşırı güç kullanımından kaçınılması; evsizliğe yol açmaması ve tahliye gerçekleşmeden önce yeterli tazminatın sağlanmasının temin edilmesi) hâlinde zorla tahliye olarak değerlendirilmeyecektir.
15. Müşteri, herhangi bir tahliye gerçekleşmeden önce AİKB'yi bilgilendirecektir. Bu bilgilendirme, yukarıdaki koşulların yerine getirildiğine ve getirilmekte olduğuna dair bir beyanı içerecektir.

Müzakereli anlaşmalar

16. Müşteri, satıcının rızası olmaksızın araziye erişebilmek için yasal yetkiye sahip olsa bile arazi haklarını müzakereli anlaşma yoluyla edinmeyi amaçlayacaktır. Müzakere edilen anlaşmalar, kamulaştırmadan ve resmî bir kamulaştırma süreciyle ilişkili idari veya adli gecikmelerden kaçınmaya veya bunları en aza indirmeye yardımcı olur. Ayrıca bunlar, mümkün olduğu ölçüde, resmî kamulaştırma ile ilişkili olarak etkilenen kişiler üzerindeki etkilerin azaltılmasına yardımcı olur. Müzakere edilen uzlaşmalar genellikle etkilenen kişilere veya topluluklara tam yenileme maliyeti üzerinden adil ve uygun tazminat sağlanarak gerçekleştirilebilir. Aynı tazminat sağlanacak olursa bunun en az yenileme maliyetini karşılaması gerekir. Uygun olduğunda, müşteri tüm ek yardımları ve geçim kaynaklarını geri kazandırma tedbirlerini uygulayacaktır. Müşteri, müzakere edilmiş uzlaşma kapsamında, bilgi asimetrisi risklerinin ve bu tür işlemlerde yer alan tarafların pazarlık gücünün azaltılmasını sağlayacaktır. Bu amaçla Banka, müşterinin müzakere ve uzlaşma sürecini doğrulamak ve belgelemek ve bu ÇSG'nin koşullarına uygunluğunu değerlendirmek için nitelikli sosyal izleme uzmanları görevlendirmesini isteyebilir.

Hassas durumdaki kişilerle ilgili hususlar

17. Müşteri, proje döngüsünün kavram tasarımı, hazırlık ve uygulama aşamaları boyunca yeniden yerleşimin planlanması ve uygulanmasında hassas durumdaki kişilere yönelik riskleri ve bu kişiler üzerindeki etkileri belirleyecek, değerlendirecek ve ele alacaktır. Hassasiyet değerlendirmesi bağlama özgü olacak ve ÇSG 1'e uygun olarak gerçekleştirilecektir.

18. Müşteri aşağıdaki faaliyetleri uygulayacaktır:

- sosyoekonomik anketler sırasında, etkilenen topluluklar da dâhil olmak üzere ilgili paydaşlarla iş birliği içinde, proje alanı bağlamında ilgili hassasiyet faktörlerini belirlemek için bir analiz yapılması
- bu hassasiyet analizinin sonuçlarına dayanarak hassas durumdaki kişilerin belirlenmesi
- hassas durumdaki kişilerle özel istişarelerin yürütülmesi
- hassas durumdaki kişilerin farklı ihtiyaçlarına göre uyarlanmış yardım önlemlerinin planlanması, bu önlemlerin yeniden yerleşim planlama belgesinde açıklanması ve genel arazi edinimi ve yeniden yerleşim bütçesinin bir parçası olarak bunların uygulanması ve finansmanının sağlanması.

Toplumsal cinsiyetle ilgili hususlar

19. Fiziksel veya ekonomik yer değiştirme sürecinin toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili olarak mevcut durum anketleri, etki değerlendirme, etki azaltma ve izleme süreçleri boyunca ele alınması gereken özel boyutları söz konusudur. Kadınların ve erkeklerin yeniden yerleşim ile ilgili her türlü istişareye anlamlı katılımını sağlamak için önlemler alınacaktır: örneğin toplantıların uygun bir şekilde zamanlanması, ulaşım, çocuk bakım desteği ve gerektiğinde sadece kadınlara özel toplantı yapılması. Projeler arazi ediniminin, arazi kullanımı üzerindeki kısıtlamaların ve zorunlu yeniden yerleşimin erkekler ve kadınlar üzerindeki farklı etkilerini anlamayı amaçlayacaktır. Etkilerin önem derecesine bağlı olarak, önlemler aşağıdakileri içerebilir:
- Erkeklerin ve kadınların geçim kaynaklarındaki (gayriresmî olanlar da dâhil olmak üzere) farklılıkları tespit etmeye yönelik hane içi analiz
 - miras hakları ve ortak mülkiyet ile ortak araziler ve diğer varlıklar üzerindeki kullanım hakları da dâhil olmak üzere, kadınların arazi üzerindeki haklarının ve bunların kullanımının analizi
 - yeniden yerleşimin kadınların günlük çalışma olanağı üzerindeki etkilerinin analizi.
20. Tazminata hak kazanma ve tazminatların sağlanması süreçlerinde toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin şu hususlar da dikkate alınacaktır: (i) kadınların üretken faaliyetleri ve hane içindeki faaliyetleri (ii) adil nakit tazminat ödemesi yöntemleri ve (iii) yeniden yerleşimin yapıldığı yerdeki gayrimenkul sahipliğindeki paylar. Müşteri, özellikle kadınların resmî finansal kuruluşlara ve/veya banka hesaplarına erişim olanaklarının daha az olduğu ülkelerde ve bölgelerde alternatif tazminat yöntemleri ve/veya türleri sunmayı değerlendirecektir. Ulusal mevzuatın ve kullanım hakkı sistemlerinin kadınlara gayrimenkule sahip olma veya alma/satma hakkı tanımadığı koşullarda, mümkün olduğu ölçüde kadınların kullanım hakkı güvencesi kazanmasını sağlamaya yönelik hükümlere yer verilecektir.
21. İstişare süreci yeniden yerleşim planlamasının ve uygulamasının tüm aşamalarında kadınların görüşlerinin alınmasını ve çıkarlarının korunmasını sağlayacaktır. Tazminat mekanizmaları, ayni (alternatif arazi) ve nakdi tazminat, varlıklara ve doğal kaynaklara alternatif erişim konularında kadınların ve erkeklerin tercihleri araştırılacak ve belgelenecektir.
22. Mevcut tarım faaliyetlerinin iyileştirilmesi, beceri eğitimleri, krediye erişim, girişimcilik ve iş fırsatları gibi geçim kaynaklarının iyileştirilmesine veya yeniden tesisine⁶⁸ yönelik yardımlar erkekler ve kadınlar için eşit düzeyde sağlanacak ve onların farklı ihtiyaçlarına göre uyarlanacaktır.

Sosyoekonomik anketler

23. Müşteri, projenin fiziksel veya ekonomik yer değiştirme içerebileceği durumlarda, projeden etkilenen kişilerin proje başlangıcındaki koşullarını tespit etmek amacıyla sosyoekonomik anketler düzenleyecektir. Bu anketlerde nicel ve nitel yöntemler birlikte kullanılacaktır ve anketler etkilenen kişilerin sosyal ve ekonomik açıdan daha sonra da izlenmesini sağlayacak şekilde tasarlanacaktır. Sosyoekonomik başlangıç durumu anketleri:
- etkilenen toplulukların ve kişilerin verilerinin cinsiyet ve yaş grupları bazında ayrıştırıldığı sosyal ve ekonomik bir profilini oluşturacaktır

68 "Geçim kaynaklarının iyileştirilmesi veya yeniden tesisi" etkilenen insanlara yerlerinden edilmeden önceki durumlarına göre geçim kaynaklarının iyileştirilmesini veya yeniden tesis edilmesini desteklemek amacıyla sağlanan spesifik ödenekleri veya gerçekleştirilen faaliyetleri ifade eder.

- etkilenen geçim kaynaklarını ve bunların projeden etkilenen insanların genel geçim kaynakları açısından önemini tespit edecektir
 - etkilenen bölgedeki arazi kullanım hakkı rejimlerini belirleyecektir
 - arazi edinimi ve yeniden yerleşim sürecini etkileyebilecek toplumsal cinsiyet eşitliği hususlarını tespit edecektir
 - hassasiyetle ilgili faktörleri belirleyecek ve hassas durumdaki kişilerin bir listesini oluşturacaktır.
24. Projeden etkilenen kişilerin arazilerini ve geçim kaynaklarını etkileyen bir projenin, ilgili tesislerin ve çevredeki diğer tesislerin veya faaliyetlerin geliştirilmesinin birbirini izleyen aşamalarının kümülatif etkileri, ÇSG 1'e uygun olarak sosyoekonomik anketin, paydaş katılım stratejisinin ve geçim kaynaklarının yeniden tesisi paketleri de dâhil olmak üzere etki azaltma önlemlerinin planlanmasında ve geliştirilmesinde dikkate alınacaktır.

Sayım, etkilenen varlıkların envanteri ve uygunluk değerlendirmesi son tarihi

25. Müşteri, (i) projeden etkilenen kişileri tespit etmek ve (ii) kimlerin yardımlardan ve tazminatlardan yararlanabileceğini belirlemek amacıyla projeden etkilenen kişiler için bir nüfus sayımı gerçekleştirecektir. Sayımda sayım sırasında proje alanında bulunmayan mevsimlik kaynak kullanıcıları, gayriresmî iş sahipleri ve çalışanlar da dikkate alınacaktır.
26. Müşteri, arazi, yapılar ve araziye bağlı diğer fiziksel varlıkların yanı sıra kayıtlı ve/veya kayıt dışı geçim kaynakları ve gelir elde etme biçimleri ve diğer doğal kaynak temelli faaliyetler ve istihdam gibi diğer kaynaklar da dâhil olmak üzere etkilenen varlıkların bir envanterini ve ayrıntılı bir ölçüm araştırmasını gerçekleştirecektir. Müşteri, gelenek veya uygulamaya dayalı olanlar, geçim amaçlı erişim veya kullanım ve ortaklaşa sahip olunan haklar da dâhil olmak üzere, etkilenen kişilerin sahip olduğu veya ileri sürdüğü tüm hakları değerlendirecektir. Müşteri ayrıca etkilenen araziler, varlıklar ve geçim kaynakları üzerindeki ihtilaflı talep ve anlaşmazlıkları tespit edecek ve mümkün olduğu ölçüde bunların yasal süreçler yoluyla çözümlenmesini destekleyecektir. Detaylı ölçüm araştırması, etkilenen kişilerin veya temsilcilerinin ve diğer ilgili paydaşların huzurunda gerçekleştirilecektir.
27. Tüm anketlerde, araştırmalarda, sayımlarda, envanterlerde ve değerlemelerde, istişare kayıtlarında ve bunlarla ilişkili verilerin yönetiminde müşteri, ilgili ulusal mevzuata ve veri gizliliği gerekliliklerine uyacaktır. Etkilenen kişilerin verilerinin işlenmesi ve saklanması için onaylarının gerekli olduğu durumlarda, bu onay resmî olarak talep edilecek ve erişim ve değişiklik hakkı sağlanacaktır. Müşteri, kişisel verilerin gizliliğini ve güvenliğini sağlamak için alınan tedbirleri kayıt altında tutacaktır.
28. Müşteri, her projenin ihtiyaçlarına ve yasal çerçevesine göre uyarlanmış bir uygunluk değerlendirmesi son tarihi⁶⁹ belirleyecektir. Bu (i) ilgili mevzuata göre belirlenen bir tarih olabilir veya (ii) envanter çalışmasının veya projenin sınırlarının belirlenmesinin bitiş tarihi olabilir (hangisi en geç tarih ise). Müşteri uygunluk değerlendirmesi son tarihini etkilenen kişilere bildirecektir. Uygunluk değerlendirmesi son tarihine ilişkin bilgiler iyi bir şekilde belgelenecek ve proje alanı genelinde düzenli aralıklarla yazılı ve yazılı olmayan biçimlerde, kültürel olarak uygun, toplumsal cinsiyete duyarlı, anlaşılabilir ve etkilenen kişilerin kolayca erişebileceği bir şekilde duyurulacaktır. Bu uygunluk değerlendirmesi son tarihinden sonra proje bölgesine yerleşen kişilerin uzaklaştırılabileceğine dair asılan uyarı yazılarını da içerecektir. Müşteri uygunluk değerlendirmesi son tarihinden sonra proje bölgesine giren fırsatçı yerleşimcilere tazminat veya yardım sağlamakla yükümlü değildir.
29. Uygunluk değerlendirmesi son tarihi, (i) ulusal mevzuatta öngörülen sürenin sona erdiği tarih veya (ii) sayım veya envanter çalışmasından itibaren makul bir süre sonrası olacaktır. Uygunluk değerlendirmesi son tarihi ile müşteri tarafından etkilenen arazi için sağlanan tazminat arasında daha uzun bir süre geçmesi hâlinde, sayım, envanter çalışması ve bunların sonucunda ortaya çıkan değerlendirme çalışması güncellenecektir. Müşteri, yeniden yerleşim planında yer almayan veya yanlış değerlendirilen, beklenmeyen veya atlanan ek yeniden yerleşim riskleri ve etkileri için ayrı bir yeni uygunluk değerlendirmesi son tarihi ilan edecektir.

69 Yerinden edilen kişi tanımı ve tazminat ve diğer yeniden yerleşim yardımları için uygunluğun belirlenmesine yönelik kriterler ve ilgili uygunluk değerlendirmesi son tarihi dâhil.

Etkilenen arazilerin ve varlıkların değerlendirilmesi

30. Değerleme nitelikli değerlendirme uzmanları tarafından ve tam yenileme maliyeti üzerinden gerçekleştirilecektir. Yenileme maliyetinin belirlenmesine yönelik, etkilenen tüm gayrimenkul ve taşınmazlar için değerlendirme metodolojisi belgelenecek ve ilgili yeniden yerleşim planlama belgelerine eklenecektir. Tam yenileme maliyeti üzerinden tazminat ödenmesini sağlamak için, enflasyonun yüksek olduğu bölgelerde veya tazminat oranlarının hesaplandığı tarih ile tazminatın verildiği tarih arasındaki sürenin uzun olduğu durumlarda, planlanan tazminat oranlarının güncellenmesi gerekebilir.

Uygunluk sınıflandırması

31. Etkilenen kişiler aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir:
- i. Arazi veya varlıklar üzerinde resmî olarak yasal hakları bulunan kişiler (ulusal hukuk kapsamında tanınan örfi ve geleneksel haklar da dâhil olmak üzere)
 - ii. sayım zamanı itibarıyla arazi veya varlıklar üzerinde resmî olarak yasal hakları bulunmayan ancak arazi veya varlıklar üzerinde ulusal mevzuat kapsamında tanınan veya tanınabilir hak iddiasında bulunan kişiler
 - iii. işgal ettikleri veya kullandıkları araziler veya varlıklar üzerinde tanınabilir yasal hakkı veya iddiası bulunmayan kişiler.

Etkilenen kişiler için tazminat ve yardımlar

32. Arazi ediniminin veya arazi kullanımı, diğer varlıklar veya doğal kaynaklar üzerindeki geçici veya daimî kısıtlamaların önlenemediği durumlarda, müşteri, etkilenen kişilere tam yenileme maliyeti üzerinden tazminat⁷⁰ sunacaktır. Bu ÇSG'nin hükümleri uyarınca, yaşam standartlarının ve geçim kaynaklarının iyileştirilmesi veya en azından yeniden tesis edilmesi için başka yardımlar da gerekebilir.
33. Arazinin veya varlığın yalnızca bir kısmının edinildiği ve kalan arazinin (i) ikamet için veya ekonomik olarak uygun olmadığı veya (ii) insan kullanımı veya yerleşimi için güvenli veya erişilemez olduğu durumlarda, müşteri ulusal hukukta sağlanan seçenekleri değerlendirecek ve arazi parselinin tamamını edinme seçeneğini sunacaktır. Kalan arsanın veya varlığın ikamet için veya ekonomik olarak işe yararlığı veya kullanımı ile ilgili bir anlaşmazlık varsa, müşteri bu ÇSG uyarınca etkiyi ele almak için bağımsız bir görüş almak üzere bağımsız bir üçüncü taraf değerlendirme uzmanı görevlendirmelidir.
34. Müşteri yukarıda belirtilen uygunluk kategorileri ne olursa olsun, fiziksel olarak yerlerinden edilen tüm kişilere yeniden yerleşim yardımı⁷¹ ve ekonomik olarak yerinden edilen tüm kişilere geçim kaynakları iyileştirme ve yeniden tesis yardımı sağlayacaktır. Yeniden yerleşim yardımı, projeden etkilenen kişilerin özel ihtiyaçlarına ve bu kişilerin maruz kaldığı etkilerin ciddiyetine bağlı olarak bu kişiler için ayrı yardım paketleri içerebilir. Ek olarak, müşterinin tazminat ile ilgili yükümlülükleri paragraf 31'de açıklanan üç kategoriden her biri için aşağıdaki gibi olacaktır:

- Kategori (i)** Yasal olarak sahibi oldukları gayrimenkuller⁷² ve diğer varlıklar için tam yenileme maliyeti üzerinden tazminat ödenmesi (nakit veya aynı)
- Kategori (ii)** Etkilenen kişilere arazi üzerindeki hak iddialarının tanınması için hukuki destek sağlanması, böylece yasal olarak sahip oldukları gayrimenkulleri için tam yenileme maliyetinde tazminat alabilmelerinin sağlanması ve bu tanınma sürecinin maliyetinin karşılanması.
- Kategori (iii)** Arazi üzerindeki yapılar veya geliştirilen varlıklar (tarımsal ürünler ve ağaçlar dâhil olmak üzere), gelir ve geçim kaynaklarının kaybı için tazminat sağlanması.

70 "Tazminat" proje kapsamında edinilen veya projeden etkilenen arazi ve diğer varlıkların veya doğal kaynakların ve bunlara erişimin kaybı sebebiyle nakit veya aynı ödemeyi ifade eder.

71 "Yeniden yerleşim yardımı" tazminata ek olarak yerlerinden edilen insanlara, yeni bir eve taşınmalarına ve geçim kaynaklarını yeniden tesis etmelerine destek sağlamak amacıyla sağlanan teknik ve mali yardımını ifade eder.

72 "Gayrimenkul" bir binayı, araziye veya bunların birlikte her ikisini ve ağaç ve yardımcı yapılar gibi bunların üzerindeki sabit varlıkları ifade eder.

35. Arazi ve taşınmaz varlık kategorileri için tazminat standartları açıklanacak ve tutarlı bir şekilde uygulanacaktır. Tazminat oranları, müzakere stratejilerinin kullanıldığı durumlarda yukarı yönlü ayarlamaya tabi olabilir. Her durumda, tazminat hesaplamasında temel alınan dayanak açık bir şekilde belgelenecek ve tazminat ödemeleri şeffaf prosedürlere göre yapılacaktır.
36. Tazminat ödemeleri, etkilenen insanlar yerlerinden edilmeden önce veya arazi veya varlıklara erişim kısıtlaması uygulamaya konulmadan önce yapılacaktır. Ulaşılamayan taşınmaz malikleri ile irtibat kurmak için tekrar tekrar gösterilen çabalar başarısız olduğunda, projeden etkilenen kişiler adil tazminat tekliflerini reddettiklerinde veya arazi veya varlıkların mülkiyeti ile ilgili ihtilafli talepler uzun hukuki süreçlere tabi olduğunda, müşteri yeniden yerleşim planında öngörülen tazminat tutarlarını faiz işleyen bir hesaba yatırabilir ve ulusal mevzuat hükümleri doğrultusunda proje faaliyetlerine devam edebilir. Mülkiyetle ilgili sorunlar çözüldükten hemen sonra tazminat tutarları hak sahiplerine ödenecektir.
37. Yerlerinden edilen kişilerin geçimlerinin etkilenen araziye dayalı⁷³ olduğu veya arazi mülkiyetinin topluluğa ait olduğu durumlarda, müşteri etkilenen kişiler için uygulanamaz veya kabul edilemez olduğu kanıtlanmadıkça araziye dayalı tazminat sağlayacaktır. Projeden etkilenen kişilere önerilen seçenekler arasında arazi karşılığı arazi ve nakit tazminat kombinasyonları düşünülebilir. Arazi karşılığı arazi seçenekleri, arazi kıtlığı nedeniyle uygulanabilir olmadığında veya projeden etkilenen kişiler bu tür seçenekleri makul bir şekilde kabul etmediğinde, müşteri, geçim kaynaklarının ikame arazi sağlanamamasından etkilenmeyeceğini ve kadınların ve hassas durumdaki hanelerin özel ihtiyaçlarının dikkate alındığını gerekçelendirerek, bu durumu yeniden yerleşim planında açık şekilde ortaya koyacaktır.
38. Kaybedilen arazi veya varlıklar için tam yenileme maliyeti üzerinden aynı tazminat yerine nakdi tazminat ödenmesi (i) geçim kaynaklarının araziye dayalı olmaması; (ii) geçim kaynaklarının araziye dayalı olması ancak proje için alınan arazinin etkilenen varlığın küçük bir kısmını oluşturması ve geri kalan arazinin ekonomik açıdan kullanılabilir olması veya (iii) arazi, konut ve iş gücü için aktif piyasaların mevcut olması, yerlerinden edilen kişilerin bu piyasaları kullanması ve yeterli arazi ve konut arzı mevcut olması durumlarında uygun olabilir.
39. Etkilenen kişilerin bu ÇSG'nin koşullarını karşılayan bir tazminat teklifini reddetmesi ve bunun sonucunda kamulaştırma ve diğer yasal prosedürlerin başlatılması hâlinde, müşteri tam yenileme maliyeti üzerinden tazminat, yeniden yerleşim yardımı ve geçim kaynaklarını iyileştirme ve bunların yeniden tesisi yardımı dâhil olmak üzere bu ÇSG ile tutarlı sonuçların elde edilebilmesi için sorumlu kamu kurumlarıyla iş birliği yapma olanaklarını araştıracaktır.
40. Acele kamulaştırma süreçlerinin tetiklendiği durumlarda, bunlar yalnızca mevcut diğer süreçlerin proje için istenen sonucu veremediği durumlarda son çare olarak kullanılmalıdır. Bu tür süreçlerin kullanılması konusunda uygulama öncesinde Banka ile mutabık kalınmalıdır. Müşteri, acele kamulaştırma yapmadan önce tüm arazi sahiplerini belirleyecek, onlarla istişare ve müzakere edecektir. Arazi sahiplerinin makul bir teklife itiraz etmediği veya mevcut bulunmadığı durumda da tazminat ödemesi geçerliliğini koruyacaktır. Bu durumda ihzari tazminat miktarı faiz getiren bir hesaba yatırılmalıdır.
41. Yerli Halk topluluklarının etkilendiği durumlarda, müşteri bu ÇSG'nin ve ÇSG 7'nin ilgili koşullarını karşılayacaktır.

Geçici arazi kullanım kısıtlamaları

42. Proje kapsamında gerçekleştirilen inşaat çalışmaları nedeniyle geçici erişim kısıtlamalarının söz konusu olması durumunda, müşteri arazilere ve kaynaklara erişimin yeniden sağlanmasını veya uygun toplum güvenliği önlemleri ile alternatif erişim yollarının sağlanmasını temin edecektir. Müşteri, kaçınılmaz erişim kısıtlamalarından kaynaklanan geçici kayıplar için etkilenen kişilere kısıtlama süresi boyunca yenileme maliyet üzerinden tazminat ödeyecektir.
43. Müşteri, bu ÇSG'nin tüm koşullarını proje inşaatı amacıyla herhangi bir yüklenici tarafından yürütülen geçici arazi edinimi faaliyetleri için geçerli olmasını sağlayacaktır. Yeniden yerleşim planının hazırlanması sırasında yüklenicinin/yüklenicilerin ek arazi ihtiyaçlarının belirlenmesi mümkün olmadığında, müşteri, araziye erişimden önce yüklenicinin/yüklenicilerinin geçici olarak arazi ediniminden kaynaklanan etkileri ele almak üzere yeniden yerleşim planına ek bir belgeyi Bankaya sunması gerekmektedir.

⁷³ "Araziye dayalı geçim kaynakları", tarımsal ürün yetiştiriciliği, hayvancılık ve doğal kaynak hasadı gibi faaliyetleri ifade eder.

İlişkili tesisler için arazi edinimi

44. Arazi ediniminin etkileri ve riskleri, arazi kullanımındaki kısıtlamalar ve ilişkili tesisler için gönülsüz yer değiştirme, ÇSG 1'e uygun olarak çevresel ve sosyal değerlendirme sürecine dâhil edilecektir. Müşteri, bu tür risklerin ve etkilerin yürürlükteki yasalara, iyi uluslararası uygulamalara ve müşterinin bu tür ilişkili tesisler üzerinde kontrolü veya etkisi olduğu ölçüde ÇSG'lerin hedeflerine uygun olarak yönetilmesini ve azaltılmasını sağlayacaktır.

Gönüllü arazi bağışları

45. Bazı durumlarda, proje tarafından kullanılacak arazinin bir bölümünün veya tamamının tam tazminat ödemesi alınmaksızın, gönüllülük esasına dayalı olarak bağış şeklinde verilmesi teklif edilebilir. Bankanın önceden onayına tabi olarak ve müşterinin aşağıdaki koşulların hepsinin karşılandığını kanıtlaması kaydıyla bu arazi bağışları kabul edilebilir:
- müstakbel bağışçının veya bağışçıların proje hakkında uygun bir şekilde bilgilendirilmesi ve kendileri ile istişare yapılması ve ellerindeki seçeneklerin kendilerine sunulması
 - müstakbel bağışçının veya bağışçıların bağış için istekli olduklarını yazılı olarak teyit etmeleri
 - herhangi bir zorlama, tehdit veya rüşvetin kullanılmamış olması
 - bağışlanan arazi miktarının bağışçının mevcut geçim seviyelerini düşürmeyecek olması ve arazi bağışının herhangi bir artık geçim kaynağı etkisi yaratmaması
 - herhangi bir hane halkının taşınmasını gerektirmemesi
 - bağışçıların projeden doğrudan faydalanmalarının beklenmesi
 - topluluğa ait araziler veya toplu mülkiyetli araziler için, bağışın ancak arazi kullanan veya işgal eden bireylerin rızası ile gerçekleşmesi
 - müşterinin, yapılan tüm istişarelerin ve varılan tüm mutabakatların kayıtlarını tutması.

Topluluk tesislerinin, faydalarının ve kamu imkânlarının kaybı

46. Bir projenin, topluluk tesisleri, kamu hizmetleri ve imkânlarını etkilediği veya bunlara erişimi kısıtladığı durumlarda, müşteri daha iyi veya benzer bir hizmet kalitesi sağlamak için, etkilenen topluluk⁷⁴ ve ilgili kamu paydaşları ile uygun alternatifleri belirlemek ve kararlaştırmak için yapılan istişarelere dayalı olarak bunları ikame edecektir.

Paydaş katılımı

47. Müşteri tarafından yeniden yerleşim planlaması ve uygulaması süreci boyunca ÇSG 10'da açıklanan ilkelere ve süreçlere uygun olarak, ev sahibi topluluklar⁷⁵ dâhil olmak üzere etkilenen kişiler ve topluluklar ile anlamlı istişareler düzenlenecektir ve bu istişareler aşağıda açıklandığı şekilde proje hakkında bilgilerin açıklanması ile desteklenecektir:
- projeye ilgili bilgilerin açıklanması ve etkilenen kişiler ve topluluklar ile anlamlı istişareler, alternatif proje tasarımlarının değerlendirildiği aşamada gerçekleşecektir
 - yeniden yerleşim ve geçim kaynaklarının iyileştirilmesi veya yeniden tesisi, etkilenen kişilerin ve toplulukların aralarından tercih yapabileceği seçenekler ve alternatifler içerecektir
 - geçim kaynaklarının iyileştirilmesi veya yeniden tesisi dâhil olmak üzere, arazi edinimi ve yeniden yerleşim sürecinin planlama, uygulama, izleme ve değerlendirme aşamaları boyunca anlamlı istişareler gerçekleştirilecektir
 - ÇSG 7 uyarınca yerlerinden edilen Yerli Halklar ile yapılacak istişareler için ilave hükümler uygulanır

74 "Etkilenen topluluk" ÇSG 1'de açıklandığı şekliyle projeden etkilenen ve üyeleri fiziksel veya ekonomik olarak yerinden edilen topluluğu ifade eder. Etkilenen topluluklar ev sahibi toplulukları içerir.

75 "Ev sahibi topluluklar" bir proje sebebiyle fiziksel olarak yerinden edilen kişilerin yerleştirileceği bölgede veya çevresinde yaşayan toplulukları ifade eder.

- tüm toplumsal cinsiyetlerden kişiler ile hassas durumdaki kişiler dâhil olmak üzere etkilenen tüm gruplar ve paydaşlar ile planlama aşamasında yapılacak istişareler bu ÇSG uyarınca gereken yeniden yerleşim planında belgelenecektir
 - uygulama ve izleme aşamaları sırasında gerçekleştirilen istişareler belgelenecektir.
48. İstişare önlemlerinin oluşturulmasında, müşteri hassas durumdaki kişiler dâhil olmak üzere tüm grupların sahip oldukları haklar, fırsatlar ve hak kazandıkları faydalar hakkında bilgilendirilmesini ve bilinçlendirilmesini sağlayacaktır.
49. Müşteri, etkilenen kişilere geniş çaplı dağıtım için basit, pratik, doğru ve kültürel açıdan uygun belgeler ile istişare ve katılım çabalarını destekleyecektir.

Şikâyet mekanizması

50. Müşteri, etkilenen kişiler, ev sahibi topluluklar veya diğer paydaşlar tarafından dile getirilen hak sahipliği, bilgiye erişim, tazminat, taşınma veya geçim kaynaklarının yeniden tesisi gibi zorunlu yeniden yerleşim sürecine ilişkin belirli endişeleri zamanında ele almak için arazi edinimi ve yeniden yerleşim sürecinin mümkün olduğunca erken bir aşamasında ve en geç nüfus sayımı yapılmadan önce etkili bir şikâyet mekanizması kuracaktır. Şikâyet mekanizması, ÇSG 10'da yer alan şikâyet yönetimine ilişkin hedef ve ilkelerle tutarlı olacak ve diğer özelliklerinin yanı sıra, toplumsal cinsiyet veya diğer sosyoekonomik özelliklerden bağımsız olarak sosyal açıdan uygun ve kolayca erişilebilir olacak ve manipülasyon, müdahale, zorlama, gözdağı ve misillemeden arı olacaktır. İhtilafların tarafsız bir şekilde çözülmesi için tasarlanan bir başvuru mekanizması içerecektir. Mekanizma, ülkenin mevcut adli veya idari hukuk yollarına erişimi engellememelidir. Şikâyet mekanizmasının sonuçları (alınan, çözüme kavuşturulan ve çözülmeyi bekleyen şikâyetlerin sayıları dâhil olmak üzere) izleme raporlarında belirtilecektir.

Planlama ve uygulama

51. Çevresel ve sosyal değerlendirme sürecinde tespit edilen riskleri ve etkileri yönetmek amacıyla, müşteri projenin riskleri ve etkileri ile orantılı bir yeniden yerleşim planı hazırlayacaktır:
- i. Arazi edinimi veya arazi kullanım kısıtlamaları çok düşük düzeyde olan, dolayısıyla geçim kaynakları üzerinde önemli bir etkisi olmayacak projeler için, yeniden yerleşim planı etkilenen kişilere yönelik uygunluk kriterleri belirleyecek, tazminata ilişkin prosedürleri ve standartları ortaya koyacak ve istişarelere, izleme ve şikâyetlere ilişkin düzenlemeleri içerecektir.
 - ii. Fiziksel yer değiştirmeye yol açan projeler için, plan etkilenen kişilerin taşınmasına yönelik ilave önlemleri içerecektir.
 - iii. Ekonomik yer değiştirmeye ve geçim veya gelir kaynakları üzerinde önemli etkilere yol açan projeler için, plan geçim kaynaklarının iyileştirilmesi veya yeniden tesisi ile ilgili ilave önlemleri içerecektir.
 - iv. Arazi kullanımı üzerinde değişikliğe yol açacak ve yerel halkın geçim amacıyla bağımlı olabileceği yasal olarak park veya koruma statüsündeki alanlarda ya da diğer ortak mülkiyetli alanlardaki kaynaklara erişimi kısıtlayabilecek projeler için, plan kapsamında kullanımdaki ilgili kısıtlamaları belirlemeye yönelik katılımcı bir süreç oluşturulacak ve bu kısıtlamalar sonucunda geçim kaynakları üzerinde oluşacak olumsuz etkileri ortadan kaldırmaya yönelik azaltıcı önlemler belirlenecektir.
52. Çevresel ve sosyal değerlendirme aşamasında, arazi edinimi ile ilgili etkilerin mahiyetinin ve büyüklüğünün belirlenebileceği bir yeniden yerleşim planı hazırlanacak ve Bankaya sunulacaktır. Plan güncel bilgilere dayalı olacak ve şunları içerecektir: (i) teklif edilen proje ve projenin yerinden edilmiş kişiler ve olumsuz etkilenen diğer gruplar üzerindeki potansiyel etkileri hakkında güvenilir bilgi; (ii) ev sahibi ülkenin yürürlükteki yasalarını bu ÇSG'nin koşullarıyla karşılaştıran bir yasal boşluk analizi; (iii) her bir kayıp kategorisi ve her bir etkilenen kişi grubu için tazminat haklarını (nakdi veya ayni) belirleyen bir hak sahipliği matrisi; (iv) belirlenen tüm etkiler için uygun ve uygulanabilir etki azaltma önlemleri; (v) yeniden yerleşim tedbirlerinin etkili bir şekilde uygulanması için gerekli yasal ve kurumsal düzenlemeler; (vi) etki azaltma önlemleriyle orantılı olarak yeniden yerleşime özel olarak tahsis edilen kaynaklar ve bütçe; (vii) fonların transferine ilişkin kanallar ve prosedürler; (viii) proje tasarımı, satın alma ve inşaat işleri ile uyumlu bir yeniden yerleşim takvimi; (ix) izleme ve raporlama gereklilikleri ve (x) proje ayak izinde veya tasarımında ve

ilgili etkilerde gelecekte meydana gelebilecek olası değişiklikleri ele almak için değişiklik sürecinin nasıl yönetileceğine dair bilgiler.

53. Proje uygulaması sırasında beklenmeyen yer değiştirme etkilerinin ortaya çıkması durumunda, bir yeniden yerleşim planının hazırlanmasının ardından, müşteri ek paydaş katılımı ve etki değerlendirme faaliyetleri yürütecek, uygun etki azaltma önlemleri tesis edecek ve bu ÇSG hükümlerine uygun olarak değiştirilmiş bir hak sahipliği matrisi ile bu tür beklenmeyen etkileri değerlendirmek için yeniden yerleşim planına ek olacak bir belge hazırlayacaktır.
54. Spesifik durumlarda ve Bankanın onayına tabi olarak, yeniden yerleşim planının geliştirilmesine yönelik ilk adım olarak bir yeniden yerleşim çerçevesi hazırlanabilir; ancak bunun için proje geliştirme aşamasıyla ilgili olarak detaylı bir yeniden yerleşim planının hazırlanmasını engelleyen açıkça tanımlanmış ve zorlayıcı bir sebep olması şarttır. Arazi edinimi ile ilişkili etkilerin mahiyeti veya büyüklüğünün projenin başlangıç aşamasında olması sebebiyle belli olmadığı ve bu sebeple etkilenen kişilere ve varlıklara ilişkin ayrıntılı bir sayımın gerçekleştirilemediği durumlarda müşteri tarafından yeniden yerleşim çerçevesi hazırlanacaktır. Yeniden yerleşim çerçevesinin amacı yeniden yerleşim ilkelerini ve kurumsal düzenlemeleri açıklığa kavuşturmadır. Proje bileşenleri yeterli ayrıntı düzeyinde belirlendikten sonra, yeniden yerleşim çerçevesine dayalı olarak ve bu ÇSG'nin koşullarıyla uyum içinde potansiyel riskler ve etkiler ile orantılı ayrıntılı bir yeniden yerleşim planı hazırlanacaktır.
55. Yeniden yerleşim planlama belgeleri, ESG 1 uyarınca gereken çevresel ve sosyal yönetim sistemine entegre edilecektir. Kategori A projeleri için, bunlar ÇSG 1 kapsamında istenen ÇSED'in bir parçası olarak sunulacaktır ve ÇSG 10'da belirlenen ile aynı gözden geçirme ve katılım sürecine uygun olarak halka açıklanacaktır. Yer değiştirme büyüklüğünün önemli düzeyde olduğu durumlarda, Banka Kategori B projeleri için yeniden yerleşim planlama belgelerinin açıklanmasını isteyebilir. Bireyler ve tazminat bütçesi ile ilgili gizliliğe tabi bilgiler kamuoyuna açıklanacak yeniden yerleşim planlama belgelerinden çıkarılacaktır.

Kurumsal kapasite ve taahhüt

56. Müşteri ÇSG 1 kapsamındaki koşulları ilgisine göre arazi edinimi ve yeniden yerleşim faaliyetleri için uygulayacaktır ve spesifik olarak arazi edinimi ve yeniden yerleşim çalışmalarının bu ÇSG'ye uygun şekilde yürütülmesi amacıyla uygulama rollerini, sorumluluklarını ve yetkilerini belirleyen bir kurumsal yapıyı oluşturacak, idame ettirecek ve gerektiğinde güçlendirecektir. Müşteri, arazi edinimi ve yeniden yerleşim faaliyetlerini planlamak ve uygulamak için sorumluluk ve yetkinin açık bir şekilde tahsis edildiği, yeniden yerleşim uzman(lar)ı ve yönetim temsilcisi/temsilcileri dâhil olmak üzere belirli personel atayacaktır.
57. Yeniden yerleşim planlaması kapsamında müşteri, yeniden yerleşim ile ilgili gerekli planlama, etki azaltma, izleme, değerlendirme ve raporlama faaliyetleri açısından orantılı bir bütçe hazırlayacaktır ve bu bütçede aşağıdaki kalemleri içerecektir: (i) paydaş katılımı, etki değerlendirmesi, nakdi ve ayni tazminat, geçim kaynaklarının yeniden tesisi ve geçim kaynaklarının iyileştirilmesi, taşınma ve yeniden yerleşim yardımları ve diğer yardımlar ve düzeltici eylemler; (ii) personel maliyetleri ve ilgili işletimsel maliyetler; (iii) eğitim ve kapasite geliştirme tedbirleri ve (iv) yeniden yerleştirme ile ilgili tüm faaliyetlerin iç ve dış değerlendirmesi ve raporlanması dâhil olmak üzere ilerlemenin izlenmesi. Bütçe, düzeltici eylemlerin finanse edilmesinin yanı sıra varsa beklenmeyen etkiler için planlama yapılması ve bunların etkisinin azaltılması için yeterli düzeyde ihtiyat akçesi içerecektir. Müşteri, yenileme maliyeti gerekliliğini karşılamak için enflasyon ve diğer olası beklenmedik durumlar için ne kadar ödenek ayrılması gerektiğini tespit edecektir. Yeniden yerleşim bütçesi/bütçeleri, uygun olduğu şekilde, yeniden yerleşim planında ve diğer proje belgelerinde belirtilecektir. Yeniden yerleşim çerçevesi kullanılan projeler için müşteri, beklenen yeniden yerleşim risklerinin ve etkilerinin kapsamına dayalı ve beklenmedik durumları da yeterli şekilde içeren tahmini bir bütçe hazırlayacak ve gelecekte bir yeniden yerleşim planı için fon tahsisi taahhüdünde bulunacaktır. Müşteri, gerekli fonların mevcudiyetini ve zamanında temin edilmesini sağlayacak ve Bankanın raporlama gereklilikleri doğrultusunda ilerlemeler ile ilgili güncellemeler yapacaktır.

Arazi edinimi ve yeniden yerleşim süreçleri kamu tarafından yönetilen özel sektör projeleri

58. Arazi edinimi ve yeniden yerleşim, proje özel sektöre ait olsa bile kamunun yerine getirmesi gereken bazı sorumluluklar içerebilir. Bu gibi durumlarda, müşteri (i) bu ÇSG ile uyum sağlamanın yollarını araştırmak amacıyla proje geliştirme sürecinin erken aşamalarında sorumlu kamu kurumlarının katılımını sağlayacaktır; (ii) arazi edinim ve yeniden yerleşim planlamasında, uygulamasında ve izlemesinde aktif bir

rol oynamayı amaçlayacaktır ve (iii) bu ÇSG'nin amaçları ile tutarlı sonuçlar elde etmek amacıyla kurumun izin verdiği ölçüde sorumlu kamu kurumu ile iş birliği yapacaktır. Ek olarak, kamu kapasitesinin sınırlı olduğu durumlarda, müşteri arazi edinimi ve yeniden yerleşim süreçlerinde kamunun çabalarını destekleyecektir.

59. Müşteri bir tarafta yerel mevzuat ile kamu uygulamaları ve diğer tarafta bu ÇSG'nin koşulları arasındaki boşlukların (örneğin tazminat oranları, gayriresmî kullanıcıların tazminat ve yardımlar için uygunluğu veya istişare ve bilgilerin açıklanması) tespit edilmesinden sorumludur. Boşlukların tespit edilmesi hâlinde, müşteri hükümet ve Banka için kabul edilebilir bir şekilde bu boşlukların giderilmesi sorumluluğunu üstlenecektir.
60. Müşteri, ihtiyaç duyulması hâlinde, bu ÇSG'nin koşullarını yerine getirmek için sorumlu kamu kurumu tarafından sağlanacak belgelere tamamlayıcı olacak şekilde bir yeniden yerleşim planı ve veya yeniden yerleşim çerçevesi hazırlayacaktır. Müşteri bu planda aşağıdakilere yer verecektir: (i) yerlerinden edilen insanların ilgili yasalar ve düzenlemeler kapsamında sahip oldukları hakların bir açıklaması; (ii) bu haklar ile bu ÇSG'nin koşulları arasındaki boşlukların kapatılması için önerilen önlemler ve (iii) bu planın uygulanmasında kamu kurumunun ve/veya müşterinin finansal ve uygulama sorumlulukları. Müşteriler, açıklama öncesinde bu ÇSG ile uyum içinde her bir kuruluşun rol ve sorumluluklarını açıkça tanımlayan plan veya çerçeve üzerinde mutabık kalacaktır.

İzleme ve değerlendirme

61. Müşteri, yeniden yerleşim planının uygulamasını izlemek ve değerlendirmek için prosedürler geliştirecek ve uygulama aşamasında gerekli olması hâlinde bu ÇSG'nin gerekliliklerini karşılamak için düzeltici adımlar atacaktır. Arazi edinimi ve yeniden yerleşim süreci ile geçim kaynaklarının iyileştirilmesi ve yeniden tesisi sürecinin izlenmesi ÇSG 1'e uygun olarak gerçekleştirilecektir. Bu süreç kadınlar ve hassas durumdaki kişiler de dâhil olmak üzere projeden etkilenen kişiler ve diğer ilgili paydaşlar gibi kilit paydaşların katılımını içerecek ve izleme faaliyetleri kapsamında bu kişilerin endişelerini ve geri bildirimlerini dikkate alacaktır.
62. İzleme faaliyetlerinin ölçüsü projenin riskleri ve etkileri ile orantılı olacaktır. Önemli yer değiştirme etkileri olan tüm projeler için, müşteri yeniden yerleşim planlarının uygulamasını izlemek, gerektiğinde düzeltici eylemleri tasarlamak, bu ÇSG'ye uyum için tavsiyelerde bulunmak ve düzenli dâhilî izleme raporları hazırlamak üzere yetkin yeniden yerleşim uzmanları görevlendirecektir. Bu izleme raporları, etki azaltma önlemlerinin projeden etkilenen tüm kişilere ve hassas durumdaki kişilere ilişkin olarak yerine getirilmesi de dâhil olmak üzere yeniden yerleşim planında belirtilen temel performans göstergelerine göre kaydedilen ilerlemeyi ve etki azaltma faaliyetlerinin cinsiyete göre ayrıştırılmış bir analizini içerecektir. Bunlar ÇSG 1'in gerektirdiği periyodik çevresel ve sosyal izleme raporlarının bir parçası olarak Bankaya sunulacaktır.
63. Arazi edinimi ve yeniden yerleşim faaliyetleri üçüncü bir tarafça (örneğin bir kamu kurumu) yürütülse bile, Bankaya izleme raporlarının sunulması sorumluluğu müşteriye ait olacaktır.
64. Müşteri, tüm faaliyetlerin tamamlanması üzerine arazi edinimi ve yeniden yerleşim planı yürütme raporunun⁷⁶ sunulması ve Banka tarafından onaylanması yoluyla, yeniden yerleşim planı uygulamasının doğrulanmasını sağlayacaktır.
65. yer değiştirme etkilerinin önemli düzeyde olduğu durumlarda, Banka dâhilî izlemeye ek olarak aşağıdakilerden birini veya her ikisini isteyebilir:
- Yeniden yerleşim planında Banka ile mutabakat içerisinde belirlenecek olan sıklığa ve görev tanımlarına uygun olarak gerçekleştirilecek düzenli dış uyum incelemeleri⁷⁷.

76 "Arazi edinimi ve yeniden yerleşim yürütme raporu" arazi edinimi, yeniden yerleşim ve geçim kaynaklarının yeniden tesisi faaliyetleri tamamlandıktan sonra hazırlanan bir rapordur ve aşağıdakileri içerir: proje etkilerinin özeti (hem fiziksel hem de ekonomik yer değiştirme) ve yeniden yerleşim planında esas alınan ilkeler; yer değiştirmeleri önlemeye ve en aza indirmeye yönelik yapılan çalışmaların açıklaması; istişare etkinliklerinin ve sonuçlarının özeti ve bunların hak sahipliklerini ve arazi edinimi, yeniden yerleşim ve geçim kaynaklarının yeniden tesisine yönelik faaliyetlerin diğer boyutlarını nasıl etkiledikleri; tazminat sağlama sürecinin açıklaması; karşılaşılan sorunların ve bunların nasıl çözüldüğünün açıklaması; gelen şikâyetlerin ve bunların nasıl çözüldüğünün özeti ve raporun sunulduğu tarih itibarıyla henüz çözüme kavuşturulmayan şikâyetlerin ve davaların listesi; arazi edinimi, yeniden yerleşim ve geçim kaynaklarının iyileştirilmesine yönelik faaliyetlerin planlanması ve uygulanması için harekete geçirilen kaynakların açıklaması.

77 "Dış uyum incelemesi" arazi edinimi ve yeniden yerleşim faaliyetleri sırasında bu ÇSG'de belirtilen koşulların ve yeniden yerleşim planında yer alan hükümlerin yerine getirilip getirilmediğini tespit etmek için gerçekleştirilen düzenli dış incelemeleri ifade eder. Aynı zamanda gözlenen boşlukları gidermeye yönelik tavsiyeleri de içerecektir.

- Özellikle konut veya geçim koşullarının iyileştirilmesi veya yenilenmesi ile ilgili olanlar olmak üzere, bu ÇSG'de yer alan koşulların yerine getirilip getirilmediğini tespit etmek amacıyla arazi edinimi ve yeniden yerleşim faaliyetleri için gerçekleştirilecek bir dış tamamlama denetimi⁷⁸. Yeniden yerleşim planı tamamlama denetiminin zamanlamasını, kapsamını ve başarı göstergelerini belirtecektir. Tamamlama denetimi, geçim kaynaklarının iyileştirilmesine ve yeniden tesisine yönelik önlemler tamamlandıktan ve sonuçları ölçülebilir hâle geldikten sonra yetkin yeniden yerleşim uzmanları tarafından gerçekleştirilecektir. Boşlukların tespit edilmesi durumunda tamamlama denetimi raporunda düzeltici eylemler belirlenecek ve gerekli olması hâlinde bir düzeltici eylem planına yer verilecektir.
66. Yer değiştirme etkilerinin boyutlarının önemli düzeyde olduğu durumlarda, müşteriye dış izleme raporlarını halka açıklaması istenebilir (uyum inceleme raporları ve tamamlama denetim raporu dâhil olmak üzere).

Fiziksel yer değiştirme ve yeniden yerleşim yardımı

67. Kalıcı veya geçici fiziksel yer değiştirmenin proje tasarımı yoluyla önlenemediği durumlarda, müşteriye etkilenen kişi sayısı ne olursa olsun asgari olarak bu ÇSG'nin ilgili koşullarını karşılayan bir yeniden yerleşim planı hazırlayacaktır. Plan, yer değiştirmenin olumsuz etkilerini azaltacak ve gerektiğinde gelişim fırsatlarını tespit edecek şekilde tasarlanacaktır. Planda bir yeniden yerleşim bütçesi ve uygulama programı yer alacak ve tüm etkilenen kişi kategorilerinin (ev sahibi topluluklar dâhil olmak üzere) hakları belirtilecektir. Plan fiziksel yer değiştirme ve geçim kaynağı önlemlerinin etkililiğini izlemeye ve uygulama tamamlandığında değerlendirmeye yönelik düzenlemeler içerecektir. Toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili hususlara ve hassas durumdaki kişilerin ihtiyaçlarına özellikle dikkate edilecektir. Müşteri arazi haklarının edinilmesine ve taşınma faaliyetlerine yönelik tazminat ve yardım sağlanmasına ilişkin tüm işlemleri belgeleyecektir.
68. Müşteri yerinden edilen kişilere eşit veya daha yüksek değer ve kullanma hakkı güvencesi olan yeni bir gayrimenkul veya yeni gayrimenkul seçeneğinin mümkün olmadığı veya bunların projeden etkilenen kişiler tarafından kabul edilmediği ortaya koyulacak olursa, yenileme maliyeti üzerinden nakit tazminat ödemesi arasında bir seçim yapma imkânı sunacaktır. Müşteri, bu ÇSG ile uyum içinde tazminat ödemesi yapıldıktan ve uygun olduğu durumlarda fiziksel olarak yerinden edilmiş kişiler kendilerine sağlanan ilgili yardımlardan ve kendilerine verilen haklardan yararlanarak yeni yerlerine yerleştirildikten sonra arazi ve ilgili varlıkların mülkiyetini teslim alacaktır.
69. Yerinden edilen kişiler için inşa edilen yeniden yerleşim alanları veya ikame mülkler, en azından yer değiştirmeden önce mevcut olanlara eş değer yeterli düzeyde barınma, yaşam koşulları ve hizmetlere erişim sunacaktır. Etkilenen kişiler için inşa edilen yeniden yerleşim alanlarının veya ikame mülklerin asgari olarak aşağıdaki koşulları yerine getirmesi gerekir:
- Bunlar ÇSG 4'e uygun olarak, kirliliği arazi üzerinde veya sakinlerinin ruhsal ve fiziksel sağlığını tehdit eden kirlilik kaynaklarının hemen yakınında yer almamalıdır.
 - Doğal tehlikelerle ilişkili riskleri ele almalı ve güvenli barınma sağlamalıdır.
 - Tahliye tehdidi olmaksızın kullanma hakkı güvencesi sağlanmalıdır.
 - Şiddet veya çatışma sonucu yerinden edilmiş topluluklar tarafından kullanılan araziler üzerinde bulunamazlar.
 - Hem etkilenen hem de ev sahibi topluluklar tarafından kültürel olarak uygun kabul edilmelidirler.
 - Bu alanların (i) sağlık ve eğitim gibi hizmetlerin, tesislerin ve altyapının mevcudiyeti ve (ii) yerel istihdam fırsatları, doğal kaynaklar ve gıda ve su güvenliği mevcudiyeti açısından elverişli ve kabul edilebilir yoğunluk seviyelerinde olması ve yeniden yerleştirilen kişileri hizmetme kapasitesine sahip olması gereklidir.

78 "Tamamlama denetimi", bu ÇSG'nin koşullarının ve yeniden yerleşim planının hükümlerinin (özellikle de geçim kaynaklarının iyileştirilmesi veya yeniden tesisine ilişkin olanlar olmak üzere) karşılanıp karşılanmadığını belirlemek için yeniden yerleşim planında tanımlanan faaliyetler tamamlandıktan sonra gerçekleştirilen arazi edinimi ve yeniden yerleşim faaliyetlerinin dış denetimini ifade eder.

70. Müşteri fiziksel olarak yerinden edilen kişilere, diğer faktörlerin yanında tarımsal faaliyet ve okul takvimleri üzerindeki potansiyel etkileri göz önünde bulundurarak, fiziksel taşınma zamanını istişare sonrasında ve makul bir süre önceden bildirecektir.
71. Müşteri, hassas durumdaki kişilerin ihtiyaçlarına özellikle dikkat ederek, etkilenen her bir grubun ihtiyaçlarına uygun yeniden yerleşim yardımı sağlayacaktır. Fiziksel olarak yerinden edilmiş tüm kişilere mali ve lojistik taşınma ve yer değiştirme yardımı sağlanacaktır.
72. Müşteri yeniden yerleşim sürecinden etkilenebilecek ev sahibi topluluklar üzerindeki potansiyel olumsuz etkileri tespit edecek ve değerlendirecektir. Yeniden yerleşim planında ev sahibi topluluklar ile istişare edilen etki azaltma önlemlerine yer verilecektir.
73. Yeniden yerleşim sahalarının geliştirilmesinin ve etkilenen konutların ve diğer yapıların yeniden inşasının müşteri tarafından üstlenildiği durumlarda, tüm ÇSG'ler geçerli olacaktır.

Ekonomik yer değiştirme ve geçim kaynaklarının iyileştirilmesi veya yeniden tesisi

74. Projelerin geçim veya gelir kaynaklarını etkilemesi durumunda, müşteri etkilenen kişilerin gelirlerini veya geçim kaynaklarını iyileştirmeye veya en azından yeniden tesis etmeye yönelik önlemler planlayacaktır. Plan etkilenen kişilerin ve/veya toplulukların haklarını belirleyecek, toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili hususlara ve hassas durumdaki kişilerin ihtiyaçlarına özellikle dikkat edecek ve bu hakların şeffaf, tutarlı ve hakkaniyetli bir şekilde sunulmasını sağlayacaktır. Plan geçim kaynağı önlemlerinin etkililiğini izlemeye ve uygulama tamamlandığında değerlendirmeye yönelik düzenlemeler içerecektir. Tamamlama denetiminde etkilenen kişilerin ve toplulukların hak ettikleri tüm yardımları aldıkları ve geçim kaynaklarının yeniden tesisi için kendilerine yeterli fırsat tanındığı sonucuna varılması hâlinde, ekonomik yer değiştirme etkilerine yönelik etki azaltma çabalarının tamamlandığı kabul edilecektir.
75. Arazi ediniminin veya arazi kullanım kısıtlamalarının gelir ve geçim kaynakları üzerindeki doğrudan sonucu olmayan etkiler, ÇSED süreci kapsamında ÇSG 1 koşullarına uygun olarak belirlenecektir. Bu tür etkilere olarak toz, titreşim, doğal kaynakların kesilmesi nedeniyle geçim kaynağı kaybı gibi inşaat sürecinden kaynaklanan rahatsızlıklar veya inşaat etkileri nedeniyle iş geliri kaybı örnek verilebilir. Bu etkilere yönelik tazminat ve geçim kaynaklarının yeniden tesisine yönelik önlemler bu ÇSG'de yer alan ilkelere uygun olarak gerçekleştirilecektir.
76. Etkilerin türüne bağlı olarak, geçim kaynaklarının iyileştirilmesine veya yeniden tesisine yönelik önlemler aşağıdakileri içerecektir:
- Arazi ediniminin veya arazi kullanım kısıtlamalarının işletmeleri⁷⁹ etkilediği durumlarda, etkilenen işletme sahibine veya işletmeciye aşağıdakiler için tazminat sağlanması: (i) faaliyetlerin başka yerde yeniden kurulmasına ilişkin maliyet; (ii) geçiş döneminde⁸⁰ kaybedilen net gelir ve (iii) ilgisine göre tesisin, makinelerin ve diğer ekipmanların taşınmasına ve yeniden kurulmasına ilişkin maliyetler.
 - Projenin arazi üzerinde ulusal mevzuat kapsamında tanınan veya tanınabilecek yasal hakları bulunan kişileri etkilemesi durumunda, eşit veya daha yüksek değerde bir ikame arazi veya taşınmaz sağlanması veya uygun olması hâlinde yenileme maliyeti üzerinden nakit tazminat sağlanması.
 - Arazi üzerinde yasal olarak tanınabilir hakkı bulunmayan ekonomik olarak yerlerinden edilen kişilere, arazi yerine kaybedilen varlıkları (tarım ürünleri, sulama altyapısı ve arazi üzerinde yapılan diğer iyileştirmeler), için yenileme maliyeti üzerinden tazminat sağlanacaktır. Ek olarak, müşteri bu kişilere, arazi tazminatı yerine, geçim kaynaklarını başka yerde yeniden tesis etme fırsatı sağlamak için yardım sağlayacaktır.
 - Toplu olarak kullanılan doğal kaynakların etkilenmesi durumunda, topluluğun erişebildiği geri kalan kaynakların verimliliğini arttıran girişimler ve erişim kaybı için aynı veya nakdi tazminat veya kaybedilen kaynağa alternatif kaynaklara erişim sağlanması.
 - Gelir kazanma kapasitelerini, üretim seviyelerini ve yaşam standartlarını eski hâline getirmek veya mümkün olması hâlinde iyileştirmek için ilave hedefli yardımların ve fırsatların sunulması. Proje ile ilgili

79 "İşletmeler" büyüklükleri ne olursa olsun, ister ruhsatlı isterse ruhsatsız olarak faaliyet gösteren dükkânları, restoranları, servisleri, imalat tesislerini ve diğer işletmeleri içerir.

80 "Geçiş dönemi" yer değiştirmenin gerçekleştiği zaman ile etkilenen kişilerin geçim kaynaklarının yeniden tesis edildiği zaman arasındaki süreyi ifade eder.

yer değiştirme sebebiyle geçici olarak zarar eden veya kapanmak zorunda kalan işletmelerde hem işletme sahibi hem de ücret veya istihdam kaybına uğrayan çalışanlar bu yardımlardan faydalanabilir.

- Geçiş döneminde, ekonomik olarak yerinden edilen kişilere, gerekli olması hâlinde, gelir kazanma kapasitelerinin, üretim seviyelerinin ve yaşam standartlarının yeniden tesisi için gerekli zamana ilişkin makul bir tahmine dayalı olarak destek sağlanması.
- Yerlerinden edilen kişilere ve topluluklara projeden uygun kalkınma faydaları elde etme fırsatları sağlanması.

Çevresel ve Sosyal Gerekliklik 6

Biyoçeşitliliğin korunması ve canlı doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi

Biyoçeşitliliğin korunması ve canlı doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi

Giriş

1. Bu Çevresel ve Sosyal Gereklilik (ÇSG), biyoçeşitliliğin korunmasının ve canlı doğal kaynakların⁸¹ sürdürülebilir yönetiminin çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik açısından temel öneme sahip olduğunu kabul etmektedir.
2. Bu ÇSG, habitatların,⁸² biyoçeşitliliğin ve ekosistem hizmetlerinin temel ekolojik işlevlerinin korunmasının önemini kabul etmektedir.⁸³ Tüm ekosistemler, canlı organizmalardan oluşan karmaşık bir yapıyı barındırmakta ve türlerin zenginliği, bolluğu ve önemi açısından değişiklik göstermektedir.
3. Biyoçeşitliliğin korunması ve canlı kaynakların sürdürülebilir yönetiminde amaç, biyoçeşitliliğin ve canlı doğal kaynakların optimize edilmiş bir şekilde birden çok ekonomik, sosyal ve kültürel değeri kullanma potansiyeliyle dengelenmelidir.

Hedefler

4. Bu ÇSG'nin hedefleri aşağıdakilerdir:
 - ihtiyatlı bir yaklaşımın kullanılmasıyla biyoçeşitliliğin korunması ve muhafaza edilmesi
 - Kunming-Montreal Küresel Biyoçeşitlilik Çerçevesi'nin genel amaç ve hedeflerine ulaşılmasına katkıda bulunmak amacıyla ekosistemler ve barındırdıkları biyoçeşitliliğin korunması ve uygun hâllerde geliştirilmesi
 - biyoçeşitlilikte net sıfır kayba ulaşma veya uygun yerlerde biyoçeşitlilik için net kazanç elde etmek amacıyla projelerin tasarımında ve uygulanmasında etki azaltma hiyerarşisi yaklaşımının benimsenmesi
 - ekosistem hizmetlerinin sürdürülmesi
 - canlı doğal kaynakların sürdürülebilir yönetiminde ve kullanımında uluslararası iyi uygulamaların desteklenmesi.

Uygulama kapsamı

5. Bu ÇSG, AİKB tarafından doğrudan finanse edilen tüm projelere, Çevresel ve Sosyal Politika'da belirtildiği şekilde uygulanır. Müşteri, çevresel ve sosyal değerlendirme süreci kapsamında, bu ÇSG'nin ilgili koşullarını ve bunların projenin yaşam döngüsü boyunca nasıl ele alınacağını ve yönetileceğini belirleyecek ve bunlar üzerinde AİKB ile mutabık kalacaktır. Bu ÇSG'nin koşullarını karşılamak için gereken eylemlerin uygulaması, müşterinin genel çevresel ve sosyal yönetim sistemi (ÇSYS) ve projeyi makul bir takvim içerisinde bu ÇSG'yi karşılayacak şekilde yapılandırmaya yönelik projeye özgü çevresel ve sosyal yönetim

81 "Canlı doğal kaynaklar" ister yabani ister insan eliyle yetiştirilen bir ortamda insan ve hayvan tüketimi ve kullanımı için yetiştirilen bitki ve hayvanlar olarak tanımlanmaktadır. Her türlü ormancılığı, biyoyakıtları hem yıllık hem de çok yıllık mahsulleri içeren tarımı ve çiftlik hayvanları da dâhil olmak üzere hayvancılığı ve hem omurgalı hem de omurgasız her türlü deniz ve tatlı su organizmasını içeren hem yabani balıkçılığı hem de av balıkçılığını içerir.

82 "Habitat (yaşam alanı)", canlı organizma topluluklarını ve bunların cansız ortamlarla etkileşimlerini destekleyen, kara, tatlı su veya denizde bulunan bir coğrafi birim veya hava yolu olarak tanımlanmaktadır.

83 Ekosistem hizmetleri, işletmeler dâhil olmak üzere insanların ekosistemlerden türettiği faydalardır. Ekosistem hizmetleri dört tür altında yapılandırılmıştır: (i) insanların ekosistemlerden elde ettikleri ürünler olan tedarik hizmetleri; (ii) insanların ekosistem süreçlerinin düzenlenmesinden elde ettiği faydalar olan düzenleme hizmetleri; (iii) insanların ekosistemlerden elde ettikleri soyut faydalar olan kültürel hizmetler ve (iv) diğer hizmetleri idame ettiren doğal süreçler olan destekleyici hizmetler.

planları (ÇSYP) çerçevesinde yönetilecektir. Çevresel ve sosyal değerlendirme ve yönetim koşulları ÇSG 1'de belirtilmektedir.

6. Bu ÇSG aynı zamanda Yerli Halklar dâhil olmak üzere biyoçeşitlilik, ekosistem hizmetleri ve/veya canlı doğal kaynaklara erişimleri veya bunları kullanımları etkilenen toplulukların geçimlerinin proje faaliyetlerinden etkilenebileceği durumlar için de geçerlidir. Bu ÇSG kapsamında, Yerli Halklar dâhil olmak üzere projeden etkilenen toplulukların biyoçeşitliliğin korunmasındaki ve canlı doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimindeki potansiyel pozitif rolleri dikkate alınmaktadır.

Gereklilikler

Biyçeşitliliğin korunması

Risklerin ve etkilerin değerlendirilmesi

7. Değerlendirme süreci, mevcut durum koşullarını etkilerin beklenen risk ve önemiyle orantılı ve bunlara özgü bir dereceye kadar nitelendirecektir. Mevcut durum değerlendirmesi, potansiyel habitat kaybı, bozulma ve parçalanma, istilacı yabancı türler, aşırı kullanım, göç koridorları, hidrolojik değişiklikler, besin yüklemesi ve kirliliğin yanı sıra iklim değişikliği ve uyumla ilgili etkilere odaklanarak biyoçeşitlilik ve ekosistem hizmetlerine yönelik ilgili riskleri dikkate alacak, ancak bunlarla sınırlı kalmayacaktır. Müşteri, biyoçeşitlilikle ilgili mevcut durum ve etki değerlendirmelerini planlarken ve gerçekleştirirken gerektiğinde masabaşı incelemesi, uzmanlarla istişare ve saha temelli yaklaşımlar benimseyerek ilgili iyi uygulamaların rehberliğine başvuracaktır. Potansiyel etkilerin önemine ilişkin daha fazla kesinlik sağlamak için daha çok incelemenin gerekli olduğu yerlerde, müşteri geri döndürülemez etkilere neden olabilecek proje faaliyetlerine başlamadan önce ek etütler ve/veya izleme çalışmaları gerçekleştirecektir.
8. Değerlendirme süreci vasıtasıyla müşteri, proje yaşam döngüsünün erken aşamalarında ve her halükarda etkilere yol açabilecek faaliyetler gerçekleştirilmeden önce, projeye ilgili potansiyel fırsatları, riskleri, etkileri ve etkilenen kişilerin biyoçeşitliliğe bağımlılıklarını belirleyecek ve nitelendirecektir. Değerlendirmenin kapsamı, olasılıklarına ve etkinin önem ve ciddiyetine göre etkileri betimleyecek kadar yeterli düzeyde olacak ve potansiyel olarak etkilenen toplulukların ve ilgili olduğu durumlarda diğer paydaşların endişelerini yansıtacaktır. Değerlendirmede aynı zamanda doğrudan, dolaylı ve kümülatif etkiler göz önüne alınacak ve projeye uygulanacak etki azaltma tedbirlerinin etkinliği ve fizibilitesi değerlendirilecektir. Değerlendirme süreci, koruma statülerinden bağımsız olarak ve bozulma derecelerine bakılmaksızın, bu ekosistemlerin ekolojik bütünlüğü üzerindeki etkilerin yanı sıra potansiyel peyzaj düzeyindeki etkilerin, mevsimsel kısıtlamaların ve/veya hassasiyetlerin dikkate alınmasını içerecektir. Müşteriler, projeye ilgili biyoçeşitlilik verilerinin açıklanması konusunda uluslararası iyi uygulamalara uymak için ellerinden gelen çabayı gösterecektir.
9. Uluslararası iyi uygulamalara uygun olarak, değerlendirme şunları dikkate alacaktır: (i) projenin, iklim değişikliği ile daha da ağırlaşabilecek etkiler dâhil olmak üzere ekosistem hizmetleri üzerindeki potansiyel etkileri; (ii) bu ekosistem hizmetlerinin potansiyel olarak etkilenen topluluklar ve/veya Yerli Halklar tarafından kullanımı ve bunlara olan bağımlılıkları ve (iii) projenin bu ekosistem hizmetlerine bağımlılığı. Projenin ekosistem hizmetlerini etkileme olasılığının olduğu ve müşterinin doğrudan yönetim kontrolüne veya önemli nüfuza sahip olduğu hallerde, olumsuz etkilerden kaçınılmalıdır. Bu etkilerin kaçınılmaz olması durumunda, etkileri en aza indirecek ve/veya bu ÇSG ve ÇSG 1, 3, 4, 5, 7, 8 ve 10'a uygun olarak biyoçeşitliliği ve ekosistem hizmetlerini eski hâline getirecek önlemler uygulanacaktır.
10. Paragraf 9'da belirtilenler de dâhil olmak üzere Yerli Halklar ve yerel topluluklar üzerinde potansiyel olarak bu tür etkileri olabilecek projeler için müşteri, canlı doğal kaynakların kullanımından elde edilen faydaların adil ve eşit paylaşımı için aşağıdaki hususlara uygun olarak fırsatlar sağlayacaktır: (i) ekonomik yer değiştirme etkilerinin ele alınmasına ilişkin ÇSG 5'te belirtilen koşullar; (ii) Yerli Halklar üzerindeki potansiyel risk ve etkilerin yönetilmesine ilişkin ÇSG 7'de belirtilen özel koşullar ve (iii) paydaş katılımına ilişkin ÇSG 10'da belirtilen koşullar.

Biyçeşitliliğin, öncelikli biyoçeşitlilik özelliklerinin ve kritik habitatların Korunması ve muhafazası

11. Değerlendirmede "kritik habitat" veya "öncelikli biyoçeşitlilik özellikleri" olarak kabul edilmeyen özellikler de dâhil olmak üzere, biyoçeşitlilik üzerinde projeye ilgili potansiyel etkilerin belirlenmesi durumunda,

müşteri öncelikli olarak biyoçeşitlilik üzerindeki olumsuz etkileri önleyecektir. Önlemenin mümkün olmadığı durumlarda, müşteri etki azaltma hiyerarşisini takip edecek ve olumsuz etkileri en aza indirecek veya azaltacaktır. Müşteri, olumsuz etkilerden kaçınmak, bu etkileri en aza indirmek veya hafifletmek için gösterilen en iyi çabalara rağmen önemli bakiye etkilerin devam ettiği durumlarda, son çare olarak denkleştirme (ofset) seçeneğini değerlendirecektir. Müşteri ihtiyatlı bir yaklaşım benimseyecek ve azaltma ve yönetim tedbirlerinin uygulamasının değişen koşullara ve proje yaşam döngüsü boyunca proje izleme çalışmalarından alınacak sonuçlara duyarlı olduğu uyarlanabilir yönetim uygulamalarını tatbik edecektir.

12. Yukarıdakinden bağımsız olarak, projeden etkilenen bazı alanlar "öncelikli biyoçeşitlilik özellikler"⁸⁴ içerebilir. Bunlar arasında (i) tehdit altındaki habitatlar; (ii) hassas türler; (iii) geniş bir paydaşlar kümesi veya hükümetler tarafından belirlenen önemli biyoçeşitlilik özellikleri ve (iv) bu paragrafta açıklanan öncelikli biyoçeşitlilik özelliklerinin devam edebilirliğini korumak için gereken ekolojik yapı ve işlevler sayılabilir.
13. Değerlendirme sonucunda projenin öncelikli biyoçeşitlilik özellikleri üzerinde önemli, olumsuz ve geri döndürülemez etkiler yaratabileceğinin saptanması durumunda, müşteri aşağıdaki koşulları sağlayamıyorsa projeye ilgili hiçbir faaliyeti uygulamayacaktır:
 - Müşterinin teknik veya ekonomik açıdan uygulanabilir bir alternatif bulunmadığını kanıtlayabilmesi.
 - ÇSG 10 uyarınca paydaşlara danışılması.
 - Öncelikli biyoçeşitlilik özelliklerinin göz önünde bulundurulmasıyla yürürlükteki çevre kanunları çerçevesinde projeye izin verilmesi.
 - Ölçülebilir koruma sonuçlarına ulaşmak için uzun vadede öncelikli biyoçeşitlilik özelliklerinde, habitatlarda ve bunları destekleyen ekosistem hizmetlerinde net kayıp olmamasını⁸⁵ ve tercihen net kazanç olmasını sağlamak üzere, etki azaltma hiyerarşisine uygun olarak uygun etki azaltma önlemlerinin alınması.
14. En hassas biyolojik çeşitlilik özellikleri, aşağıdakilerden birini içeren kritik habitatlar olarak tanımlanmaktadır: (i) yüksek tehdit altındaki veya eşsiz ekosistemler; (ii) tehlikedeki⁸⁶ veya kritik tehlikedeki türler için büyük önemi olan habitatlar; (iii) endemik veya sadece belli bir coğrafyada yaşayan türler için büyük öneme sahip habitatlar; (iv) küresel olarak önemli göçmen veya sürü oluşturan türleri barındıran habitatlar veya (iv) kilit önemdeki evrimsel süreçlerle ilişkili alanlar.
15. Kritik habitat, ekolojik bütünlüğüne veya biyoçeşitliliğinin önemine zarar verecek derecede daha fazla parçalanmamalı, dönüştürülmemeli veya bozulmamalıdır. Dolayısıyla, kritik habitat alanlarında, aşağıdaki koşullar yerine getirilmediği sürece müşteri proje faaliyetlerini uygulamayacaktır:
 - projenin biyoçeşitlilik açısından daha az değere sahip habitatlarda geliştirilmesi için bölgede başka uygulanabilir alternatif olmaması
 - ÇSG 10 uyarınca paydaşlara danışılması
 - öncelikli biyoçeşitlilik özelliklerinin göz önünde bulundurulmasıyla yürürlükteki çevre kanunları çerçevesinde projeye izin verilmesi
 - projenin, paragraf 14'te açıklandığı şekilde kritik habitatı belirleyen biyoçeşitlilik özellikleri üzerinde ölçülebilir olumsuz etkilere⁸⁷ yol açmaması

84 "Öncelikli biyoçeşitlilik özellikleri" yerine konamayan veya hassas olan ama kritik habitatlardan (paragraf 14'te açıklandığı gibi) daha düşük öncelik düzeyine sahip bir biyoçeşitlilik alt kümesidir.

85 "Net kayıp olmaması", projeye ilgili biyoçeşitlilik kayıplarının, bu etkilerden kaçınmak ve bunları en aza indirmek, yerinde yeniden tesis yapmak ve varsa önemli artık etkileri uygun bir coğrafi ölçekte dengelemek (ofset) için alınan önlemlerden kaynaklanan kazanımlarla dengelendiği nokta olarak tanımlanır.

86 Uluslararası Doğal Hayatı Koruma Birliği (IUCN) Nesli Tükenme Tehlikesi Altında Olan Türlerin Kırmızı Listesinde (IUCN Kırmızı Listesi) yer aldığı şekliyle. Diğer sıralamalara göre kritik habitatlar şöyle belirlenmiştir: (i) IUCN'nin rehberliğini kabul eden ülkelerde, eğer bir tür ulusal/bölgesel olarak kritik tehlikede veya tehlikede olarak listelenmişse, kritik habitat belirlemesi yetkin profesyonellerle işi içinde proje temelli olarak yapılacaktır ve (ii) ulusal veya bölgesel olarak listelenen türlerin sınıflandırmaları tam olarak IUCN sınıflandırmalarına uymuyorsa (örneğin, bazı ülkeler "koruma altındaki" veya "sınırlı" gibi daha genel sınıflar üzerinden türleri sınıflandırmaktadır), listelemenin gerekçe ve amacını belirlemek için bir değerlendirme yapılacaktır. Bu durumda, kritik habitat belirlemesi söz konusu değerlendirmeyi temel alacaktır.

87 Ölçülebilir olumsuz etkiler, projenin doğrudan ve dolaylı etkilerinin, çalışma alanında kritik habitat olarak belirlenmesini tetikleyen bir biyoçeşitlilik değerinin devamlılığını tehlikeye atması anlamına gelir.

- projenin projeden etkilenen kritik habitat için net kazançlar⁸⁸ sağlamak üzere tasarlanmış olması
 - projenin, makul bir zaman diliminde, tehlike veya kritik tehlike altındaki türlerin popülasyonunda⁸⁹ net azalmaya yol açmasının beklenmemesi⁹⁰
 - Kritik habitat statüsünün değerlendirilmesini amaçlayan sağlam ve uygun şekilde tasarlanmış, uzun dönemli bir biyoçeşitlilik izleme ve değerlendirme programının müşterinin uyarlanabilir yönetim programına entegre edilmiş olması.
16. Müşterinin 15. paragrafta belirtilen koşulları yerine getirebildiği durumlarda, projenin etki azaltma stratejisi, ilgisine göre, bir biyoçeşitlilik yönetim planı ve/veya biyoçeşitlilik eylem planında tanımlanacaktır.⁹¹
17. Kritik habitat değerlendirmesine duyulan ihtiyaç, projenin etki değerlendirme sürecinde kapsam belirleme aşamasında belirlenecektir ve gerektiğinde mevcut durum değerlendirmesi tamamlandıktan sonra revize edilecektir. Değerlendirmenin sonucunda projenin kritik habitat üzerinde olumsuz etkisi olabileceği ortaya çıkarsa, müşteri kritik habitat üzerindeki potansiyel olumsuz etkilerin değerlendirmesini yapmak üzere bağımsız uzmanlar tutacaktır.
18. Son çare olarak, biyoçeşitlilikte net kaybın olmadığı ve tercihen net kazancın olduğu bir durumu sağlaması makul olarak beklenebilecek ölçülebilir, ilave ve uzun vadeli koruma sonuçları⁹² elde etmek için, biyoçeşitliliği denkleştirici önlemler tasarlanabilir ve uygulanabilir. Biyoçeşitliliği denkleştirme önleminin tasarımında, "eş değeri veya daha iyisi" ilkesine⁹³ bağlı kalınacak ve söz konusu tasarım Bankanın ÇSG'lerine ve uluslararası iyi uygulamalara uygun olarak gerçekleştirilecektir. Müşterinin denkleştirme önleminin uygulanmasının uzun vadeli teknik ve finansal fizibilitesini ortaya koymak için uygun personel kaynaklarını tahsis etmesi gerekecektir.
19. Öncelikli biyoçeşitlilik özellikleri veya kritik habitat için biyoçeşitlilik denkleştirmenin (ofset) önerildiği hâllerde, müşteri bir değerlendirme ile projenin biyoçeşitlilik üzerindeki önemli bakiye etkilerinin yeterli düzeyde azaltılacağını ispatlamak için bir biyoçeşitlilik denkleştirme stratejisi veya biyoçeşitlilik denkleştirme yönetim planı hazırlayacaktır. Bu durumlarda, müşteri biyoçeşitlilik denkleştirme tasarımı ve uygulaması konusunda bilgi sahibi bağımsız uzmanlar tutacak ve kayıp/kazanç analizi konusunda AİKB'ye yıllık rapor verecektir.
20. Öncelikli biyoçeşitlilik özellikleri ve/veya kritik habitatlar üzerindeki olumsuz bakiye etkilerin hepsi dengelenemez. Bu gibi durumlarda, müşteri projeyi bu tür bir denkleştirme ihtiyacını ortadan kaldıracak ve bu ÇSG'nin koşullarını, özellikle de 13. ve 15. paragrafların hükümlerini karşılayacak şekilde yeniden tasarlayacaktır.

88 Net kazançlar, kritik habitatın belirlendiği biyoçeşitlilik değerleri için elde edilebilecek ek koruma sonuçlarıdır. Net kazançlar, habitatı geliştirmek ve biyoçeşitliliği korumak ve muhafaza etmek için yerinde (sahada) uygulanabilecek programların uygulanması ve bu ÇSG'nin 15. paragrafının koşullarını karşılamak için ek etki azaltma tedbirlerinin gerekli olduğu durumlarda, bir biyoçeşitlilik dengelemesi (ofset) geliştirilerek elde edilebilir.

89 Net azalma, türün global ve/veya bölgesel/ulusal ölçekte nesiller veya uzun bir dönem boyunca ayakta kalmasını etkileyebilecek şekilde tekil veya kümülatif birey kaybını ifade eder. Potansiyel net azalmanın boyutu (örneğin global ve/veya bölgesel/ulusal) ilgili türün IUCN'in Nesli Tükenme Tehlikesi Altında Olan Türlerin Kırmızı Listesi (global) ve/veya bölgesel/ulusal listelerde yer almasına göre belirlenir. Hem (global) IUCN Nesli Tükenme Tehlikesi Altında Olan Türlerin Kırmızı Listesi'nde hem de ulusal/bölgesel listelerde yer alan türler için net azalma ulusal/bölgesel popülasyona göre belirlenecektir.

90 Müşterilerin kritik tehlike altındaki ve nesli tükenme tehlikesi altında olan türlerde "net azalma olmadığını" gösterecekleri zaman dilimi, duruma göre ve dış uzmanlara danışılarak belirlenecektir.

91 Biyoçeşitlilik eylem planları tipik olarak bir dizi amaç, hedef, yönetim tedbiri ve öncelikli biyoçeşitlilik özelliklerinde veya kritik habitatlarda net kayıp/net kazanç olmaması için artık etkileri azaltmaya yönelik planlanmış kilometre taşları içerir. Amaç/hedefler gerçekçi olmalı ve ölçülebilir hedeflere dayanmalıdır. Her bir hedef, bir dizi eylemi ana hatlarıyla belirtmeli ve tamamlanma göstergelerini veya izleme hedeflerini, sorumlu tarafı ve bir zaman çerçevesini içermelidir. Biyoçeşitlilik eylem planları, hükûmet, dış uzmanlar, yerel/uluslararası koruma kuruluşları ve projeden etkilenen topluluklar da dâhil olmak üzere ilgili paydaşlarla istişare edilerek geliştirilmelidir.

92 Biyoçeşitlilik için ölçülebilir koruma sonuçları yerinde (doğal koşullarda, kafeste veya depoda değil) ve uygun bir coğrafi ölçekte (örneğin, yerel, ulusal veya bölgesel düzeyde) gösterilecektir.

93 "Eş değeri veya daha iyisi" ilkesi, çoğu durumda biyoçeşitlilik dengelemelerinin (ofset) projeden etkilenen aynı biyoçeşitlilik değerlerini koruyacak şekilde tasarlanması gerektiği anlamına gelir ("aynı" dengeleme). Ancak bazı durumlarda, projeden etkilenen biyoçeşitlilik alanları ne ulusal ne de yerel bir öncelik olabilir ve benzer değerlere sahip, koruma ve sürdürülebilir kullanım açısından daha yüksek önceliğe sahip ve yakın tehdit altında olan veya koruma veya etkin yönetime ihtiyaç duyan başka biyoçeşitlilik alanları mevcut olabilir. Bu durumlarda "daha üstüyle takas (trading up)" içeren (yani, dengeleme projeden etkilenenden daha yüksek önceliğe sahip biyoçeşitliliğin korunması), "benzer nitelikte olmayan" bir dengeleme yaklaşımı da göz önüne alınabilir.

Yasal olarak korunan ve uluslararası düzeyde tanınan biyoçeşitlilik değerine sahip alanlar

21. Projenin yasal olarak korunan⁹⁴ ve/veya uluslararası düzeyde tanınan⁹⁵ veya ulusal hükûmetlerce bu statü için önerilen bir alanda gerçekleşmesi veya bu alanlar üzerinde olumsuz etkiler yaratma potansiyeline sahip olması hâlinde, müşteri, projeye ilgili olası etkileri saptayıp değerlendirecek ve projeden kaynaklanan etkilerin söz konusu alanın bütünlüğünü, koruma hedeflerini ve/veya biyoçeşitlilik açısından önemini olumsuz etkilememesi için etki azaltma hiyerarşisini uygulayacaktır.
22. Değerlendirmede projenin koruma amaçlarını ve sahanın bütünlüğünü, yasal olarak korunan alanlar veya biyoçeşitlilik açısından uluslararası olarak değerli olarak tanınan alanlar içindeki öncelikli biyoçeşitlilik özelliklerini ve/veya kritik habitatları olumsuz etkileme potansiyeline sahip olduğunun saptanması hâlinde, müşteri bu etkileri önlemeyi amaçlayacaktır. İlaveten, müşteri:
 - teklif edilen herhangi bir çalışmanın yasal olarak izinli olduğunu gösterecektir (bu, projenin koruma alanı üzerindeki etkilerinin ulusal yasalar uyarınca gerekli olan özel bir değerlendirmesinin yapıldığının kanıtlanmasını gerektirebilir)
 - söz konusu alanlar için devlet tarafından kabul edilmiş yönetim planlarına tutarlı bir şekilde hareket edecektir
 - teklif edilen projeye ilişkin olarak ÇSG 10'a uygun olarak koruma alanının yöneticileri, ilgili makamlar, yerel topluluklar ve diğer paydaşlarla istişarede bulunacaktır
 - Koruma alanına ilişkin koruma hedeflerini desteklemek ve güçlendirmek için gerektiğinde ek programlar uygulayacaktır.

İstilacı yabancı türler

23. Müşteri, biyoçeşitlilik üzerinde önemli olumsuz etkiler doğurabilecek yabancı türlerin kazara veya kasten bölgeye getirilmesinden sakınacak ve bunu proaktif bir şekilde engelleyecektir. Özellikle:
 - Müşteri, yabancı türleri normalde bulunmadıkları alanlara kasıtlı olarak sokmayacaktır (bu tür girişleri yöneten düzenleyici çerçeveye uygun olarak gerçekleştirilmediği sürece). Hiçbir koşul altında, istilacı olduğu bilinen türler yeni ortamlara getirilmeyecektir.
 - Müşteri, yabancı türlerin kazara nakledilmesi veya salınması ile ilgili potansiyel riskleri, etkileri ve bunları azaltma seçeneklerini belirleyecektir.⁹⁶
 - Yabancı türlerin teklif edilen projenin gerçekleştirileceği ülke veya bölgede hâlihazırda bulunduğu durumlarda, müşteri istilacı türleri hâlihazırda bulunmadıkları alanlara yaymamak ve hâlihazırda bulundukları alanlarda onları yaymaktan kaçınmak için gerekli özeni gösterecektir.

Canlı doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi

24. Tarımsal ürün veya hayvancılık üretimi, doğal veya yetiştirme orman, su ürünleri veya balık üretimi ve enerji için biyokütle veya biyoyakıt kullanımı dâhil olmak üzere canlı doğal kaynakların birincil üretimini içeren projeler bu ÇSG'nin ilgili koşullarına ve ek olarak aşağıdaki koşullara uyacaktır:
 - Müşteri canlı doğal kaynakları proje düzeyinde uygulanabilir olan ulusal yasal gereklerin, uluslararası iyi uygulamaların ve ilgili Avrupa Birliği (AB) temel çevre standartlarının uygulanması yoluyla yönetecektir.
 - Gerektiğinde, müşteri (i) çok paydaşlı bir istişare sürecine dayanan ve (ii) akreditasyonun ilgili standartlara ilişkin uygun akredite organlar yoluyla gerçekleştirildiği bağımsız doğrulamaya veya sertifikasyona tabi olduğu, küresel, bölgesel ve yerel olarak tanınan sertifikasyon standartlarını kabul edecektir. İlgili standartların ve/veya sertifikasyon sistemlerinin bulunmadığı durumlarda, müşteri uluslararası iyi uygulamalar doğrultusunda sektöre özgü uygun, sürdürülebilir yönetim uygulamalarını kullanmayı taahhüt edecektir.

⁹⁴ Bu ÇSG, IUCN'in "koruma alanı" tanımını esas alır.

⁹⁵ UNESCO Dünya Mirası Listesi, UNESCO İnsan ve Biyosfer Rezervleri ve Uluslararası Öne Sahip Sulak Alanlar (Ramsar) Listesi dâhil ancak bunlarla sınırlı kalmamak üzere uluslararası sözleşmeler ve anlaşmalar kapsamında belirlenen sahalardır.

⁹⁶ Mal ve hizmetlerin uluslararası nakliyesi ile ilgili olarak bu ÇSG, Gemilerin Balast Suyu ve Sedimanlarının Kontrolü ve Yönetimi Uluslararası Sözleşmesi'ni temel alır. Bu tür nakliye faaliyetlerini içeren bir proje için AİKB finansmanından yararlanmak isteyen müşterilerin, bu sözleşme çerçevesinde geliştirilen uygun yükümlülüklerle uymaları gerekmektedir.

- Uygulanabilir olduğu durumlarda, müşteri öncelikli biyoçeşitlilik özellikleri ve/veya kritik habitat üzerindeki etkileri en aza indirmek için araziye dayalı tarımsal işletme projelerini ormansız araziler veya hâlihazırda doğal durumundan dönüştürülmüş olan araziler üzerinde konumlandıracaktır.
- İstilacılık potansiyeli olan türlerin üretimi ve/veya kullanımı, üretim alanının dışına salınmalarını/yayılmalarını önlemek için yeterli kontrol önlemleri uygulanmaksızın gerçekleştirilmeyecektir.
- Balık⁹⁷ veya su ürünü projeleri için, müşteriler yerel olmayan türlerin sucul ortama kaçma riskini değerlendirecek ve en aza indirecektir. Müşteri ayrıca hastalık ve mikroorganizmalar ile antimikrobiyal özelliklere sahip kimyasalların çevreye bulaşma potansiyelini değerlendirecek, önleyecek ve en aza indirecektir.
- Eti veya yan ürünleri (örneğin yumurta, süt, yün) için hayvan yetiştiriciliği, nakliyesi ve kesimine ilişkin çalışan müşteriler, hayvancılık tekniklerinde ulusal düzenleyici gereklilikleri, ilgili AB hayvan refahı standartlarını ve uluslararası iyi uygulamaları (hangisi daha katı ise) benimseyecek ve uygulayacaktır.
- Antimikrobiyal direnci (AMD)⁹⁸ önlemek ve en aza indirmek için, müşteri, antimikrobiyalleri AB temel çevre standartlarına uygun olarak yalnızca gıda üreten hayvanlarda kullanacaktır.
- AB Üye Devletlerinde, genetiği değiştirilmiş organizmalar (GDO) yetkili makamlarca onay verilmeden kullanılamamakta ve çevreye bırakılamamaktadır. AİKB'nin faaliyet gösterdiği diğer ülkelerde, GDO'lar AB temel standartları doğrultusunda bir risk değerlendirmesi yapılmadan kullanılamaz ve çevreye bırakılamaz.

Tedarik zincirleri

25. ÇSG 1'de açıklanan tedarik zinciri değerlendirme sürecinin bir parçası olarak, müşteri, projenin ana tedarik zincirinde biyoçeşitliliği ve ekosistem hizmetlerini etkileyebilecek önemli arazi kullanımı dönüşümüne (örneğin, ormansızlaşma) ilişkin öngörülebilir riskler olup olmadığını belirleyecek ve değerlendirecektir.⁹⁹
26. Bu risk değerlendirmesi, müşterinin ana tedarik zincirinde biyoçeşitliliği veya ekosistem hizmetlerini etkileyen önemli bir arazi kullanımı dönüşümü (örneğin, ormansızlaşma) riski tespit ederse, müşteri alternatif tedarikçiler bulacak veya bu mümkün değilse, tedarik zinciri politikaları, prosedürleri ve doğrulama uygulamaları oluşturmak da dâhil olmak üzere, AİKB ile mutabık kalınan ve ÇSG 1'de özetlenen bir takvim içinde uluslararası iyi uygulamalara uygun olarak bunu düzeltecektir. Müşteriler, canlı doğal kaynakları satın alırken, mevcut olduğu durumlarda, uluslararası kabul görmüş sürdürülebilir yönetim ilkelerini ve standartlarını dikkate alacaktır.
27. Müşterinin tedarik zinciri risklerini yukarıda ve özellikle ÇSG 1 ve ÇSG 2 olmak üzere diğer ÇSG'lerde belirtildiği şekilde yönetmesi beklenmektedir.

⁹⁷ Balıkçılık faaliyetleri mutlaka hasatla sınırlı değildir. Özellikle göller gibi kapalı ortamlarda farklı türlerin veya popülasyonların yeniden çoğaltılması veya kullanıma sunulması, yeni stokun mevcut yerel endemik/doğal balık türlerini yok etmemesini veya yerlerinden etmemesini sağlayacaktır.

⁹⁸ Dünya Hayvan Sağlığı Örgütüne göre antimikrobiyal maddeler, özellikle bakteri kaynaklı enfeksiyonları tedavi etmek için kullanılan ilaçlardır. Bu ilaçlar, insan ve hayvan sağlığının yanı sıra hayvan refahının korunması için de gereklidir. Bunların aşırı veya uygunsuz kullanımı, antibiyotik tedavisine yanıt vermeyen dirençli bakterilerin ortaya çıkmasına neden olabilir. Bu durum genellikle antimikrobiyal direnç (AMD) olarak adlandırılır.

⁹⁹ Çevresel ve Sosyal Politika Bölüm III'teki tanımlara bakınız.

Çevresel ve Sosyal Gerekliklik 7

Yerli Halklar

Yerli Halklar

Giriş

1. Bu Çevresel ve Sosyal Gereklilik (ÇSG) Yerli Halkları kimlikleri ve geçim koşulları ulusal toplumlardaki hâkim gruplardan farklı olan sosyal gruplar olarak kabul etmektedir. Yerli Halklar nüfusun en ötekileştirilmiş ve hassas durumdaki grupları arasında olabilirler. Yerli Halkların ekonomik, sosyal ve hukuki statüleri arazi ve kaynaklar (hem doğal hem de kültürel) ile ilgili haklarını ve çıkarlarını koruma kapasitelerini sınırlayabilir. Bu durum, arazilere ve kaynaklara ekonomik ve manevi bağlılıkları ile birlikte düşünüldüğünde, bu Yerli Halkları projelerin olumsuz etkilerine karşı daha hassas hâle getirebilir. Bu ÇSG ayrıca Yerli Halkların benzersiz bilgi ve yeteneklere sahip olduklarını, sürdürülebilir kalkınma sürecindeki potansiyel ortaklar olarak proje ile ilgili faaliyetlerin planlanmasına ve uygulanmasına hem katkıda bulunabileceklerini hem de bunlardan faydalanabileceklerini kabul etmektedir.
2. Bu ÇSG hükümetlerin Yerli Halkların haklarının korunmasında merkezî bir rol oynadıklarını kabul etmektedir. Müşterinin, bir projenin Yerli Halkları etkileme potansiyelini değerlendirme, etkilenen Yerli Halklar ile anlamlı bir şekilde etkileşim kurma ve bu ÇSG'de açıklanan belirli koşullar altında Yerli Halkların özgür, önceden ve bilgilendirilmiş rızalarını alma sorumluluklarını ortaya koymaktadır. Bu ÇSG aynı zamanda müşterinin olumsuz etkileri önlemek, en aza indirmek, azaltmak ve telafi etmek ve proje faydalarını paylaşmak amacıyla alınacak önlemlerin planlanmasında ve uygulanmasında müşterinin etkilenen Yerli Halklar ile iş birliği yapma yükümlülüğünü ortaya koymaktadır.

Hedefler

3. Bu ÇSG'nin hedefleri aşağıdakilerdir:
 - projelerde Yerli Halkların onuruna, haklarına, hedeflerine, kültürlerine, örfi kanunlarına ve geçim kaynaklarına tam olarak saygı gösterilmesinin sağlanması
 - Yerli Halkların hayatları ve geçim kaynakları üzerinde projelerin oluşturabileceği olumsuz risk ve etkilerin¹⁰⁰ önceden tahmin edilmesi ve önlenmesi; önlemenin mümkün olmadığı durumlarda ise bu etkilerin en aza indirilmesi, azaltılması veya telafi edilmesi
 - Yerli Halklar için sürdürülebilir kalkınma faydaları ve fırsatlarının erişilebilir, kültürel açıdan uygun ve kapsayıcı bir şekilde geliştirilmesi
 - projeden etkilenen Yerli Halklarla proje yaşam döngüsü boyunca sürekli bir ilişki tesis edilmesi ve sürdürülmesi
 - Yerli Halkların kendilerini olumlu veya olumsuz etkileyebilecek proje faaliyetlerinin veya etki azaltıcı önlemlerin tasarımına etkili bir şekilde katılmalarının sağlanması
 - Yerli Halklar ile iyi niyetli müzakere yapılmasının sağlanması ve bu ÇSG'de belirtilen spesifik durumlarda, önceden özgür ve bilgilendirilmiş rızalarının alınması.

Uygulama kapsamı

4. Bu ÇSG kapsamında, “Yerli Halklar” terimi ulusal topluluklar içinde egemen gruplardan farklı olan, aşağıdaki niteliklerin tümüne sahip sosyal ve kültürel bir gruba atfen teknik anlamda kullanılmıştır:¹⁰¹

¹⁰⁰ Olumsuz etkiler arasında, bunlarla sınırlı olmamak üzere, proje faaliyetlerinin bir sonucu olarak varlık veya kaynakların kaybı, arazi kullanım kısıtlanması veya geleneksel yaşam tarzı faaliyetleri üzerindeki kısıtlamaların sonucunda meydana gelen etkiler sayılabilir.

¹⁰¹ Bazen hükümet politikalarının sonucuyla, bazı grup ve toplulukların çeşitli özellikleri daha geniş itibariyle toplum veya ekonomiye entegrasyonları sebebiyle aşınmış veya az belirgin hâle gelmiş olabilir.

- kendilerini farklı bir yerli etnik veya kültürel grubun üyeleri olarak tanımlamaları ve bu kimliklerinin başkaları tarafından da kabul edilmesi
 - proje alanında yer alan coğrafi olarak farklı habitatlara, geleneksel topraklara veya atalardan kalma bölgelere ve bu habitat ve bölgelerdeki doğal kaynaklara toplu bağlılık¹⁰²
 - egemen toplum veya kültürünkilerden farklı örfi, kültürel, ekonomik, sosyal veya siyasal kurumlar, kanunlar ve düzenlemelere sahip olunması
 - ülke veya bölgenin resmî dil veya lehçesinden sıklıkla farklı bir dil veya lehçe kullanımı.
5. Göçebe veya yaylacı bir yaşam tarzını izleyen, karma topluluklarda veya kentsel topluluklarda yaşayan ve/veya geleneksel topraklarını sadece mevsimsel olarak ziyaret eden bir grup veya grup üyeleri de zorla buralardan ayrılmış olabilir. Bu grupların mevcut yaşam şekilleri veya bunlardan zorunluluktan dolayı ayrılmış olmaları bu ÇSG kapsamında başvuru haklarını kaybetmelerine sebep olmaz.
6. Bu gereklilikleri karşılamak için gerekli eylemlerin uygulanması ilgili tüm ÇSG'lere uygun olarak yönetilecektir.

Gereklilikler

Değerlendirme

7. Müşteri, bu ÇSG'nin uygulanabilirliğini en geç çevresel ve sosyal değerlendirme sürecinde olmak üzere proje yaşam döngüsünün mümkün olduğunca erken bir aşamasında belirleyecektir. Müşterinin kurumu içinde uygun beceriler bulunmadığında, müşteri, belirli bir grubun bu ÇSG'nin 4 ila 6. paragraflarında belirtilen kriterleri karşılayıp karşılamadığını tespit etmek için deneyimli ve bağımsız sosyal uzmanlardan tavsiyeler alacaktır.
8. Yerli Halkların etkilenmesinin olası olduğu projelerde, müşteri Yerli Halklar üzerindeki etkilerin bir değerlendirmesini yapacaktır. Müşteri öncelikle olumsuz etkilerden kaçınacak ve bunun mümkün olmadığı durumlarda, olası olumsuz etkileri en aza indirmek ve/veya hafifletmek için bir kalkınma planı hazırlayacak ve etkilenen Yerli Halklara fayda sağlayacak fırsatları belirleyecektir.
9. Projenin henüz başlamadığı durumlarda, müşteri projeden doğrudan veya dolaylı olarak etkilenebilecek tüm Yerli Halk topluluklarını tespit etmeye yönelik nesnel ve bağımsız bir çalışma yaptıracaktır ve Yerli Halklar ile istişare içerisinde projenin bu gruplar üzerindeki potansiyel etkilerini ve proje ile ilgili görüşlerini değerlendirecektir. Bu değerlendirmede Yerli Halkların çevrelerindeki ve yaşam tarzlarındaki değişikliklere karşı spesifik hassasiyetleri dikkate alınacaktır.
10. İnşaat, projeyle ilgili faaliyetler veya işletim süreçlerinin hâlihazırda başlamış olduğu durumlarda, müşteri, projeden etkilenen Yerli Halkların görüşlerini aldığını ve bunlara göre hareket ettiğini göstermek için ilgili tüm bilgi ve belgeleri sağlayacaktır. Bunlar, müşterinin geçmiş performansına ilişkin belgeleri, Yerli Halklar üzerinde bugüne kadar gerçekleşen etkilerini ve yetkililere hâlihazırda sunulmuş olan belgelerin kaydını içermelidir.
11. Bu ÇSG'nin koşulları karşılanmamış ise, müşteri bu ÇSG'nin 7 ila 10'uncu paragraflarında açıklandığı şekilde bir değerlendirme yapacaktır. Bu değerlendirmede ayrıca (i) o tarihe kadar Yerli Halkların yaşamları ve geçim kaynakları üzerinde yaratılmış olan etkiler incelenecek; (ii) bu standardın gerekliliklerine göre mevcut olan boşluklar tespit edilecek ve (iii) bu ÇSG'nin hedeflenen sonuçlarına ulaşılabilmesi için gerekli olabilecek düzeltici eylemler tespit edilecektir. Müşteri daha sonra AİKB ile birlikte bir eylem planında mutabık kalacaktır.

¹⁰² Zorunlu sebeplerle ayrılmaları nedeniyle "proje alanındaki coğrafi olarak farklı habitatlara, geleneksel topraklara veya atalarından kalma bölgelere olan toplu bağlılığını" kaybeden bir grup, bu ÇSG kapsamına girer. "Zorunlu sebeplerle ayrılma", coğrafi olarak farklı yaşam alanlarına, geleneksel topraklara veya atalardan kalma bölgelere olan toplu bağlılığın çatışma, hükümetin yeniden yerleşim programları, topraklarından çıkarılma, doğal afetler veya bu bölgelerin kentsel bir alana dâhil edilmesi nedeniyle kaybedilmesi anlamına gelir. Bu ÇSG'nin amaçları doğrultusunda, "kentsel alan" normalde bir şehir veya büyük bir kasaba anlamına gelir ve tek bir tanesi kesin olmamakla birlikte aşağıdaki özelliklerin tümünü dikkate alır: (a) alanın iç hukuk kapsamında yasal olarak kentsel olarak tanımlanması; (b) yüksek nüfus yoğunluğu ve (c) tarımsal faaliyetlere kıyasla tarım dışı ekonomik faaliyetlerin yüksek oranı.

Anlamli istişare ve özgür, önceden ve bilgilendirilmiş rıza

Anlamli istişare

12. Müşteri, proje planlama sürecinin mümkün olduğunca erken bir aşamasında, etkilenen Yerli Halk toplulukları ile sürekli bir ilişki tesis edecek ve projenin Yerli Halklar üzerindeki riskleri ve potansiyel etkilerine uygun olarak ve ÇSG 10'da tanımlandığı şekilde anlamli bir istişare süreci yürütecektir. Ayrıca, istişare süreci aşağıdakileri içerecektir:
- Yerli Halkların temsilci organlarının (örneğin, ihtiyar heyeti, köy meclisleri vb.), Yerli Halkların örgütlerinin ve aynı zamanda bireysel olarak etkilenen yerli kişilerin katılımı
 - ilgili örfi kanunların anlaşılması ve bunlara saygı gösterilmesi
 - Yerli Halkların toplu karar verme sürecine yeterli zaman ayrılması
 - Yerli Halkların proje tasarımı (örneğin, yerleşim, konum, yönlendirme, sıralama ve zamanlama) ve kendilerini olumlu ya da olumsuz etkileyebilecek etki azaltma önlemlerinin seçimi ve tasarımı üzerinde anlamli bir etkiye sahip olmalarını sağlamak için etkin katılımı
 - aşağıdakilerin dikkate alınmasıyla toplumun heterojenliğinin kabul edilmesi:
 - Yerli Halklar karma topluluklarda Yerli olmayan insanlarla birlikte yaşayabilir
 - Yerli topluluklar çok seslidir; istişareler ve katılım farklı toplumsal cinsiyet gruplarını, kuşakları ve dışlanan grupları da kapsmalıdır

Özgür, önceden ve bilgilendirilmiş rıza

13. Özgür, önceden ve bilgilendirilmiş rıza kavramının evrensel olarak kabul edilmiş bir tanımı bulunmamaktadır. Ancak bu ÇSG'nin amaçları bakımından, "rıza" etkilenen Yerli Halkın kendilerini etkileyen proje faaliyetlerine toplu desteğini ifade eder. Özgür, önceden ve bilgilendirilmiş rıza, yukarıda tanımlanan anlamli istişare sürecini temel alır, bunu genişletir ve müşteri ile etkilenen Yerli Halklar arasında iyi niyetli müzakereler yoluyla oluşturulur. Bu iyi niyetli müzakerelerin sonunda etkilenen Yerli Halk toplulukları kültürel geleneklerine, örflerine ve uygulamalarına uygun olarak bir karara varır. Özgür, önceden ve bilgilendirilmiş rıza için oy birliği gerekmez; Yerli Halklar içerisinde veya arasında açıkça itiraz eden bireyler veya gruplar olsa bile rıza verilebilir.
14. Etkilenen Yerli Halklardan, özgür, önceden ve bilgilendirilmiş rıza alınması, projenin (i) yerli halkların örfi arazilerini ve kaynaklarını etkilediği; (ii) geleneksel veya örfi arazilerinden taşınmalarını gerektirdiği veya (iii) kültürel kaynaklarını etkilediği veya kullanmayı önerdiği durumlarda gerekir.
15. Bu durumlarda, müşteri iyi niyetli istişare ve özgür, önceden ve bilgilendirilmiş rıza sürecinin yürütülmesine ve belgelenmesine yardımcı olacak nitelikli bağımsız sosyal uzmanlar tutacaktır.
16. Özgür, önceden ve bilgilendirilmiş rızanın taraflar arasında karşılıklı olarak kabul edilen ve meşru bir süreç olarak tam anlamıyla belgelendirilmesi, müzakerelerin sonucu olarak taraflar arasındaki anlaşmanın kanıtlarını taşıması ve fayda ve risk paylaşımı hükümlerini açıkça belirtmesi beklenmektedir. Etkilenen yerli topluluğun tamamının özgür, önceden ve bilgilendirilmiş rıza sürecine katıldığına dair tatmin edici bir şekilde belgelenmiş kanıt sunulması gerekir. Özellikle, müşteri:
- Özgür, önceden ve bilgilendirilmiş rıza sürecinin nasıl yürütüleceğine dair müşteri ve projeden etkilenen Yerli Halklar arasında gönüllü ve karşılıklı olarak mutabık kalınan süreci tam olarak belgeleyecektir
 - müşteri ve etkilenen yerli topluluk arasında müzakerelerin sonucuna ilişkin anlaşmaya varıldığına dair kanıt sunacaktır
 - etkilenen yerli topluluk içinde meşru temsil ve müzakere sürecine dair kanıt sağlayacaktır.

Örfi topraklar ve kaynaklar üzerindeki etkiler

17. Yerli Halklar sıklıkla geleneksel topraklarına ve ormanlarına, sularına, yaban hayatlarına ve diğer doğal kaynaklarına yakından bağlıdır. Bu bağlar geçim kaynakları ile ilgili olabileceği gibi ve kültürel, törensel veya manevi boyutlara da sahip olabilir ve Yerli Halkların kimlikleri ve topluluklarının tanımlayıcı bir özelliği olabilir. Bu nedenle, projenin bu bağları etkilemesi durumunda bu hususlara özel olarak dikkat edilmelidir.

Bu topraklar ulusal hukuka göre yasal mülkiyet altında olmayabilirken, bu toprakların Yerli Halklar tarafından kullanımı (arazilerin mevsimsel ve döngüsel kullanımı dâhil) çoğu zaman mesnetlendirilebilir ve belgelendirilebilir.

18. Müşteri projeyi kullanılan örfi topraklar üzerinde konumlandırmayı veya kullanılmakta olan örfi topraklardaki doğal kaynakları ticari olarak geliştirmeyi öneriyorsa ve Yerli Halkların kimlik ve toplulukları için önemli olan geçim yolları veya kültürel, törensel veya manevi kullanımları üzerinde olumsuz etkiler beklenebilirse, müşteri etkilenen Yerli Halkların özgür, önceden ve bilgilendirilmiş rızasını alacaktır. Buna ek olarak, müşteri:
- Yerli Halkların arazi ver kaynak kullanımlarını, başka Yerli Halkların arazi üzerindeki hak iddialarına hâlel getirmeksizin, etkilenen Yerli Halk topluluklarıyla iş birliği içinde uzmanlar yoluyla belgeleyecektir. Değerlendirme toplumsal cinsiyet bakımından kapsayıcı olacak ve kadınların bu kaynakların yönetimindeki ve kullanımındaki rollerini özellikle dikkate alacaktır
 - proje için önerilen, Yerli Halklar tarafından kullanılan, işgal edilen ve/veya sahip olunan arazilerden kaçınmak veya en azından proje için kullanılacak alanın büyüklüğünü en aza indirmek için gösterdiği çabaları belgeleyecektir
 - etkilenen Yerli Halkları örfi hakları veya kullanımı tanıyan kanunlar dâhil ulusal kanunlar altında bu topraklar bakımından sahip oldukları hakları konusunda bilgilendirileceklerdir
 - etkilenen Yerli Halk topluluklarına müşterinin doğrudan veya dolaylı iradesini dayatması söz konusu olmaksızın, kendi aralarında bir anlaşmaya varmaları için yeterli zaman verecektir
 - doğal kaynaklara erişimin devamını sağlayacak, kaynaklar için eş değer ikameler belirleyecek veya son seçenek olarak, tazminat verecektir
 - daha baskın sağlık, güvenlik ve emniyet hususlarına tabi olmak koşuluyla, etkilenen Yerli Halk topluluklarına, üzerinde çalışılan araziye ilişkin erişim, kullanım ve transit geçiş olanağı sağlayacaktır.

Yerli Halkların geleneksel veya örfi topraklarından başka yere taşınması

19. Müşteri Yerli Halkların toplu olarak ellerinde tuttukları ve kullanımları altındaki geleneksel veya örfi topraklardan başka yerlere taşınmalarını önlemek için uygulanabilir alternatif proje tasarımlarını araştıracaktır. Taşınmanın kaçınılmaz olduğu durumlarda, müşteri kullanılan arazi büyüklüğünü en aza indirecektir ve etkilenen Yerli Halklardan özgür, önceden ve bilgilendirilmiş rıza olmadan söz konusu yer değiştirmeyi uygulamayacaktır. Yerli halkların taşınmasına ilişkin ÇSG 5 koşullarına uyulacaktır. Ayrıca, Yerli Halklar geleneksel olarak sahip oldukları veya işgal ettikleri veya kullandıkları ve özgür, önceden ve bilgilendirilmiş rızaları olmaksızın proje nedeniyle müsadere edilen, alınan, işgal edilen, kullanılan veya zarar verilen arazileri, toprakları ve kaynakları için müşteriden adil ve hakkaniyetli tazminat alacaktır.
20. Yerli halklar genellikle topraklarına ve ilgili doğal kaynaklara sıkı sıkıya bağlıdır. Sıklıkla, arazi geleneksel olarak sahiplenilmiş veya örfi kullanım ya da işgal altındadır. Yerli Halklar ulusal hukukta tanımlandığı şekilde arazinin yasal mülkiyetine sahip olmasalar da geçim kaynakları için mevsimsel veya döngüsel kullanım veya kimliklerini ve topluluklarını tanımlayan kültürel, törensel ve manevi amaçlar dâhil olmak üzere araziye kullanımları genellikle kanıtlanabilir ve belgelenebilir. Projelerin (a) Yerli Halkların geleneksel olarak sahip oldukları veya örfi olarak kullandıkları veya işgal ettikleri araziler ve topraklar üzerinde yasal olarak tanınmış hakların tesis edilmesine bağlı olan faaliyetleri veya (b) bu tür arazilerin satın alınmasını içermesi hâlinde, müşteri, ilgili Yerli Halkların geleneklerine, göreneklerine ve toprak kullanım sistemlerine gereken saygıyı göstererek bu tür mülkiyet, işgal veya kullanımın yasal olarak tanınması için bir plan hazırlayacaktır. Bu tür planların hedefi aşağıdakiler olacaktır: (a) Yerli Halkların mevcut geleneksel arazi kullanım sistemlerinin tam anlamıyla yasal olarak tanınması veya (b) geleneksel kullanım haklarının toplumsal ve/veya bireysel mülkiyet haklarına dönüştürülmesi.¹⁰³ Ulusal mevzuat kapsamında her iki seçeneğin de mümkün olmaması hâlinde plan, Yerli Halkların daimî veya uzun vadeli yenilenebilir yetki veya kullanım haklarının yasal olarak tanınmasına yönelik tedbirleri içerir.

103 Örfi kullanım haklarının bireysel mülkiyet haklarına dönüştürülmesi ancak ilgili Yerli Halklarla istişare edildikten ve bu dönüşümün topluluklar ve geçim kaynakları üzerindeki etkileri değerlendirildikten sonra bir hedef hâline gelecektir.

21. Uygulanabilir olduğu hâllerde, taşınan yerli halkların taşınma sebebi ortadan kalkarsa, geleneksel veya örfi topraklarına geri dönebilmeleri mümkün olmalıdır. Böyle durumlarda, arazi tamamen eski hâline getirilmelidir.

Kültürel miras

22. Bir projenin, yerli halkların kimliği ve/veya kültürel, törensel veya manevi değerleri için önem taşıyan bir kültürel mirası etkileyebileceği durumlarda, öncelikli olarak bu etkilerden kaçınılacaktır. Önemli etkilerin kaçınılmaz olması hâlinde, müşteri etkilenen Yerli Halkların özgür, önceden ve bilgilendirilmiş rızasını alacaktır ve ÇSG 8'in koşullarını karşılayacaktır.
23. Bir projenin Yerli Halkların kültürel kaynaklarının, bilgisinin, yeniliklerinin veya uygulamalarının ticari amaçlarla kullanımını teklif ettiği durumlarda, müşteri Yerli Halkları i) bu ÇSG kapsamındaki hakları, (ii) teklif edilen ticari gelişmenin kapsamı ve yapısı ve (iii) söz konusu gelişmenin muhtemel sonuçları hakkında bilgilendirecektir ve (iv) kendilerinin özgür, önceden ve bilgilendirilmiş rızasını alacaktır. Müşteri ayrıca, etkilenen Yerli Halkların gelenek ve göreneklerine uygun olarak, söz konusu bilgi, yenilik veya uygulamanın ticarileştirilmesinden elde edilen faydaların adil ve hakkaniyetli bir şekilde paylaşılmasını teşvik eden mekanizmalar tanımlayacak ve uygulayacaktır.

Tazminat ve fayda paylaşımı

24. Müşteri, yerel toplulukla mutabakat içinde, projeye ilişkin faaliyetler sonucunda maruz kalınan geçim kaybı için etkilenen Yerli Halkların adil bir şekilde tazmin edilmesini sağlayacaktır. Tazminat hesaplanırken, müşteri ÇSG 5'in koşullarını yerine getirecek ve projenin göçebe/yaylacılık uygulamaları da dâhil olmak üzere örfi geçim kaynakları¹⁰⁴ ve Yerli Halkların aile yaşamı üzerindeki olumsuz etkilerini, ücretli ve ücretsiz geçim faaliyetleriyle ilgili olarak toplumsal cinsiyete özel bir dikkat göstererek dikkate alacaktır. Bu Yerli Halkların temsilcileri ve uzmanlar ile iş birliği içerisinde gerçekleştirilecektir. Bu paragrafın hükümleri, müşteri yerel veya bölgesel yönetim makamlarına tazminat ödemek zorunda olduğu durumlarda da uygulanacaktır.
25. Tazminatın ve/veya kaynakların aktarılması için karşılıklı olarak kabul edilebilir ve hukuken uygulanabilir mekanizmalar geliştirilecektir. Arazi ve kaynakların toplu mülkiyete tabi olduğu hallerde bunlar toplu olarak sağlanabilir. Müşteri, uygun topluluk üyelerinin hepsine tazminatın etkili bir şekilde dağıtılabilmesini veya tazminatın tüm grup üyelerinin faydasına olacak şekilde topluca kullanılabilmesini sağlayacak uygun yönetim ve yönetim sistemlerinin kurulabilmesi için yardım sağlayacaktır.
26. Müşteri etkilenen Yerli Halk topluluklarına kültürel olarak uygun kalkınma faydaları için fırsatlar sunacaktır. Söz konusu fırsatlar onların yaşam standartlarını ve geçim yollarını uygun şekilde iyileştirmek ve bağımlı olabilecekleri doğal kaynakların uzun vadeli sürdürülebilirliğini desteklemek amacıyla, proje etkilerinin derecesi ile orantılı olacaktır. Kalkınma faydaları vakitlice sunulacaktır.
27. Müşterinin olumsuz etkileri en aza indirmeye, hafifletmeye ve tazmin etmeye ve faydaları tespit edip paylaştırmaya yönelik önerilen eylemleri zamana bağlı bir plan dâhilinde sunulacaktır: örneğin, bir Yerli Halklar kalkınma planı (IPDP) veya Yerli Halklar için ayrı bir bölümün bulunduğu daha geniş kapsamlı bir topluluk kalkınma planı. Bu plan etkilenen Yerli Halklar ile iş birliği içerisinde hazırlanacaktır. Müşteri ayrıca planın hazırlanması için ilgili alanda uygun teknik uzmanlık birikimine sahip nitelikli uzmanlar tutacaktır. Yerli Halklar kalkınma planı, bir projenin toplumsal cinsiyet ve farklı nesiller açısından farklılaşan etkilerini sistematik olarak değerlendirecek ve eşlik eden tüm etki azaltma önlemleri ve fayda paylaşım anlaşmaları da dâhil olmak üzere, toplumdaki farklı gruplar üzerindeki bu etkileri ele alacak eylemleri içerecektir. Yerli Halklar kalkınma planının ayrıntı düzeyi ve kapsamı söz konusu proje ve proje faaliyetlerinin mahiyetine ve kapsamına göre değişiklik gösterecektir.
28. Yerli Halkları ve bireyleri etnik nedenlerle istihdam fırsatları gibi proje faydalarından dışlayan örtülü etkenlerin olduğu durumlarda, proje faaliyetleri (i) Yerli Halkların kurmuş olduğu organları ve Yerli Halk bireyleri iş, sosyal, maliye ve işletme mevzuatı kapsamındaki hakları ve mevcut başvuru mekanizmaları hakkında bilgilendirmek, (ii) kredi, istihdam, iş hizmetleri, sağlık hizmetleri ve eğitim hizmetleri gibi fayda ve kaynaklara ve projeler tarafından üretilen veya kolaylaştırılan diğer faydalara erişim engellerini ortadan

104 "Örfi geçim kaynaklarının" mahiyeti esnek bir şekilde yorumlanacaktır (etnik turizm ve gıda işleme gibi çağdaş uyarlamaların dâhil edilebilmesi için).

kaldırmak için uygun ve etkin bilginin yayılması, eğitim ve önlemler ve (iii) yerli çalışanlara, girişimcilere ve hak sahiplerine, mal ve iş gücü piyasalarındaki toplumsal cinsiyete, etnik ayrıma ve dile ilişkin etkenleri de hesaba katarak benzer sektörlerde ve kategorilerde diğer bireylere ulusal mevzuat altında sunulan aynı korumayı sağlamak gibi düzeltici önlemler içerecektir.

Şikâyet mekanizması

29. Müşteri, ÇSG 10'da açıklandığı üzere, proje için oluşturulan şikâyet mekanizmasının Yerli Halklar için kültürel olarak uygun ve erişilebilir olmasını sağlayacak ve adli başvuru yollarının ve geleneksel anlaşmazlık çözüm mekanizmalarının mevcudiyetini dikkate alacaktır. Bu, yazılı prosedürlerinin daha az kullanılması, sözlü bildirim kanallarının ise daha çok kullanılması anlamına gelebilir.

Diğer hususlar

30. Proje uygulaması sırasında, müşteri Yerli Halklarla müşteri arasında gerçekleşen ve proje şikâyet mekanizmasından geçmiş olmasına karşın çözülmemiş olan her türlü ihtilafı derhal AİKB'nin dikkatine sunacaktır.
31. Proje ile ilgili olarak Yerli Halklar üzerindeki risklerin ve etkilerin yönetilmesinde devletin tanımlanmış bir rolünün olduğu durumlarda, müşteri bu ÇSG'nin amaçları ile uyumlu sonuçların elde edilebilmesi amacıyla sorumlu kamu kurumunun izin verdiği ölçüde ilgili kurumla iş birliği yapacaktır. Ayrıca kamunun kapasitesinin sınırlı olduğu durumlarda, müşteri kurumun izin verdiği ölçüde faaliyetlerin planlanması, uygulanması ve izlenmesi süreçlerinde aktif bir rol oynayacaktır.

Çevresel ve Sosyal Gereklilik 8

Kültürel miras

Kültürel miras

Giriş

1. Bu Çevresel ve Sosyal Gereklilik mevcut ve gelecek nesiller için kültürel mirasın önemini kabul eder. Amaç, kültürel mirası korumak ve müşterileri iş faaliyetleri sırasında kültürel miras üzerindeki olumsuz etkilerden kaçınmaya veya bunları azaltmaya teşvik etmektir. Müşterilerden, kültürel mirasın yönetimi ve sürdürülebilir kullanımı konusundaki yaklaşımlarında ihtiyatlı olmaları istenir.
2. Hem somut hem de soyut kültür miraslar ekonomik ve sosyal kalkınmanın önemli varlıklarıdır ve kültürel kimlik ve uygulamaların devamının (geleneksel beceriler, bilgi, inançlar ve/veya lehçe ve diller dâhil) ayrılmaz parçalarıdır.
3. Bu koruma ve muhafaza amaçlarını takip eden bu ÇSG, geçerli uluslararası sözleşmeler ve diğer araçlardan da rehberlik almaktadır. Bu ÇSG aynı zamanda bir projeden etkilenebilecek kültürel mirasa ilişkin kanun ve yönetmeliklere ve ev sahibi ülkeler tarafından onaylanmış uluslararası anlaşmalar ve sözleşmeler altındaki yükümlülüklerle tüm tarafların saygı duyması gerektiğini kabul eder. Bu kanunlar kültürel miras veya eski eserler, planlama ve inşaat izinleri, koruma alanları ve muhafaza alanları hakkında, ayrıca inşa edilmiş mirasa ilişkin diğer kanun ve yönetmelikler veya Yerli Halkların kültürlerinin korunmasına ilişkin kanunlar olabilir. Yerli Halkların korunmasına ilişkin ayrıntılı koşullar ÇSG 7'de verilmiştir.

Hedefler

4. Bu ÇSG'nin hedefleri aşağıdakilerdir:
 - kültürel mirasın muhafazasının ve korunmasının desteklenmesi
 - kültürel mirası proje faaliyetlerinin olumsuz etkilerinden korumak için etki azaltma hiyerarşisi yaklaşımının benimsenmesi
 - iş faaliyetlerinde kültürel mirasın kullanılmasından elde edilen faydaların eşit paylaşımının teşvik edilmesi
 - önemli kültürel miras öğelerinin tespit edildiği durumlarda, kültürel mirasa dair farkındalığın, kültürel mirasın takdir edilmesini ve geliştirilmesinin teşvik edilmesi ve yerel topluluklar için potansiyel sosyoekonomik faydaların sağlanması.

Uygulama kapsamı

5. Bu ÇSG, AİKB tarafından doğrudan finanse edilen tüm projelere, Çevresel ve Sosyal Politika'da belirtildiği şekilde uygulanır. Müşteri çevresel ve sosyal değerlendirme sürecinin bir parçası olarak bu ÇSG'nin ilgili koşullarını ve bunların müşterinin, ÇSG 1'de ana hatlarıyla belirtilen genel Çevresel ve Sosyal Yönetim Sistemi (ÇSYS) ve/veya projeye ait Çevresel ve Sosyal Yönetim Planının (ÇSYP) ayrılmaz bir parçası olarak nasıl ele alınacağını belirleyecektir. Ek olarak, müşteri, projenin daha önce belirlenmemiş bir kültürel mirası (somut veya soyut) etkilemesi veya etkileme potansiyeline sahip olması durumunda, proje uygulaması sırasında bu ÇSG'yi uygulayacaktır.
6. Bu ÇSG'nin amaçları bakımından, "kültürel miras" ifadesi kişilerin mülkiyetten bağımsız olarak, gelişen değerlerinin, inançlarının, bilgi ve geleneklerinin bir yansıması ve ifadesi olarak gördükleri geçmişten miras

kalan bir kaynaklar grubu olarak tanımlanır. Kültürel miras, yerel, bölgesel veya ulusal düzeyde veya uluslararası toplulukta değer gören¹⁰⁵ somut ve soyut kültür miraslarıdır:

- Somut kültürel miras, arkeolojik, etnolojik, paleontolojik, tarihî, mimari, dinî, estetik veya diğer kültürel öneme sahip taşınır veya taşınmaz nesneler, alanlar ve yapı gruplarının yanı sıra bunlarla ilişkili kültürel veya kutsal alanlar ile doğal özellikler ve peyzajları ifade eder.
- Soyut kültürel miras toplumların, grupların veya bazı durumlarda bireylerin kendilerinin kültürel miraslarının bir parçası olarak kabul ettikleri ve nesilden nesle aktarılan uygulamalar, beyanlar, ifadeler, bilgi ve beceriler anlamına gelir.

7. Kültürel miras değeri veya önemi arz eden alanların veya nesnelerin veya kültürel geleneklerin proje geliştirmeden doğrudan veya dolaylı olarak etkilenebilecekleri kabul edilerek, bir proje, eğer:
 - fiziksel ortamda önemli kazılar, yıkımlar, toprak taşınması, drenaj, su basması veya diğer değişiklikleri gerektiriyorsa
 - faaliyet gösterilen ülke tarafından kabul edilen bir kültürel miras sahasında veya civarında yer alıyorsa
 - Yerli Halklar da dâhil insanların kültür mirasının soyut biçimleri üzerinde olumsuz etkiler yaratabilecekse
 - turba topraklarının susuzlaştırılmasını, deniz taramasını, deniz dibi bozulmasını veya demirleme koridorlarını içeriyorsa bu ÇSG'nin hükümlerine tabi olacaktır.
8. Bu ÇSG'nin koşulları yasal koruma altında olup olmamasına veya daha önce bozulup bozulmadığına bakılmaksızın kültürel miras için uygulanır. Soyut kültürel miras bakımından, bu ÇSG'nin koşulları, sadece projenin fiziksel bileşeni söz konusu kültürel miras üzerinde önemli etkiye yol açacak ise veya proje bu kültürel mirası ticari amaçlar için kullanmayı amaçlıyorsa uygulanır.

Gereklilikler

9. Müşteri, proje yaşam döngüsü boyunca kültürel miras üzerindeki olumsuz etkileri önlemeye çalışacaktır. Kültürel miras üzerindeki etkilerin önlenemediği durumlarda, müşteri, etki azaltma hiyerarşisine uygun olarak, projenin fiziksel ayak izinin yeniden yönlendirilmesi veya değiştirilmesi, yerinde koruma ve rehabilitasyon, kültürel mirasın yeniden konumlandırılması, belgeleme ve kataloglama ve kültürel mirasla ilgili bilgilerin aktarılmasını içerebilecek etki azaltma önlemlerini belirleyecek ve uygulayacaktır. Etki azaltma önlemleri, bu ÇSG'nin 10-17. paragrafları uyarınca her bir kültürel miras türüne ilişkin özel koşulları dikkate almalıdır.

Belirli kültürel miras türleri için gereklilikler

Arkeolojik alanlar

10. Arkeolojik alanlar, geçmişteki insan faaliyetlerinin belli örüntüler içindeki fiziksel kalıntılarından oluşur ve tamamen kara veya su yüzeyinin altında, kısmen üstünde veya tamamen üstünde yer alabilen yapısal kalıntılar, eserler ve insan veya ekolojik unsurların herhangi bir bileşimini içerebilir. Müşteri, ulusal ve uluslararası kayıtlara ve listelerin incelenmesi de dâhil olmak üzere masa başı araştırma yapacak, geçmişte insan faaliyeti olasılığının yüksek olduğunu göz önünde bulunduracak ve arkeolojik kalıntıları belgelemek, haritalamak ve araştırmak için saha araştırmaları yürütecektir. Müşteri, proje yaşam döngüsü sırasında tespit edilen arkeolojik alanların ve materyallerin (gömü alanları, insan kalıntıları ve mezar eşyaları dâhil) konumunu ve özelliklerini belgeleyecek ve bu belgeleri ulusal düzenleyiciye veya ilgili kültürel miras yetkililerine sağlayacaktır.
11. Müşteri, proje yaşam döngüsü sırasında tespit edilen arkeolojik alanlar ve ilgili materyaller (kazi ve belgeleme veya yerinde koruma) için uygun etki azaltma önlemlerini belirlemek üzere ulusal düzenleyici kurum ve kültürel miras uzman(lar)ına danışacak ve arkeolojik materyalleri buna göre yönetecektir. Müşteri ayrıca arkeolojik alanlar ve materyaller üzerindeki mülkiyet sorumluluğunu belirlemek ve bunlarla ilgili yetkinin devlet kurumlarına devredilmesini sağlamak için kültürel miras yetkililerine danışacaktır.

¹⁰⁵ Kültürel mirasa atfedilen değerin tanımlanması ve öneminin belirlenmesine ilişkin kriterler 23. paragrafın yanı sıra 10-17. paragraflarda da açıklanmaktadır.

İnşa edilmiş miras

12. İnşa edilmiş miras, yerin üstünde veya altında binalar, toprak işleri veya yapılar olarak varlığını sürdüren miras yerleri ve özelliklerini ifade eder. Tarihî, mimari, estetik veya kültürel miras açısından önem taşıyan geçmiş veya mevcut insan yerleşimlerini temsil eden binaları, yapıları, eserleri ve kentsel veya kırsal alanları içerir.
13. Müşteri, projenin inşa edilmiş miras üzerindeki etkilerini ele almak için belgeleme, yerinde koruma veya rehabilitasyon, yeniden yerleştirme ve diğer doğal yer dışında (*ex situ*) koruma biçimlerini içerebilecek uygun önlemleri belirleyecek ve uygulayacaktır. İnşa edilmiş mirasın rehabilitasyonunun uygun etki azaltma önlemi olarak belirlenmesi hâlinde, müşteri kullanılan form, malzeme ve tekniklerin özgünlüğünü koruyacak ve ilgili inşa edilmiş mirasın fiziksel ve mekânsal bağlamını muhafaza etmeye çalışacaktır.

Doğal özelliklere sahip kültürel peyzaj

14. Kültürel peyzaj, geleneksel doğal kaynak örüntülerinin belirli bir kültürü, yaşam tarzını veya tarihî dönemi yansıtan peyzaj özelliklerini şekillendirdiği bir alan olabilir. Örnekler arasında kutsal tepeler veya dağlar, şelaleler, mağaralar ve kayalar, kayalardaki veya mağaralardaki oymalar ve resimler ve fosilleşmiş kalıntılar yer almaktadır.
15. Kültürel peyzaj, etki değerlendirmesi veya istişare toplantıları yoluyla tespit edilmişse, müşteri kültürel miras açısından önem taşıyan doğal özellikleri, bu özelliklere değer veren insanları ve miras yer(ler)inin konumu, korunması ve kullanımıyla ilgili tartışmalarda onları temsil edecek kullanıcıları ve koruyucuları belirleyecektir.

Taşınabilir kültürel miras

16. Taşınabilir kültürel miras; el yazmaları, nadir kitaplar, belgeler ve özel ilgi alanına giren yayınlar (tarihî, sanatsal, bilimsel ve edebî), heykeller, resimler, heykelcikler, oymalar, dinî öğeler, anıt veya tarihî bina parçaları, arkeolojik materyaller, arşivler ve tarihî kayıt koleksiyonlarını içerir.
17. Müşteri, projeden etkilenebilecek taşınabilir kültürel mirası tespit etmek ve proje yaşam döngüsü boyunca bunların korunmasına yönelik önlemler almak için ilgili kültürel miras yetkilileri ve kültürel mirasın kullanıcıları ve koruyucuları da dâhil olmak üzere kilit paydaşlarla istişarelerde bulunacaktır. Müşteri, düzenleyici kurumu ve/veya ilgili koruyucuları bilgilendirecek ve belirlenen taşınır kültür mirasının koruma yetkisini ilgili makamlara devredecektir.

Su altı kültürel mirası

18. Su altı kültürel mirası, kısmen veya tamamen su altında kalmış kültürel, tarihî ve/veya arkeolojik değere sahip insan varlığının izlerini ifade eder. Su altı kültürel mirası, tarih öncesi yerleşimleri, kasaba kalıntılarını, gemi enkazlarını veya insan kalıntıları içerebilecek düşen uçakları içerir.
19. Müşteri, belirlenen su altı kültürel mirası ve ilgili materyaller için uygun etki azaltma önlemlerini tespit etmek üzere ulusal düzenleyici kurum ve kültürel miras uzman(lar)ı ile istişare edecek ve proje tasarımında bunlara yönelik etkilerin önlenmesine öncelik verilecektir. Etki değerlendirme süreci su altı kültürel mirasının varlığına işaret ettiğinde, müşteri tespit edilen kültürel mirasın özelliklerini incelemek ve belgelemek üzere yetkin bir uzman görevlendirecektir.

Kültürel miras kullanıcıları, koruyucuları, etkilenen topluluklar ve diğer paydaşlarla istişare

20. Müşteri, aşağıda belirtilen amaçlar için, projeye ilgili olarak tüm kilit paydaşlar ile anlamlı istişare ve bilgilendirme çalışmaları yapacaktır: (a) etkilenmesi muhtemel kültürel mirasın tespit edilmesi; (b) kültürel mirasın kullanıcılar, koruyucular ve yerel topluluklar da dâhil olmak üzere diğer kilit paydaşlar için öneminin anlaşılması; (c) etkiler ve risklerin değerlendirilmesi; (d) etki azaltma hiyerarşisinin uygulanması ve (e) topluluk için potansiyel fayda fırsatlarının tespit edilmesi. Paydaşların tespiti ve anlamlı istişarelerin yapılması süreçleri ÇSG 10 gerekliliklerine uygun olarak yürütülecek ve tespit edilen kültürel mirasın koruyucularını ve kilit kullanıcılarını da içerecektir. Buna kadınlar ve hassas durumdaki kişiler de dâhil edilecektir.

21. Müşteri, kültürel mirasın kullanıcıları ve koruyucuları ve diğer paydaşlar dâhil olmak üzere projeden etkilenen kilit topluluklarla istişarelerde bulunarak, kültürel mirasla ilgili bilgilerin açıklanmasının kültürel mirasın güvenliğini veya bütünlüğünü tehlikeye atıp atmayacağını belirleyecektir. Bu gibi durumlarda, müşteri kültürel mirasa ilişkin bilgileri gizli tutacak ve hassas bilgileri kamuoyuna açıklanacak bilgilerden çıkarabilecektir.

Risklerin ve etkilerin değerlendirilmesi

22. Çevresel ve sosyal değerlendirmenin erken bir aşamasında, müşteri herhangi bir kültürel mirasın projeden dolayı olumsuz etkilenme olasılığının olup olmadığını saptayacak ve herhangi bir rastlantısal buluntu çıkması ihtimalini değerlendirecektir. Bunu yaparken müşteri, ilgili makamlar, uzmanlar, yerel topluluklar ve kültürel mirasın kullanıcıları ve koruyucuları da dâhil olmak üzere diğer kilit paydaşlarla uygun şekilde istişare yapacaktır.
23. Değerlendirme sürecinde mevcut durum ve projenin kültürel miras üzerindeki potansiyel risk ve etkileri tanımlanacaktır. Değerlendirmenin kapsamı, etkinin potansiyel önemini, olasılığını ve ciddiyetini tanımlayacak düzeyde olmalı ve düzenleyici kurumun, kültürel mirasın kullanıcılarının ve koruyucularının, kültürel miras uzman(lar)ının ve diğer kilit paydaşların görüşlerini dikkate almalıdır. Müşteri, kültürel miras üzerinde tespit edilen etkileri ele almak amacıyla, etki azaltma hiyerarşisine uygun olarak geliştirilen etki azaltma önlemlerini içerecek ve uluslararası iyi uygulamalardan yararlanacak bir kültürel miras yönetim planı (KMYM) geliştirecek ve uygulayacaktır.
24. Müşteri, mevcut durum araştırması, veri ve belge toplanması, kültürel mirasın öneminin tanımlanması ve KMYM'nin hazırlanmasına destek vermek üzere kültürel miras uzman(lar)ını görevlendirecektir. Ayrıca, gerekliliklerin yüklenicilere ve diğer üçüncü taraflara uygulanmasını sağlayacaktır.

Rastlantısal buluntu prosedürü

25. Müşteri, proje uygulaması sırasında beklenmedik bir şekilde karşılaşılan somut kültürel miras olarak tanımlanan tesadüfi buluntuların yönetilmesine ilişkin hükümlerin mevcut olmasını ve uygun şekilde sözleşmelere dâhil edilmesini sağlayacaktır. Bu hükümler, bulunan nesne veya alanların yetkili makamlara bildirilmesini, rastlantısal buluntuların ortaya çıkması durumunda takip edilmesi gereken prosedürler hakkında yüklenici ve alt yüklenici personeli dâhil olmak üzere proje personeline eğitim verilmesini ve daha fazla bozulma veya tahribatı önlemek için buluntu alanlarının emniyete alınmasını içerecektir. Müşteri kültürel miras uzman(lar)ı tarafından bir değerlendirme yapılınca ve ulusal mevzuata ve bu ÇSG'ye uygun adımlar belirlenene kadar hiçbir rastlantısal buluntuyla ilgili bir işlem yapmayacaktır.

Yasal olarak korunan ve uluslararası düzeyde tanınan alanlar

26. Projenin yasal veya başka etkili yollarla korunan ve/veya uluslararası düzeyde tanınan veya ulusal hükümetlerce bu statüler için önerilen bir alanda yer alan kültürel miras üzerinde olumsuz etkiler yaratma potansiyelinin mevcut olduğu durumlarda, müşteri bu gibi etkileri önlemeye çalışacaktır. Etkileri önlemenin mümkün olmadığı ve başka uygulanabilir bir alternatifin bulunmadığı durumlarda, müşteri ancak aşağıdaki gerekliliklerin yerine getirilmesi kaydıyla proje kapsamında geliştirme çalışmalarına devam edebilir:
- ilgili kültürel mirasa ilişkin yerel, ulusal ve uluslararası gerekliliklerin yerine getirilmesi
 - teklif edilen herhangi bir çalışmanın yasal olarak izinli olduğunun gösterilmesi (bunun için koruma alanı üzerinde projeye ilişkin etkilerin değerlendirilmesi gerekebilir)
 - ulusal yasalar, ilgili uluslararası sözleşmeler ve ÇSG 8 uyarınca gerekli olduğu şekilde bir kültürel miras etki değerlendirmesi ve ilgili yönetim planının hazırlanması ve uygulanması yoluyla bu tür alanlar için hükümet yönetim planlarının hükümlerine uyulması
 - teklif edilen projeye ilişkin olarak ÇSG 10'a uygun olarak koruma alanının düzenleyicileri, ilgili makamlar, yerel topluluklar ve diğer paydaşlarla istişarede bulunulması
 - koruma alanının yönetim planına uygun olarak, koruma alanının muhafaza görevini teşvik etmek ve yerel toplulukların sosyoekonomik kalkınmasına katkıda bulunmak için fırsatların araştırılması ve programların uygulanması.

Kültürel mirasa sürekli ve güvenli erişim

27. Proje alanı kültürel miras içeriyorsa veya kullanıcılar, koruyucular ve diğer topluluk üyeleri tarafından daha önce erişilebilen kültürel miras alanlarına erişimi etkiliyorsa, müşteri kültürel alana sürekli ve güvenli erişim sağlayacak veya sağlık, emniyet ve güvenlik hususlarını dikkate alarak eşit özelliklere sahip alternatif bir erişim yolu sağlayacaktır.

Projenin kültürel miras kullanımı

28. Bir proje yerel toplulukların geleneksel yaşam tarzlarını oluşturan kültürel kaynaklarının, bilgisinin, yeniliklerinin veya uygulamalarının ticari amaçlarla kullanılmasını içeriyorsa, müşteri bu toplulukları: (i) ulusal hukuk kapsamındaki hakları, (ii) teklif edilen ticari geliştirmenin kapsamı ve doğası ve (iii) söz konusu geliştirmenin muhtemel sonuçları hakkında vakitlice bilgilendirecektir. Müşteri söz konusu ticarileştirmeye sadece (i) geleneksel yaşam tarzlarını bünyesinde barındıran etkilenen topluluklarla iyi niyetli müzakereye girdiğinde, (ii) yerel toplulukların bilgilendirilmiş katılımlarını ve müzakerenin başarılı sonucunu belgelendirdiğinde ve (iii) söz konusu bilgi, yenilik veya uygulamanın âdet ve geleneklerle uyumlu olarak ticarileştirilmesinden doğan faydaların etkilenen yerel topluluklarda adil ve hakkaniyetli şekilde paylaşımını sağladığında devam edebilecektir. Bir proje Yerli Halkların kültürel kaynaklarını, bilgisini, yeniliklerini veya uygulamalarını kullanmayı teklif ettiğinde, ÇSG 7'nin gereklilikleri uygulanır.
29. Projenin kültürel mirası, özellikle de taşınabilir kültürel miras öğelerini hırsızlığa, yağmaya veya kaçakçılığa maruz bırakma olasılığı varsa, müşteri bu tür risklere karşı önlem alacak ve bu tür faaliyetleri ilgili makamlara bildirecektir.

İzleme ve değerlendirme

30. Müşteri, KMYP'nin uygulanmasını izlemek ve değerlendirmek için prosedürler oluşturacak ve bu planı ÇSG'nin hedeflerine ulaşmak için proje yaşam döngüsü boyunca gerektiği şekilde güncelleyecektir. Müşteri, KMYP kapsamında öngörülen tüm etki azaltma önlemlerinin uygulanması üzerine bir tamamlama raporu hazırlayıp Bankaya sunarak KMYP'nin uygulanmasının AİKB tarafından doğrulanmasını sağlayacaktır.

Çevresel ve Sosyal Gereklilik 9

Finansal aracılar

Finansal araçlar

Giriş

1. Bu Çevresel ve Sosyal Gereklilik (ÇSG) bir dizi uygun bulunan finansal aracı (FA) vasıtasıyla kanalize edilen aracılı finansmanın¹⁰⁶ sürdürülebilir kalkınmanın, sürdürülebilir finansal piyasaların ve yeşil, düşük karbonlu ekonomilere geçişin teşvik edilmesi için kilit bir araç olduğunu kabul eder. FA'lar bankalar, fonlar, mikrofinans ve banka dışı finansal kuruluşlar (BDFK) dâhil olmak üzere kolektif yatırım araçlarını içerir.¹⁰⁷
2. Aracılı finansmanın doğası, finansal kuruluşların çevresel ve sosyal risk yönetimi ve izlemenin yanı sıra bu tür risklerle ilgili genel portföy yönetimi için devredilmiş sorumluluk üstleneceği anlamına gelir. AİKB, FA'nın çevresel ve sosyal risk yönetiminin etkinliğini proje yaşam döngüsü boyunca düzenli olarak değerlendirecek ve izleyecektir.

Hedefler

3. Bu ÇSG'nin hedefleri aşağıdakilerdir:
 - FA'ların finanse ettikleri alt projeler ile ilişkili çevresel ve sosyal riskleri ve etkileri nasıl değerlendirecekleri ve yöneteceklerinin belirlenmesi
 - Alt kredi verme, yatırım uygulamaları ve FA'lar tarafından finanse edilen alt projelerde sürdürülebilir çevresel ve sosyal yönetim uygulamalarının teşvik edilmesi
 - FA'larda iyi bir çevre ve sağlam insan kaynakları, toplumsal cinsiyet eşitliği ve sağlık, emniyet ve güvenlik yönetiminin teşvik edilmesi.

Uygulama kapsamı

4. Bu ÇSG'nin amaçları bakımından, "alt proje", bir FA projesi kapsamında AİKB tarafından sağlanan fonlar kullanılarak FA'lar tarafından finanse edilmeye uygun olabilecek yatırımları veya faaliyetleri ifade eder. "Alt borçlu" terimi, öz sermaye finansmanı durumunda yatırım yapılan şirketleri de içerecek şekilde, fonların bir FA tarafından yönlendirildiği tüzel kişiyi ifade eder.
5. Bu ÇSG'nin koşulları, AİKB finansmanı alan tüm alt projeler ve alt borçlular için geçerli olacaktır.
6. AİKB'nin bir FA'da doğrudan sermaye yatırımcısı olması hâlinde, bu ÇSG'nin koşulları AİKB'nin yatırım yaptığı andan itibaren FA'nın gelecekteki tüm alt projeleri için geçerli olacaktır.
7. FA, alt projelerle ilişkili çevresel ve sosyal risklerle orantılı risk yönetimi prosedürleri uygulayacaktır.
8. AİKB, FA'ların, FA'nın niteliğine, ticari faaliyetlerine ve portföyü ve alt projeleriyle ilişkili çevresel ve sosyal risklerin ve etkilerin düzeyine bağlı olarak, uygun olduğu şekilde, bağlama özgü riskler ve sektör maruziyeti de dâhil olmak üzere, belirli çevresel ve sosyal gereklilikleri benimsemesini ve uygulamasını gerektirebilir. Bu tür gereklilikler, AİKB'nin yatırımı sırasında AİKB ve FA tarafından kararlaştırılacak olan özel çevresel ve sosyal kılavuz ve prosedürlere¹⁰⁸ dâhil edilecektir.

¹⁰⁶ Alt borçlulara kredi veren veya yatırım yapılan şirketlere yatırım yapan ortak finansal kuruluşlara borç ve öz sermaye finansmanının sağlanması.

¹⁰⁷ Banka dışı finansal kuruluşlar (BDFK) mikrofinans, finansal kiralama, faktöring, sigorta, varlık yönetimi ve borsalar ile ilgili hizmetler sunan şirketleri içermektedir.

¹⁰⁸ Bunlar, tamamen veya kısmen çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik hedeflerini desteklemeye adanmış belirli sektörler, varlık sınıfları veya araçlar için rehberlik ve prosedürleri içerir.

Gereklilikler

FA bünyesindeki kurumsal kapasite

9. Finansal aracı, insan kaynakları (İK) politikalarını, yönetim sistemlerini ve uygulamalarını iş ve çalışma koşullarına ilişkin ÇSG 2'ye uygun olarak sürdürecektir ve ÇSG 4'ün ilgili iş sağlığı, güvenliği ve emniyetine dair koşullarına uyacaktır. Bunlar finansal araçların çalışanlarına yazılı olarak bildirilecek ve sunulacaktır.
10. Finansal aracı, üst yönetim ekibinden bir veya daha fazla temsilciye bu ÇSG, ÇSG 2 ve ÇSG 4'ün uygulanması için genel sorumluluk verecek ve çevresel ve sosyal konuların yanı sıra iklim değişikliği azaltım ve uyum tedbirleri ve toplumsal cinsiyet eşitliğini denetlemelerini isteyecektir. Sorumlu üst yönetim temsilcisinin/temsilcilerinin aşağıdakileri yerine getirmesi gerekecektir: (i) çevresel ve sosyal koşulların gündelik uygulanmasından sorumlu olacak ve uygulama desteği sağlayacak personelin tayin edilmesi; (ii) çevresel ve sosyal eğitim ihtiyaçlarının ve gerekli olan bütçenin belirlenmesi ve (iii) potansiyel olarak önemli olumsuz çevresel ve sosyal riskleri ve etkileri olan alt projeleri yönetmek ve değerlendirmeler gerçekleştirmek için ister kurum içinden ister dışarıdan olsun, yeterli teknik uzmanlığın mevcudiyetinin sağlanması.
11. Finansal aracı, büyüklüğü ve faaliyetleri ile orantılı bir çevresel ve sosyal politika ve çevresel ve sosyal risk yönetimi prosedürleri de dâhil olmak üzere açıkça tanımlanmış bir çevresel ve sosyal yönetim sistemi (ÇSYS) tesis edecektir. Prosedürler, büyüklük, tür, sosyoekonomik bağlam, konum ve sektörün bu tür risklere duyarlılığı dâhil olmak üzere alt projeler ve yatırımlarla ilişkili çevresel ve sosyal risk düzeyini dikkate alacaktır.
12. FA'nın zaten bir ÇSYS'nin olduğunu ispat edebildiği durumlarda, FA, ÇSYS ve bunun FA içinde kullanımı hakkında yeterli belgelenmiş kanıt sağlayacaktır. ÇSYS'nin oluşturulmasının veya iyileştirilmesinin gerekli olduğu durumlarda, finansal aracı AİKB ile birlikte bir eylem planı üzerinde mutabık kalacaktır.
13. ÇSYS, uygun şekilde risk yönetimi ve izleme mekanizmaları içerecektir. Bu mekanizmalarla aşağıdakiler amaçlanacaktır:
 - tüm alt projelerin Çevresel ve Sosyal Politika'nın A ekinde yer alan AİKB Çevresel ve Sosyal Yasaklılık Listesi'ne göre taranması
 - teklif edilen alt projelerin çevresel ve sosyal riskinin AİKB'nin finansal araçlar için çevresel ve sosyal risk kategorizasyonuna uygun olarak sınıflandırılması
 - risk değerlendirmesi yoluyla, alt projelerin olumsuz çevresel ve sosyal etkileri ve risklerin azaltılması, gerektiğinde halkla istişare ve halkın bilgilendirilmesi ile ilgili olanlar da dâhil olmak üzere çevresel ve sosyal konularla ilgili ulusal mevzuat gerekliliklerinin karşılanması ve ayrıca gerektiğinde alt borçlularla düzeltici eylem planlarının geliştirilmesini ve bu planların uygulanmasının sağlanması
 - bu ÇSG'nin 17. paragrafı uyarınca gerekli olduğu üzere, alt projelere ilişkin çevresel ve sosyal kayıtların ve ilgili açıklamaların tutulması ve düzenli olarak güncellenmesi
 - çevre, iklim, sosyal konular, toplumsal cinsiyet, sağlık, emniyet ve güvenlik ile ilgili ulusal yasalara uyumun sağlanması için alt projelerin izlenmesi.
14. FA'nın, AİKB Çevresel ve Sosyal Politikasına Ek B olarak dâhil edilen Kategori A projeleri listesindeki kriterleri karşılayan alt projeleri finanse etmesi durumunda, bu tür alt projelerin ÇSG 1 ile 8 ve 10'u karşılaması ve bu alt projelerin AİKB'ye yönlendirilmesi gerekecektir. Kategori A alt projeleri için, ilgili olması hâlinde ilişkili tesislerin, kümülatif etkilerin ve alternatiflerin değerlendirilmesi de dâhil olmak üzere, ÇSG 1 uyarınca çevresel ve sosyal etki değerlendirmesi (ÇSED) gereklilikleri geçerlidir.

Paydaş katılımı

15. Finansal aracının ÇSYS'si, bir şikâyet mekanizması da dâhil olmak üzere, çevresel ve sosyal konularla ilgili dış iletişimin ele alınmasına yönelik bir prosedür içerecektir. FA bu tür sorulara, endişelere ve şikâyetlere yapılandırılmış bir şekilde ve zamanında yanıt verecektir.

Kamuya açıklama ve raporlama

16. Finansal olmayan sürdürülebilirlikle ilgili bilgilerin şeffaflığını artırmak için, finansal araçlar kamuya açıklama ve raporlama için geçerli ulusal mevzuat gerekliliklerini karşılayacak ve gerekli olduğu şekilde açıklama ve raporlama çerçeveleri uygulayacaktır. Finansal araçların asgari olarak 11-14. paragraflar uyarınca kurumsal ÇSYS'lerine ilişkin bilgileri kamuya açıklamaları gerekmektedir. Finansal araçlar, finanse ettikleri Kategori A alt projeleri için kamuya açık ÇSED raporlarının linklerini web sitelerinde sunacaktır.

AİKB'nin izlemesi

17. AİKB, saha ziyaretleri gerçekleştirerek ve/veya yıllık raporlama mekanizmaları aracılığıyla finansal araçların ve bunların Banka tarafından finanse edilen alt projelerinin çevresel ve sosyal performansını izleyecektir.

AİKB'ye raporlama

18. AİKB, finansal araçlardan ÇSG 2, ÇSG 4 ve bu ÇSG'nin uygulanmasına ilişkin yıllık çevresel ve sosyal raporları Banka tarafından kabul edilebilir bir biçimde sunmalarını isteyecektir. Bunlar AİKB tarafından finanse edilen alt proje portföyünün çevresel ve sosyal risklerini ve etkilerini yönetmek için kullanılan risk yönetimi prosedürleri, sektörel maruziyet, iç kapasite ve kaynaklar vb. hakkında bilgiler içerecektir.

Çevresel ve Sosyal Gerekliklik 10

Paydaş katılımı

Paydaş katılımı

Giriş

1. Bu Çevresel ve Sosyal Gereklilik (ÇSG), uluslararası iyi uygulamaların ve kurumsal vatandaşlığın temel bir unsuru olarak müşteri, işçileri, işçi temsilcileri, yerel topluluklar ve projeden etkilenen kişiler ve uygun olduğu durumlarda diğer proje paydaşları arasında açık ve şeffaf iletişimin önemini kabul eder. Bu iletişim ayrıca projelerin çevresel ve sosyal sürdürülebilirliği ve genel anlamda sürdürülebilirliğini iyileştirmenin de bir yoludur. Özellikle projenin niteliğine ve ölçeğine uygun etkili toplum katılımı, sağlam ve sürdürülebilir çevresel ve sosyal performansı geliştirir ve daha yüksek toplum faydalarıyla birlikte daha iyi finansal, sosyal ve çevresel sonuçlara yol açabilir.
2. Paydaş katılımı, bir projenin çevresel ve sosyal risk ve etkilerinin başarılı bir şekilde yönetilmesi için gerekli olan güçlü, yapıcı ve duyarlı ilişkiler kurmanın merkezinde yer alır. Paydaş katılımı kapsayıcı ve sürekli bir süreçtir ve projenin erken bir aşamasında başlatıldığında ve projenin çevresel ve sosyal risk ve etkilerinin değerlendirilmesi, yönetimi ve izlenmesinin ayrılmaz bir parçası hâline getirildiğinde özellikle etkili olur.

Hedefler

3. Bu ÇSG'nin hedefleri aşağıdakilerdir:
 - müşterilerin paydaşlarıyla yapıcı bir iliş kurmalarına ve bu ilişkiyi sürdürmelerine yardımcı olmak üzere paydaş katılımı için sistematik bir yaklaşımın ortaya koyulması
 - proje döngüsü boyunca proje paydaşlarına etkili ve kapsayıcı iletişim olanaklarının sağlanması
 - uygun çevresel ve sosyal bilgilerin açıklanması ve projenin paydaşlarıyla anlamlı istişareler yapılması ve uygun olduğu durumlarda istişare yoluyla sağlanan geri bildirimlerin dikkate alınmasının sağlanması
 - paydaşlardan gelen şikâyetlere uygun şekilde yanıt verilmesinin ve bunların uygun şekilde yönetilmesinin sağlanması
 - paydaş katılımının, paydaşların gizliliğini ve güvenliğini koruyacak ve misillemeden uzak bir şekilde yürütülmesinin sağlanması.

Uygulama kapsamı

4. Bu ÇSG tüm projeler için geçerlidir. Asgari olarak, tüm projelerde paydaş tanımlaması yapılacak, katılım ve istişare gereklilikleri belirlenecek ve bir şikâyet mekanizması geliştirip uygulanacaktır. Bu ÇSG'de ana hatlarıyla belirtildiği üzere, projenin niteliği ve ölçeği, paydaşları ve potansiyel çevresel veya sosyal riskleri ve etkileriyle orantılı olarak daha fazla paydaş katılımı gerçekleştirilecektir.
5. Müşteri, ÇSG 1'de ana hatlarıyla belirtildiği şekilde, projenin planlama ve uygulamasının ayrılmaz bir parçası olarak çevresel ve sosyal değerlendirme sürecinin mümkün olduğunca erken bir aşamasında paydaşları belirleyecek ve paydaşlarla etkileşim kuracaktır. Bu süreç çevresel ve sosyal yönetim sistemleri (ÇSYS'ler) ve çevresel ve sosyal yönetim planlarının (ÇSYP'ler) geliştirilmesi ve uygulanması esnasında da devam edecektir. Bu ÇSG aynı zamanda ÇSG 2'nin işçilerin katılımı ve ÇSG 4'ün acil durum hazırlık ve müdahale çalışmalarına katılım ile ilgili koşulları ile birlikte okunacaktır. Zorunlu yeniden yerleşim veya ekonomik yer değiştirmeyi içeren, Yerli Halkları etkileyen veya kültürel miras üzerinde olumsuz etkisi olan projeler söz konusu olduğunda, müşteri ayrıca ÇSG 5, ÇSG 7 ve ÇSG 8'de belirtilen özel açıklama ve istişare koşullarını da yerine getirecektir.

Gereklilikler

6. Paydaş katılımı şu unsurları içerecektir: paydaş tespiti ve analizi, paydaş katılım planlaması, bilgi paylaşımı, anlamlı istişare, şikâyet mekanizmasının uygulanması ve ilgili paydaşlara sürekli raporlama.
7. Müşteri, katılım sürecinin paydaşlara yönelik her türlü manipülasyon, müdahale, zorlama, sindirme veya misillemeden uzak bir şekilde yürütülmesini sağlamak için önlemler alacaktır.
8. AİKB tarafından gerçekleştirilecek değerlendirmede veya izlemede, proje veya müşteri ile bağlantılı olarak misilleme riskleri veya paydaşların güvenliğine yönelik belirgin risklerin tespit edilmesi durumunda, müşteri bu riskleri önlemek ve azaltmak için önerilen önlemleri bir paydaş katılım planına (PKP) dâhil edecek ve bu tür faaliyetlere ilişkin iddiaları veya olayları araştırmak için yararlanılacak bir süreç tesis edecektir.
9. Müşteri, paydaşların anlamlı, etkili ve kültürel açıdan uygun bir şekilde zamanında, ilgili, anlaşılabilir ve erişilebilir bilgilere erişimini sağlamak için bir paydaş katılımı süreci yürütecektir.
10. Katılım süreci toplumsal cinsiyete duyarlı olacak ve hassas durumdaki kişiler ve yeterince temsil edilmeyen gruplar da dâhil olmak üzere ilgili tüm paydaşları kapsayacaktır.
11. Müşteri, paydaş katılımı sırasında kişisel verilerin korunmasını ve paydaşların mahremiyetini sağlamak için uygun önlemleri alacaktır.
12. Paydaş katılımı, projenin geliştirilme sürecinde mümkün olduğunca erken bir aşamada başlayacak ve proje yaşam döngüsü boyunca devam edecektir. Proje geliştirme sürecinin tüm aşamalarında paydaş katılımının niteliği ve sıklığı, projenin niteliği ve ölçeği, ÇSG 1'de tanımlandığı gibi potansiyel olarak olumsuz çevresel veya sosyal riskleri ve etkileri ve paydaşların ilgi düzeyi ile orantılı olacaktır. Müşteri, uluslararası kamu hukuku kapsamındaki ev sahibi ülke yükümlülüklerini uygulayan yasalar da dâhil olmak üzere, kamunun bilgilendirilmesi ve istişareye ilişkin ulusal yasaların geçerli gerekliliklerine uyacaktır.
13. Müşteri net roller, sorumluluklar ve yetkiler tanımlayacak ve üçüncü tarafların katılımı da dâhil olmak üzere paydaş katılımı faaliyetlerinin ve şikâyet yönetiminin uygulanması ve izlenmesi için belirli insan kaynakları ve mali kaynaklar belirleyecektir.

Paydaş katılımını planlama

14. Müşteri, (i) projenin faaliyet ve operasyonlarından (doğrudan veya dolaylı olarak) etkilenen veya etkilenmesi muhtemel olan çeşitli bireyler veya gruplar (veya bunların meşru temsilcileri) (etkilenen taraflar) veya (ii) projede çıkarı olabilecek bireyler veya gruplar (diğer ilgili taraflar) olarak tanımlanan paydaşları belirleyecek ve belgeleyecektir.
15. Müşteri, ÇSG 1 uyarınca hassas durumdaki kişiler olan etkilenen tarafları (bireyler veya gruplar) belirleyecektir. Bu tanımlamaya dayanarak müşteri, farklı veya ayrı katılım biçimlerine ihtiyaç duyan paydaşları da belirleyecektir. Bu paydaşlar:
 - misilleme korkusu da dâhil olmak üzere, katılım sürecine katılma becerileri veya isteklilikleri sebebiyle
 - proje riskleri ve etkileri ve proje faydalarına erişim açısından farklı veya orantısız durumlarla karşılaşabilecekleri sebebiyle
 - proje riskleri, etkileri, etki azaltma mekanizmaları ve faydaları konusunda farklı kaygı ve önceliklere sahip olmaları sebebiyle farklı katılım biçimlerine ihtiyaç duyabilirler.

Proje için uygun olan katılım yaklaşımını belirlemek amacıyla, ÇSG 1 doğrultusunda belirlenen bağlama özgü riskler dikkate alınarak paydaş belirleme ve analiz çalışmasına yeterli düzeyde ayrıntı dâhil edilecektir.

Paydaş katılım planı

16. Olumsuz çevresel ve/veya sosyal riskler ve etkilerle ilişkili olması muhtemel projeler için müşteri, projenin doğası ve ölçeği veya riskleri, etkileri ve gelişim aşamasıyla orantılı bir PKP veya eş değer belgelenmiş bir süreç geliştirecek ve uygulayacaktır. PKP (veya eş değeri), paydaşları bilgilendirmek ve geri bildirimde bulunmalarına olanak sağlamak amacıyla, 22. paragrafın koşullarına uygun olarak müşteri tarafından geliştirilecek ve mümkün olduğunca erken açıklanacaktır. Buna ek olarak, çevresel ve sosyal etki

değerlendirmesi (ÇSED) gerektiren herhangi bir proje için PKP, bu ÇSG'nin 30 ila 34. paragraflarında ana hatlarıyla belirtilen Kategori A projeleri için açıklama ve istişare gerekliliklerini yerine getirecektir.

17. Katılımın zamanlaması ve yöntemleri, açıklanacak bilgilerin ne olduğu, açıklama dil(ler)i ve paydaşlardan istenecek bilgi türü de dâhil olmak üzere, proje yaşam döngüsü boyunca tespit edilen paydaşlarla katılımın nasıl gerçekleştirileceği PKP'de açıklanacaktır. PKP, projeden etkilenen tarafların ve diğer ilgili tarafların temel özelliklerini (toplumsal cinsiyet dâhil) ve çıkarlarını dikkate alacak şekilde uyarlanacak ve her biri için uygun olabilecek farklı katılım düzeyleri ve yöntemlerinin yanı sıra hassas kişiler ve gruplar için özel gereklilikler arasında ayırım yapacaktır. İhtiyaç duyulan ayrıntı düzeyi duruma göre belirlenecektir. Paydaş katılımı için mevcut kaynaklar PKP'de ana hatlarıyla belirtilecektir. Proje riskleri, etkileri ve paydaş bilgi ihtiyaçları değişebileceğinden, PKP proje yaşam döngüsü boyunca düzenli olarak gözden geçirilecek ve gerektiğinde güncellenecektir. PKP'de önemli değişiklikler yapıldığında, müşteri revize edilmiş versiyonu 22. paragrafın (bilgi açıklama bölümü) koşullarına uygun olarak açıklayacaktır.
18. Paydaş katılımının büyük ölçüde topluluk temsilcilerine¹⁰⁹ bağlı olduğu durumlarda müşteri, bu kişilerin gerçekten de etkilenen toplulukların görüşlerini temsil ettiklerini ve bilgileri kendi bölgelerinde yaşayan kişilere ileterek ve yorumlarını uygun olduğu şekilde müşteriye veya yetkililere ileterek iletişim sürecini kolaylaştırdıklarını doğrulamak için makul çabayı gösterecektir. Projeden etkilenen hassas durumdaki kişilerle iletişim kurulması gibi bazı durumlarda, bu toplulukların temsilcileriyle etkileşime girmek, aksi takdirde kamuya açık bir şekilde tanımlanmak istemeyebilecek bireylere zarar verme riskinden kaçınmak için tercih edilen seçenek olacaktır.
19. Paydaş katılımının ilgili devlet makamlarının sorumluluğunda olduğu durumlarda müşteri, bu ÇSG ile tutarlı sonuçlar elde etmek için izin verildiği ölçüde ilgili devlet makamıyla iş birliği yapacaktır. Yereldeki düzenlemelerle bu ÇSG arasında farklılıklar olduğu durumlarda, müşteri resmî düzenleyici süreci tamamlamak için katılım faaliyetlerini belirleyecek ve uygun olduğu durumlarda tamamlayıcı eylemler gerçekleştireceğini taahhüt edecektir.
20. Projenin tam konumunun bilinmediği durumlarda, PKP müşterinin genel ÇSYS'sinin bir parçası olarak bir çerçeve yaklaşım biçimini alacaktır. PKP'de paydaşları belirlemek ve bu ÇSG'ye uygun olarak bir katılım süreci planlamak için genel ilkeler ve strateji ana hatlarıyla belirlenecek ve bu strateji, yer belli olduğunda uygulanacaktır.
21. Çok sayıda tesis içeren faaliyetleri olan ve genel kurumsal finansman, işletme sermayesi veya öz sermaye finansmanı içeren projeleri olan müşteriler, kurumsal bir PKP kabul edecek ve uygulayacaktır. Kurumsal PKP, müşterinin işinin niteliği ve bununla ilişkili çevresel veya sosyal risk ve etkileri ve paydaşların ilgi düzeyi ile orantılı olacaktır. PKP, vakitlice tesislere yaygınlaştırılacaktır. PKP, tesis düzeyinde yeterli paydaş katılımının gerçekleştirilmesini ve müşteri tesislerine yakın olan veya iş faaliyetlerinden etkilenen paydaşların müşterinin çevresel ve sosyal performansı ve şikâyet mekanizması hakkında bilgi almasını sağlamak için prosedürler ve kaynaklar içerecektir.

Bilgilerin açıklanması

22. Projenin çevresel ve sosyal etkilerinin bulunduğu durumlarda, müşteri paydaşların projeye ilişkin riskleri, etkileri ve fırsatları anlamalarına yardımcı olmak amacıyla ilgili proje bilgilerini mümkün olduğunca erken açıklayacaktır. Müşteri paydaşların aşağıdaki bilgilere erişimini sağlayacaktır:
 - projenin amacı, doğası, ölçeği ve süresi
 - paydaşlara yönelik riskler ve paydaşlar üzerindeki potansiyel etkiler, hassas durumdaki kişileri veya dezavantajlı grupları orantısız bir şekilde etkileyebilecek potansiyel riskleri ve etkileri vurgulayan önerilen etki azaltma planları ve bunların etkisini azaltmak için kullanılacak farklı önlemler
 - varsa, öngörülen paydaş katılım süreci ve paydaşların katılım sağlayabileceği yollar ve fırsatlar
 - öngörülen her türlü kamu istişare toplantısının zamanı ve yeri ile toplantıların bildirilmesi, özetlenmesi ve raporlanması süreci
 - şikâyet yönetim süreci

¹⁰⁹ Örneğin, toplum liderleri ve dinî liderler, yerel yönetim temsilcileri, sivil toplum temsilcileri, siyasetçiler, öğretmenler ve/veya bir veya daha fazla etkilenen paydaş grubunu temsil eden diğer kişiler.

- projenin sunduğu fayda ve fırsatlar.

Bu bilgiler, projeden farklı veya orantısız bir şekilde etkilenebilecek grupların, hassas durumdaki kişilerin veya özel bilgi ihtiyaçları olan nüfus gruplarının (engellilik, okuryazarlık, toplumsal cinsiyet, hareketlilik, dil veya erişilebilirlik farklılıkları vb. nedenlerle) özel ihtiyaçları dikkate alınarak yerel dil(ler)de ve erişilebilir ve kültürel olarak uygun bir şekilde açıklanacaktır.

23. Daha yüksek riskli Kategori B projeleri için, AİKB tarafından finansman kararı verilmeden önce, müşteriler Bankanın Bilgiye Erişim Yönergesi'nin gereklilikleri ve belirttiği süreler ile uyumlu çevresel ve sosyal belgeleri hazırlayacak, kamuya açıklayacak ve kamuya açıklanması için Bankaya sunacaktır.¹¹⁰
24. Projenin ömrü boyunca müşteri, belirlenen paydaşlara sürekli olarak bilgi sağlayacaktır. Bilgi sağlamanın sıklığı, yöntemi ve sağlanacak bilgiler ÇSG'lerde belirtildiği gibi projenin doğasına ve olumsuz çevresel ve sosyal risk ve etkilerine, paydaş(lar)a ve ilgi düzeyine uygun olacaktır.

Anlamli istişare

25. Müşteri, projenin olumsuz risklerinin ve etkilerinin mahiyetine ve ölçeğine ve paydaş ilgisinin seviyesine dayalı olarak anlamli bir istişare süreci yürütecektir. Müşterinin hâlihazırda böyle bir süreci yürütmüş olması durumunda, bu istişare sürecine ilişkin yeterli belgelendirilmiş kanıt sunulacaktır.
26. Anlamli istişare iki yönlü bir süreçtir ve aşağıdaki özellikleri taşır:
 - proje önerisi hakkında ilk görüşleri almak ve proje tasarımına bilgi girdisi sağlamak üzere proje planlama sürecinin erken aşamalarında başlayacaktır
 - özellikle proje geliştirme çalışmalarına bilgi girdisi sağlamanın ve çevresel ve sosyal risklerin ve etkilerin tespiti ve azaltılması çalışmalarına paydaş katılımını sağlamanın bir yolu olarak paydaş geri bildirimlerini teşvik eder
 - riskler ve etkiler ortaya çıktıkça ve etki azaltma önlemleri uygulandıkça ve proje ömrü boyunca sürekli olarak devam eder
 - paydaşlarla istişarelere olanak tanıyan ve onların girdilerinin projeyi etkilemesine izin veren bir zaman diliminde ilgili, şeffaf, objektif ve kolay erişilebilir bilgilerin önceden açıklanması ve dağıtılmasına dayanır
 - kültürel olarak uyum bir formatta, ilgili yerel dil(ler)de gerçekleştirilir, paydaşlar için anlaşılabilir ve paydaşların karar verme süreçlerini dikkate alır
 - her iki taraftaki katılımcılar tarafından iyi niyetle yürütülür ve geri bildirimleri dikkate alır ve bunlara yanıt verir
 - hassasiyet, ötekileştirme ve/veya ayrımcılık yaşayan veya yeterince temsil edilmeyenler de dâhil olmak üzere projeden etkilenen çeşitli taraflarla aktif ve kapsayıcı katılımı destekler ve uygun olduğu şekilde etkin katılımlarını sağlamak için özel önlemler içerir
 - dışarıdan manipülasyon, müdahale, zorlama, ayrımcılık, sindirme ve misillemeden aridir
 - müşteri tarafından belgelenir.
27. Müşteri, kamu istişare sürecine katılmış olan paydaşları, projeye ilişkin nihai karar, ilgili çevresel ve sosyal etki azaltma önlemleri, projenin yerel topluluklara sağlayacağı faydalar ve kararın dayandığı gerekçeler ve değerlendirmeler hakkında vakitlice bilgilendirecektir. Bu bilgiler alınan geri bildirimlerin bir özetini ve bunların nasıl dikkate alındığına veya neden dikkate alınmadığına dair kısa bir açıklamayı ve kullanılabilecek şikâyet mekanizması hakkında bilgileri içerecektir.
28. Müşteri, projenin ömrü boyunca sürekli olarak anlamli istişarelerde bulunacak ve paydaşların görüş ve endişeleri ortaya çıktıkça bunlara yanıt verecek ve bunları ele alacaktır. Proje döngüsünün kilit aşamalarında, etki azaltma önlemlerinin etkinliği ve/veya proje şikâyet mekanizması aracılığıyla tespit

¹¹⁰ AİKB Bilgiye Erişim Yönergesi, bu projeler için Bankanın, projenin Yönetim Kurulu veya yetkilendirilmiş onay organı tarafından değerlendirilmesinden önce, etkilenen kişiler ve yerel topluluklarla ilgili eylemler de dâhil olmak üzere çevresel ve sosyal eylem planının bir tanımını içeren bir PKP ve teknik olmayan özet açıklamasını öngörmektedir.

edilenler de dâhil olmak üzere paydaşları ilgilendiren konular hakkında istişare faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi gerekecektir.

29. Uygun olduğu durumlarda, müşteri ayrıca etkilenen taraflardan etki azaltma önlemlerinin etkililiği konusunda geri bildirim isteyecektir.

Kategori A projelerine ilişkin bilgilerin açıklanması ve istişare

30. A Kategorisi projeler için, müşterinin proje geliştirme aşaması göz önünde bulundurularak ÇSED sürecinin her bir aşamasına entegre edilecek biçimlendirilmiş ve katılımcı bir açıklama ve istişare süreci gerçekleştirmesi gerekecektir. Bu süreç, anlamlı bir istişare için 25. paragrafta özetlenen adımları temel alarak, müşterinin kendilerini doğrudan etkileyen konularda etkilenen tarafların görüşlerini karar alma sürecine dâhil etmesine izin verecek organize ve yinelemeli bir istişareyi içerecektir.
31. Müşteri, ÇSED'in bir parçası olarak değerlendirilecek kilit risklerin ve etkilerin belirlenmesini sağlamak için ÇSED sürecinin erken bir aşamasında tespit edilen paydaşlarla bir kapsam belirleme süreci gerçekleştirecektir. Kapsam belirleme sürecinin bir parçası olarak, paydaşlar taslak PKP üzerinde ve diğer kapsam belirleme dokümanları üzerinde görüş ve önerilerini bildirebilecektir.
32. AİKB bir finansman kararı vermeden önce müşteri, bu Çevresel ve Sosyal Politika'nın 4.2. paragrafındaki gereklilikler ve takvim ile tutarlı olarak ÇSED ve ilgili belgeleri hazırlayacak, kamuya açıklayacak ve kamuya açıklanması için Bankaya sunacaktır.
33. İstişare ve bilgilendirme süreci, ulusal çevresel etki değerlendirme yasaları ve diğer ilgili yasalar kapsamındaki uygulanabilir gereklilikleri karşılayacaktır. Müşteri, alınan paydaş geri bildirimleri ve müşterinin bu geri bildirimlere verdiği yanıt dâhil olmak üzere, açıklama ve istişare sürecinin bir özetini kamuya açıklayacaktır (istişare özeti). Müşteri ÇSED'i projenin ömrü boyunca kamuya açık tutacaktır; ancak bu belge zaman zaman ek bilgilerle güncellenebilir veya talep üzerine vakitlice sunulması kaydıyla proje tamamlandıktan sonra arşivlenebilir.

Dış iletişim

34. Müşteri, projenin riskleri ve potansiyel olumsuz etkileriyle orantılı olarak, proje paydaşlarından dış iletişim alma ve yanıtlama yöntemlerini içeren bir dış iletişim prosedürü oluşturacaktır.

Şikâyet mekanizması

35. Müşterinin paydaşların proje hakkındaki endişelerinin farkında olması ve bunlara vakitlice yanıt vermesi gerekecektir. Bu amaçla müşteri, paydaşların özellikle müşterinin çevresel ve sosyal performansı ile ilgili endişe ve şikâyetlerini almak ve bunların çözümünü kolaylaştırmak için projenin geliştirilmesi sürecinin mümkün olduğunca erken bir aşamasında etkili¹¹¹ bir şikâyet mekanizması kuracaktır.
36. Şikâyet mekanizması, bilhassa projenin riskleri ve potansiyel olumsuz etkileriyle orantılı olacaktır:
- Müşteri, katılım faaliyetleri sırasında paydaşları şikâyet mekanizması hakkında bilgilendirecek ve mekanizmanın tasarımı ve uygulanmasında her türlü geri bildirimini dikkate alacaktır.
 - Şikâyet mekanizması, endişelerin kültürel açıdan uygun, haklarla uyumlu, manipülasyon, müdahale, zorlama, sindirme ve misillemeden uzak, şeffaf bir şekilde ve etkilenen tüm tarafların hiçbir ücret ödmeden kolayca erişebileceği biçimde hızla ve etkili bir şekilde ele alınmasını sağlayacaktır.
 - Şikâyetler kültürel olarak uygun bir şekilde ele alınacak ve paydaşların ihtiyaç ve endişelerine dair mahremiyete saygılı, tarafsız ve duyarlı bir şekilde yanıt verilecektir. Mekanizma aynı zamanda isimsiz şikâyetlerin dile getirilmesine ve ele alınmasına imkân tanıyacak ve paydaşların kişisel verilerinin güvenliğini, gizliliğini ve korunmasını sağlayacaktır.
 - Şikâyet mekanizması toplumsal cinsiyeti kapsayıcı ve duyarlı olacak ve savunmasız kişiler de dâhil olmak üzere özel ihtiyaçları olan paydaşlar için özel düzenlemeler içerecektir.
 - Şikâyet mekanizması aşağıdaki belli başlı şikâyet grupları için özel raporlama kanalları, eğitimli personel, uzman desteği ve yanıt prosedürleri içerecektir: toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, çocukların

¹¹¹ Birleşmiş Milletler İş Dünyası ve İnsan Hakları Rehber İlkeleri belgesinin 32. İlkesindeki kriterlerin ana hatlarıyla belirttiği şekilde.

cinsel istismarı ve sömürüsü (çocuklara duyarlı raporlama mekanizmaları dâhil olacaktır) ve taciz veya misilleme.

- Şikâyet mekanizması bir itiraz/rücu mekanizmasını da içerecektir. Müşteri, toplumun önemli kaygılarının olduğu projelerde şikâyetlerin çözülmesi için ara buluculuk sağlanmasını değerlendirecektir. Mekanizma, adli veya idari hukuk yollarına erişimi engellemeyecektir.¹¹²
- Şikâyet mekanizmasının uygulanması izlenecek ve mekanizmanın işleyişini iyileştirmek için eğilimler düzenli olarak analiz edilecektir.

İzleme ve raporlama

37. Müşteri, ÇSG 1 uyarınca katılım sürecinin ve şikâyet mekanizmasının etkinliğini izleyecektir. Katılım süreci ve şikâyet mekanizmasının etkinliğini artırmak için gerektiğinde yapılacak değişiklikleri bildirmek üzere izleme yapılacaktır. Etkilenen topluluklar üzerinde potansiyel olarak önemli riskleri veya olumsuz etkileri olan projeler için ve paydaşların ilgi düzeyine uygun olarak müşteri, ÇSG 1'de belirtildiği gibi topluluk üyelerini veya diğer ilgili paydaşları çevresel ve sosyal izleme faaliyetlerine katılmaya davet edebilir.
38. Proje uygulaması sırasında müşterilerin, Bankanın Bilgiye Erişim Yönergesi'nin gereklilikleri ve belirttiği süreler ile tutarlı olarak, gerektiği şekilde çevresel ve sosyal raporlar hazırlamaları, kamuya açıklamaları ve/veya kamuya açıklanmak üzere Bankaya sunmaları gerekebilir.

Projenin çevresel ve sosyal risk ve etkilerindeki değişiklikler

39. PKP projenin yaşam döngüsünün herhangi bir aşamasında projenin çevresel ve sosyal riskleri ve etkileri açısından önemli değişikliklere yol açabilecek herhangi bir değişiklik olacak olursa paydaş katılımının nasıl şekilleneceğine dair hükümler içerecektir. Müşteri, bunların etkisinin nasıl azaltıldığını paydaşlara açıklayacaktır. Önemli olumsuz riskler ve etkiler söz konusuysa, müşterinin ek istişarelerde bulunması gerekecektir.

¹¹² Etkilenen kişiler ayrıca endişelerini veya şikâyetlerini doğrudan AİKB yönetimine veya AİKB Bağımsız Proje Hesap Verebilirlik Mekanizması'na (BPHM) da iletebilirler.

Notlar

[illegible]

532_ İyi Yönetişim Politikaları FSC ve ISO14001
sertifikalı kâğıt fabrikaları tarafından üretilen
çevreye duyarlı, sürdürülebilir
kaynaklı kâğıda basılmıştır.

Fotoğraf: AİKB, Thinkstockphotos.com

Tasarım ve mizanpaj: Daniel Kelly

© Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası

European Bank
for Reconstruction and Development

EBRD contacts

European Bank for Reconstruction and Development
Five Bank Street, Londra
E14 4BG
Birleşik Krallık

Santral/merkezî iletişim
Tel: +44 20 7338 6000

Bilgi talepleri
Talep ve sorularınız için lütfen şu adrese gidin:
www.ebrd.com/inforequest

Çevresel ve sosyal sorular
Tel: +44 20 7338 7158
E-posta: environmentandsocial@ebrd.com

Sivil Toplum İrtibat Birimi
Tel: +44 20 7338 7912
E-posta: cso@ebrd.com

Bağımsız Proje Hesap Verebilirlik Mekanizması
E-posta: ipam@ebrd.com

Proje soruları
Tel: +44 20 7338 7168
E-posta: projectenquiries@ebrd.com

Yayın talepleri
Tel: +44 20 7338 7553
E-posta: pubsdesk@ebrd.com

www.ebrd.com